

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE FILOLOGIE**

Cu titlu de manuscris
CZU.: 811.135.1: 004.55 (043.2)

UNGUREANU ELENA

**INTERTEXT ȘI HYPERTEXT:
STUDIU SEMIOTICO-LINGVISTIC**

**621.01. Lingvistică generală; filosofia limbajului; psiholingvistică;
lingvistică informatizată (limba română)**

Teză de doctor habilitat în filologie

Consultant științific:

prof. univ., dr. hab. Gheorghe Popa

Autor:

CHIȘINĂU, 2017

© Ungureanu Elena, 2017

CUPRINS

ADNOTARE (în română, engleză și rusă).....	6
INTRODUCERE	9
1. INTERTEXTUL	20
1.1. TEXTUL.....	20
1.1.1. Textul ca semn. Textul ca limbaj.....	20
1.1.2. Textul poetic ca limbaj absolut.....	25
1.2. TEXTUL și - <i>TEXTELE</i>	32
1.2.1. Caracteristica dominantă: co(n)textualitate.....	34
1.2.2. Caracteristica dominantă: temporalitate.....	36
1.2.3. Caracteristica dominantă: procesualitate.....	36
1.2.4. Caracteristica dominantă: dimensionalitate.....	37
1.2.5. Caracteristica dominantă: audiovizualitate.....	38
1.2.6. Caracteristica dominantă: spațialitate.....	39
1.2.7. Caracteristica dominantă: virtualitate.....	40
1.3. TEXTUL ca INTERTEXT.....	44
1.3.1. „Orice text e un intertext”.....	44
1.3.1.1. Intertextualitatea și postmodernismul.....	50
1.3.1.2. Dialogul textelor.....	51
1.3.2. Discursul repetat vs discursul liber.....	53
1.3.2.1. Discursul repetat aparținând tradiției lingvistice.....	55
1.3.2.2. Discursul repetat aparținând tradiției literare.....	55
1.3.2.3. Figurile discursului repetat.....	59
1.3.3. Intertextul și <i>intertextele</i>	61
1.3.3.1. Citatul.....	62
1.3.3.2. Referința.....	63
1.3.3.3. Aluzia.....	63
1.3.3.4. Parafraza.....	64
1.3.3.5. Plagiatul.....	64
1.4. Concluzii la cap. 1.....	66

2. HYPERTEXTUL	68
2.1. (INTER)NET-LINGVISTICA	68
2.2. Hypertextul – concept al (inter)net-lingvisticii	73
2.3. Textul într-o nouă eră – digital	76
2.3.1. Metaforele Internetului	80
2.3.2. Pentru o definiție a hypertextului electronic	83
2.3.3. Trăsăturile hypertextului – trăsături ale webului	91
2.4. UNITĂȚILE HYPERTEXTULUI	105
2.4.1. Hypertextemul	105
2.4.2. (Hyper)linkul	109
2.5. Concluzii la cap. 2	126
3. HYPERTEXTUL și HYPERTEXTULE	129
3.1. CITATUL și PLAGIATUL HYPERTEXTUAL	129
3.2. HYPERLINKUL (REFERINȚA) ca PARATEXT	132
3.3. WIKIPEDIA – UN EXEMPLU CLASIC DE HYPERTEXT	147
3.3.1. Enciclopedia vs Wikipedia	147
3.3.2. Caracteristicile hypertextuale ale Wikipediei	155
3.3.3. Corpus multilingv de hypertexte de pe Wikipedia.org	166
3.4. BIBLIA ONLINE : UN HYPERTEXT ELECTRONIC	171
3.4.1. De la Biblia printată la Biblia online	171
3.4.2. Biblia online: analiză hypertextometrică	177
3.4.3. Corpus de hypertexte românești din Biblioteca Digitală IntraText	184
3.5. Concluzii la cap. 3	189
4. „DUBLA VOCAȚIE” a HYPERTEXTULUI	191
4.1. AVANTAJELE și DEZAVANTAJELE HYPERTEXTULUI	191
4.2. (IN)COEZIUNEA și (IN)COERENȚA HYPERTEXTULUI	197
4.3. CĂTRE O LITERATURA HYPERTEXTUALĂ	205
4.4. Concluzii la cap. 4	217
CONCLUZII GENERALE și RECOMANDĂRI	220
BIBLIOGRAFIE & WEBOGRAFIE	224

ANEXE

	249
Anexa 1. Textul și <i>-textele</i>	249
Anexa 2. Fragment de text literar cu <i>citate</i>	267
Anexa 3. Fragment de text literar cu <i>aluzii</i>	268
Anexa 4. Linkul și rostul: două concepte înrudite.....	269
Anexa 5. Wikipedia și PrintWikipedia	272
Anexa 6. Lista celor 27 de hypertexte din corpusul de pe Wikipedia.org.....	275
Anexa 7. Fragment de text literar care invocă metafora hypertextuală a Bibliei.....	278
Anexa 8. Fragment de hypertext biblic de pe IntraText.com.....	279
Anexa 9. Locuțiuni cu lexemul <i>Cuvântul</i> în textul Bibliei online.....	280
Anexa 10. Îmbinări cu lexemul <i>Cuvântul</i> în textul Bibliei online.....	281
Anexa 11. Expresii cu lexemul <i>Cuvântul</i> în textul Bibliei online.....	282
Anexa 12. Lista celor 20 de hypertexte din corpusul românesc de pe IntraText.com.....	283
Anexa 13. Frecvența cuvintelor <i>și, de, în</i> în corpusul românesc de pe IntraText.com.....	284
Anexa 14. Distribuția cuvântului (Gauss distribution) în corpusul românesc.....	285
Anexa 15. Frecvența cuvintelor semnificative din corpusul românesc.....	286
Anexa 16. @ – un simbol al hypertextului scrisorii electronice.....	287
 DECLARAȚIE PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	291
CV-ul AUTORULUI	292

ADNOTARE

Elena Ungureanu. *Intertext și hypertext: studiu semiotico-lingvistic.*

Teză de doctor habilitat în filologie, Chișinău, 2017.

Structura tezei: Introducere, patru capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie & Webografie (cca 500 titluri), 223 pagini de text de bază, 20 de tabele, 64 de figuri, 16 anexe. Rezultatele cercetării întreprinse au fost publicate în: 1 monografie, 1 carte de popularizare a științei, 2 lucrări colective, 70 de articole științifice, 4 dicționare (dintre care 2 în coautorat) și 3 glosare în format hypertextual.

Cuvinte-cheie: text, intertext, hypertext, hypertextem, hypertextologie, limbaj online, (hyper)link, internet-lingvistică, hypertext-lingvistică, web (www), semiotica webului, (in)coerență, (in)coeziune.

Domeniul de studiu: aspecte teoretice și practice ale interacțiunii dintre *intertext* și *hypertext*.

Scopul lucrării: argumentarea relației dintre conceptele de *intertext* și *hypertext*, respectiv *intertextologie* și *hypertextologie*. **Obiectivele de bază ale tezei:** fundamentarea teoretică a existenței unei relații de (dis)continuitate între componentele triadei *text – intertext – hypertext*; argumentarea necesității instituirii unor noi discipline în cadrul specialității „62. Filologie. 621. Științe ale limbajului”, precum lingvistica internetului sau (inter)net-lingvistica; teoria hypertextului; hypertext-lingvistica; hypertextul ca unitate fundamentală a webului; hypertextul ca obiect de studiu al științelor informării și comunicării. În obiectivele lucrării intră: descrierea evoluției conceptului de hypertext ca metaforă și termen; reliefaarea particularităților limbajului Internetului ca limbaj virtual; caracterizarea unităților fundamentale ale hypertextului: hypertextemul, textonul și hyperlinkul; analiză hypertextometrică a Bibliei online; analiză comparativă a articolelor de pe Wikipedia; identificarea și descrierea unor elemente de semiotică a webului.

Noutatea și originalitatea științifică: este argumentată o nouă direcție de cercetare – hypertextul electronic ca obiect de studiu al științelor umane, în special al lingvisticii, cu trăsături profund diferite de ale textului de tipar, care derivă din opoziția linearitate vs nonlinearitate.

Rezultatele noi pentru știință și practică obținute, descrise în teză (9), atestă începutul dezvoltării unei noi direcții științifice în gândirea filologică autohtonă, precum este *hypertextul electronic ca obiect de studiu al științelor limbajului și comunicării*.

Semnificația teoretică: analiza celor două concepte – *intertext* și *hypertext* – ca fiind indispensabile în teoria generală a textului; deschiderea în spațiul autohton a unei noi direcții de cercetare cum ar fi *hypertextologia*; insistarea pe necesitatea studiilor inter-, trans- și multidisciplinare, relevarea importanței conectării studiului limbii române cu studiul tehnologiei informației, în vederea accelerării dezvoltării societății informaționale și a cunoașterii.

Valoarea aplicativă rezidă în posibilitatea utilizării rezultatelor cercetării în învățământul universitar, ca bază pentru elaborarea cursurilor speciale de lingvistică generală, lingvistică a textului, (inter)net-lingvistică, teoria textului, intertextului și a hypertextului, semiotică generală și semiotică a webului, poetică generală și poetică a webului etc. Conceptul de hypertext a fost exemplificat prin lucrarea însăși, dotată cu linkuri intra- și extratextuale, verificabile și cuantificabile.

Implementarea rezultatelor. Numeroase aspecte ale cercetării au fost diseminate prin prelegeri și lecții publice în cadrul facultăților de profil ale universităților din R.Moldova, postări pe rețelele sociale, emisiuni radiofonice, ședințe ale cluburilor științifice. Rezultatele cercetării sunt utilizabile la elaborarea cursurilor, precum și la completarea dicționarilor generale și specializate.

АННОТАЦИЯ

Унгурану Елена, Интертекст и гипертекст: лингвосемиотический анализ.
Диссертация доктора филологических наук, Кишинев, 2017.

Структура диссертации: введение, шесть глав, выводы и рекомендации, библиография & вебография, включающая 500 наименований, 20 таблиц, 64 фигур, 16 приложений, 223 страниц основного текста. Основное содержание диссертации было опубликовано в 1 монографии, 1 научно-популярном издании, 2 коллективных работах, 60 научных статьях, 4 словарях (из них 2 в соавторстве) и 3 онлайн-гlossариях в гипертекстуальном формате.

Ключевые слова: текст, интертекст, гипертекст, гипертекстема, гипертекстология, онлайн-речь, (гипер)линк, интернет-лингвистика, веб, семиотика веба, (ин)когерентность, (ин)когезия.

Областью исследования являются теоретические и практические аспекты взаимосвязи *интертекста* и *гипертекста*.

Цель работы заключается в теоретическом обосновании связи между *интертекстом* и *гипертекстом*, соответственно *интертекстологией* и *гипертекстологией*. **Задачи исследования:** аргументирование последовательности и в то же время разрыва в триаде *текст – интертекст – гипертекст*; доказательство необходимости новых дисциплин по специальности „62. Филология. 621. Лингвистические науки”, а именно: лингвистика интернета (или интернет-лингвистика); теория гипертекста; гипертекст-лингвистика; гипертекст как самостоятельный объект исследования информационных и коммуникационных наук. Другие задачи: описание эволюции категории гипертекста как метафоры и термина; идентификация специфики виртуального языка Интернета; характеристика единиц гипертекста: гипертекстема, текстона и гиперлинка; гипертекстометрический анализ онлайн-Библии; сравнительный анализ статей Википедии; описание отдельных элементов семиотики веба.

Научная новизна и оригинальность исследования заключается в аргументировании нового направления исследований: гипертекст как объект исследования гуманитарных наук, в частности лингвистики, которому присущи принципиально другие характеристики нежели печатному тексту, вытекающие из дихотомии линейность vs нелинейность.

В работе выделены **9 новых результатов науки и практики**, способных открыть новое научное направление в национальном филологическом мышлении: электронный гипертекст как объект исследования наук языкознания и коммуникации.

Теоретическая значимость работы состоит в теоретизации двух взаимосвязанных категорий – *интертекст* и *гипертекст* –, как основных для общей теории текста; открытие нового направления филологического исследования в национальном филологическом мышлении – *гипертекстология*; необходимость настаивания на интер-, транс- и полидисциплинарности, а также осознание значимости связи между науками языкознания и науками информационных технологий ввиду развития информационного общества и общества знаний.

Практическая ценность диссертации состоит в возможности применения результатов исследования в университетском образовании, в качестве основы для разработки спецкурсов по общему языкознанию, лингвистике Интернета, теории интертекста и гипертекста, общей семиотике и семиотике веба, общей поэтике и поэтике веба и т.д. Понятие гипертекста было иллюстрировано на примере самой работы, разработанная с внутри- и внетекстовыми ссылками, поддающимися проверке и количественной оценке.

Внедрение научных результатов. Большинство вопросов исследования были представлены в виде научных и публичных лекций на профильных факультетах университетов РМ, в виде постов в социальных сетях, рубрик радиопрограмм, презентаций на совещаниях научных клубов. Результаты исследования могут быть использованы при разработке курсов, а также для дополнения общих и специализированных словарей.

ANNOTATION

**Elena Ungureanu. *Intertext and hypertext: linguistic and semiotic analysis.*
Doctor habilitate thesis in philology, Chisinau, 2017.**

The structure of the thesis: introduction, six chapters, conclusions and recommendations, bibliography and webography of 500 titles, 223 pages of basic text, 20 tables, 64 figures, 16 annexes. The results are published in a monograph, 1 science-popular edition, 2 collective works, 60 research articles, 4 dictionaries (2 with co-authors) and 3 hypertextual glossaries.

Keywords: text, intertext, hypertext, hypertextem, hypertextology, online language, (hyper)link, internet-linguistics, hypertext-linguistics, web, web-semiotics, (in)coherence, (in)cohesion.

The area of study is the theoretical and practical aspects of interaction between intertext and hypertext.

The purpose of the thesis: describing the relationship between the two concepts: *intertext* and *hypertext*, and respectively *intertextology* and *hypertextology*. **Main objectives of the thesis:** the theoretical fundamentation of existence of a (dis)continuity relationship between the components of the triad *text – intertext – hypertext*; substantiating the need to establish new disciplines for the specialty „62. Philology. 621. Language sciences”, such as the linguistics of Internet or (inter)net-linguistics; hypertext theory; hypertext-linguistics; hypertext as a fundamental web unit; hypertext as a subject of information and communication sciences. The objectives of the work include: describing the evolution of hypertext concept as a metaphor and a term; highlighting the particularities of Internet language as a virtual language; characterising the fundamental units of hypertext: hypertextem, texton and hyperlink; hypertextometric analysis of the online Bible; comparative analysis of Wikipedia articles; identifying and describing elements of the semiotic web.

Scientific novelty and originality: a new research area is substantiated – electronic hypertext as a study subject of humanities, namely linguistics, with characteristics clearly different from those of a printed text, which derive from the opposition linearity vs non-linearity.

Essentially new results in science and practice described in the thesis, attest the development of a new scientific area, such as *electronic hypertext as a study object of language and communication sciences*.

Theoretical significance: theorizing the two concepts – *intertext* and *hypertext* – as being indispensable for the general theory of text; opening in the local environment a new area such as *hypertextology*; insisting on the need for inter-, trans- and multi-disciplinary studies; highlighting the importance of connecting the study of the Romanian language to that of information technology in order to accelerate the development of information and knowledge society.

The applied value lies in the possibility of using the research results in higher education, as basis for developing special courses on general linguistics, text linguistics, (inter)net-linguistics, theory of the text, intertext and hypertext, general semiotics and semiotics of the web, general poetics and poetics of the web etc. The concept of hypertext was exemplified by the work itself, complete with verifiable and quantifiable intratextual and extratextual links.

Results implementation. Many aspects of the current research were disseminated through workshops and public lectures at specialized university faculties in Republic of Moldova, libraries, social media posts, radio programs, meetings of scientific clubs. The research results are useful for the preparation of the courses and to supplement general and specialized dictionaries.

INTRODUCERE

Datorită Internetului și, mai cu seamă, www-ului, umanitatea asistă la o mutație radicală a paradigmei *lectură* și *scriitură*. E-mailurile, blogurile, chaturile, forumurile, rețelele de socializare, mesageria instantanee etc. înlocuiesc formele tradiționale de transmitere a mesajelor. Comentariile postate de internauți (utilizatorii de net) la textele online fac din ele un fenomen nu doar informativ, ci și unul interactiv, dinamic, „lichid” și vizibil. Suntem, citim și scriem, viețuim într-un păienjeniș sau într-o țesătură modernă, în care fire invizibile din rețeaua globală leagă textul individual cu textele tuturor vorbitorilor lumii. Textul electronic – ca obiect de studiu al științelor umane – reclamă instituirea unor discipline noi, cu metodologii, tehnici și instrumente de cercetare adecvate, ce se află, deocamdată, în fază de tatonare și elaborare. Limbajul, intrat de câteva decenii într-un nou spațiu – cel electronic (digital) – tinde să devină tot mai mult limbaj virtual, ce posedă însușiri distincte de cele ale limbajului natural. Termenul „virtual” reclamă el însuși redefinire, beneficiind deja de studii consacrate [77; 92].

Actualitatea și importanța problemei rezidă în necesitatea intrării în atenția lingviștilor a două concepte de mare impact la ora actuală: **intertextul** (o entitate considerată până de curând (anii 1990-2000) exclusiv un concept al științei literare) și **hypertextul** (o nouă entitate generată de relația limbajului cu tehnologiile informatice, în special, după anul 2000). Studiul lor complementar și în dimensiune semiotică este determinat de faptul că aceste două noțiuni se intersectează, completându-se una pe alta. Interesele sporite pe care îl manifestă filologii față de noua realitate, ce a devenit rapid, în ultimul deceniu, un „bun de utilizat pe scară largă”, și, nu în ultimul rând, numeroasele studii dedicate acestui subiect ne dau motive să credem că domeniul în cauză are un mare viitor. La baza prezentei lucrări stă ipoteza că *hypertextualitatea constituie materializarea tehnologică a intertextualității*, ipoteză care arată clar legătura dintre cele două concepte luate în discuție.

Lucrările de semiotică a textului, care tratează cele trei dimensiuni ale acestuia (sintactică-semantică-pragmatică), la care se adaugă și cea cognitivă, sunt în număr impunător la ora actuală. Obiectul ei de studiu îl constituie nu doar textul în sens îngust, cu limite sau margini, ci și *textul în productivitatea sa*. Principiile unei semiotici a hypertextului, care se prefigurează tot mai insistent, rezidă în descrierea modalității de organizare specifică a elementelor textuale ale limbajului virtual, căruia îi sunt proprii caracteristici semantice și funcționale distincte de cele ale limbajului natural. Bazându-ne pe ideea coșeriană de lingvistică integrală, care presupune conjugarea științelor înrudite pentru o cât mai adecvată

descriere a obiectului studiat, cu atât mai necesară ni s-a părut promovarea unor noi discipline, cum ar fi *intertextologia* și *hypertextologia*, ultima dintre ele fiind generată de contactul cu tehnologiile moderne (în special, Internetul). Atragerea în câmpul investigațional atât a unor concepte din domeniul științelor limbajului în general (creativitate, productivitate, semnificare continuă, originalitate etc.), cât și a unor concepte literare (dialogismul, relația cititor-autor, distincția limbaj poetic vs limbaj cotidian etc.) se explică prin faptul că literatura și, mai cu seamă, poezia sunt domeniile cele mai deschise pentru inovație și experiment, iar Internetul, cu aplicațiile sale multimedia (în special, cyberliteratura), permite vizualizarea po(i)eticii literaturii (artei), adică procesul facerii/producerii acesteia, de unde și oglinda extinderii asupra limbajului „pur și simplu” (E. Coșeriu). Limbajul poetic (definit prin funcția artistică, care îi și conferă statutul de artă), în special cel postmodern, reanimă toate epocile artistice și intelectuale anterioare, iar, activându-le, le oferă șansa de a reînvia și de a fi repuse în circulație, în limbaj, în sistemul culturii. Noile tehnologii informatice n-au făcut decât să confirme previziunile unor importanți specialiști atât din domeniul științelor exacte (V. Bush, D. Engelbart, T. Nelson, G.P. Landow, T. Berners-Lee, J. Nielsen), cât și ale unor filosofi, critici, semioticieni și/sau teoreticieni recunoscuți, cum ar fi: R. Barthes, Julia Kristeva, G. Genette, J. Derrida, M. Riffaterre, G. Deleuze & F. Guattari, U. Eco, C. Noica, R.-A. Beaugrande & W.U. Dressler, D. Lihaciov, Y. Lotman, M. Subbotin etc. Începând din anii '80 ai secolului trecut, tematica respectivă a suscitat tot mai mult interesul umaniștilor, în speță al filologilor, printre ei numărându-se: W.J. Ong, P. Lévy, D. Crystal, C. Vandendorpe, O. Ertzscheid, J. Clément, J. Anis, M. Pisarski, S. Archibald, O. Huber, N. Carr, G. Kosikov, O. Dedova, T. Ryazantseva, E. Goroșko, S. Stroykov, E. Gorina etc.

În spațiul românesc, fenomenul intertextualității continuă să stea în atenția mai multor școli și cercetători, printre care: Cristina Hăulică, St. Dumistrăcel, Cr. Munteanu, Ileana Alexandrescu, Maria Carpov, V. P. Stancu, Emilia Parpală-Afana, Carmen Pascu (Popescu), Smaranda Vultur etc. Cercetări aplicate cu privire la hypertext (informatică și tehnologia informației) se regăsesc, preponderent, în cadrul tematicilor de cercetare ale instituțiilor de profil (București, Iași, Cluj, Craiova, Timișoara etc.). Cele mai multe dintre ele însă nu discută conceptul de hypertext în legătură directă cu intertextul, ultimul dintre considerându-se obiect al științelor umane. Numeroase studii de ultimă oră din întreaga lume (SUA, China, Franța, Germania, Italia, Federația Rusă) au conștientizat utilitatea acestui concept atât pentru științele exacte, cât și pentru umanioare, optând pentru colaborarea specialiștilor din ambele domenii. În contextul societății cunoașterii, informatizarea limbii române este un obiectiv de importanță majoră [2; 44; 53; 80; 133; 150]. În Republica

Moldova, la ora actuală, nu există o direcție sau o școală de cercetare interdisciplinară a hypertextului electronic, din perspectivă lingvo-literară și informatică. Bineînțeles, în studiul interfețelor inteligente, al metodelor și algoritmilor statistici de procesare a textelor, cercetătorii români recurg adesea la descrierea conceptului în cauză [31, 17; 21; 133 etc.]. Cu toate acestea, tematica e disociată prioritar din perspectiva informaticianului, iar studiile filologice abordează timid conceptul de hypertext, fapt ce a și determinat alegerea obiectului de cercetare.

Scopul și obiectivele lucrării. Studiul își propune să analizeze și să stabilească particularitățile triadei conceptuale **text–intertext–hypertext**, cu aplicare pe texte românești, antrenând în acest scop atât concepte tradiționale ale științelor umaniste (alteritatea, creativitatea, productivitatea, discontinuitatea), cât și concepte noi, în special ale informaticii și tehnologiei informației, pe care le revendică noile tipuri de comunicare (de exemplu, globalizarea, interactivitatea, nonlinearitatea, multimedialitatea, descentralizarea, fluiditatea, anonimitatea, granularitatea, iconicitatea, creolizarea), care se regăsesc în cel de **hypertextualitate**. În acest scop, ne-am propus următoarele **obiective**:

- argumentarea existenței unei relații de interdependență și (dis)continuitate între componentele triadei *text – intertext – hypertext*;
- fundamentarea necesității studierii unor discipline textuale noi – *intertextologia*, *hypertextologia*, *internet-lingvistica* sau *lingvistica internetului*, *hypertext-lingvistica*, *literatura hypertextuală*;
- elaborarea unui minidicționar al tipurilor de „-texte”;
- completarea clasificării propuse de G. Genette (5 tipuri: *intertextualitatea*, *paratextualitatea*, *metatextualitatea*, *hipertextualitatea* *arhitextualitatea*) [64, p. 82];
- stabilirea tipurilor de clase textuale (în funcție de caracteristica dominantă);
- descrierea conceptului de *hypertext* ca metaforă și ca termen;
- disocierea trăsăturilor hypertextului ca unitate fundamentală a webului și gruparea acestor trăsături;
- raportarea standardelor clasice ale textului (Beaugrande & Dressler: *coeziunea*, *coerența*, *intenționalitatea*, *acceptabilitatea*, *informativitatea*, *situaționalitatea*, *intertextualitatea*) asupra categoriei de hypertext;
- examinarea caracteristicilor pragmatice ale *hyperlinkului* și *textonului* (*hipotextului*);
- descrierea și ilustrarea paratextului electronic (peritext + extratext);
- comentarea unui minicorpus alcătuit din articole enciclopedice de pe website-ul Wikipedia.org;

– analiza statistică comparativă (cu elemente de analiză webometrică) a minicorpusului de hypertexte românești cu tematică biblică din Biblioteca Digitală IntraText;

– scoaterea în relief a avantajelor și a dezavantajelor hypertextului etc.

Metodologia cercetării științifice. Am recurs la metode clasice de cercetare a textului, în particular a textului biblic, în formatul tipar, pe care le-am aplicat în cazul studiului Bibliei online. Astfel, am examinat un corpus alcătuit din cca 3000 de contexte concepute hypertextual (numite *tokeni* – secvențe textuale cu linkuri inserate), din care am selectat în total cca 800 de îmbinări, locuțiuni și expresii formate cu lexemul *Cuvântul* (Anexele 9-11). De asemenea, în demersul nostru am inventariat cca 400 de tokeni din corpusul de hypertexte în română de pe site-ul Bibliotecii Digitale IntraText (Anexele 12-15). O parte semnificativă a studiilor, care ne-au servit drept suport în documentarea de pe Internet, sunt prezentate în webografia de la finele lucrării cu acces direct la sursă, datorită linkurilor inserate manual. Această modalitate permite accesul la și verificarea nemijlocită a surselor valorificate în prezenta teză. De pe site-ul Wikipedia.org au fost examinate cca 600 de articole (în mai multe limbi) (cu un volum total de 500 000 de cuvinte, cca 50 c.a.), iar rezultatele obținute în urma analizei lor sunt prezentate în anexe. O parte dintre ele ne-au furnizat informații utile pentru identificarea multitudinii direcțiilor de cercetare, dterminarea stadiului de cercetare a conceptelor de *intertext* și *hypertext*, iar altele au fost utilizate ca material ilustrativ în studiile de caz. Am recurs frecvent la citări, întrucât acest lucru a fost cerut de însăși tematica studiului. Însăși lucrarea este concepută ca o structură ramificată, ce abordează variate aspecte, dar legate între ele, și poate fi citită nonlinear (de oriunde începe un nou paragraf sau capitol), ilustrând astfel conceptul pe care îl studiază. În acest scop, am recurs la mai multe metode de cercetare: metoda analizei comparate a textelor în format tipar și în format electronic, relevând similitudini și diferențe între câmpurile „text“ și „hypertext“; metoda analizei textemelor, intertextemelor și a hypertextemelor de volum mic, reproductibile (discurs repetat); metoda analizei cantitative a materialelor în format hypertextual (corpusuri de hypertexte de pe IntraText și de pe Wikipedia), stabilind frecvența relativă a utilizării unora dintre cele mai accesate lexeme și identificând, totodată, cele mai productive modele; metoda elaborării definițiilor de dicționar (Anexa 1); metoda sondării, metoda inspectării, metoda analizei contextuale, studiul comparativ multilingv etc.

Ca material (inter-) și (hyper)textual de studiu ne-au servit fragmente ilustrative selectate din texte valoroase ale limbii române. Acestea reprezintă diferite stiluri:

a) stilul beletristic: texte reprezentative din opera unor autori de referință ai literaturii române și universale; numeroase alte texte literare, inclusiv ale literaturii basarabene;

b) stilul tehnico-științific: articole de dicționar; studii publicate în reviste științifice de specialitate în format exclusiv online, pagini de pe Wikipedia;

c) stilul comunicării publice și private (limbajul conversației, limbajul epistolar, limbajul publicisticii, limbajul publicității, limbajul instrucției școlare, limbajul organizațiilor politice, limbajul juridico-administrativ, limbajul religios) (clasificare preluată din [58, p. 44, 47; cuprinzând și așa-numitul **stil religios** [32, p. 3-7]).

Fenomenul discontinuității ca formulă definitorie a limbajului poetic postmodernist l-am regăsit, dus la cote maxime – banale, eclectic, ludice, indecente sau delirante – în limbajul Internetului, numit și **stil electronic** [121]. În ceea ce privește textualitatea digitală, am analizat limbajul unor genuri și specii ale hypermediei electronice (conversații de pe e-mail, postări pe bloguri, comentarii, formanți cu simbolul @ etc.), considerate inovații generate de spațiul virtual, fragmente din Biblia online; minicorpus de texte religioase etc.

Noutatea și originalitatea științifică. Ideea de bază a acestui studiu este următoarea: fiind un concept al paradigmei postmoderniste a limbajului, **hypertextul electronic reprezintă forma materializată și interactivă a intertextului (la rândul său, text), accesibil și operabil prin intermediul hyperlinkurilor**. În procesul de navigare pe web, prin accesarea linkurilor, sunt generate noi și noi sensuri, de către toți internauții care intră în dialogul nesfârșit al (hyper)textelor.

Rezultatele noi pentru știință și practică obținute sunt:

1) alcătuirea unui dicționar al tipurilor de -texte, care oferă un tablou mai amplu al conceptului de textualitate (70 + 40) și gruparea în 7 clase a celor 70 de tipuri de -texte, în funcție de caracteristica dominantă: *co(n)textualitate, temporalitate, procesualitate, dimensionalitate, audiovizualitate, spațialitate, virtualitate*;

2) identificarea și descrierea, pe lângă numeroase alte tipuri, și a textelor virtuale, generate de mediul online: *webtext, hypertext, chat-text, sms-text, wordtext, copytext, blogtext, wikitext* etc. și completarea clasificării genettiene (5 tipuri) [206] cu clasa **virtual-textualității** (sau a **textualității digitale**);

3) stabilirea și gruparea într-un tablou sinoptic a trăsăturilor de bază ale hypertextului în opoziție cu ale textului tipărit;

4) lansarea conceptului de *hypertextem* ca unitate minimală a hypertextului;

5) stabilirea listei de îmbinări și expresii cu lexemul *Cuvântul* din textul Bibliei online;

6) analiza webometrică și altmetrică a articolelor enciclopedice *Facebook, Wikipedia, Hypertext* de pe Wikipedia.org;

7) revizuirea, cu raportare la conceptul de hypertext, a termenilor de *coeziune* și *coerență* și propunerea termenilor micști de *(in)coerență* și *(in)coeziune*;

8) reinterpretarea standardelor clasice ale textului (Beaugrande & Dressler) [245] cu raportare la hypertext, acestea devenind: *hyperintenționalitate*, *hyperacceptabilitate*, *hyperinformativitate*, *hypersituaționalitate*, *hyperintertextualitate*;

9) contribuție la elaborarea unei concepții semiotico-lingvistice integratoare a hypertextului electronic.

Tehnologiile informatice pot reda științelor limbajului „o a doua respirație” (după ce și-au ratat parțial șansa de a deveni „știință-pilot” pentru celelalte discipline și punerea lor în serviciul științelor exacte și viceversa. Colaborarea celor două mari tipuri de științe este șansa umanioarelor de a se relansa cu un statut îmbogățit cu posibilitățile de excepție oferite de tehnologii [100, p. 32, 321].

Cercetările întreprinse atestă necesitatea *dezvoltării unei noi direcții de cercetare în spațiul românesc: **hypertextul ca obiect de studiu interdisciplinar: al lingvisticii, al științelor literare și al informaticii (tehnologiei informației).***

Semnificația teoretică a demersului nostru științific rezidă în: teoretizarea celor două concepte – *intertext* și *hypertext* – ca indispensabile în teoria generală a textului, ultimul dintre care trebuie achiziționat și valorificat de știința filologică; opțiunea pentru cercetarea în spațiul autohton a unor noi direcții cum ar fi *intertextologia* și *hypertextologia*, *(inter)net-lingvistica*, *literatura hypertextuală*, *semiotica semnului digital* etc., cu principii și metode tradiționale îmbinate cu altele de generație nouă, tehnologică; argumentarea necesității unor studii inter- și transdisciplinare științe umane–științe exacte.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în faptul că recomandările practice pot fi puse la baza unei noi direcții de cercetare a entităților lingvistico-tehnologice de către disciplinele umaniste (hypertextul, hyperlinkul, hypertextemul, textonul). Rezultatele pot fi utile pentru câteva noi discipline precum „Didactica hypertextului (sau a textului virtual)”, „Hypertextul ca obiect de studiu interdisciplinar” etc. vizând metamorfozele trecerii de la scrierea-citirea „de tipar” la scrierea-citirea digitală (online) etc. Concluziile formulate pot servi drept bază teoretică la elaborarea strategiilor care privesc educația și învățământul digital. Aspectul practic este determinat și de posibilitatea utilizării lucrării la pregătirea materialelor didactice și predarea cursurilor speciale în procesul instruirii. Datorită complexității și noutății abordării, rezultatele științifice obținute pot fi utilizate și ca suport pentru apropierea cercetărilor umaniste de cercetările din domeniul tehnologiei informației. De asemenea, analizele teoretice și concluziile lucrării pot fi aplicate în cadrul unor cursuri universitare

precum *Lingvistică informatizată; Teoria hypertextului în științele limbajului și comunicării, Jurnalism online; Comunicare și limbaje specializate; Postmodernism și literatură hypertextuală, Web-literatura, Management informațional* ș.a. Rezultatele cercetării pot fi utilizate la completarea dicționarilor generale și specializate, la elaborarea noilor cursuri, curricule disciplinare etc.

Implementarea rezultatelor științifice. Principalele teze teoretice ale lucrării se găsesc reflectate în studiile publicate în țară și în străinătate. Monografia a beneficiat de un grant (proiect) de editare, organizat și susținut financiar de CSȘDT al AȘM, și a fost lansată în cadrul Bibliotecii Științifice Centrale a AȘM, precum și în cele mai importante biblioteci din republică; conținutul ei este analizat în 15 recenzii favorabile, dintre care 8 în reviste de specialitate, iar 2 în BD Scopus. Capitole din monografie sunt postate pe portalul internațional Academia.edu, având peste 6000 de vizualizări din zeci de țări, site care, conform clasamentului Webometrics, ocupă locul 1 în lume (accesat 27.06.17). O asemenea abordare, pe lângă faptul că ilustrează obiectul de cercetare al tezei poate facilita accesul la ideile principale ale tezei, la publicațiile care ne-au servit drept sursă de inspirație, la textele autorilor citați, la site-urile, la video-urile inserate etc. și care oferă informație orientată spre dezvoltarea direcției în cauză de către alți potențiali cercetători. De asemenea, această modalitate interactivă (care se presupune a fi a viitorului științei) deschide perspective spre facilitarea procedurii de expertizare a lucrărilor științifice, de diseminare a informației științifice, de creare a suportului informațional pentru învățământul filologic online.

Diverse aspecte ale cercetării au fost diseminate în cadrul unor prelegeri și lecții publice ținute la facultățile de profil ale universităților din R.Moldova, postărilor pe rețelele sociale, emisiunilor radiofonice (rubrica de autor „Cuvinte și linkuri”, Teleradio Moldova).

Aprobarea rezultatelor. Principalele teze ale lucrării au fost prezentate sub formă de:

a) *cercetări în cadrul a 10 proiecte naționale: Studiul structurii gramaticale a limbii române contemporane* (2001-2003); *Morfologie și sintaxă: inventar de termeni comentați* (2004-2007); *Sintaxa discursiv-pragmatică* (2008-2010); *Elaborarea resurselor informaționale și dezvoltarea tehnologiilor de rețea pentru asigurarea cercetărilor științifice* (2008-2010); *Elaborarea Instrumentului Bibliometric Național* (2010-2011); *Pragmatica și analiza discursului* (2011-2014); *Dezvoltarea suportului informațional pentru efectuarea studiilor scientometrice în R.Moldova* (2013-2014); *Proiect de editare a monografiei* (2013-2014) (director de proiect); *Platformă-pilot pentru asigurarea evaluării calității și vizualizarea conținutului științific digital din R.Moldova* (2015-2018); *Direcții actuale în cercetarea limbii române* (2015-2018).

b) **Publicații științifice** – 70, dintre care 1 monografie (cu 2 recenzii în reviste indexate Scopus), 1 carte de popularizare a științei, 2 articole în reviste indexate ISI Thomson, 1 articol înregistrat într-o revistă indexată Scopus, 4 dicționare (2 în coautorat), [2 glosare online monoautor](#) și [2 glosare în coautorat](#), 2 articole în reviste de specialitate de peste hotare, 4 articole în culegeri care constituie materiale a 4 conferințe internaționale, desfășurate în Samara (Federația Rusă) cu tematică dedicată exclusiv hypertextului (indexate în baza de date [ПИИИ](#), [e-Library.ru](#)), 10 articole în volume și culegeri internaționale, 23 de articole în reviste naționale acreditate, 13 articole în materiale ale conferințelor internaționale și 7 alte studii.

Ideile și concluziile principale ale cercetării sunt prezentate în monografia *Dincolo de text: hypertextul*, Chișinău, Ed. Arc, 2014, 280 p. [158], apreciată cu Medalia și Diploma de participare la [Concursul Asociației Internaționale a Academicilor de Științe \(rus. MAAH\) pentru Premiul „D.S. Lihaciov”](#), 2014) (Minsk – Kiev). Monografia constituie rezultatul participării la Concursul de proiecte de editare a lucrărilor științifice (AȘM, 2013). De asemenea, rezultatele cercetării au fost expuse în cadrul concursului „Science SLAM Moldova”, ediția I, 30 mai 2014. Un capitol al monografiei (cap. 2) dispune și de versiune în format electronic hypertextual: <http://idsi.md/textul-si-textele> (accesări: 16000, vizitatori unici: 6000, la 01.09.17). O altă ilustrare a ideii de hypertext (de tipar și electronic) s-a materializat în *Dicționarul tematic ilustrat (Locuința. Alimentația. Vestimentația. Îngrijirea corpului)*, Ed. Arc, 2014, 270 p. [157] (premiat de Ministerul Educației), conceput cu un fragment online – http://idsi.md/dictionar_tematic_ilustrat (accesări: 5000, vizitatori unici: 1700, la 01.09.17). Volumul de popularizare *Cuvinte și linkuri*, Ed. Arc, 2017, 184 p. [156] explică cca 200 termeni din domeniul IT, printre care și *hypertext*, *hyperlink*, *internet*, *intranet*, *extranet*, *e-book*, *online*, *blog*, *social media* etc.). Unele aspecte ale lucrării privind formatul tipar al conceptelor de text, discurs, comunicare, ortografie, punctuație etc. se regăsesc în publicații semnate în coautorat: *Gramatica practică a limbii române* (în coautorat), Chișinău, Tipografia Centrală, 2006, 240 p.; *Dicționar ortografic școlar. Cu elemente de punctuație* (în coautorat), Chișinău, Ed. Știința, 2007, ed. a II-a, 2010, 376 p.; *Mic dicționar de termeni lingvistici* (în coautorat), Chișinău, Tipografia „Elan Poligraf”, 2008, 220 p. Deși se consideră ieșind din tipare, viziunea noastră a mers pe urmele celor care au practicat un scris nelinear: „Nous écrivons ce livre comme un rhizome” (Deleuze & Guattari [194]), încercând o exemplificare a ideii de hypertextualitate prin lucrarea însăși.

Tezele lucrării au fost prezentate sub formă de comunicări la 40 de întruniri și manifestări științifice naționale și internaționale.

Sumarul capitolelor tezei. În Introducere se precizează subiectul și cadrul conceptual al cercetării, se indică scopul și obiectivele, evidențiindu-se caracterul inovator și valoarea aplicării practice a rezultatelor investigației.

În capitolul 1, **TEXTUL**, s-a optat pentru interpretarea „textului **ca semn**”, unul din obiectele fundamentale de studiu ale lingvosemioticii. Pentru descrierea textului ca limbaj, a fost necesar să operăm cu unele noțiuni, pe care le livrează lingvisticii diferite discipline socioumane: dialogismul (pe linia teoriei literare), discursul repetat (frazologia și discursologia), textul ca fenomen al culturii (culturologia) etc. În definitiv, textul este tratat atât *în sens îngust* – de operă grafică (scrisă, tipărită) ce tratează un anumit subiect, cât și *în sens larg* – **ca limbaj** alcătuit dintr-o multitudine de texte care se întretaie și se încrucișează neconținut. Textul poetic este, în acest context, interpretat, din perspectivă coșeriană, ca „limbaj absolut”.

În cap. 1.2. *Textul și -textele* (însoțit de ampla Anexă 1) este prezentat un cluster din 70 de derivate ale textului și alte 40 doar semnalate, descrise în formă de **articole de dicționar**, fiind indicată etimologia, (ocasional) sinonimele și antonimele, urmate de definiția lexicografică, cu scurte referințe bibliografice. Cca 20 de termeni sunt noi și privesc domeniul comunicării online. Capitolul se încheie cu un tabel care extinde semnificativ clasificare a lui Gérard Genette de la 5 tipuri la 7 tipuri generale, în funcție de caracteristica dominantă.

Capitolul 1.3. *Textul ca intertext*, se axează pe interpretările celebrei formule lansate cu 50 de ani în urmă de către R. Barthes – „**Orice text e un intertext**” [183, p. 6], și susținute teoretic de majoritatea reprezentanților școlii poststructuraliste, invocându-se argumentul memoriei textuale, care revine de fiecare dată când se elaborează un text. Postmodernismul a ridicat principiul intertextualității la rangul de concept fundamental de expresie. Intertextul a permis analiza unui alt concept – cel de *discurs repetat*, tratat în opoziție cu *discursul liber*, ambele lansate de E. Coșeriu și teoretizate de reprezentanții școlii ieșene sub conducerea prof. St. Dumistrăcel. Sunt analizate succint cele 4 figuri ale discursului repetat din optica quintiliană (*adiectio, detractio, immutatio, permutatio*), iar dintre tipurile de intertexte sunt descrise 5 cele mai importante și mai frecvente, un fel de genuri (specii) intertextuale: *citatul, parafraza, referința, aluzia, plagiatul*.

În capitolul 2, **HYPertextUL**, se descrie un nou domeniu al cercetării – **(inter)net-lingvistica**, cadru în care dr situează și conceptul de hypertext. Se abordează, printr-un scurt istoric al termenului, **textul digital (online)**, cu metaforele și terminologia de generație nouă, informatizată, pe care acesta o aduce cu sine.

Ideea fundamentală a acestui demers se vrea dedusă, mai ales, de pe urma contactului limbajului cu tehnologiile moderne, care depozitează și memorizează limbajul sub formă de TEXTE. „Memoria computerelor” (U. Eco) vine să substituie „memoria vegetală” (a cărților, a tiparului). Textul tipărit (un construct **orizontal, linear**) s-a transformat, în spațiul virtual, într-un semn cu două dimensiuni: lingvistică și tehnologico-electronică, ultima nefiind cunoscută epocilor anterioare, adică într-un hypertext **vertical, nonlinear** (T. Nelson). Hypertextul, ca și textonul, linkul și iconul (concepțe fundamentalele ale hypertextului) reprezintă noile structuri tehnologico-textuale, pe care lingvistica modernă și le însușește progresiv. Capitolul nu-și propune să elaboreze o nouă definiție, domeniul debordând de sutele deja existente, ci lasă cititorul să-și aleagă sau să-și elaboreze una, în funcție de multitudinea de trăsături ale hypertextului. Și aceste trăsături au fost prezentate în cheie de articole de dicționar, pentru o mai bună înțelegere a conceptului, de altfel foarte complex și discutabil. Toate trăsăturile hypertextului (atestare din varii surse, dar și nou propuse) au fost grupate în funcție de caracteristica dominantă și sunt prezentate sintetic într-un tablou sinoptic. În rolul de unități fundamentale ale hypertextului se produc *hypertextemul* (termen pe care l-am lansat) și *(hyper)linkul*). Cel din urmă – **linkul** – este omniprezent, fiind cel mai productiv (generabil), cel mai vizibil și cel mai accesat element al hypertextului, care tricotează „țesătura” webului.

Capitolul 3, **HYPERTEXTUL și HYPERTEXTELE**, raportează tematicile abordate în capitolul 1 dedicate intertextului (*Textul ca semn și Textul ca limbaj*) la hypertextul examinat ca hypersemn și hypertextul examinat ca limbaj tehnologizat, calități manifestabile exclusiv în spațiul online. Acest lucru a permis ilustrarea structurii de rețea a tipurilor identificate de hypertexte: citatul și plagiatul hypertextual, referința hypertextuală; Wikipedia ca model de hypertext și examinarea trăsăturilor acestuia; Wikipedia și ideea de linearizare a acesteia prin proiectul PrintWikipedia; textul Bibliei în format online și analiza lui hypertextometrică; examinarea unui minicorpus de hypertexte românești (20 de surse) din Biblioteca Digitală IntraText. Rezultatele obținute în urma analizei minicorpusurilor selectate de pe Wikipedia.org și de pe IntraText sunt prezentate în 12 Anexe.

În capitolul 4, **„DUBLA VOCAȚIE” A HYPERTEXTULUI**, sunt descrise nu doar calitățile, ci, în egală măsură, și problemele pe care le generează noua formă de scriere și lectură online. Încheiem prin a afirma că intertextualitatea și hypertextualitatea reprezintă două dintre cele mai importante categorii ale științelor umaniste moderne, ultima dintre care are o dublă vocație: **sistem de organizare a textelor (informațiilor, datelor)** și **mod de gândire**. O astfel de abordare și direcție interdisciplinară ar înlătura o eroare epistemologică,

despre care vorbește Michael Dertouzos, prefăcătorul cărții autorului Webului (Tim Berners-Lee): „Am făcut o mare greșală acum 300 de ani când am separat tehnologia și umanismul. (...) E timpul să le punem pe cele două înapoi împreună” [246], fapt care ar scoate în evidență continuitatea și totodată discontinuitatea existentă între textul editat în format linear și hypertextul editat nonlinear. De aici și coexistența a două trăsături clasice (*coerența* și *coeziunea* textului) cu alte două trăsături generate de spațiul virtual (*incoerența* și *incoeziunea*). Anume de aceea în acest capitol sunt generate și ilustrate două concepte: *(in)coerența* și *(in)coeziunea* hypertextului. În Anexe sunt disociate câteva simboluri ale comunicării online, cum ar fi @ și ☺. Studiul culminează cu câteva idei despre literatură hypertextuală, în care își găsesc locul multimedialitatea, multiautoratul, anonimatul, cybertextualitatea etc., care reflectă ipostazele de text fără început și fără sfârșit și în care este loc și pentru ortografia tradițională, dar și pentru cea alternativă.

Teza se finalizează cu Concluzii și recomandări, precum și cu Bibliografia & Webografia consultată și indicată în corpul lucrării, cu linkurile de rigoare.

Cuvinte-cheie: text, intertext, hypertext, hypertextem, hypertextologie, limbaj online, (hyper)link, internet-lingvistică, hypertext-lingvistică, web (www), semiotica webului, (in)coerență, (in)coeziune.

1. INTERTEXTUL

1.1. TEXTUL

1.1.1. Textul ca semn. Textul ca limbaj

Semiotica webului atrage în câmpul ei investigațional tot mai multe domenii. Unul dintre ele ar fi cyberspațiul, adică noul spațiu virtual, care a devenit un loc unde comunitatea vorbitoare, cititoare și scriitoare de texte online și-a găsit refugiu (social, economic, didactic, cultural etc.) de câteva decenii încoace. Textul lumii, pe de o parte, și textul concret, pe de alta, sunt frecvent asociate cu galaxia Gutenberg, cu biblioteca lui Borges, iar la ora actuală – tot mai mult cu Internetul. Textul este semnul cel mai important cu ajutorul căruia vorbitorii comunică și se înțeleg. În definitiv, textul reprezintă limbajul.

În studiul „Cum vorbim despre text”, Ion Coteanu observa că textul „nu poate fi analizat satisfăcător de gramaticile obișnuite, pentru că ele se opresc din principiu la frază. Dincolo de frază se întinde însă vastul domeniu al textelor și discursului de toate speciile. Pentru el s-au propus diverse tipuri de gramatici netradiționale: generative, funcționale, gramatici legate de traducerea mecanică, de tratarea automată a limbajelor, deci de problemele informaticii și lingvisticii matematice, pentru care orice sistem formal, capabil de a produce enunțuri de orice tip, poartă numele de *gramatică*” [144, p. 228]. Să ne amintim că, după É. Benveniste, „fraza (*la phrase*) nu este unitatea limbii, ci a discursului. Odată cu fraza, părăsim domeniul limbii ca sistem de semne și intrăm într-un alt univers, acela al limbii ca instrument de comunicare, a cărui expresie este discursul” [185, p. 250].

Cu toate acestea, știința textului (textologia) nu dispune deocamdată de o teorie integratoare a textului, oscilând între extreme gen „textul este o unitate finită, închisă” și „textul este nelimitat, deschis”. Astfel, Ion Diaconescu consideră textul „o unitate lingvistică a cărei funcție de bază este de a finaliza actul de comunicare; el se derulează într-un spațiu marcat prin absența unui antecedent și a unui succedent textual, prezentându-se ca o unitate finită, închisă, cu relevanță la nivel textual” [144, p. 25]), iar I.P. Galperin afirmă că: „Încercările unor teoreticieni de a prezenta textul ca un fenomen infinit, fără limite, nu au temei” [144, p. 37]; „Textul este un tip de comunicare încheiată, având conținutul său, organizat conform unui model abstract al formelor de comunicare existente în limba literară (stil funcțional, tipuri și genuri)”¹ [144, p. 43; trad. n. – E.U.] Poststructuraliștii însă au

¹ «Текст представляет собой некое завершенное сообщение, обладающее своим содержанием, организованное по абстрактной модели одной из существующих в литературном языке форм сообщений (функционального стиля, его разновидностей и жанров)» [338, p. 18].

declarat fără echivoc că textul este fără limite, deschis: Jacques Derrida, de exemplu, consideră că textul e nelimitat, e o totalitate absolută. Pentru Julia Kristeva, textele sunt întotdeauna „gravide” de sensuri și, deoarece textul ia ființă și este perceput numai ca intertext, despre text ca unitate autonomă nici nu poate fi vorba [144, p. 65]. Iar pentru postmoderniști, „textul este înaintare, adaos la adaos, nu are început și sfârșit. Textul înaintează dinspre mine și înspre mine, eu sunt un **punct de continuitate în text**” [132].

Un loc aparte îl ocupă studiile de lingvistică a textului semnate de E. Coșeriu [41], de reprezentanți valoroși ai școlii franceze și ai celei germane în domeniul textologiei. De asemenea, școala rusă, care a dat nume mari în lingvistica textului, rămâne și azi una foarte frecventată. M. Bahtin, Y. Lotman, Y. Tînianov, R. Budagov, I. Iliin, I. Arnold, O. Moskalskaia, V. Odintov, Z. Turaeva, N. Valghina, I. Galperin, G. Kosikov, V. Rudnev etc. sunt autorii unor texte clasice despre „text”. Cu toate acestea, multă vreme lingvistica sovietică a considerat textologia ceva străin și impropriu.

Încercând parcă să împace adepții ambelor opinii, Umberto Eco interpretează textul ca **producător de uitare**: „Considerăm contextul ca și cum ar fi un text și procedăm exact așa cum facem când căutăm să înțelegem un text. Un text (pe lângă faptul că e un instrument pentru a inventa sau a ne aduce aminte) este un instrument pentru a uita sau pentru a face ca un lucru să devină latent” [60, p. 83]. Același autor, în discursul său despre relația dintre text și hypertextul electronic (la care ne vom referi în cap. 2-4), constată că acestea vor coexista încă mult timp în istoria modernă, întrucât: „textele nu sunt sisteme enciclopedice și nici sisteme lingvistice. Textele îngustează posibilitățile infinite și nedeterminate ale sistemelor și creează un univers închis. Sistemele sunt mărginite, dar infinite. Textele sunt mărginite, dar finite, deși interpretări pot fi foarte multe” [507, p. 91-92; trad. n. – E.U.].

Spre deosebire de Operă, în cazul căreia memoria (autorului) este conștientă și selectivă, în cazul Textului memoria este legată de pre-memoria inconștientă a culturii. „Textul întreg este un tot instabil – raportat la alte texte, este un context pentru un text viitor; el a transformat textul precedent în context – iar textul prim nu există decât prin lectura sa ca un context pentru (prin) textul secund” [134, p. 224]. După ce a făcut o adevărată revoluție în domeniul științelor socioumane, termenul *text* a extins câmpul noțional prin numeroase derivate ce au rădăcina *-text*, generând, totodată, nenumărate confuzii, sinonimii și paronimii. Afară de aceasta, o prolifică germinație terminologică (metaforică) instituie noi paradigme de interpretare: *textură*, *a textua*, *textuare* [132], *textonomie* (E.J. Aarseth), *textier*, *textil*, *țesătură*, *țesere*, *țesut*, *țesetor*, *țesătorie*, *fir*, *a urzi*, *urzeală*, *bătătură*, *băteală*, *dantelă*, *dantea* (terminologie textilă); *nervură*, *nervațiune*, *păienjenis*, *amoebă*, *parazit* (terminologie

botanică, zoologie); *creier, rețea, vase* (terminologie anatomică); *textologie, textoid, textual, textualitate, textualism, intertextualitate, intertextualizare, arhitextură* (terminologie literară), *hypertext, texton* (terminologie informatică) etc. Roland Barthes semnalase, în celebrul său studiu *Plăcerea textului* [12], că *texte, tissu și tresse* au aceeași origine semnificativă. Textul ca țesătură, „[textul ca parazit](#)” (textul se hrănește din alte texte), textul ca labirint, textul ca păienjeniș, textul ca juisență/„plăcere de a gândi” [210, p. 85] vor fi metaforele cele mai frecvente ale prezentului studiu.

Încă acum 30 de ani, semioticianul rus Yuri Lotman afirma că *textul* ar fi, indiscutabil, unul dintre cei mai utilizați termeni în sfera științelor umaniste, remarcând că dezvoltarea științei în diferite perioade aruncă la suprafață din adâncurile limbii anume asemenea cuvinte, iar creșterea impresionantă a frecvenței lor în textele științifice este însoțită de pierderea semnificației unice. Acești termeni nu atât desemnează un concept, cât semnalează actualitatea unei probleme, indicând domeniul în care se nasc noile idei științifice. Istoria „unor astfel de cuvinte ar putea constitui un indiciu specific al dinamicii științelor” [415, p. 149].

La ora actuală, s-a produs o adevărată „inflație” pe terenul teoriei textuale. Sistematizarea și tipologizarea textelor despre text scot în evidență nu numai existența unei problematice privind teoria generală a textului, ci și teoriile privind ontologia textului, funcționarea textului, teoria analizei textului [320]. Numeroase școli, reprezentate de nume notorii, mișcă teoria textului spre o știință integratoare [1; 83; 84; 119; 171; 189; 216; 367 etc.]. Una din direcțiile principale la ora actuală se consideră **lingvistica textului** (având ca suport teoretic capodopera cu titlul omonim – *Textlinguistik* – semnată de [41]). Concepția coșeriană despre lingvistica textului este văzută că o **hermeneutică a sensului**, *interpretare sau revelare sistematică fundamentală a conținutului textului/discursului* [96, p. 155]. Accepția pe care o dă Eugeniu Coșeriu «sensului» este foarte importantă pentru înțelegerea teoriei sale, întrucât, în viziunea sa, „conținutul lingvistic este de trei tipuri: **desemnarea** (adică referința la realitatea extraverbală, la lucruri, stări de lucruri și ideile sau opiniile despre acestea), **semnificatul** (conținutul dat exclusiv de și prin limbă) și **sensul** (conținutul unui act de vorbire concret, text sau discurs). Planul sensului este **dublu semiotic**: pe de o parte, semnele semnifică ceva (în limbă) și desemnează ceva (ca «extralingvistic») și, pe de altă parte, semnificatul și desemnarea funcționează, la rândul lor, ca «semnificant» pentru un conținut de ordinul al doilea, care este tocmai sensul” [96, p. 155].

Una din interpretările eronate care mai persistă în manualele școlare e că vorbitorii unei limbi ar comunica prin propoziții/enunțuri. În realitate însă, „este evident că noi comunicăm

nu prin enunțuri izolate, de tip propozițional, ci prin ansambluri textuale coerente” [118, p. 17]. În viziune deconstructivistă, textul nu se alcătuiește din propoziții, ci se dezmembrează în propoziții. Ca să ne apropiem mai bine de tematica celor două concepte fundamentale analizate, readucem în discuție câteva definiții clasice ale textului.

TEXTUL (lat. *textum*, *textus*, it. *testo*, engl., germ. *text*, fr. *texte*, rus. *текст*) înseamnă „țesătură”, „legătură”. Definițiile textului sunt într-un număr impresionant și se axează pe principalele caracteristici ce au devenit ele însele concepte de referință în științele limbajului, de exemplu, celebra formulă derrideană *Il n'y a pas de hors-texte*. Cea mai importantă dintre toate însă, se pare, a rămas problema „**granițelor**” (**limitelor**) textului [426]. Standarde ale textualității sunt, tradițional, considerate *coeziunea*, *coerența*, *intenționalitatea*, *acceptabilitatea*, *situaționalitatea*, *intertextualitatea* și *informativitatea* [245] (Fig. 1.1). Textul ca produs semiotic se caracterizează, din punct de vedere sintactic – prin *coeziune*, din punct de vedere semantic – prin *coerență*, din punct de vedere pragmatic – ca *sens în acțiune* (a se vedea și [4; 25; 169; 172 etc.]).

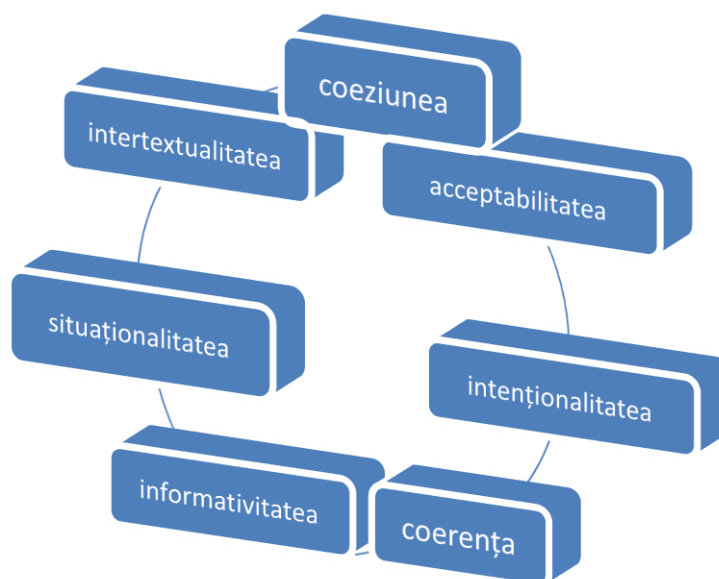

Fig. 1.1. Standardele textualității (Beaugrande & Dressler [245])

Trăsătura cea mai distinctă a textului o reprezintă **posibilitatea de a fi transmis în timp și în spațiu**: „textul poate fi desprins din situația de comunicare originală și utilizat din nou într-o situație diferită și/sau ulterioară, distantă în timp față de momentul producerii sale; este modalitatea principală prin care informația se transmite nu numai de la un individ la altul, ci și de la o generație la alta” (DȘL 2001:537). Din perspectiva lingvisticii integrale coșeriene (ca știință a culturii), considerăm că nu se justifică totuși ca uzul termenului *text* să fie restrâns la construcții lingvistice, excluzându-se referirea la producțiile audiovizuale (ca

filmele și benzile desenate) sau produsele altor arte (muzica, artele plastice), așa cum se recomandă în (DȘL 2001:538). Conceptele moderne ale textului electronic și ale hypermediei fac referire insistentă și la alte sisteme semiotice decât cele pur textuale: or hypertextualitatea este unul dintre ele [145, p. 101-102]. În aceeași ordine de idei, vom ține cont și de viziunea barthesiană: „textul e **produsul performanței**, face parte dintr-un cadru acțional uman, ca text în acțiune, fiind marcat de o intenție și integrat într-un spațiu psihosociocultural”. De aceea interpretarea sa ca unitate semiotică necesită luarea în considerare a condițiilor de producere/receptare, a particularităților mediului sociocultural, a timpului istoric în care se desfășoară comunicarea [91].

Toate acestea justifică includerea pragmaticii și semanticii contextuale într-o teorie generală a textului, textologia modernă urmând să-și elaboreze noi instrumente și modele de cercetare într-un spațiu nou al comunicării – Internetul. Anume în travaliul nesfârșit al textului/textelor, crede M. Bahtin, rezidă specificul disciplinelor umanistice, „care reprezintă gânduri pe marginea altor gânduri, texte despre alte texte” [144, p. 125].

Așadar, Textul Lumii, pe de o parte, și textul concret, pe de alta, reprezintă o rețea textuală universală, ea însăși fiind semn, deci obiect al semioticii. În spațiul internautic rețeaua textuală devine hypertextuală; iar semiotica webului urmează să studieze și dimensiunea virtuală a acesteia. Cu o formulă generalizatoare, putem afirma că „textul este semn și semnul este text” [33, p. 96-100]. După Yuri Lotman, întreaga cultură poate fi calificată ca TEXT, dar acesta este un text cu o structură extrem de complexă, care se divizează în ierarhii de „texte în texte” și care, la rândul lor, constituie împletiri complexe de texte [416, p. 72].

Definițiile cărora le vom da predilecție în prezentul studiu sunt următoarele: „**Orice text e un intertext**” [183, p. 6] și „**Textul trăiește numai intrând în contact cu un alt text**” [318, p. 384]. O altă celebră definiție barthesiană, acceptabilă și pentru hypertextul Internetului (la care Barthes nu avea cum să facă referire în anii 60 ai secolului trecut, dar în care, conceptual, se regăsește perfect), este prezentată, în 2 traduceri, în Tabelul 1.1.

Considerat drept una dintre cele mai strălucite minți ale sec. 20 de către ziarul *Time*, Tim Berners-Lee este autorul uneia dintre cele mai importante invenții ale secolului: World Wide Web. În cartea sa „Weaving the Web” („Țesătura webului”) [246; 247], autorul dezvăluie originile invenției sale, invocând asocierea cu țesătura, pe care o remarcase și Barthes și pe care o vom exploata și noi în cuprinsul prezentei lucrări.

Tabelul 1.1. *Texte veut dire Tissue* „Text înseamnă Țesătură” (R. Barthes)

Definiție originală – în franceză	Traducere în română
„Texte veut dire Tissue; mais alors que jusqu’ici on a toujours pris ce tissu pour un produit, un voile tout fait, derrière lequel se tient, plus ou moins caché, le sens (la vérité), nous accentuons maintenant, dans le tissu, l’idée générative que le texte se fait, se travaille à travers un entrelacs perpétuel; perdu dans ce tissu – cette texture – le sujet s’y défait, telle une araignée qui se dissoudrait elle-même dans les sécrétions constructives de sa toile. Si nous aimions les néologismes, nous pourrions définir la théorie du texte comme une <i>hyphologie</i> (<i>hyphos</i>, c’est le tissu et la toile d’araignée).” [182, p. 101]	„Text înseamnă Țesătură; dar, câtă vreme până aici s-a luat mereu această țesătură drept un produs, un văl gata făcut, îndărătul căruia se așine, mai mult sau mai puțin ascuns, sensul (adevărul), noi accentuăm acum, în țesătură, ideea generativă că textul se face, se lucrează printr-o întrețesere perpetuă; pierdut în această țesătură – această textură – subiectul se desface în ea, ca un păianjen care s-ar dizolva pe sine în secrețiile constructive ale pânzei sale. Dacă am iubi neologismele, am putea defini teoria textului drept o <i>hyphologie</i> (<i>hyphos</i> este țesătura și pânza de păianjen).” [12, p. 55]

1.1.2. Textul poetic ca limbaj absolut

Motivația unei asemenea abordări în prezenta lucrare derivă din considerația că, în cazul în care ar refuza să slujească analiza literară, lingvistica și-ar pierde una din rațiunile sale esențiale de a fi. În felul acesta, se proliferază necesitatea unei viziuni poetice asupra limbajului (inclusiv al Internetului), ce ne-ar permite să justificăm o posibilă asociere între termenii limbajului informatic și ai limbajului poetic (*link – rost*) (a se vedea Anexa 4: *Linkul și rostul: două concepte înrudite*).

Așadar, lingvistica slujește literaturii. La rândul său, literatura e mai întâi operă de limbaj. „Limba însăși este Poezie într-un sens esențial”, menționa [72, p. 88]. Marele teoretician Martin Heidegger definește hermeneutica drept tehnică a scoaterii ființei din starea de ascundere, iar Poezia drept „rostire despre starea de neascundere a ființei”. În opinia sa, arta este un „salt original” și o „punere-în-operă-a-adevarului”. Cea mai înaltă posibilitate a ființei, ca ființare, rămâne limba. Omul trebuie să învețe să locuiască în limbă. Acesta este sensul ultim al ființei, în hermeneutica heideggeriană. „Limba este locul de adăpost al Ființei. În lăcașul ei trăiește omul”, reitiera învățatul german. Scrisoarea heideggeriană despre „umanism” se încheie printr-o metaforă, care dovedește că unul dintre cei mai mari gânditori ai secolului ascunde în el un poet pe măsură: „Gândirea adună limba în rostirea simplă. Căci limba este limba Ființei, așa cum norii sunt nori ai cerului. Gândirea lasă, prin rostirea ei, brazde abia văzute în limbă. Ele sunt și mai șterse decât brazdele pe care le lasă în urma-i, pe

câmp, plugarul cu pas domol” [73, p. 43]. În acest context, a se mai confrunta: „Ființa, care poate fi înțeleasă, e limbaj” (Gadamer, *apud* Vattimo) și: „Ființa nu e altceva decât faptul ei de a se da limbaj; sau, de asemenea: ființa nu e altceva decât faptul de a se da al limbajului” [170, p. 80]. Așadar, Ființa, care nu e ceea ce stă, ceea ce este și nu poate să nu fie, și deci nici să devină; ci este tocmai ceea ce devine [170, p. 25]. Raportat la viziunea poststructuralistă și postmodernistă, textul e productivitate, deci este ceea ce „**devine**”, concept pe care îl vom ilustra în capitolele următoare.

Pentru Benedetto Croce, ca și pentru Martin Heidegger, poeticul înseamnă măreția limbii. Croce chiar va considera că între artă/poezie și limbaj există un raport de identitate, întrucât „știința artei și cea a limbajului, estetica și lingvistica, concepute ca științe propriu-zise, nu sunt două lucruri distincte, ci unul și același lucru. Nu că ar exista o lingvistică specială, dar lingvistica generală, în ceea ce are ea reductibil la filosofie, nu este altceva decât estetică. Cine se ocupă de lingvistica generală, adică de lingvistica filosofică, se ocupă de probleme estetice și invers. Filosofia limbajului și filosofia artei sunt același lucru” [45, p. 211]. Și Eugeniu Coșeriu interpretează limbajul ca poezie, doar că, spre deosebire de aceștia, îi găsește o formulă inedită în ceea ce privește raportul de identitate: limbajul absolut este poezie, care nu ține de comunicare și de dimensiunea alterității; nu ține de raportarea unui subiect la alte subiecte, ci se raportează la subiectul care obiectivează: „limbajul absolut, dezlegat de celelalte subiecte, este identic cu poezia” [81, p. 162]. Este o concepție total opusă lingvisticii structuraliste (ca în cazul lui Tz. Todorov, care spunea că poezia este o abatere a limbajului de la normă sau, ca în cazul lui J. Derrida, care interpretează poezia ca pe o îndepărtare de la destinația uzuală a limbajului).

Motivația prezentului paragraf în cercetarea noastră o împrumutăm din unul dintre studiile semnate de Cristinel Munteanu: „Tezele lui Coșeriu despre tema *limbaj și poezie*” (...) constituie **nucleul** lingvisticii sale textuale” [96, p. 150]. „Se știe de ce Coșeriu socotește limbajul poetic atât de important: întrucât acesta reprezintă terenul tuturor **posibilităților/virtualităților lingvistice**, adică locul în care se realizează funcționalitatea deplină a limbajului în general. Dacă vrei să întemeiezi o solidă lingvistică a textului, atunci **textul literar constituie adevărata piatră de încercare**. Cât privește celelalte tipuri de texte, Coșeriu susține în mod explicit, chiar în *Textlinguistik*, că teoria sa poate fi întrebuițată și în analiza acestora” [96, p. 155].

Între limbaj și poetic există o „traumă”, o ruptură, întrucât poezia este limbajul care nu este limbaj. „Opera apare, într-o astfel de viziune **absolutizantă** care se va extrapola și asupra limbajului poetic, ca un domeniu autarhic, ca o **țesătură** configurativă complexă ce

ține de legi autonome sub imperiul cărora are loc o intercondiționare specifică a elementelor verbale și extraverbale” [72, p. 101; *apud* 29, p. 101-106]. Această metaforă a țesăturii a devenit vizibilă în rețeaua numită Internet. Despre această „ruptură” vorbește și Derrida: „**Rupturile** se reînscriu întotdeauna, fatal, într-o țesătură veche pe care trebuie să continuăm s-o desfacem, la nesfârșit. Această interminabilitate nu este un accident sau o contingență; ea este esențială, sistematică și teoretică. Aceasta nu schimbă cu nimic necesitatea și importanța relativă a anumitor rupturi, a apariției sau a definirii unor noi structuri” [49, p. 23]. Aceeași viziune, a rupturii, a discontinuității, o găsim și la Roland Barthes, când se referea la textul de plăcere (textul care provoacă **plăcerea lecturii**): „intermitența” – „punerea în scenă a unei apariții-dispariții” [13, p. 17]. Barthes preciza în legătură cu „ludicul” actului poetic: „Plăcerea frazei (a textului – n.n.) este foarte culturală. Artefactul creat de retori, gramaticieni, lingviști, maeștri, scriitori, părinți, acest artefact este mimat într-un mod mai mult sau mai puțin ludic; ne slujim de un obiect excepțional, al cărui paradox lingvistica l-a subliniat bine: structurat în chip imuabil și, cu toate acestea, infinit reînnoibil: ceva ca jocul de șah” [13, p. 80]. „**Poetica rupturii**”, a **fracturii** se va arăta într-un mod vizibil în spațiul webului. Vom reține, de asemenea, că ruptura și legătura sunt concepte înrudite, de aceea spațiul online oferă vederii și interpretării și o **poetică a legăturii** [68, p. 402].

Împrumutată din teoria lui L. Wittgenstein, teoria jocurilor de limbaj constituie azi un fundament teoretic pentru reprezentanții postmodernității. J.-Fr. Lyotard precizează, ca regulă de joc al limbajului, că orice enunț „trebuie să fie considerat ca o «mutare» făcută într-un joc”. Astfel, definirea actului de comunicare prin asociere cu regulile jocului de șah sunt perfect aplicabile și actului de comunicare poetică („A vorbi înseamnă a lupta în sensul de a juca”) [82, p. 29].

Teoriile funcționale și structuraliste au considerat mult timp că limbajul poetic este un limbaj specific care se deosebește net de cel nonpoetic, definindu-se prin devieri stilistice, subiectivism, ambiguitate semantică etc. – calități improprii, chipurile, celui din urmă. Ulterior, această concepție a fost reevaluată, dimensiunile poeticului/poeticității fiind atribuite și limbajului cotidian. Limbajul poetic nu mai este calificat drept antilimbaj, diferit de celelalte limbaje, nu li se mai opune, ci le cumulează funcțiile. El este, cum afirma insistent E. Coșeriu, limbaj absolut, pentru că își asumă responsabilitatea tuturor subiectelor. Autorul însuși devine subiect absolut. Așadar, limbajul poetic „nu poate fi o deviere față de limbajul pur și simplu sau față de limbajul de toate zilele, ci, dimpotrivă, limbajul poetic, în care se actualizează ceea ce ține deja de semn, este limbajul cu toate funcțiunile, adică este plenitudinea funcțională a limbajului” [40, p. 163]. Coșeriu definește limbajul poetic prin

conceptul de actualizare totală a funcțiilor. În felul acesta, renumitul savant anulează teoria încețățenită în studiile lingvistice ale sec. XIX-XX precum că limbajul poetic este o deviere și afirmă că „nu limbajul poetic este o deviere sau o formă specială, sau o funcție specială a limbajului”, ci, dimpotrivă, limbajul poetic este „limbaj pur și simplu cu toate funcțiile ca funcțiuni actuale, și, dimpotrivă, limbajul de toate zilele, limbajul științific ș.a.m.d. sunt, de fiecare dată, drastice reduceri funcționale ale limbajului ca atare” [40, p. 153-154; 43, p. 112-127; a se vedea expresia lui în mediul online în 153].

Teoria coșeriană este centrată pe conceptul subiectului de limbaj și pe dimensiunea alterității limbajului. Dimensiunea alterității este una primordială, comunicarea fiind întotdeauna orientată spre un altul, spre cineva. Subiectivitatea actului poetic este însoțită, la lectură, de către cititorul care se regăsește pe sine în discursul poetic. Mediind, într-un cadru temporal, între două lumi diferite – cea obiectivă și reprezentarea subiectivă despre ea – subiectul modalizator instituie o cunoaștere mai profundă a sinelui. Creatorii limbajului poetic postmodern au sesizat foarte bine ceea ce E. Coșeriu numește „lumea făcută din bucăți”, care e una fragmentară, care nu e lume imaginară, ci e lumea noastră de toate zilele [36, p. 98]. În aceeași ordine de idei, invocăm și alte argumente ale prof. E. Coșeriu: „Și totuși, după ce am susținut cu atâta migală și poate cu rigoare identitatea dintre limbaj și poezie, ca să încheiem, vrem să arătăm de ce nu poate fi acceptată această identitate (...). Subiectul care creează arta numai ca să fie, care deci se obiectivează în artă tot așa cum omul se obiectivează în limbaj, nu este subiectul vorbitor sau creator de limbaj, ci este un subiect universal, un subiect care și-a asumat responsabilitatea tuturor subiectelor (...). Pe când subiectul de limbaj nu este creator de limbaj, nu este subiect absolut, și nu fiindcă i-ar lipsi ceva, ci fiindcă subiectului absolut îi lipsește ceva: subiectul de limbaj are o dimensiune, în afară de aceasta, aceea de a se putea obiectiva în cuvinte, în limbaj, are dimensiunea alterității, adică e un subiect între subiecte; întâi de toate, limbajul este nu comunicare *de...*, comunicarea *unui conținut* pentru cineva, ci e o comunicare *cu* cineva, și această comunicare cu cineva nu poate lipsi niciodată în limbaj, pe când în artă lipsește în mod necesar” [40, p. 162].

Așadar, în artă (inclusiv în poezie, în producția poetică) dimensiunea comunicării cu cineva lipsește. Acest fapt îi conferă un specific de comunicare estetică, având funcție estetică definitorie. În alte limbaje, funcția estetică poate fi secundară sau poate să lipsească cu desăvârșire. Limbajul poetic stimulează continuu relația dintre limbă și realitate, dezvăluind permanent structura semnului lingvistic și posibilitățile infinite de utilizare/semnificare a lui. El devine, astfel, instrumentul cel mai eficient al artei, întrucât arta

„nu se face pentru a comunica, ci numai ca să fie, în sensul în care este artă, se înțelege, pe când limbajul se face pentru a comunica cu cineva, independent dacă apoi comunicăm ceva, sau nu putem comunica nimic, fiindcă ori eu (vorbitorul – n.n.) sunt incapabil să spun, ori el (receptorul – n.n.) e incapabil să mă înțeleagă. Aceasta înseamnă că, numai dacă (...) considerăm subiectul ca un subiect absolut, atunci limbajul este exact ca și arta, este subiect care se obiectivează. Dacă-l considerăm ca subiect între subiecte pe acest subiect, atunci nu mai avem același raport absolut sau, ca să sfârșim cu o formulă, limbajul este într-adevăr poezie, însă numai limbajul considerat ca absolut; **nu limbajul, ci limbajul absolut, dezlegat de celelalte subiecte, este identic cu poezia**” [40, p. 162].

Limbajul cotidian, dimpotrivă, are dimensiunea alterității intrinsecă, fapt care îl orientează întotdeauna spre un alt subiect, implicat într-un act de vorbire (în spațiul internautic, *actul de vorbire* ar putea fi lesne redenumit *act de comunicare online*). Caracterul dialogic al limbajului nu presupune și ideea de „înțelegere, comprehensiune, comuniune”, astfel încât numai uneori se întâmplă ca un conlocutor să se afle pe aceeași undă. A comunica nu presupune neapărat „a te înțelege” cu interlocutorul, ci în primul rând a accepta să-l asculți ori a-l face să te asculte. Chiar și când suntem în dezacord cu cineva, când combatem o idee sau când suntem combătuți și ne găsim în situația de a ne apăra, tot comunicăm. Nu putem afirma același lucru și despre limbajul poetic. Dialogul dintre poet/eul poetic și cititor se înscrie într-o „dramă” a cunoașterii diferite a ceea ce se comunică, a comunicabilului. Opera literară nu este doar text, este text plus altceva care este esențial: textul poetic are funcție hipersemnică, deci este un hipersemn, generator de semnificare continuă. Textul poetic emite un mesaj care schimbă viziunea cititorului său asupra realității. În dinamica actului poetic, se produce o semantizare (în-semnificare) în mai multe trepte. În limbajul poeziei postmoderne, al avangardelor literare, poezii practică o lucrare asupra funcționării lingvistice a textului, ucidere premeditată a semnificațiilor, distrugere conștientă a interacțiunii lor cu semnificanții, în virtutea unei negări provizorii a înfățișării lumii.

Extinzând viziunea integrală asupra relației dintre limbaj și poezie [76], se poate observa că limbajul poetic reflectă și coordonatele limbajului cotidian, colocvial. Limbajul uzual, „normal” este diferit de limbajul poetic, mai ales, de cel (post)modernist, care pleacă tot mai departe de comunicarea în sens tradițional. Și nu e vorba doar de spațiul privilegiat al operei de artă. Marcat profund de mutațiile de sens, atât limbajul cotidian, uzual, cât și cel tehnic, specializat, computerizat – toate recurg la strategii care comunică între ele, alegând între preponderența fie a semnificantului, fie a semnificatului. În dinamica lui, limbajul poetic actual realizează, mai mult ca oricare alt tip de limbaj, o continuă „originare” a

semnificațiilor cuvântului/enunțului. Limbajul obișnuit, nonpoetic se subordonează în întregime funcției de comunicare, în timp ce limbajul poetic realizează *funcția artistică* mai mult decât o funcție de comunicare în sens tradițional. Textul, în calitate sa de semn al limbii, produce o continuă semnificare, o dez-originare și o re-originare în același timp. Cuvântul nu e un fenomen derivat al vieții și al inteligenței, ci, dimpotrivă, e sursa amândurora, ritmul lor de întreținere.

Unele din întrebările la care încearcă să răspundă poeticienii ar fi următoarele: de ce nu se realizează întotdeauna comunicarea cu cititorul poeziei? De ce interlocutorul/receptorul este incapabil (nu rareori) să priceapă mesajul, să prindă „informația” pe aceeași undă pe care a fost transmisă? Nu se creează astfel iluzia comunicării ca înțelegere, dat fiind faptul că ea, comunicarea se realizează doar la suprafața expresiei, nu și pe dimensiunea ei de adâncime, ca semnificare? Se știe că receptorul are misiunea nu doar să decodifice mesajul, ci și să adere la el, să și-l însușească, să-l practice. Atât emițătorul, cât și receptorul adaugă întotdeauna unui mesaj transmis/primit coeficientul său de înțelegere. Deși mai întotdeauna se presupune că toți conlocutorii înțeleg lucrurile despre care se comunică la fel sau aproape la fel ca eul vorbitor, în calitate de subiecți ai limbajului, noi, după E. Coșeriu, „nu vorbim numai cu limba, cu sistemul lingvistic, ci vorbim, în afara faptului că vorbim, și cu tot corpul, vorbim și cu toată cunoașterea lucrurilor, și cu toate ideile despre lucruri, și cu toate imaginile pe care le avem despre lucruri, și cu toate contextele, nu numai explicite, ci și implicite” [36, p. 98]. Această idee consună cu cea heideggeriană: „Ființa vorbește peste tot și întotdeauna prin întreaga limbă” [72, p. 82]. În plus, din aceeași optică, ființa și timpul se lasă derivate una din alta și, totodată, se stimulează reciproc. Așadar, având toate acestea mai mult sau mai puțin diferite, receptăm mesajul cu o anumită diferență pe care o implică orice fel de comunicare: fie că nu înțelegem total limbajul corpului, fie că nu cunoaștem în același fel lucrurile și ideile despre ele sau imaginile, fie că, în definitiv, contextele receptorului sunt altele decât cele ale emițătorului. Coeficientul de înțelegere a comunicării este, de regulă, determinat de impulsul de a reacționa, de a polemiza, de a câștiga teren, de a impune.

În același timp, distincția limbaj poetic / limbaj cotidian nu presupune o ruptură absolută. Limbajul poetic este în acest sens mult mai dens, mai dinamic, iar limbajul poeziei postmoderne se alimentează mai mult ca niciodată din limbajul cotidian. Teoreticienii poeziei cotidianului o definesc ca pe o apropiere de viața noastră de toate zilele, redescoperind valoarea propriei biografii, a micilor întâmplări cotidiene. Limbajul poetic pătrunde în cel cotidian prin diverse filiere (a științei, publicisticii, reportajului etc.).

Pornind de la funcția sa esențială (comunicativă), limbajul, în diversitatea obiectivelor pe care și le propune, rămâne un obiect de studiu prioritar pentru toate formele de existență spirituală. În limbajul poetic actual, totul e permis: des-figurarea materiei poeziei sau coagularea componentelor (frângerea semnificatului, ruperea în fragmente, crearea și citirea sensului dintre fragmentele rupte, provocarea cititorului pentru căutarea noului sens).

U. Eco amintește că textul estetic este unul ambiguu și autoreflexiv [144, p. 113], iar „versul devine o operă deschisă, comunicând prea mult și prea puțin, aceasta însemnând că **textul estetic trebuie să posedă, la scară redusă, aceleași caracteristici ca și o limbă:** trebuie să existe chiar în text un sistem de relații reciproce, o intenție semiotică prin care, în mod paradoxal, să creeze impresia de asemioză” [144, p. 119]. De cele mai multe ori, interpretarea textului estetic este o continuă „căutare a idiolectului pierdut” [144, p. 121]. De la destinatar se așteaptă ca acesta „să intervină pentru a umple golurile semantice, pentru a reduce multiplicitatea de sensuri, a alege propriile sale căi de lectură și a avea în vedere mai multe căi în același timp (...) pentru a reciti același text de mai multe ori, controlând de fiecare dată presupuzițiile contradictorii” [144, p. 123]. Atât în limbajul obișnuit, cât și în cel absolut (ca să operăm cu aceeași opoziție), textul reliefează modul în care este reprezentată experiența umană a timpului, orientată mereu spre viitor. „Sistemul limbii este totdeauna un sistem deschis spre viitor, un sistem de posibilități, în parte realizate și în parte realizabile” [81, p. 77]. Același lucru se întâmplă în orice tip de organizare lingvistică a enunțurilor, o descriere temporală fiind posibilă numai din perspectivă istorică, iar istoria, fiind o „știință nu a trecutului, ci totdeauna a viitorului, însă a viitorului din punctul de vedere al unui moment care, cronologic, este trecut” [81, p. 79]. Nu mișcarea lineară, nici cea circulară (spiralată), ci forma **asociativă**, ramificată caracterizează temporalitatea poetică. Amintim aici că **memorie e asociativă** și e proprietatea psihicului de a lega între ele mai multe imagini senzoriale, idei etc., apariția unei reprezentări atrăgând în conștiință o altă reprezentare asemănătoare sau întâlnită anterior; legătură între reprezentări, idei etc. pe baza acestei proprietăți [124]. Metafora și celelalte figuri ale substituției sunt conceptele care se sprijină pe procedeul asocierii. Anume asociativitatea se va regăsi cu o forță de neimaginat cu mijloace oferite de noile tehnologii, pe care se bazează și pe care o exploatează. Pentru conștiința modernă, virtuală, e mai mult decât acută percepția faptului că „în viața cotidiană există o pluralitate de timpuri. Înăuntrul acestei pluralități nu există diviziuni precise și raporturi clare, încât trebuie să vorbim mai degrabă de un mozaic temporal” [93, p. 35]. Această pluritemporalitate se manifestă din plin, cum se va vedea, în spațiul Internetului. Lucru lesne de înțeles, dacă ne gândim la faptul că „temporalitatea cotidiană se constituie (...)

la intersecția mai multor temporalități, unele dintre ele ciclice, altele liniare, unele cantitative, altele calitative, unele interioare, altele exterioare etc.” [93, p. 59]. Astfel, temporalitatea capătă un alt sens din multiplicitatea de sensuri care se manifestă în ea, prin punerea lor împreună – sensuri ale cauzalității, finalității, simultaneității, anteriorității, posteriorității, durativității, iterativității etc. Dintre dihotomiile instituite în cadrul conceptului se evidențiază temporalitate–ființialitate; temporalitate–atemporalitate; temporalitate– eternitate/virtualitate.

Dar ce se întâmplă cu textul, „acest monstru cu o mulțime de capete” („Ce monstre à plusieurs têtes” [180, p. 52]), atunci când intră în spațiul digital, suportând beneficiile și supliciile revoluției digitale – iată problema la care vom răspunde în capitolele următoare.

1.2. TEXTUL și -TEXTELE

Potrivit studiilor cantitative, la intersecția dintre milenii, termenul *text* intra în cele 1000 cele mai importante cuvinte ale mai multor limbi, inclusiv rusă și engleză [365]. Atât în limbajul de specialitate, cât și în cel uzual se atestă o bogăție terminologică și derivațională a cuvintelor formate cu **(-)text(-)**. Puține cuvinte ale vocabularului limbii române dispun de o gama atât de bogată de derivate. Aceasta confirmă încă o dată faptul că textul este unul dintre cei mai utilizați termeni în sfera științelor umaniste, iar frecvența apariției noilor termeni din sfera textologiei semnalează domeniile unde se nasc noile idei științifice. Derivatele și cuvintele compuse luate mai jos în discuție, precum și cele din glosarul prezentat în Anexa 1 (Textul și -textele) pot prezenta interes atât pentru lexicografi în procesul de elaborare a dicționarilor explicative, de neologisme, de paronime, de omonime, de sinonime, de antonime etc., cât și pentru specialiștii în teoria și știința textului (textologie), lingvistica și pragmatica textului etc.

Fiind formați (cu „terminoelemente” [305]) pe teritoriul științelor umane sau exacte, asemenea termeni se utilizează cu sensuri dintre cele mai variate, adeseori improprii. Așadar, alegerea subiectului în cauză a fost dictată de mai multe motive: nu există, până la ora actuală, definiții suficient de clare (sau nu există deloc) în dicționarele specializate sau în cele destinate publicului larg referitoare la text și derivatele lui. De exemplu, *intertextul* este denumit și: *arhetext*, *metatext*, *pretext* etc., în timp ce *hipertextul/hypertextul*: *supratext*, *supertext*, *megatext*, *ontotext*, *transtext* etc. Această situație denotă, pe de o parte, o practică terminologică precară sau insuficient „așezată”, iar pe de altă parte, reflectă faptul că aceste concepte se intersectează și presupun un studiu multiaspectual.

Fără pretenția unor formulări riguroase ale definițiilor lexicografice pentru termenii în cauză, ne-am limitat în mare parte la trecerea lor în revistă, în intenția de a schița amploarea fenomenului, reliefând, totodată, posibile legături între termenii explicați. În capitolele ce urmează se vor accentua și mai mult atât aceste relații, cât și toate derivatele textului ce au legătură „vizibilă” cu *intertextul* și *hypertextul* – cele două concepte fundamentale pe care e axată cercetarea noastră. Paradigmele din literatura de specialitate sunt mai restrânse (de exemplu, [322; 388; 419]) decât cea propusă de noi. În plus, termenii doar sunt enumerați, fără a se pune în discuție nici cazurile de sinonimie, nici polisemantismul acestora, iar termenii generați de mediul online nu sunt luați în calcul. În felul acesta, definițiile și comentariile din prezentul capitol, precum și cele din Anexa 1 ar putea fi de real folos pentru un viitor *Dicționar de termeni ai textului*. Glosarul cuprinde 70 de derivate ale textului, iar altele 40 doar sunt semnalate. În Anexa 1 termenii sunt prezentați în ordine alfabetică. Dat fiind numărul mare, am preferat aranjarea termenilor în formă de **articol de dicționar**, fiind indicată etimologia, (ocazional) sinonimele, și antonimele, urmate de definiția lexicografică (fără respectarea strictă a rigorilor), cu indicarea surselor identificate care le iau în discuție. Analizând numeroase studii despre conceptul de *text*, despre care semiologul rus Y. Lotman spune că istoria unor astfel de cuvinte arată dinamica științelor, am constatat că acesta are numeroase forme de manifestare, pe care le găsim exprimate în derivatele sale, în special cu prefixoide.

În glosar au fost elaborate scurte definiții enciclopedice pentru următorii termeni: *alotext*, *antetext*, *antitext*, *arhetext*, *arhitext*, *audiotext*, *autotext*, *avantext*, *blogtext*, *chat-text*, *context*, *contratext*, *copytext*, *cotext*, *cronotext*, *cvasitext*, *cybertext*, *digitext*, *epitext*, *e-text*, *exotext*, *extratext*, ***fenotext***, ***genotext***, *hipertext*, *hipotext*, *hypertext*, *iconotext*, *infratext*, *intertext*, *intext*, *intratext*, *macrotext*, *maxitext*, *mediatext*, *megatext*, *metatext*, *microtext*, *miditext*, *minitext*, *mnemotext*, *nanotext*, *nontext*, *ontotext*, *palim(p)text*, *pantext*, *paratext*, *peritext*, *post-text*, *pretext*, *prototext*, *pseudotext*, *puzzle-text*, *radiotext*, *semiotext*, *sms-text*, *spațiotext*, *stereotext*, *stretchtext*, *subtext*, *supertext*, *supratext*, *tehnontext*, *teletext*, *totext*, *transtext*, *unitext*, *videotext*, *webtext*, *wikitext*, *wordtext*, *xenotext* (exemple pentru fiecare dintre acestea se găsesc în [versiunea electronică a glosarului](#)).

În centrul clusterului am situat termenii teoretizați de Julia Kristeva: ***genotext*** și ***fenotext***, concepte generale și atotcuprinzătoare, care le înglobează pe toate celelalte (Anexa 1). Clasificarea este una convențională, termenii putând migra cu ușurință dintr-o clasă în altă, în funcție de context. Astfel, clusterul pe care l-am elaborat reinterpretează vestita clasificare a lui Gérard Genette, propunând alte 7 clase generale, în funcție de caracteristica dominantă

(co(n)textualitate, temporalitate, procesualitate, dimensionalitate, audiovizualitate, spațialitate, virtualitate) (fig. 1.3, p. 43).

Amintim aici că Genette, în binecunoscutul său volum *Palimpsestes. La littérature au second degré* [206], distingea, în cadrul larg al **transtextualității** (sau al *transcedenței textuale*), 5 mecanisme: *intertextualitatea*, *paratextualitatea*, *metatextualitatea*, *hipertextualitatea*, *arhitextualitatea* (fig. 1.2), fiecare cu unitatea sa fundamentală: *intertextul*, *paratextul*, *metatextul*, *hipertextul*, *arhitextul*.

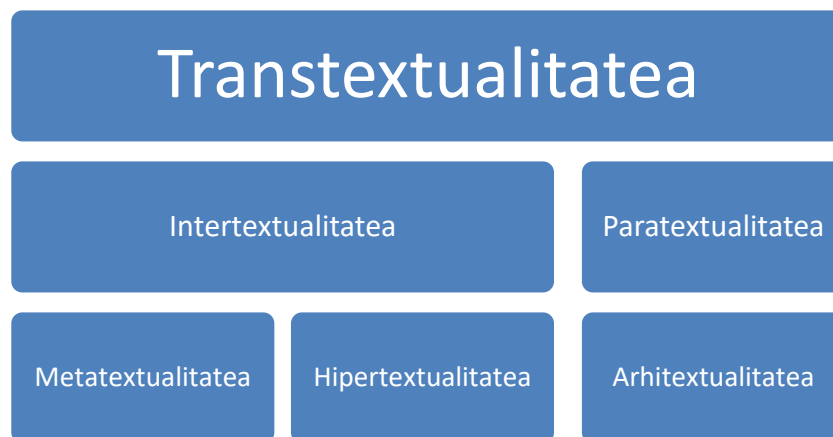

Fig. 1.2. Clasificarea transtextualității (G. Genette [206, p. 7-11])

1. *Intertextualitatea* propriu-zisă (relația de coprezență între două sau mai multe texte cel mai adesea, prin prezența efectivă a unui text în celălalt – citatul, plagiatul, aluzia).
2. *Paratextualitatea* (relația textului cu titlul, prefața, notele, ilustrațiile etc.).
3. *Metatextualitatea* (relația de comentariu care leagă un text de altul, fără ca, în mod necesar, să-l citeze sau să-l numească).
4. *Hipertextualitatea* (relația de derivare a unui text din altul prin transformare sau imitație – parodia, pastișa).
5. *Arhitextualitatea* (relația de apartenență, de gen; uneori uzează de o formulă paratextuală, de un subtitlu – „poezii” „roman”, „eseu”).

1.2.1. Caracteristica dominantă: co(n)textualitate

În clasa textelor cu caracteristica dominantă **co(n)textualitate** (gramaticală + semantică: J. Petöfi, apud [118, p. 30]), în opinia noastră, intră următoarele tipuri: *alotext*, *autotext*, *context*, *cotext*, *exotext*, *hypertext*, *hipotext*, *intertext*, *metatext*, *palim(p)text*, *semiotext*, *subtext*, *xenotext*. În această categorie, pe lângă **context** (Anexa 1), care e fundamental, găsim locul *intertextului* și *hipertextului*, pe care le interpretăm în felul următor.

În sens larg, **intertextul** poate fi interpretat ca o relație a fiecărui text cu alte texte, pe care le absoarbe și le transformă, în ansamblul aceleiași culturi. În sens restrâns, intertextualitatea presupune o „prezență efectivă a unui text în alt text” (G. Genette). Așa cum, după R. Barthes, „orice text este un intertext” (Barthes), putem deduce că și intertextul, la rândul său, poate fi interpretat ca orice alt tip de text, întrucât se referă nu doar la textele beletristice, ci și la textele reprezentând orice alt stil funcțional al limbii. Textul „este o permutare de texte, o intertextualitate: în spațiul unui text mai multe enunțuri luate din alte texte se încrucișează și se neutralizează” [78, p. 252]. Numai procesul de creare, de producere – *energeia* – transformă textul în intertext. Cercetătorii confundă frecvent intertextualitatea cu hipertextualitatea, ultima presupunându-se că o asimilează pe prima. Pentru O. Ertzscheid, dimpotrivă, intertextualitatea ar reprezenta epifenomenul organizării hipertextuale a textelor pe care le cuprinde [198]. Așadar, termenii *intertext* și *hipertext* se intersectează și adeseori se suprapun. În acest sens, după [287, p. 781], intertextualitatea și hipertextualitatea ar avea orientări diferite. Intertextualitatea intenționată, pe care o practică autorul (o rețea structurată de restricții impuse de text percepției cititorului), este în contradicție cu rețeaua amorfă de asociații libere, pe care și-o permite hipertextualitatea. Avem motive, așadar, să vorbim de dihotomia **hipertext** (imprimat) – **hypertext** (digital). În prezenta cercetare hypertextul electronic este conceptul căruia i-am acordat cea mai mare importanță. Totodată, hipertextul este frecvent analizat în legătură cu așa-numitul **hipotext** (*hipo-* „mai puțin, sub, dedesubt, inferior”). Acesta reprezintă textul anterior, textul-sursă, adică cel care este citat sau este imitat, spre deosebire de *hipertext* (textul generat), care citează sau imită. Într-un anumit sens, toate textele create, pe de o parte, au practic un singur hipotext sau *pretext* (contextul cultural, tradiția literară), iar, pe de altă parte, la rândul lor, sunt *intertext*, întrucât se transformă în fenomene culturale. Unii cercetători consideră anume hipotextul (numit și *texton*) element fundamental al *hypertextului* [362; 429; 472].

În prezentul studiu, am selectat două exemple mai ample de intertext: din povestirea *Insula* de Ioan Groșan (Anexa 2) și din romanul *Solenoid* de Mircea Cărtărescu (Anexa 3).

În același grup, putem identifica o subclasă a co(n)textualității – **pseudotextualitatea**, în care intră alte 5 tipuri: *antitext*, *contratext*, *cvasitext*, *nontext* și, bineînțeles, *pseudotext*. Cel din urmă, după H.G. Gadamer, ar denumi forma de comunicare ce respinge încadrarea ca text, care se opune textualității, caracterizată prin preluarea elementelor ce nu țin de transmiterea sensului [336]. O neașteptată intersecție se produce dintre așa-numita *pseudotextualitate* și *hypertextualitate*, ultima dintre care e văzută de unii teoreticieni ca opusă textualității, deci ca *antitextualitate* [218].

1.2.2. Caracteristica dominantă: temporalitate

Dimensiunea **temporalității** se remarcă mai ales în următoarele tipuri depistate: *antetext*, *arhetext*, *arhitext*, *avantext*, *cronotext*, *post-text*, *pretext* și *prototext*. Între acestea, termenul care a căpătat o largă circulație este cel de **arhitext** (*arhi-* „mai mare peste...; foarte”). După Genette, textul în raport cu textul general al genului căruia îi aparține. „Arhitextul e omniprezent, deasupra, dedesubt, în jurul textului, care nu-și țese pânza decât agățând-o, ici-colo, de această rețea de arhitextură. Ceea ce se numește teorie a genurilor sau *genologie* (Van Tieghem), teorie a modurilor (...), teorie a figurilor (...); ce-ați zice de *figurologie*?” [64, p. 83]. În prefața studiului genettian, Ion Pop constată ca autorul monografiei înțelege prin *arhitextualitate* „acea relație de includere care unește fiecare text cu diversele tipuri de limbaj de care aparține”, adică cu genurile și determinările lor tematice, modale, formale, – sau „relația dintre text și arhitextul sau”, dintre opera particulară și tipul sau modelul oarecum ideal, teoretic al textului ca realitate literară. Arhitextul ar fi astfel chiar obiectul poeziei, în timp ce textul, ca operă individualizată, ar constitui terenul de cercetare al criticii literare. Arhitextualitatea e privită ca participând la spațiul mai cuprinzător al transtextualității sau transcendenței textuale. În acest ansamblu, ea ar fi „tipul cel mai abstract și mai implicit”, acoperind „percepția generică” a unui text sau a altuia, „ansamblul de categorii generale, sau transcendente – tipuri de limbaj, moduri de enunțare, genuri literare etc. de care aparține fiecare text singular” [64, p. 7, 11]. Toată problematica clasificării pe genuri a textelor (literare) este una a arhitextului, amplu dezbătută actualmente în legătură cu hypertextul care se manifestă plenar în spațiul online [308; 355; 409; 437; 457; 474 etc.].

1.2.3. Caracteristica dominantă: procesualitate

Toate tipurile de texte dispun de caracteristici precum temporalitate sau procesualitate, dacă înțelegem textualitatea în sens de „concept plural, eterogen, discontinuu, înlocuind «vocea» auctorială cu o *scriitură*” [133]. Dar unele dintre texte au această latură mai pregnantă, acestea sunt, în opinia noastră: *ontotext*, *pantext*, *supertext*, *supratext*, *totext*, *transtext*, *unitext*. După Barthes, **ontotextul** (*onto-* „ființă, existență”) (sin.: *genotext*) este Textul Lumii, locul producerii semnificațiilor, text care nu poate fi înscris sau înregistrat. El începe să aibă existență doar în momentul în care este creat de cei care îl produc – autorul și cititorul. În fața ontotextului toți vorbitorii sunt egali, nu există nicio ierarhie, niciun privilegiu – el le înlătură pe toate. Se află concomitent și în trecut, și în viitor și de aceea se sustrage descrierii și fixării în categoriile temporalității lineare.

În aceeași clasificare plasăm și **transtextul** (*trans-* „dincolo, peste, prin”), termen care, în teoria genettiană, este textul care „(nu) interesează (decât) prin transcendența sa textuală, adică prin tot ceea ce îl pune în legătură, fățișă sau ascunsă, cu alte texte”. G. Genette distinge, cum am amintit mai sus, în cadrul mai larg al transtextualității cinci mecanisme: *intertextualitatea*, *metatextualitatea*, *paratextualitatea*, *arhitextualitatea*, *hipertextualitatea* [64, p. 82] (fig. 1.1), fiecare cu unitatea sa fundamentală: *intertextul*, *metatextul*, *paratextul*, *arhitextul*, *hipertextul*. Cel din urmă – **hipertextul** – are un corespondent ideal, augmentat și tehnologizat, care se manifestă plener în spațiul online: **hipertextul**. În prezenta teză pledăm pentru o distincție între cele două omonime: termenul scris cu *y* se va referi exclusiv la textul digital, pe suport electronic (de ex.: hyperliteratura@yahoo.com).

1.2.4. Caracteristica dominantă: dimensionalitate

Fără îndoială, problema dimensionalității, altfel spus a mărimii și limitelor textelor, este una care încă nu a dat răspunsuri definitive, câtă vreme despre text se discută din două perspective total contradictorii: textul ca obiect finalizat și textul ca obiect fără început și fără sfârșit. Cu toate acestea, chiar bazându-ne pe viziunea de „text ideal” (infini) a lui Barthes, nu putem ignora faptul că, pentru a putea fi concepute și analizate, textele sunt mărginite de *peritext* (vezi mai jos). Caracteristica dominantă **dimensionalitate** cuprinde următoarele tipuri: *macrotext*, *maxitext*, *megatext*, *microtext*, *miditext*, *minitext* și *nanotext*.

Din perspectivă textosimetrică, **maxitextul** (numit și *macrotext* de către [481]) acesta e textul format din mai mult de 3000 de cuvinte. (Textosimetria se ocupă de atributele fizice ale textului – mărimile spațiale. În funcție de acestea, autoarea propune o clasificare a textelor în următoarele categorii: *maxitexte*, *miditexte*, *minitexte*, *microtexte*.) Existența unei multitudini de mărimi (de la foarte mic până la foarte mare, altfel spus, de la textul-literă până la Textul total, care reprezintă totalitatea textelor lumii – *totext*) a constituit multă vreme un adevărat impediment în calea tipologiei textuale. După A. Korbut, divizarea în genuri și specii a prozei nu este altceva decât o clasificare după volum a textelor. Maxitextul se caracterizează prin cea mai complexă structură semantică și sintactică și segmentare (divizare) remo-tematică (capitole, părți, alineate etc.). Aici se întâlnesc toate combinațiile sintactice existente în arsenalul unităților limbii (propoziții, unități superfrastice, precum și elementele paratextuale (a se vedea *paratextul* în viziune genettiană). Simetria structurilor este insuficient studiată, deși ea reprezintă un element funcțional obligatoriu [398] (Tabelul 1.2).

Tabelul 1.2. Textele din perspectivă textosimetrică (după A. Korbut [398])

Tipuri de text	Dimensiuni	Exemple
Microtext	2-20 de cuvinte	Proverbele, zicătorile, cuvintele înaripate, aforismele, ghicitorile, haikuurile, bancurile, textele publicitare, mottourile, sloganurile etc., tot ceea ce reprezintă „discurs repetat”.
Minitext	20-600 de cuvinte	Miniaturile în proză, tabletele, textele poetice, anunțurile, e-mailurile etc.
Miditext	600-3000 de cuvinte	Povestirile, articolele publicistice, speciile poetice de mărime medie etc.
Maxitext (macrotext)	peste 3000 de cuvinte	Unitățile superfrastice, povestirea, romanul, poemul, monografia etc.

Hypertextul în sens larg este un *maxitext*, iar hypertextul în sens îngust (despre care vom discuta în cap. 2-4) este un *minitext*. Website-urile, platformele de discuții online, chaturile, rețelele sociale pot fi considerate, fără rezerve, *maxitexte*, *macrotexte* sau, și mai exact, *megatexte* electronice.

1.2.5. Caracteristica dominantă: audiovizualitate

Audiovizualitatea este trăsătura cea mai nouă pe care o putem lua în calcul în cadrul textelor de generație nouă, care nu se mai limitează la tehnica printării, ci dispun și de beneficiile multimediei, aducând textul tot mai aproape de ceea ce numim discurs. Aici intră, fără a fi o listă încheiată: *audiotext*, *iconotext*, *mediatext*, *radiotext*, *puzzle-text*, *stereotext*, *teletext* și *videotext*. În contextul subiectului discutat (al intertextului și hypertextului), atenția noastră se oprește asupra *iconotextului* și *mediatextului*. Astfel, **mediatextul** (*media*- „presă scrisă și audiovizuală”) este textul utilizat în trei domenii principale: jurnalism, publicitate și PR. Odată cu apariția internetului, toate textele de pe online încep să fie în măsură mai mare sau mai mică contaminate de media. Textele media se disting după tipul canalului de comunicare (print, radio și televiziune, rețea), criteriul funcțional și de gen, particularități compoziționale și pragmatilistice. *Audiotextul*, *radiotextul*, *teletextul*, *videotextul*, *e-textul* etc. sunt tipuri de mediatexte [468]. **Iconotextul** îl constituie grafemele sau decupajele masei textuale; organizarea vizuală a textului constând în exploatarea semiotică a imaginii, a codului iconic [111]. În literatură, iconotextul este frecvent exploatat [158, p. 76-97]. Pictogramele, emoticoanele etc. sunt forme de iconotext. O particularitate a textelor de pe web este faptul că ele pot fi examinate ca *iconotexte electronice*, din moment ce pot fi preluate ca imagini cu ajutorul opțiunilor destinate, ca orice alt grafem textual. Discuțiile în camerele de chat reprezintă un text mixt, hibrid: *text* + *hypertext* + *iconotext*. + În afară de aceasta, spațiul online a generat o mulțime de „semne” noi: indicatori de navigare,

pictograme necesare pentru navigare, logouri cu inițiala din denumirea unui brand, a unei companii, a unui sistem informatic etc. La ora actuală se discută foarte mult despre iconicizarea sau creolizarea textului, adică despre tendința acestuia de a se transforma tot mai mult în imagine (a se vedea [184; 188], precum și discuțiile științifice cu genericul „Textul rămâne text?” ([Текст остаётся текстом?](#)). Tot mai mulți cercetători se întreabă dacă nu cumva textul actual este sortit creolizării, transformându-se în produs „intersemiotic”, videoverbal [410, p. 58-61].

1.2.6. Caracteristica dominantă: spațialitate

În grupul textelor care presupun clasificarea în funcție de trăsătura dominantă **spațialitate** se pot include următoarele tipuri: *epitext*, *extratext*, *infratext*, *intext*, *intratext*, *paratext*, *peritext*, *spațiotext*. Cele mai importante dintre acestea sunt: *paratextul* (*epitext* + *peritext*), *intratextul* și *extratextul*. După G. Genette, **paratextul** e format din *peritext* (elemente în și din jurul cărții [în spațiu]) și *epitext* (elemente distanțate de carte [în spațiu]). Valeriu P. Stancu [138] vede în paratext un ansamblu eteroclit de elemente, intenționat așezate în jurul textului de către instanța auctorială, pentru a induce efecte de lectură. Ca și *intertextul*, paratextul este „un soi de grefă textuală”, diferența apărând însă la nivelul funcțiilor asumate și al materialității scripturale, „întrucât intertextul (în sens restrâns) devine vizibil/lizibil numai în forma citatului mai mult sau mai puțin integrat ficțiunii”, în timp ce paratextul are funcția „de a accentua perceptibilitatea formei operei de artă ca obiect semnificant ce capătă acest caracter pornind de la statutul său de element transcendent textului” [23]. Elemente de paratext sunt: titlul, subtitlul, prologul, prefața (de exemplu, prefețele letopisețelor), didascaliile în cazul textului dialogat al personajelor (marcate prin cursiv sau cu un corp de literă diferit de al textului de bază), dedicația, mottoul, epigraful, epilogul, postfața, referințele, citatele, notele, comentariile, iconotextul). În scrisul contemporan se remarcă tendința utilizării paratextului ca text sau chiar a paratextului fără text [127, p. 120]. În economia textului online, paratextul are o importanță covârșitoare (a se vedea cap. 3.2).

Extratext este textul situat în exteriorul corpului unui text, care aparține unui context extralingvistic. **Intratextul** desemnează corpul textului în sens larg. Pentru spațiul digital, desemnează unitatea care stabilește legătura cu alte unități, care nu mai desemnează cuvântul, ci legătura, în sensul că un cuvânt-cheie este util numai dacă conduce la un pasaj-cheie (cuvinte, fraze, enunțuri, paragrafe etc.). **Cuvântul trimite la el însuși**. Un proiect cu un titlu

omonim ne-a servit ca suport în cercetarea textelor românești cu tematică biblică în format **intrahypertextual** (adică cu trimiteri intratextuale, doar în interiorul textului propriu-zis) (IntraText). Vom reține, în acest sens, că unii cercetători consideră că hypertextul este, întâi de toate, intratextual [285, p. 186] (a se vedea cap. 3.5.2, cu analize ale textului biblic online). Anume de aceea am recurs la exemple din Biblia online și Wikipedia, care exploatează maximal puterea și numărul linkurilor din interiorul și pe tot întinsul e-textului.

1.2.7. Caracteristica dominantă: virtualitate

Clasa cea mai nouă, generată de spațiul online, este cea care oferă o nouă tipologie, în funcție de caracteristica denumită **virtualitate** (sau digitalitate, sau [electronicitate](#)): *blogtext*, *chat-text*, *copytext*, *cybertext*, *digitext*, *e-text*, *hypertext*, *mnemotext*, *SMS-text*, *stretchtext*, *tehnertext*, *webtext*, *wikertext*, *wordtext*, care ar trebui să constituie obiect de cercetare al *hyperterminoticii* [229]. Specificul acestui tip constă în faptul că se manifestă exclusiv în spațiul online și se distinge prin caracteristici „tehnologizate”, anume de aceea mai poate fi numit fără rezerve și **tehnertext** (S. Archibald [180, p. 197]). *Hypertextul* propriu-zis este unul din conceptele fundamentale luate în discuție în prezenta cercetare; *webtextul* este un sinonim al hypertextului, iar *wikertextul* este un tip concret de webtext. (Capitolele 2-4 ale prezentei lucrări sunt dedicate hypertextului.)

Pentru a desemna textul ramificat, în domeniul informaticii, Ted Nelson introdus în circuit, în 1965, termenul de *hypertext*. Cel mai cunoscut și mai ilustrativ exemplu de hypertext îl constituie paginile web în documentele HTML (limbajul HyperText Markup Language) din Internet. Așadar, hypertextul este textul afișat pe un computer sau alt dispozitiv electronic, dotat cu legături (hyperlinkuri) cu alte texte pe care cititorul le poate accesa imediat, de obicei, printr-un clic de mouse sau printr-o apăsare de tastă. Termenul de hypertext a apărut aproape simultan cu termenul de *intertextualitate* al Juliei Kristeva (1967), doar că, la data apariției, era considerat în exclusivitate concept al științelor exacte, al informaticii. Într-o definiție mai riguroasă, după T. Nelson, autorul termenului, hypertext ar fi exclusiv textul în format electronic/virtual, netipărit [282, p. 84-100]. Nicăieri în altă parte fenomenul *intertextului* nu și-a găsit o exprimare mai clară și mai completă decât în hypertextul Internetului, care poate fi numit cu siguranță „intertextul grandios al erei digitale”, Webul reprezentând „o hartă planetară a hypertextului” [300]. Majoritatea cercetătorilor consideră hypertextul caracteristica cea mai pregnantă a postmodernismului. În viziunea lui M. Epshtein, datorită Internetului, trăim în fenomenul HYPER [515].

Elementul de compunere *hyper-* e unul dintre cele mai active în sistemul tuturor limbilor lumii. *Urban Dictionary* atestă în ultimul deceniu o adevărată explozie de cuvinte noi formate cu prefixoidul *hyper-* (peste 500). Acesta și-a extins potențialul semnificativ, putând indica: superioritatea, augmentarea sau exagerarea unei calități, caracteristici etc.: foarte, super-, extrem de, ultra-, giga, mega-, excepțional; peste, plus, excesiv, dincolo de; existent în mai mult de trei dimensiuni spațiale; indică un nivel superior; un raport de referințe încrucișate, cu multe legături; legat sau aranjat în mod nonsecvențial sau neconsecutiv, iar Ted Nelson i-a mai atribuit și sensul de „pe scară largă și generalizat“.

În calitate de termen filosofic, *hyper* se referă la proprietatea unor fenomene sociale și culturale, ajungând la cea mai mare intensitate, de autosuficiență, în sfera iluziilor, fantasticului (numit și „text-monstru” [430, p. 182]). Semnificația *hyper* poate fi extinsă și asupra a două alte prefixe: *super-* și *pseudo-*; tranziția între ele dezvăluie logica ironică a revoluțiilor și relația dintre modern și postmodern în cultura secolului 20. (...) *Hyper* este un *super*, care datorita excesului unei anumite calități trece dincolo de frontiera realității și devine *pseudo*. Negarea revoluționară se dovedește a fi o exagerare, o concreștere, o extindere, o hiperbolă a ceea ce este negat. (...) Redundanța acestei calități, construită ca *super*, ajunge să fie iluzorie sau pseudo, în timp ce opusul său, care inițial, în intenție, era negat, în cele din urmă dobândește poziția dominantă. Această ironie, dezvăluită pe deplin în postmodernism, ca identitate culturală a sec. 20, și reprezintă dialectica *hyper* – dialectica gradației-falsității, hiperbolei-parodiei” (trad. n. – E.U.) [512]. Elementul de compunere *non-/ne-* e folosit la formarea unor noțiuni care se află în raport de opoziție exclusivă cu noțiunea exprimată de elementul secund. Astfel, nonsecvențialitatea mai poate fi denumită *multi-*, *poli-*, *pluri-* sau *nonlinearitate* (în limba rusă: *нелинейность*, dar și *полилинейность*). Putem afirma, așadar, că ***hyper-*** = *super-*, *non-*, *pseudo-* și chiar *anti-*.

Trăsăturile acestuia, afirmă ei, sunt inexistente sau vag vizibile în forma tipărită (print): „separarea dintre stocarea documentelor și dispozitivelor de prezentare, binaritatea, dinamismul, logistica distribuției, cinetica, marcarea versatilă, stratificarea documentelor și hypertextualitatea. În cultura printată, textul este definit în mod normal ca succesiune sau ierarhie bidimensională. Textualitatea digitală și subclasa sa, textualitatea web (web-textualitatea), adăugă o a treia dimensiune: adâncimea spațială. Poate chiar a patra: de timp” [261, p. 161]. În opinia cercetătorului, conceptul de *hypertext* pare să se întoarcă la rădăcinile lexicale ale conceptului de webtext. În limba rusă se întâlnește, cu un sens similar, termenul «паутино-текст» („text-păienjenis”) [443].

Așadar, textul are numeroase forme de manifestare, pe care le găsim exprimate în numeroasele sale derivate, în special cu prefixoide. În Anexa 1 am identificat și am prezentat 70 de astfel de termeni. Lista celor 70 de termeni ar putea fi completată cu numeroși alți formanți, precum: *a-text*, *electrotext*, [*etnotext*](#), [*sociotext*](#), *euromtext*, *exitext*, *expert-text*, *gendertext*, *gigatext*, *ideotext*, *infotext*, *linguamtext*, *magazintext*, *markertext*, *mastertext*, *medtext*, *metromtext*, *monotext*, *multitext*, *nametext*, *navatext*, *navigatext*, *numbertext*, *omnitext*, *phototext*, *pluritext*, *politext*, *pragmatext*, *primetext*, *print-text*, *scantext*, *smileys-text*, *tipotext*, *ultratext*, *usertext*, *www-text* etc., parte din care îi putem găsi, de exemplu, în *Urban dictionary*, demonstrând cu prisosință fecunditatea conceptului. Alți termeni, precum *grafotext*, *antologicotext*, *bibliotext* și *sintext*, analizați din perspectiva teoriei literare [75, p. 41], sunt decodificabili și ar fi putut fi relevanți în economia lucrării noastre. Cert e că fiecare termen din lista de mai sus merită studii aparte. Au rămas în afara discuției (deși anume structura lor complexă, juxtapusă relevă profunzimea și poliaspectualitatea) cuvintele compuse cu 2, 3 sau chiar 4 formanți, dintre care unul este **-text**: *autointertext*, *autometatext*, *extracontext*, [*metaperitext*](#), *macrocontext*, *microcontext*, *intrametatext*, *autometaparatext*, *cvasiintrametatext*, *preintertext*, [*protohypertext*](#) etc., identificați în varii surse. Un alt tip de formanți sunt cei care denumesc fenomene înglobând cât mai multe texte „deodată”: *post-ante-hiper-contra-modernism* [406]. Hypertextul ar fi un concept care suferă de prea mult „polisemantism” [190], care le poate cuprinde pe toate, el însuși un simbol al epocii internautice.

În concluzie, atât în limbajul de specialitate, cât și în cel uzual se atestă o bogăție terminologică și derivațională a cuvintelor formate cu *(-)text(-)*. Există câțiva termeni în centrul câmpului (*textul*, *intertextul* și *hipertextul/hypertextul* sunt trei termeni fundamentali în teoria textului) și numeroși termeni periferici. Între toți termenii din cluster se instituie relații de sinonimie și antonimie și se delimitează dihotomii și trihotomii importante pentru știința textului. De aici vine necesitatea demersurilor interdisciplinare, mai ales cu științele informaticii, care obligă științele umaniste la o mai exactă defnire în funcție de dimensiunile și problematicile mediului internautic, unde (hyper)textul ocupă un loc cu adevărat important.

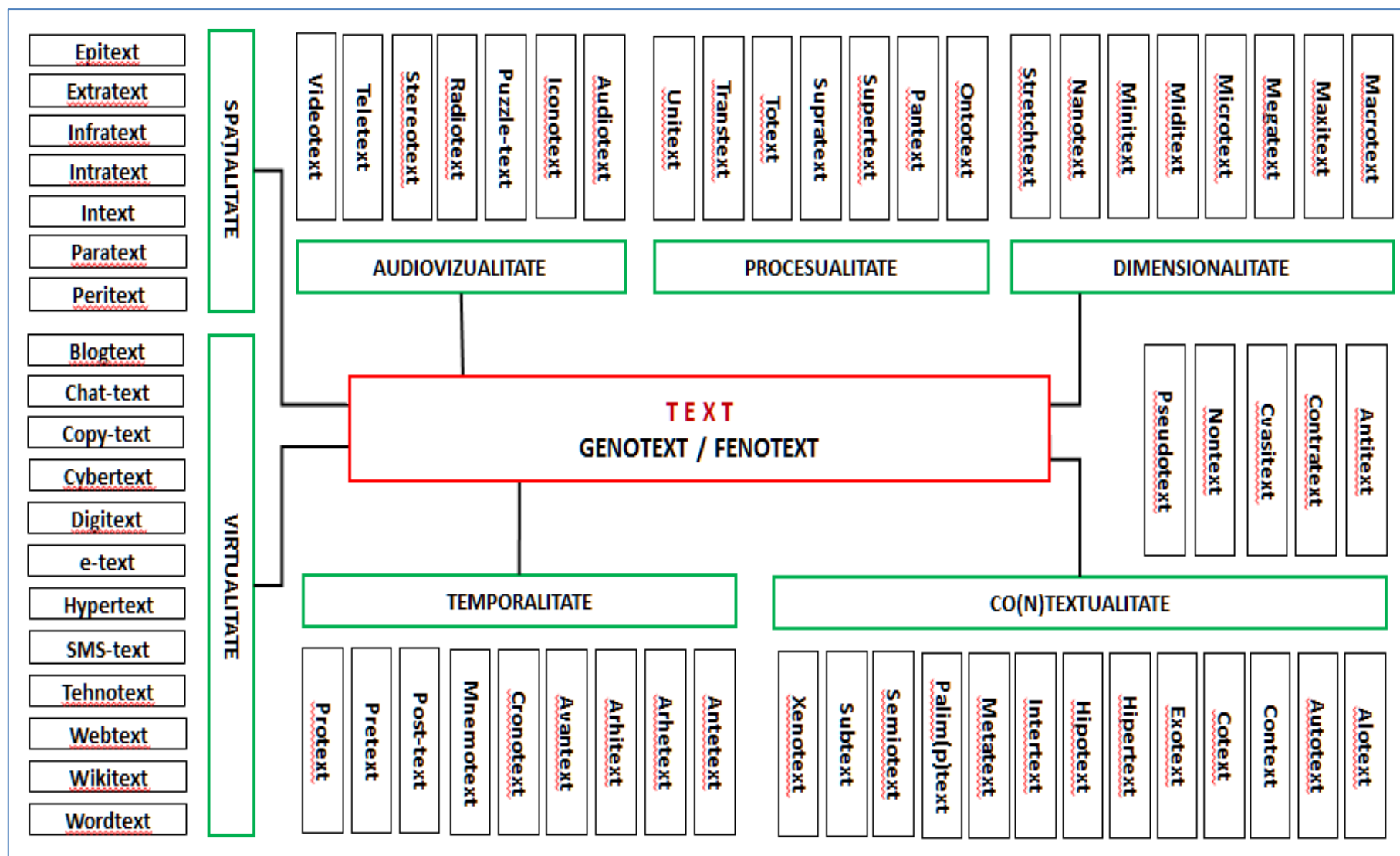

Fig. 1.3. Textul și -textele: clasificare în funcție de caracteristica dominantă

1.3. TEXTUL ca INTERTEXT

1.3.1. „Orice text e un intertext”

Conceptul de **text** este atât de cuprinzător încât, „în ultima instanță, drept text a început a fi considerat totul – literatura, cultura, societatea, istoria, omul însuși” [413, p. 308]. Definiția lansată de R. Barthes cu aproape cinci decenii în urmă a devenit una din formulele cele mai citate și interpretate în exegezele umaniștilor, dar și una dintre cele mai complexe: **„Orice text e un intertext**; alte texte sunt prezente în el, la diferite nivele, în forme mai mult sau mai puțin ușor recognoscibile: texte ale culturii anterioare, cele ale culturii înconjurătoare; orice text este construit dintr-un țesut de citate. Trec în text, redistribuindu-se, fragmente de coduri, formule, modele ritmice, fragmente de limbaje sociale etc., căci – premergând și înconjurând textul – apare mereu limbaj. Condiție a oricărui text, intertextualitatea nu se reduce desigur la problema izvoarelor sau a influențelor; intertextul este un câmp general de formule anonime (a căror origine este arareori reperabilă), de citări inconștiente sau automate, făcute fără ghilimele” (R. Barthes)².

În cercetările umane, termenul *intertextualitate* a fost lansat în anul 1966 de către Julia Kristeva în raportul său despre creația strălucitului reprezentant al formalismului rus Mihail Bahtin, publicat un an mai târziu („Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman”, în revista *Critique*, nr. 33/239, apr. 1967, p. 438-465; versiunea rusă – [402]). Analizând caracterul polifonic al romanului lui Fiodor Dostoievski, reputatul cercetător rus arătase posibilitatea unui text de a fi interpretat în mai multe „chei” [9], pe care Julia Kristeva o definește astfel: „Vom numi *intertextualitate* această interacțiune textuală care se produce în interiorul unui singur text. Pentru subiectul cunoscător, intertextualitatea este o noțiune care va fi indicele modului în care un text citește istoria și se înserează în ea” [78, p. 266].

Cu sprijinul autorității lui Barthes, teoria Juliei Kristeva nu numai că a obținut dreptul la „încetățenire”, ci, intrând în circuitul științific mondial, s-a transformat în una dintre cele mai prolificte teorii în știința filologică. Textul devine conceptul cel mai discutat anume datorită situării sale la intersecția/joncțiunea altor texte (asta și înseamnă *inter-*): „Orice text se află la intersecția mai multor texte, constituind atât relectura, reliefarea, condensarea,

² «**Tout texte est un intertexte**; d’autres textes sont présents en lui, à des niveaux variables, sous des formes plus ou moins reconnaissables: les textes de la culture antérieure, ceux de la culture environnante; tout texte est un tissu nouveau de citations révolues. Passent dans le texte, redistribués en lui, des morceaux de codes, des formules, des modèles rythmiques, des fragments de langage sociaux, etc., car il y a toujours du langage avant le texte et autour de lui. [...] **L’intertexte est un champ général de formules anonymes**, dont l’origine est rarement repérable, de citations inconscientes ou automatiques, données sans guillemets.» [183].

deplasarea și profunzimea. Într-un fel, textul este urmarea acțiunii integratoare și distructive a altor texte.”³ (trad. n. – E.U.)

Numeroși specialiști din lumea întreagă au dedicat studii importante intertextului. Printre aceștia se numără reprezentanții grupului Tel Quel: Roland Barthes, Julia Kristeva, Jacques Derrida, Phillippe Sollers, Jean Ricardou, Jean Thibaudau, Maurice Blanchot și alți autori-colaboratori: Laurent Jenny, Tzvetan Todorov, Umberto Eco, Gérard Genette etc. La ora actuală sunt completate mai multe baze de date cu surse dedicate problematicii în cauză [368; 378; 433]. Pe teren românesc s-au impus studii semnate de Cristina Hăulică [71], Stelian Dumistrăcel [57], Cristinel Munteanu [51], Ileana Alexandrescu [3], Maria Carpov [23], Valeriu P. Stancu [138], Emilia Parpală-Afana [111], Carmen Pascu (Popescu) [112; 126], Smaranda Vultur [172], Anca Măgureanu [90], Mariana Neț [103] etc. În lingvistica românească, problematica intertextualității intră definitiv în atenția lingviștilor de prin anii '80, fiindu-i dedicat în exclusivitate un număr al revistei *Studii și cercetări lingvistice* [140, p. 3-82].

Previziunile poststructuraliștilor și ale grupului Tel Quel aveau să se materializeze și să se vizualizeze cel mai pregnant odată cu apariția noilor tehnologii informaționale. Această teorie postulează existența unui text infinit, în care miza scriiturii este de a nu mai face din cititor un simplu consumator, ci un coproducător de text. Anume în acest act al „facerii” textului se produce relația cu alte texte: „Și chiar acesta este *intertextul*: imposibilitatea de a trăi în afara textului infinit – fie că acest text este Proust sau ziarul cotidian, sau ecranul televizual: cartea face sensul, sensul face viața.” [12, p. 33] (a se vedea poetica modalității la Proust în [131]). Textul nu este o structură închisă, ci este în permanență deschis spre alte texte, spre alte coduri, spre alte semne. R. Barthes avea să observe un lucru pe care abia noile medii de comunicare încep să-l scoată în evidență: dinamismul, *energeia*, productivitatea textului (discursului). Pentru a fi satisfăcătoare, Cristina Hăulică consideră că „teoria textului va trebui să accepte (și a început deja să o facă) un fapt pe care alte științe și l-au însușit de multă vreme: concilierea – la nivelul limbajului – a ideii de **structură** cu cea de **infinit combinatoriu**, admiterea caracterului dublu al limbajului (și implicit al textului), care ne apare dintr-odată **structurat** și **infinit**” [71, p. 13-14].

În viziunea lui J. Derrida, un alt tel-quel-ist, intertextul este asociat categoriei de **urmă**: „Că e în ordinea discursului vorbit sau a discursului scris, niciun element nu poate funcționa

³ «Tout texte se situe à la jonction de plusieurs textes dont il est à la fois la relecture, l'accentuation, la condensation, le déplacement et la profondeur. D'une certaine manière, un texte vaut ce que vaut son action intégratrice et destructrice d'autres textes.» [232, p. 75].

ca semn fără să trimită la un alt element care el însuși nu este numai prezent. Această înlanțuire face în așa fel încât fiecare „element” – fonem sau grafem – să se constituie plecând de la urma în el a celorlalte elemente ale lanțului sau sistemului. Această înlanțuire, aceasta țesătură, este *textul* (evid. aut.) care nu se produce decât în transformarea unui alt text. Nimic, nici în elemente, nici în sistem, nu este nicăieri și niciodată doar prezent sau absent. Nu există, de la un capăt la celălalt, decât **diferențe și urme de urme**” (evid. n. – E.U.) [49, p. 24-25]. „Orice urmă scrisă se precipită” [10, p. 17], și anume ea este gramme-ul, „diferanța”. „*Gramme* este atunci conceptul cel mai general al semiologiei – care devine astfel gramatologie – și se potrivește nu numai câmpului scriiturii în sens îngust și clasic, ci și celui al lingvisticii...” [49, p. 195]. M. Riffaterre reconsideră intertextul din perspectiva cititorului. Mai întâi, Riffaterre transferă problema în discuție dinspre polul scriiturii către cel al lecturii, respectiv, în domeniul abordării pragmatice, definind intertextualitatea drept „perceperea de către cititor a raporturilor dintre o operă și altele care au precedat-o sau i-au succedat; aceste alte opere constituie **intertextul** celei dintâi” [226, p. 4]; „**opus al lecturii lineare**” [227, p. 6]. Mai mult, intertextul ar fi format nu numai din textele anterioare, ci și din cele ulterioare operei analizate, alcătuind un „**corpus indefinit**” [227, p. 4].

A.J. Greimas susține că textul este interpretabil în raport cu un corpus de texte – **sensul este o funcție nu a textului, ci a intertextului** – idee pe care o vom exploata în continuare, optând pentru corpusurile de texte înregistrate în format electronic. Cu această definiție, izotopia iese din cadrul textual, sensul apărând la întretăierea textului cu contextul cultural în care funcționează. Revenind la conceptul de *context*, vom remarca faptul că unul din tipurile actuale de context e **contextul hypertextual**, pe care îl creează spațiul online.

Carmen Pascu (Popescu) urmărește genealogia conceptului de intertextualitate parodică în literatura română contemporană [112], tratând teoria intertextualității în plan interdisciplinar: lingvistică, semiotică, poetică, retorică, literatură universală și comparată, teorie și critică literară, estetica receptării. Autoarea remarcă impactul lingvisticii structuraliste (apoi transformaționaliste) și al semiologiei sau semioticii în momentul elaborării doctrinei, în care se pune accentul pe ideea de text ca „productivitate”, „muncă”, structurare continuă. Pentru tel-quel-iști și cei care îi urmează, intertextualitatea e întotdeauna generală și implicită, coextensivă discursului. Apoi, discută sinonimia aproximativă dintre dialogism și intertextualitate și conceptele bahtiniene care gravitează în sfera dialogismului: bivocalitate, hibridizare, stilizare, plurilingvism, poliglosie, reaccentuare, carnavalesc etc. Carnavalescul se va regăsi perfect în limbajul chatului, blogului și al rețelelor de socializare.

Cele mai importante modele teoretice de interpretare a intertextualității, sunt, după Carmen Pascu, distincția intertext/intertextualitate și implicarea lectorului în semantizarea intertextului (M. Riffaterre), funcția integratoare a intertextului, apelul la noțiunea semiotică a presupuziției și considerarea intertextului ca operator pragmatic (J. Culler), inferarea unui model teoretic al „textului ca intertextualitate” din corpusul operei borghesiene (C. Hăulică), includerea „configurației intertextuale” într-o abordare din perspectiva poeziei (S. Vultur, în special, teoriile legate de mimesis, anamnesis și rescriere, având în centrul lor pe cititorul textului) etc. Autoarea a indicat meritele și limitele taxonomiei lui Genette (ne referim aici la cele cinci tipuri ale transtextualității, considerate clasice: *meta-*, *arhi-*, *inter-*, *hiper-* și *para-*), taxonomie pe care am extins-o în cap. 2-4, mai su seamă cu tipuri pe care le generează online-ul. Discutând despre formele intertextualității în sens restrâns (citatul, aluzia, clișeul ș.a.), autoarea scoate în evidență „travaliul citării”: citatul – ca inscripție și emblemă iconică a intertextului; aluzia – ca strategie interliterară majoră și nucleu al „grefelor” textuale; clișeul – ca stereotip, loc comun, topos, arhetip. **Ipoteza intertextualității generale** (pe care o vom argumenta în cadrul tehnologiei, cea care face posibilă vizualizarea acesteia), afectează toți parametrii comunicării: figura și identitatea autorului/emițătorului, textul propriu-zis, cititorul/receptorul și competențele sale. În felul acesta, intertextualitatea, ca termen provenit din lingvistică, științele literaturii și semiotică, capătă noi valențe prin interacțiunea cu termenii fenomenologiei – subiectivitatea și intersubiectivitatea.

În prezentul studiu, extindem interpretarea Ancăi Măgureanu referitoare la intertextul literaturii – asupra intertextului în general. În relația dintre două texte, intertextul e considerat de cercetătoare „**un al treilea text**”: „ipoteza pe care o formulăm este cea a schimbării funcției intertextualității în cazul comunicării literare: contactul unui text₂ cu textul₁ nu va mai tinde spre integrarea textului₂ în textul₁, ci va produce o dezintegrare a unuia sau a ambelor texte și, prin aceasta, va construi un al treilea text, pe care îl putem numi, justificat, *intertext*” [90, p. 14-15]. Cititorul este întotdeauna cel de-al treilea sau este ultimul, cel care generează următorul text, următorul sens (afirmație valabilă și pentru utilizator/internaut). În spațiul online, acest „**al treilea text**” reverberează sensuri noi la fiecare accesare de link. Așadar, insistăm pe ideea că intertextualitatea este o proprietate nu doar a textului literaturii sau a textului poetic, ci a textului în genere, idee preluată de la M. Gasparov [339], care consideră că absolut toate faptele noi ale limbajului sunt „împământenate” în memoria vorbitorilor de experiențele anterioare privind utilizarea limbajului: fiecare element nou de discurs este văzut ca emergent din fragmente reiterate și manipulate anterior de alți vorbitori

sau chiar de același vorbitor. Autorul propune să infuzeze teoriile descriptive ale limbii cu un concept din semiotica poststructuralistă și din teoria literaturii – cel de **memorie intertextuală** (în același sens, cercetătoarea rusă N. Fateeva definește intertextualitatea bazându-se pe noțiunile de **memorie a cuvântului** (*память слова*) și **memorie a textului** (*память текста*) [490], ultima fiind numită și **memorie discursivă** (*memorie a discursului*) [1, p. 59]. Într-o altă interpretare metaforică, U. Eco vorbește despre o **memorie a computerelor** (Eco 2008:200), care vine în continuarea altor 3 tipuri de memorie din istoria umanității: **memoria bătrânilor**, care își împărtășeau experiența urmașilor și reprezentau memoria organică la nivelul ei cel mai evoluat; **memoria minerală**, apărută odată cu primele semne înscrise pe tăblițe de argilă sau pe pietre; **memoria vegetală**, care face trimitere la scoarța de copac, născută odată cu scrisul, apoi la papyrus și hârtie. Cea din urmă – memorie vegetală – intră încetul cu încetul în istorie, fiind înlocuită progresiv de ceea ce putem numi **memoria digitală** a umanității (o **memorie virtuală**). „Memoria biologică este vie. Memoria de computer nu este”, afirmă Nicolas Carr [24, p. 255].

Modelul lui B. Gasparov oferă un mod de a descrie sensul unităților de limbaj ca pe un proces deschis. Unitatea de bază a modelului ar fi *fragmentul comunicativ intertextual*. Acesta din urmă ar fi un prefabricat, de orice formă, sens și proveniență stilistică, tratat ca un tot întreg. De obicei, are o formă ușor de recunoscut de către vorbitorii nativi ai unei limbi, poate fi modificat, trunchiat sau extins, adaptat și fuzionat cu alte structuri sau fragmente comunicative [263]. Asemenea unități intertextuale sunt denumite variat: *unitate informațională* [472, p. 126-133] *hipotext*, *texton*, *bloc textual*, *fragment textual*, *intertextem* (după modelul altor unități pe care lingvistica deja le-a acceptat definitiv: *morfem*, *lexem*, *stilem*, *semem*, *sintaxem*, *textem* etc.) [465]. După modelul termenului *intertextem* am lansat pe cel de *hypertextem* [158, p. 131], concept asupra căruia vom reveni în cap. 2.4.1. Cercetătorul rus V. Shulghinov [502] l-a lansat ulterior, în 2015.

Optând pentru instituirea unei noi discipline – **intertextologia**, cercetătoarea franceză Nathalie Piegay-Gros își fundamentează viziunea pe necesitatea studiului intertextualității ca relație continuă existentă între texte [224; 445]. În ampla prefață a studiului ei tradus în limba rusă de G. Kosikov (cel care a tradus și o importantă parte din opera barthesiană), acesta discerne conceptele reprezentanților școlii poststructuraliste, din care desprindem judicioasa definiție a lui Barthes, la care vom reveni în capitolul dedicat hypertextualității, în special cu referire la **intrări** („*входы*”) în hypertext (*textul infinit* sau *textul ideal*): „Un astfel de **text ideal** este impregnat cu o rețea având numeroase **intrări** interconectate, care nu au putere una

asupra alteia; el reprezintă o galaxie de semnificați, nu o structură de semnificați; nu are început, este reversibil; în acest text intrarea este posibilă printr-o **mulțime de intrări**, nici una dintre care **nu** poate fi considerată principală; cortegiul codurilor lor se pierde undeva în depărtarea infinită, ele nu sunt „rezolvabile” (sensul lor nu este supus principiului bonității, astfel încât orice decizie va fi aleatorie, ca la aruncarea zarurilor); de acest text **multiplu** pot profita diferite sisteme semantice, dar gama lor nu este închisă, deoarece măsura acestor sisteme este **infinitatea** limbajului” [316, p. 14-15] (trad. și evid. n. - *E.U.*)⁴ (a se vedea și versiunea [315, p. 24]). La ora actuală, sistemele informatice, în special sistemele suport pentru decizii, se bazează prioritar pe funcționalitatea legăturilor intra- și extrasistemice [62].

Întrucât teoria intertextualității are de soluționat, cel puțin, trei probleme majore (delimitarea strictă a obiectului de cercetare; problematica „textului în text”; măsurarea „transformațională” a intertextului, adică mecanismul de constituire), aceasta va tinde tot mai mult să scoată în evidență regulile universale ale acțiunii intertextuale, devenind parte componentă a poeziei, al cărei obiect de cercetare îl constituie legăturile generale de construire a operelor literare. Anume sub acest aspect, în opinia lui G. Kosikov, trebuie citită cartea lui Nathalie Piegay-Gros – prima sinteză fundamentală apărută în Franța. Laitmotivul acestei cercetări, deopotrivă incitantă și antrenantă, se reduce la întrebarea care nu are încă un răspuns univoc: „ce este, în cele din urmă, intertextul – «produs al scriiturii» (adică al autorului, conștient sau inconștient, al intenționalității) sau «efectul lecturii», care depinde de capacitatea inherentă a fiecărui lector de a genera o diversitate de sensuri ce formează spațiul culturii?” [400, p. 42].

Bibliografiile cu adevărat impunătoare dedicate problemelor intertextului, de ex. [386], ne pun în fața uneia dintre cele mai ample și mai discutabile problematice din teoria limbajului. În atenția specialiștilor revin mereu concepte precum citatul, „cuvântul străin” («чужое слово»), scriitura, structura, productivitatea, țesutul viu, dinamismul, fragmentarismul, fractalii, cititorul, competența lectorală și mai nou hypertextuală, teoria genurilor și a actelor de vorbire etc.

⁴ „Такой **идеальный текст** пронизан сетью бесчисленных, переплетающихся между собой внутренних **ходов**, не имеющих друг над другом власти; он являет собой галактику означающих, а не структуру означаемых; у него нет начала, он обратим; в него можно вступить через **множество входов** ни один из которых нельзя наверняка признать главным; вереница мобилизуемых им кодов теряется где-то в бесконечной дали, они «не разрешимы» (их смысл не подчинен принципу разрешимости, так что любое решение будет случайным, как при броске игральные костей); этим сугубо множественным текстом способны завладеть различные смысловые системы, однако их круг не замкнут, ибо мера таких систем – **бесконечность** самого языка.” [316, p. 14-15].

1.3.1.1. Intertextualitatea și postmodernismul

Categoria de intertextualitate se manifestă într-un context sociocultural amplu și se reflectă în, sau după unii cercetători, se identifică cu postmodernismul [496]. Actualmente, acest termen se utilizează nu doar ca o categorie a teoriei literare, ci și ca termen ce denumește „acea concepție despre lume și de autopercepere a omului contemporan, denumită sensibilitate postmodernă” [466]. Postmodernismul este termenul de referință aplicat mai multor domenii: teorie, critică, filosofie, arhitectură, artă, literatură, cultură, societate. Diversele expresii ale postmodernismului provin, depășesc sau sunt o reacție a modernismului. Martin Heidegger, Thomas Samuel Kuhn, Jacques Derrida, Michel Foucault, Jean-François Lyotard, Richard Rorty, J.M. Schaeffer, Jean Baudrillard, Fr. Jameson, Ihab Hassan și alți filosofi ai postmodernismului au arătat manifestările acestuia în câmpul teologiei, dar și în artă, arhitectură, film, televiziune, muzică, teatru, sociologie, modă, literatură și TIC. Pentru lingvistică, deosebit de fructuoasă s-a dovedit a fi ideea de „joc de limbaj”, continuare a viziunii wittgensteiniene. În viziunea lui J.F. Lyotard, postmodernismul ataca ideea unor universalii monolitice, încurajând în schimb perspectivele fracturiste, fluide și pe cele multiple. Postmodernitatea pune un accent deosebit pe condiția sociologică, tehnologică sau pe alte condiții care disting epoca modernă de tot ce a urmat după ea [82].

Fenomenului postmodernismului în literatura română îi sunt consacrate la ora actuală suficiente cercetări [115; 129; 133], unele dintre care servindu-ne drept pistă de plecare spre spațiul hypertextualității, mai amplu și mai complex decât intertextualitatea. O analiză a trăsăturilor postmodernismului în viziune ihabhassaniană denotă manifestarea lor în limbajul noilor medii tehnologice (internetul, telefonia mobilă etc.), vizibile în special în spațiul hypertextului electronic: indeterminarea, fragmentarea, decanonizarea, lipsa-de-sine, lipsa-de-adâncime, neprezentabilul, nereprezentabilul, ironia (sau perspectivismul), hibridizarea, carnavalizarea, performanța, participarea, construcționismul, imanența, pe care le găsim disociate în *Postmodernismul românesc* [27; 265]. Aceste trăsături, dar și altele legate strict de componenta tehnică, tehnologică sau virtuală, se vor regăsi în spațiul online.

Din perspectiva postmodernității, totul a fost scris/ creat, iar acum totul se re-scrie/re-crează. Nu în zadar, cultura este un palimpsest ridat, așa cum observă într-un interviu Ihab Hassan, teoreticianul recunoscut al postmodernismului, care remarcase, în 2000, că dincolo de postmodernism se află „postmodernitatea pulsând pe Internet”, loc în care se produce, la ora actuală, o adevărată „explozie a intertextualității” [431, p. 25], transformându-se în web-intertextualitate (sau hypertextualitate) [243, p. 199-208].

Textul/discursul postmodernist oferă o nouă arhitectură a deconstrucției și a reconstrucției, prin care se instituie un nou limbaj. Textul fiind o rețea de semne, relația se produce în rețea, în care toate elementele comunică, se susțin ori se confruntă, se pun în valoare. Poetul este producător al metarealității (realității ficționale), iar în hypermodernitate – internautul este producător de hypertext și de hyperrealitate (sau de „realitate virtuală”). [87]. Scriitorii postmoderniști utilizează mai curând vechile coduri într-un mod neordinar, decât creează unele noi: ei contestă, scot din starea de mit, produc rupturi logice, fragmentarisme, sfărâmat-uri, intervin în structura cuvântului, în sintaxa frazei, în logica textului – caută un alt tip de comunicare, pentru că cea tradițională nu mai satisface condițiile cunoașterii, fie că e avangardă, decadență sau kitch [26].

1.3.1.2. Dialogul textelor

Conceptualizarea textului ca intertext, prin prisma dialogismului bahtinian, ne-a determinat să lansăm ideea unei „gramatici dialogice”, bazată pe descrierea particularităților limbajului cu dimensiunea dialogică intrinsecă. Dialogul e atât categorie gramaticală și pragmatică, cât și categorie a științelor literare. Gramatica tradițională s-a oprit la „vor-birea directă și vor-birea indirectă”. Accentele trebuie schimbate de la raportul subiect/obiect la raportul subiect/subiect. Dialogismul bahtinian este cel care a generat apariția conceptului de intertextualitate, respectiv, discursul repetat sau, în termenii lui M. Bahtin, «чужое слово», «чужая речь». Gramatica textului este considerată una dintre cele mai tinere, iar la o posibilă gramatica „dialogică” („dialogală”, „intertextuală”) există, deocamdată, prea puține referințe directe, deși problematica transpare în numeroase cercetări. În lumina teoriei „cuvântului Celuilalt/Altuia” se manifestă cel mai clar tendința de gramaticalizare a elementelor unei limbi: „În tipurile (formele) de transmitere a «vorbirii Celuilalt» suntem în prezența celui mai obiectiv document al unei asemenea receptări. Acest document, dacă suntem în stare să-l citim adecvat, vorbește nu despre niște procese subiectiv-psihologice nefixate și produse întâmplător «în sufletul» receptorului, ci despre tendințe sociale constante de receptare activă a vorbirii străine, care se depozitează în forme ale limbii. Mecanismul acestui proces se află nu în receptarea individuală, ci în societate, care selectează și **gramaticalizează** (adică familiarizează cu structura gramaticală a limbii) doar acele elemente din receptarea activă și evaluativă a enunțului străin care sunt socialmente esențiale și constante, prin urmare, sunt fondate de însăși realitatea economică a respectivei comunități de vorbitori” [334, p. 127 (carte atribuită lui M. Bahtin)] (trad. n. – E.U.). Pe ce fundament empiric s-ar putea sprijini,

așadar, o gramatică dialogică?, se întreabă cercetătorul norvegian I. Ørstavik [284]. În analiza unităților gramaticii dialogice, cele mai relevante și mai importante sunt nu atât relațiile din cadrul enunțului, cât legăturile dintre enunț și factorii contextuali. Spre deosebire de pseudoenunțuri (cele construite ad hoc, de lingvist), replicile dintr-un context dialogic concret nu sunt izolate, ci sunt legate una câte una. Baza de date a gramaticii (de care vorbim aici) ar trebui să constituie un corpus de texte reprezentând situații dialogice materializate scriptic sau audio/video, fie că acestea sunt conversații, texte familiare, texte științifice sau texte artistice. În multe țări se practică analiza cercetărilor, folosindu-se înregistrările audio ale conversațiilor ce apar în mod natural (fără a fi stimulate sau dirijate), care pot constitui un material excelent pentru cercetare [439], mai ales că virtualitatea este mai dialogică decât realitatea. Internetul este tehnologia cu cel mai mare impact, inclusiv sub aspectul înregistrării exorbitante, a textelor electronice, culese cu ajutorul tastaturii și al mouse-ului, la fel și a textelor conversațiilor în regim online.

Fiind o caracteristică fundamentală a limbajului, noțiunea de *dialogism* are un domeniu de aplicare incomparabil mai larg decât dialogul care este studiat de gramatica tradițională. Discursul științific se bazează pe concepția intertextualității [427]. Un asemenea studiu se extinde dincolo de cooperarea directă dintre interlocutor într-o anumită situație comunicativă. Conform teoriei dialogice, rostirile sunt în dialog – atât în mod intern, cât și în mod extern – cu alte rostiri din dialogul aici-și-acum și cu alte rostiri din trecut, paralel, și dialoguri viitoare la un anumit și același timp, care alcătuiesc un *spațiu al dialogurilor*. Discursul nostru, al tuturor, este mai întotdeauna unul repetitiv, adică spunem aproape în permanență ce au mai spus și alții. Limbajul însuși este o sumă de acte individuale, de rostiri singulare, de acte verbale unice. Fiecare Eu se rostește pe sine. Suntem ființe ale rostirii, iar ființa înseamnă devenire [106].

Dar, spre deosebire de corpusul tradițional al gramaticilor, corpusurile gramaticilor dialogice vor înregistra rostirile particulare – deci subiectul, discursul, timpul și locul. Aceste ancore sociale și situaționale sunt necesare pentru recuperarea autorului, intertextualitatea fiind conceptul care rezolvă „o problemă gravă a metodei structuraliste: întoarcerea referentului” [168, p. 123], urmărindu-se umanizarea gramaticii, care trebuie să devină o știință a omului și despre om [372]. În discursurile electronice, este posibil a aduna și transcrie rostiri suficiente pentru a construi baze de date. Paginile web, chaturile, e-mailurile, programele de computer etc. sunt deja disponibile pentru colectarea datelor, pe tematici (de exemplu, o bază de date focalizată pe ‘conversații la pauze de cafea la locul de muncă’ sau

‘conversații despre un eveniment ieșit din comun’, sau ‘conversații la o întâlnire neprevăzută cu un prieten în stradă’ etc.). Tipologizarea și analiza șabloanelor dialogice, a clișeele etc. se vor înscrie în contextul teoriei intertextologice, deoarece „textul nu se poate concepe independent și izolat, desprins și smuls din **textul infinit** constituit de istoria societății umane, ci în complexa rețea de interacțiuni pe care le stabilește cu acest **text infinit**: în **intertextualitatea** lui” [71, p. 190], manifestat continuu în dinamica și în semiosfera culturii [416, p. 162].

Așadar, dialogismul este o filosofie, iar gramatica, care este știința ce descrie structura unei limbi, nu poate face abstracție de aceasta. Discursul uman este bogat și divers, nu doar în cadrul paradigmei limbii naturale, dar și în afara acestei paradigme. Includerea perspectivei dialogice în analiza gramaticală nu poate decât să extindă orizonturile înțelegerii a ‘ceea ce limba poate fi’ (limba ca sistem de posibilități, după E. Coșeriu). Cert e că noțiunea de text este inabordabilă fără cea de intertext. Datorită celor din urmă, teoria textului/discursului devine și ea mai bine fundamentată: întregul limbaj – anterior și actual – intră acum în text/discurs, imagine care asigură acestuia statutul de *productivitate*, nu doar pe cel de *reproducere*. Textele se alimentează din alte texte, întrucât ele nu se obțin altfel decât prin distrugerea, destructurarea, reconfigurarea, recompunerea textelor anterioare. Intertextul este obiectul de studiu al intertextologiei (Nathalie Piegay-Gros), iar acesta nu întotdeauna va fi un domeniu al literaturii (așa cum s-a insistat mai multă vreme), precum că doar textele artistice ar avea marca intertextualității). În realitate, toate stilurile limbii atestă intertextualitate (oficial-administrativ, științific, publicistic, colocvial). Mai mult decât atât, politicul, artele, științele exacte etc. își adjuceacă tot mai insistent noțiunea în cauză.

1.3.2. Discursul repetat vs discursul liber

Intertextul reprezintă o categorie atât a științelor literare, cât și a științelor limbajului. Majoritatea studiilor fac trimiteri pentru exemplificare, mai ales, la textele culte, literare, în timp ce discursul nu se limitează la acestea. Discursul repetat este mai amplu și este un concept care înglobează intertextul.

Preluăm conceptul de *discurs repetat* din lingvistică integrală coșeriană, dezvoltat de școala ieșeană „Tehnică liberă a vorbirii și discursul repetat” [51; 57]. După cum se știe, Coșeriu nu atât a fundamentat, cât a lansat pentru discuție teoria **discursului repetat**, care se opune **tehnicii libere a discursului** (sau *discursului liber*). În opinia savantului, „**discursul repetat este mult mai vast decât s-ar putea crede în general** (evid. n. – *E.U.*); vorbirea

este ca un fel de pictură cu **colaj** simultan, adică în parte este tehnică actuală și în parte sunt bucăți de vorbire deja existente și duse, ca să zicem așa, de tradiție, în toate aceste expresii, locuțiuni fixe, în proverbe, citate ș.a.m.d.” [37, p. 55] (despre originea termenului *colaj* vezi [97, p. 92-103]). Reputatul lingvist oferă exemplul *Ai să dai samă, Doamnă*, remarcând că nu putem schimba nimic în această expresie, fără ca să-i schimbăm și sensul. Iar dacă și schimbăm ceva, „înțelegem că expresia nouă este o **aluzie** tocmai la cea veche; adică îi spun cuiva *Ai să dai seama, domnișoară* și dacă ea cumva e destul de cultă – și nu e vorba de multă cultură –, dacă l-a citit pe Negruzzi, știe ce vorbesc și deci înțelege asta ca o aluzie la prima expresie (...). Deci avem nevoie de altă știință pentru discursul repetat” [37, p. 56] (a se vedea, ca o ilustrație, textul cărtărescian cu un fragment din numeroase aluzii, în Anexa 3).

În aceeași prelegere, Coșeriu se referă explicit la noțiunea de intertextualitate, raportând-o la discursul repetat: „Apoi, vorbeam de legături cu semne întrebuințate deja în texte, adică despre raportul care a fost numit mai târziu, după ce fusese dezvoltată toată această teorie, raportul *i n t e r t e x t u a l* sau de *i n t e r t e x t u a l i t a t e* (...). Deci există această **evocare** a altui text chiar când modificăm textul, totuși cu intenția de a păstra anumite construcții în raport cu acest text” [40, p. 151]. În continuare se operează cu exemplul din poezia lui Rilke *Zi de toamnă*, în care se spune așa: „«Der jetzt kein Haus hat baut sich Keines mehr» (*Cine acum nu are casă, nu-și mai construiește una*). Și eu, într-o zi, într-un grup de prieteni, întrebam dacă cineva are o mașină ca să mă ducă undeva și mi s-a spus că nu; eu atunci am zis: «Der jetzt kein Auto hat...» (*Cine acum nu are mașină...*), și imediat doi sau trei, cel puțin, au continuat: «...kauft sich keines mehr» (...*nu-și mai cumpără una*), adică au înțeles și aluzia și au modificat și textul, au înțeles că vorbeam făcând aluzie la acest text” [40, p. 151-152].

Fără ca aceasta să fie cea mai riguroasă, deși e una frecvent citată, definiția coșeriană a discursului repetat, opusă discursului liber, e următoarea: „tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment, lung sau scurt, a «**ceea ce s-a spus deja**»” [57, p. 258-259], altfel spus „prefabricate de vorbire”. Spre deosebire de acestea, tehnica liberă a vorbirii (sau a discursului) cuprinde elementele constitutive ale limbii și regulile „actuale” cu privire la modificarea și combinarea lor, adică „cuvintele”, instrumentele și procedeele lexicale și gramaticale [96, p. 92].

1.3.2.1. Discursul repetat aparținând tradiției lingvistice

În opinia lui St. Dumitrăcel și a reprezentanților școlii ieșene, preluând distincția coșeriană, discursul repetat se clasifică în: (a) **discurs repetat aparținând tradiției lingvistice** și (b) **discurs repetat aparținând tradiției literare**.

Discursul repetat aparținând tradiției lingvistice se referă la discursul în care intră fragmente de text în general cunoscute și ușor recognoscibile, de regulă, cu intenția de a spori acțiunea asupra cititorului, de a face discursul mai plastic, mai emotiv. Din el fac parte proverbele, zicătorile, vorbele de duh, locuțiunile, cuvintele înaripate, aforismele, expresiile din alte limbi, citatele biblice etc., pe care majoritatea vorbitorilor le studiază și le cunoaște sau le recunoaște fără dificultate, acestea constituind cultura lingvistică și demonstrând competența expresivă a vorbitorilor [38, p. 236] Potențialul lor stilistic este valorificat, mai cu seamă, în limbajul practicat de jurnaliști, ziariști, publiciști etc. [57, p. 315-377].

De regulă, elementele discursului repetat aparținând tradiției lingvistice rămân intacte la reproducere, adică nu sunt modificate în niciun fel, deci sunt preluate ca atare (se gramaticalizează, se osifică, intră în rândul structurilor limbii). Frazologia, căreia i s-au dedicat numeroase studii, nu este altceva, de fapt, decât o știință a discursului repetat aparținând tradiției lingvistice. Ținând cont de opinia lui Gh. Popa, considerăm că ar trebui extinsă afirmația: „**locuțiunea** (un tip de *discurs repetat* – n.n.) trebuie considerată, de rând cu cuvântul, drept o unitate fundamentală a vocabularului și a limbii și deci trebuie, asemenea cuvântului propriu-zis, să fie studiată atât în cadrul gramaticii (morfologiei și sintaxei), cât și al lexicologiei” [125, p. 25], la acestea adăugându-se și textologia (care oferă contextul/contextele), respectiv intertextologia (care oferă un set de contexte), iar mai nou, și hypertextologia, pentru care pledăm aici (care oferă formatul tehnologizat, cel care simplifică enorm urmărirea tuturor elementelor textuale, dar mai ales cele repetitive). „Prin urmare, prin **discurs repetat** trebuie să se înțeleagă o frazeologie în sens larg, cuprinzând atât expresii și locuțiuni, cât și proverbe, wellerisme, citate și formule celebre etc.” [97, p. 93].

1.3.2.2. Discursul repetat aparținând tradiției literare

În **discursul repetat aparținând tradiției literare** intră fragmentele de text literar (al literaturii), care sunt reproduse cu o anumită frecvență de vorbitorii unei limbi. Acestea sunt și ele relativ ușor de recunoscut și de reprodus, fapt datorat în cea mai mare parte școlarizării și programei școlare care include opere literare pentru studiu, proces care le solidifică constant în conștiința comunităților. Cu toate acestea, numeroase unități ale discursului

repetat aparținând tradiției literare nu întotdeauna sunt recognoscibile sau sunt recognoscibile de către un public redus ca număr (de regulă, cel citit, cultivat), fapt datorat iarăși nivelului de competență lectorală a vorbitorului. Asemenea texte pot avea cele mai variate dimensiuni – de la un cuvânt până la o operă textuală în întregime. În situațiile când se întâlnesc în vorbirea cotidiană, asemenea tipuri de discurs repetat, după E.Coșeriu, reprezintă **tradiții literare inserate în tradiții lingvistice**. În limbajul oral, publicistic și al literaturii, asemenea prefabricate sunt susceptibile, cu intenția deliberată a vorbitorilor/autorilor, de multiple modificări. În acest caz, ele comportă un adaos de semnificație, ce urmează a fi decodificat în funcție de gradul de pregătire „literară”. În volumul omagial dedicat prof. St. Dumistracel [51, p. 99-109] se propun 15 tipuri de enunțuri aparținând discursului repetat (EDR), identificate de conducătorul „școlii de orientare coșeriană” (Tabelul 1.3). Contribuția cea mai importantă a lui St. Dumistrăcel constă în examinarea EDR din perspectiva funcției fatice (faticul însemnând empatia, seducția, provocarea, plăcerea recunoașterii etc.).

Tabelul 1.3. Tipuri de discurs repetat ([51, p. 100])

Tipuri fundamentale de enunțuri	Clase generale de EDR		Specii de EDR incluse prin procedeul colajului în discursul reprezentând „tehnica liberă a vorbirii”
Enunțuri „anonime”	Populare	EDR reprezentând „vorbirea”	locuțiuni expresive [a]
			expresii idiomatice [b]
			parimii (zicători, proverbe) [c]
			formule uzuale / stereotipe de comparație [d]
		„Citate” din literatura populară	versuri propriu-zise [e]
			formule stereotipe din basme [f]
			„ghicitori” [g]
Enunțuri cu autori (în principiu cunoscuți)	Culte		formule din discursul religios [h]
			dictoane [i]
			sloganuri [j]
			formule tehnice din diferite texte aparținând stilurilor funcționale [k]
			nume proprii de notorietate [l]
			titluri de operă de diverse genuri (beletristică, istorie, estetică, opere muzicale, filme, opere de artă plastică) [m]
			citate propriu-zise din categoria precedentă [n]
			cuvinte „celebre”, atribuite unor personalități din istorie, din cultură (literatură, filosofie, arte), din diverse domenii ale științelor din viața publică [o]

Discursul repetat reprezintă un **cod al intertextualității**, în opinia cercetătoarei Ileana Alexandrescu: „Semnele limbii au atât o valoare de schimb, cât și o valoare de întrebuințare. Negocierea sensului anulează limitele operei, favorizând fenomenul intertextualității. Dacă intertextul devine, prin reiterare obsesivă, un discurs legitim al postmodernismului, atunci discursul repetat (pe care se grefează spațiul intertextual) este un cod intertextual al literaturii postmoderne” [3, p. 130-131]. În aceste condiții însă, statutul discursului repetat se modifică: „dacă pentru structuraliști elementele discursului repetat **nu sunt lingvistic structurabile**, deoarece, fiind construcții fixe, **nu sunt substituibile, comutabile și nu participă în opoziții funcționale actuale**, în postmodernism revalorizarea acestor structuri prin diferite procedee devine o convenție literară legiferată, (...) construind prin «locurile comune», pe care le oferă cititorului, o anumită competență lectorală, precum și statutul de cititor avizat” [3, p. 131].

În literatura de specialitate, discursul repetat mai este denumit *discurs raportat* [1]. Într-un studiu consacrat discursului raportat în textele dialectale [15], se operează cu distincția *discurs raportat* – *discurs citat* – *discurs citant*. Verbul cel mai important al intertextualității, din această perspectiva gramaticală, ar trebui să fie din categoria verbelor *dicendi* (*a spune, a rosti, a zice, a afirma, a vorbi, a remarca, a constata* etc.), care stă la suprafață sau în structura de adâncime a enunțului. Online-ul va reconsidera această situație, venind cu o categorie nouă: verbelor *digitali*: *a accesa, a posta, a linkui* etc.

O categorie de discurs repetat o constituie **formulele din discursul religios** (discurs care constituie obiect de cercetare predilect al cap. 3 din prezenta lucrare). În opinia noastră, în rândul acestor formule se pot include atât îmbinări metaforice, cât și locuțiuni și expresii, multe dintre ele bine încetățenite în conștientul popular. Pentru cercetarea întreprinsă am analizat în special textul Bibliei, deși aceste formule au migrat și în alte tipuri de texte religioase. În Anexele 9-11 prezentăm câte o listă cu toate îmbinările, locuțiunile și expresiile din textul biblic online formate cu lexemul *cuvântul*, pe care le-am identificat. Selectarea lor a fost posibilă datorită formatului tehnologic (HTML) al textului biblic, la ale cărui caracteristici vom reveni în capitolul dedicat și pe care l-am exemplificat cu un fragment literar din romanul *Solenoid* de Mircea Cărtărescu (Anexa 7). Câteva exemple:

Îmbinări: *Cuvântul Lui, Cuvântul lui Dumnezeu, cuvânt deșert, cuvinte de cinste, cuvântul dreptății, cuvintele legii, cuvânt de minciună, cuvinte de lene, cuvinte de vicleșug, cuvinte de mângâiere, cuvinte fără rost* etc.

Locuțiuni: *a lăsa Cuvântul, a-și ține cuvântul, a binevesti cuvântul, a desființa cuvântul, a greși în cuvânt, a înmulți cuvintele, a se osteni cu cuvântul, a pecetlui cuvintele, a profeti cuvinte, a rămânea în Cuvânt, a vesti cuvântul etc.*

Cele mai expresive și pline de culoare se dovedesc a fi **expresiile** biblice la care se face frecvent trimitere (prin citare) în lucrările teologice, în operele literare, în lucrările publicistice sau științifice etc. Mai jos prezentăm doar câteva dintre acestea, cu observația că cel mai frecvent discurs repetat este, bineînțeles, *La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul* (care cunoaște mai multe versiuni de traducere), perfect analizabil din perspectiva celor patru figuri de construcție din retorica quintiliană (a se vedea mai jos). Alte câteva exemple care se pot regăsi în calitate de discurs repetat:

*A se naște prin **cuvântul** adevărului.*

*Că din **cuvânt** se cunoaște înțelepciunea.*

*Cel care înmulțește **cuvintele** se va face urât tuturor.*

*Cel ce își stăpânește **cuvintele** sale are știință etc.*

*Cerul și pământul vor trece, dar **cuvintele** mele nu vor trece.*

*Cu cât se spun mai multe **cuvinte**, cu atât este mai multă deșertăciune.*

***Cuvântul** este piatră de încercare.*

***Cuvântul** lor va da roade ca o cangrenă.*

***Cuvântul** s-a făcut trup.*

*Dreptul urăște **cuvintele** mincinoase.*

*Întărește-mă întru **cuvintele** Tale.*

*Să nu grăiești **cuvânt** trufaș.*

*Sămânța este **cuvântul** lui Dumnezeu.*

*Semănătorul seamană **cuvântul**.*

*Strange-ți **cuvântul**, cu puține spune multe.*

*Tine-te de **cuvânt** și te încrede lui.*

Lista completă a expresiilor formate cu lexemul *Cuvântul* este prezentată în Anexa 11.

În aceeași ordine de idei, M. Bahtin spunea, în 1975, că sintaxa marilor ansambluri verbale „își așteaptă încă fundamentarea; până acum lingvistica n-a avansat, din punct de vedere științific, mai departe de frază; acesta este considerat cel mai amplu fenomen de limbă (...). Se creează impresia că analiza lingvistică din punct de vedere metodic se oprește brusc (...). Totuși, analiza pur lingvistică poate fi dusă și mai departe, oricât ar fi de greu, și chiar în ciuda ispitei de a introduce aici puncte de vedere străine lingvisticii” [8, p. 81]. Această

analiză privește, din punctul nostru de vedere, anume textul-intertextul. Iar spațiul electronic oferă mari posibilități de analiză a unităților superfrastice, analiza conținutului corpurilor de texte oferă imaginea „privită de sus” a textelor și a relațiilor dintre acestea, oferă vizualizarea datelor – disciplină de mare perspectivă pentru știința limbajului. Într-o asemenea analiză, locul discursului repetat este deosebit de important, deoarece în el este depozitată experiența discursivă a vorbitorilor, care se gramaticalizează treptat și devine uz comun, devine „limbă”.

1.3.2.3. Figurile discursului repetat

Teoria discursului repetat, dezvoltată de școala ieșeană, s-a axat în special pe studiul acestuia în limbajul mass-media, care are la bază studiul parimiilor în general. Demersul nostru s-a axat pe textul artistic, în special cel postmodern, intertextual prin definiție, care ne oferă din abundență mostre pentru analiza textului.

În viziunea reprezentanților școlii ieșene [51; 57], toate tipurile de discurs repetat pot fi clasificate după structura celor patru figuri de construcție din retorica lui Quintilian (autorul celui mai renumit tratat de retorică din antichitate – *Institutio oratoria*), și anume: *adiectio* (adăugare), *detractio* (suprimare), *immutatio* (substituire) și *transmutatio* (permutare). Amintim aici că retorica este studiul forței persuasive a discursului [84, p. 15]: or aceasta este una din funcțiile fundamentale ale limbajului. Cele patru figuri (sau *reguli*) de construcție din retorica quintiliană, cunoscute sub denumirea de *quadripartita ratio* („împărțita modalitate”), s-au aflat, de altfel, în atenția Grupului μ de la Liège, care le-a denumit *solecisme*, altfel spus „greșeli de sintaxă”. Primele trei sunt considerate figuri substanțiale, în timp ce permutarea este o figură de relație (numită și inversiune) și se întâlnește mai rar.

Epopoea *Levantul* de Mircea Cărtărescu, operă reprezentativă a postmodernismului românesc, „depozitar neîncrămenit al memoriei limbii române literare” ([Șerban Axinte](#)), care s-a bucurat de o înaltă apreciere, dar și de critici nefavorabile, din același motiv al intertextualizării masive, poate fi considerată un monument al discursului repetat în literatura română. Un exemplu: **hipotext:** „Multe flori sunt, dar puține/ Rod în lume o să poarte,/ Toate bat la poarta vieții,/ Dar se scutur multe moarte” (M. Eminescu, *Criticilor mei*) – **hipertext:** „Multe flori sunt, dar puține rod în lume au să poarte,/ Multe mărgăritărele sus pe ceriu ard departe,/ Multe sunt femeii cu ochii neguratici și codați: / Dar nici una nu-i mai dulce ca rumânca din Carpați” (Mircea Cărtărescu, *Levantul*, p. 9).

Secvența de discurs repetat este cea care procură un grad sporit de „plăcere a textului” [13]. Cititorul va sesiza că există o diferență între textul-sursă (sau textul călător) și textul-gazdă. În drumul lui spre textul-gazdă, textul călător poate suporta variate intervenții. Nu doar în textele literare se pot remarca forme concrete de manifestare: modificarea unei singure litere (chiar a unui semn de punctuație) sau chiar inserarea unui blank (spațiu gol) în interiorul cuvântului (ruperea sau segmentarea cuvântului), modificarea unor cuvinte, îmbinări, propoziții, fraze și chiar opera în întregime (a se vedea analize în [79; 111]). Exemple remarcabile de discurs repetat aparținând tradiției literare întâlnim în special în *Cântul VII* al *Levantului* cărtărescian. Trimiterile la opera celor mai importanți exponenți ai literaturii române, dar, mai cu seamă, la cei șapte poeți reprezentativi ai ei (Mihai Eminescu, George Bacovia, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga, Nichita Stănescu și însuși Mircea Cărtărescu) fac din textul epopeii cărtăresciene un adevărat manual al postmodernismului românesc, o sursă inepuizabilă de citate și colaje intertextuale, precum și un teren extraordinar de fructuos atât pentru literați, cât și pentru lingviști. În toate cele șapte modele (Eminescu, Arghezi, Bacovia, Barbu, Blaga, Stănescu, Cărtărescu), primul vers sau chiar primul cuvânt al pastişelor din *Levantul* este cel care dă tonul, reface stilul, trimițând la textul-sursă (Mircea Cărtărescu, *Levantul*, p. 94-104):

Hipotext eminescian: **De ce** din umbra-mi ai fugit?...

Hipotext arghezian: **De ce nu-s singur și nefericit?**...

Hipotext barbian: **Numit ținut**, grup simplu, falsă landă/ La soarele pontifical întors...

Hipotext bacovian: **E seară și ninge-ndesat**,/ Zăpadă-n zăpadă se lasă...

Hipotext blagian: **M-am retras într-o peșteră**/ Și număr stelele căzătoare...

Hipotext stănescian: **Deodată mi s-a facut moarte**/ cum altora somn li se face...

Hipotext cărtărescian: **Floare-a lumilor, val verde cu lucori de petre rare**...

Cele patru figuri de construcție din retorica quintiliană (*detractio* – *adiectio* – *immutatio* – *transmutatio*) se regăsesc în tot cuprinsul operei cărtăresciene – mod de intertextualizare asumat conștient:

Detractio (suprimare) – figură de construcție constând în eliminarea unei unități și preluarea într-o nouă formulă: – *Nu caut vorbe pe ales*,/ *Nu știu cum aș începe*,/ *Deși vorbești pe înțeles*,/ ***Eu nu te pot pricepe***. (Mihai Eminescu, *Luceafărul*) – *Manoile, tu spui vorbe cari eu nu pot pricepe*,/ *Lumea în cristalul ista să sfârșește și începe*,/ *Iară eu dă orice murmur, d-orce dor departe sum*,/ *Eu a vecinicii doară trag în pept amar perfum*. (Mircea Cărtărescu, *Levantul*, p. 87).

Modificarea se mai poate întrevedea și în utilizarea diferită a verbului tranzitiv *a pricepe*: *a pricepe pe cineva*, în primul exemplu, și *a pricepe ceva* – vorbele, în cazul al doilea), dar și a unei forme de discontinuitate (anacolut) pe care o practică adesea Cărtărescu: *tu spui vorbe (pe) care eu nu (le) pot pricepe*, mimând sau parodiind oralitatea.

Adiectio (adăugare) – figură „mai curând nu de construcție, ci de deconstrucție” (așa cum observă [57, p. 181]), care constă în adăugarea unui element nou în discursul repetat: *Atâtea clăile de fire stângi! / Găsi-vor gest închis, să le rezume, / Să nege, dreaptă, linia ce frângi. / Ochi în virgin triumphi tăiat spre lume?* (Ion Barbu, *Grup*) – **Ș-ochiul verde în triumphi virgin** deschisul / La geamii încolăcite turci... (Mircea Cărtărescu, *Levantul*, p. 98); *Am văzut nu o dată sămânța mirabilă ce-nchide în sine supreme puteri* / (Lucian Blaga, *Mirabila sămânță*) – *Și un măr se-nfiripează-n palma blândului rapsod / Ce ascultă cum lumina lunii lunecă pe coajă / Cum suspină-n somn sămânța în mirabila ei vrajă / Și presimte rădăcina.* (Mircea Cărtărescu, *Levantul*, p. 99).

Immutatio (substituire) – figura cea mai expresivă și cu cea mai mare frecvență, constând în substituirea unor elemente ale discursului: **Și de crunta-mi vijelie tu te aperi c-un toiag / Și, purtat de biruință, să mă-mpiedic de-un moșneag?** (Mihai Eminescu, *Scrisoarea III*) – **Și de crunta lui magie tu te aperi cu-n motor / Să mă-mpiedic în deliru-mi de un biet inventator?** (Mircea Cărtărescu, *Levantul*, p. 180); *De-abia plecaseși. Te-am rugat să pleci.* (Tudor Arghezi, *De-abia plecaseși*); *De ce nu-s singur și nefericit? / Tu îți făcuseși din mine un schit / Săpat în hoitul meu, Părinte, / De-ți înălțam în piscuri crucile sfinte* (Mircea Cărtărescu, *Levantul*, p. 96).

Transmutatio (permutarea) – figura care se află la polul opus în raport cu substituirea și care constă în permutarea locurilor anumitor elemente de hipotext și reutilizarea lor în textul-gazdă. Se întâlnește mult mai rar decât celelalte trei figuri de construcție (În *Cântul VII* din *Levantul* nu am identificat asemenea figuri).

1.3.3. Intertextul și intertextele

Intertextul (ca și textul, ca și hypertextul, cum vom vedea în capitolul următor) poate fi tratat **în sens îngust** și **în sens larg** (cum îl disociază Kristeva, de exemplu). În sensul lui larg – termenul se referă la totalitatea textelor sau Textul total (Discursul total); în sensul lui îngust, care se leagă de generarea de tipuri, specii, genuri etc., intertextele iau naștere, de regulă, în „punctele fierbinți ale culturii” [470]. La acestea ne vom referi în continuare.

La ora actuală, există numeroase clasificări ale intertextelor. Într-o tipologie a intertextualității se pot include numeroase genuri, specii și forme textuale: **citatul, parodia, pastisa, palimpsestul, plagiatul, aluzia, compilația, clișeul, limba de lemn, ironia, imitația, influențele, stereotipul, parafraza, locul comun, toposul, motivul, tema cu variațiuni, mottoul, arhetipul cultural, artefactul** etc. În literatură de specialitate se analizează, de regulă, selectiv una sau mai multe dintre acestea, de exemplu, ironia [75; 499], parodia [112; 116], pastișa [181], clișeul [108], citatul, referințele și plagiatul [59; 74], citatul, aluzia, referințele, plagiatul [224] etc. Bibliografia pentru fiecare în parte este atât de bogată, încât numai trecerea ei în revistă ar constitui ea însăși un studiu de proporții. În *Dicționarul de științe ale limbii* (2001), de exemplu, se analizează doar trei tipuri: *parodia* (un text parodic nu poate fi înțeles fără cunoașterea textului parodiat); *pastișa* (formă mimetică apropiată de parodie); *citatul* (procedeu prin care un fragment dintr-un text T₁ este reprodus în textul T). Totuși, pentru a face o distincție între formele de intertext care privesc științele literaturii de cele ale limbajului, am ales trei tipuri pe care le considerăm esențiale (utilizabile atât în stilul științific, cât și în stilul oral); acestea sunt: *citatul*, *referința*, *plagiatul* – concepte deosebit de relevante și pentru fenomenul hypertextului, manifestabil în spațiul virtual (cap. 2). (Titlul prezentului subcapitol l-am regăsit și în alte surse: [Texte\(s\) et intertexte\(s\)](#) [230].)

1.3.3.1. Citatul

Citatul este un „fragment dintr-o lucrare scrisă, reprodus întocmai, cuvânt cu cuvânt, și de obicei cu indicarea exactă a izvorului, în scopul de a întări și a ilustra o idee sau o argumentare”. După R. Jakobson, citatul reprezintă un „mesaj în interiorul altui mesaj” [519], altfel spus, e un „text în interiorul altui text”, constituind o formă de trimitere la alte texte. J.-L. Borges spunea că întreaga limbă este un sistem de citate. Textul este un sistem de citate, de cele mai multe ori anonime, intrate și depozitate în cultura omenirii. Citatul este utilizat în scopuri de cercetare (în cazul științei) sau estetice (în cazul literaturii – a se vedea Anexa 2), sau ca exprimare a competenței expresive, în comunicarea orală sau scrisă. Citatul, conștientizat sau neconștientizat, este cel „de-al treilea text”, apărut la intersecția hipotextului și a textului în care se înglobează [90, p. 10-17]. Cercetătorii vorbesc despre două tipuri de citat: **citatul direct** (reproducere în formă intactă a textului original) și **citatul indirect** (reproducere modificată a textului original).

Principala indicație grafică a demarcării unui citat direct de textul necitat sunt ghilimelele [„ ”], *cursivul*, **aldinele**, schimbarea literei tipografice, sublinierea etc. Într-un text

științific, citatele sunt iarăși de două tipuri: a) se citează un text asupra căruia ne oprim pentru a-l reinterpretă; b) se citează un text în susținerea propriei interpretări [59, p. 169]. În cazul în care intenționăm să reproducem un citat, trebuie să respectăm regulile de redactare a unui text științific. În general, se recomandă traducerea citatelor când acestea se presupune că ar fi neinteligibile pentru un cititor cu pregătire medie. Cu toate acestea, nu sunt rare situațiile când autorii dau preferință citatelor conservate în limba de origine, alteori sunt însoțite de traducere. Un caz exemplar în acest sens îl reprezintă studiul Cristinei Hăulică *Textul ca intertextualitate. Pornind de la Borges* (București, Editura Eminescu, 1981).

Atât citatul direct, cât și cel indirect sunt obiect de studiu al gramaticii, care se studiază tradițional în cadrul „vorbirii directe și vorbirii indirecte” [67]. Gramatica tradițională însă se oprește aici, fără a le trata ca fenomene ale intertextualității. De aici și necesitatea de a aduce în gramatică textul, dialogismul, productivitatea, concepte despre care vorbeau M. Bahtin și R. Barthes (v. și [407]).

1.3.3.2. Referința

Referința (bibliografică) este o notă sau o indicație precisă, care se referă la o anumită lucrare, o notă în josul paginii unui text sau la sfârșitul lui, indicând o publicație, un document, o carte etc. pentru confruntare sau consultare. De regulă, referințele (trimiterile bibliografice) se fac între paranteze rotunde sau pătrate, în care sunt indicate autorul, sursa, anul, pagina etc. În textul științific, citatele și referințele reprezintă expresia cea mai clară a relațiilor intertextuale și pot fi expuse în aceeași limbă ca textul științific propriu-zis, descriptiv; în limba originalului; sau într-un limbaj al simbolurilor. Rostul și semnificația acestor procedee în textul științific rezidă în următoarele: „În evoluția relațiilor intertextuale se atestă tendința generală de transformare a **citatului** în **loc comun** și a **referinței** în **aluzie**” [427] Textul științific este așadar intertextual prin definiție; iar textul poetic postmodern pune în evidență explicit sau implicit relațiile intertextuale [425].

1.3.3.3. Aluzia

Aluzia, la rândul ei, desemnează un cuvânt sau o frază prin care se face o referire la o persoană, la o situație etc., fără a se exprima direct [224]. De asemenea, aluzia este o figură de stil ce constă în exprimarea unui lucru cu intenția de a face să se înțeleagă altceva. În textul artistic, aluzia are valoare conotativă. Mijloacele de exprimare a aluziei pot fi: numele (a se vedea nickname-ul în spațiul virtual), titlurile textelor care aparțin autorilor consacrați,

fragmentele de text sau textele de autor (discursul repetat), iar în semiologie, aluzia se poate extinde la obiectele de autor, gesturile de autor, îmbrăcăminte etc. Astfel, E. Coșeriu, în volumul de *Prelegeri și conferințe*, face numeroase aluzii la specialiști notorii în domeniu, fără a mai recurge la citate propriu-zise (Platon, Aristotel, Heidegger etc.) (Anexa 3).

1.3.3.4. Parafraza

Parafraza și **locul comun** ar avea de împărțit aceeași semnificație, dar, în același timp, parafraza înseamnă expunere, explicație etc. într-o formulare personală (și mai dezvoltată) a conținutului unui text, al unei comunicări orale etc. U. Eco constata că „Proba cea mai sigură o veți avea atunci când veți reuși să parafrazați textul fără a-l avea sub ochi. Va însemna nu numai că nu l-ați copiat, dar că l-ați și înțeles” [59, p. 179]. Prin textul său științific cercetătorul, la fel ca și scriitorul, „vorbește întregii umanități” (E. Coșeriu).

Odată cu apariția noilor tehnologii informaționale, referința bibliografică, care era considerată fenomen oarecum marginal al textului (făcând parte din *paratext*), și-a extins proprietățile, venind în centrul atenției nu doar al cercetătorilor, de exemplu, ci devenind un adevărat „bun informațional” de uz comun. Însotită de noua ei calitate, de a fi hyperlink, referința bibliografică capătă o însemnătate deosebită în cadrul hypertextului.

1.3.3.5. Plagiatul

Plagiatul. „Înrudit” cu citatul, plagiatul înseamnă furt (integral sau parțial) și reprezintă însușirea ideilor, metodelor, procedeeleor, tehnologiilor, rezultatelor sau textelor unei persoane, indiferent de calea prin care acestea au fost obținute, prezentându-le drept creație personală. Cuvântul *plagiat* vine din lat. *plagium* „a vinde altora sclavi furați sau care nu aparțin vânzătorului”, care, în timp, a ajuns să semnifice „a fura ceva ce nu-ți aparține”. Indiferent de tipul autorului real și de forma de publicare (anonimă, sub pseudonim sau sub numele real), preluarea creației acestuia fără specificarea sursei reprezintă plagiat. Interferența celor două noțiuni – *intertext* și *plagiat* – generează și la ora actuală discuții aprinse inclusiv în rândul specialiștilor, al criticilor literari, aceștia neezitând să califice anumite genuri și specii literare la limita dintre plagiat și originalitate (parodia, pastisa, palimpsestul etc.).

De plagiat, într-o viziune cvasiuniversală a limbajului ca plagiat continuu [74], este legat și termenul *compilație* – lucrare care conține idei culese din diferiți autori, fără o prelucrare personală a autorului, care însă este mai puțin penalizabilă. În domeniul științelor

umaniste, problema rămâne deschisă discuțiilor. În alte domenii, mai cu seamă ale științelor reale, acest aspect este mult mai tranșant. Spre deosebire de științele experimentale, caracterizate prin sinergism (rezultatele unui experiment trebuie să conțină o valoare adăugată, care să fie folosită în alte experimente), studiile umaniste sunt opere de autor, citabile, dar rareori pretate la dezvoltare de către alți cercetători. În timp ce cercetarea fundamentală din științele naturii se bazează pe „informația secundară” acumulată în literatura unui domeniu, cercetarea din disciplinele umaniste operează cu surse primare de informare (arhive, opere literare sau artistice etc.). Astfel, în disciplinele umaniste, produsul cercetării este mai puțin susceptibil la uzura morală a rezultatelor teoretice sau experimentale din științele exacte, solicită un timp mai mare de elaborare (uneori ani) și – mult mai frecvent decât în științele experimentale – se concretizează sub formă de volum.

Ca și citatul, care, deși în operele științifice este considerat o normă, dar care e „departe de a fi inocent...” [74, p. 53], plagiatul este foarte seducător în esența lui. Deci și el este legat de *plăcerea textului*, de care vorbește Barthes. E adevărat, de una obținută prin înșelare. Pentru cazurile răsunătoare din literatura română, de exemplu, a se vedea cartea *Plagiatul la români* [117]. Fenomenul globalizării, amplificat de Internet, e cel care a dat amploare și acțiunilor de plagiere a Marelui Text, acesta din urma reprezentând totalitatea textelor intrate în patrimoniul universal al umanității în format online, care se completează progresiv în fiecare clipă.

Campaniile anti-plagiat au devenit o necesitate, cum o necesitate rămâne și învățarea redactării unui text – cu sau fără citate, cu sau fără referințe, cu sau fără discurs repetat, cu sau fără aluzii. Hypertextualitatea (despre care vom vorbi în capitolul următor) face vizibilă și mai ales operabilă și reutilizabilă relația dintre texte. Fenomen al postmodernismului, hypertextul electronic se remarcă prin trăsături pe care poststructuralismul le-a intuit perfect, iar epocile totalitariste nu că le-ar fi respins, dar nici nu și le-au închipuit măcar.

În calitate de concluzie a prezentului capitol, vom reține o remarcă dintr-o notă editorului Jörn Albrecht la volumul *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului* de Eugeniu Coșeriu: „Cu toate că termenul de **intertextualitate** a fost introdus oficial încă din 1967 (de Julia **Kristeva** (...), acesta **a atins abia acum**, în momentul apariției prezentei ediții prelucrate, un grad de cunoaștere și o eficiență în sfera științifică generală atât de mari, încât editorul nu mai poate evita să facă trimitere așa cum se cuvine la faptul că **«relațiile cu semne din alte texte»**, discutate aici, reprezintă **miezul dur** (și cu adevărat **doar acesta**) al complexului din ce în ce mai dificil de evaluat, care este astăzi subsumat

termenului de «intertextualitate». Intertextualitatea înțeleasă în sensul discutat aici, ușor de verificat la nivel intersubiectiv, este pentru Coșeriu doar unul dintre multele aspecte ale «**caracterului nedesăvârșit**» [*Unabgeschlossenheit*] **al textului**, indică faptul că «**sensul**» **textului** reprezintă o **rezultantă a relațiilor intratextuale și extratextuale** (evid. n. – *E.U.*) [41, p. 123].

1.4. CONCLUZII la capitolul 1

1. **Textul** este o categorie a științelor umanistice, în primul rând, a științelor limbajului; **textologia (știința textului)** definește textul ca pe o entitate semiotică (semn, megasemn) cu trei dimensiuni: sintactică, semantică, pragmatică, la care se adaugă și cea cognitivă. În calitate sa de semn textual, este și categoria cu care operează toate celelalte științe, inclusiv exacte – prin intermediul textelor descriptive se depozitează toată informația în istoria și cultura omenirii. În definitiv, textului i se pot aplica toate categoriile ontologiei: substanță, formă, semnificație, transcendență, intersubiectivitate, lectură, scriitură, hermeneutică etc.

2. În studiul întreprins, aderăm la ideea poststructuralistă care decretează textul ca **produs „nelimitat, fără margini, deschis”** (J. Derrida, R. Barthes, Julia Kristeva ș.a.) și care examinează orice text ca relație de productivitate continuă cu alte texte (anterioare sau viitoare) (R. Barthes), această idee derivând din postulatul bahtinian: „Textul trăiește numai intrând în contact cu un alt text” (M. Bahtin). Niciun text înregistrat în formă scrisă sau orală nu există fără să recurgă la elemente textuale preexistente. Textul ca „practică semnificantă” (J. Kristeva) prevede o deschidere continuă către alte texte, desemnând caracterul său mobil, pluralist, iar intertextualitatea e întotdeauna generală și implicită, coextensivă discursului.

3. Termenii formați cu rădăcina *text* alcătuiesc o clasă bogată (70 de termeni tălmăciți și alți 40 doar semnalați). În prezenta lucrare aceștia au fost categorisiți în funcție de caracteristica dominantă: co(n)textualitate, temporalitate, procesualitate, dimensionalitate, audiovizualitate, spațialitate, virtualitate. Clasificarea în cauză extinde substanțial mult vehiculata clasificare **relațională** a lui G. Genette (care constă din cinci tipuri: *metatextualitatea*, *paratextualitatea*, *intertextualitatea*, *hipertextualitatea* și *arhitextualitatea*) cu o clasificare **semantică** în funcție de caracteristica dominantă (șapte tipuri): **co(n)textualitate** (13 subtipuri depistate); **temporalitate** (9); **procesualitate** (7); **dimensionalitate** (8); **audiovizualitate** (7); **spațialitate** (7); **virtualitate** (12). Categoria textual-virtualității se regăsește în special în termenii de generație nouă, legați de tehnologia informatică: *blogtext*, *chat-text*, *copytext*, *cybertext*, *digitext*, *e-text*, *hypertext*, *mnemotext*, *sms-text*, *webtext*, *wikitext*, *wordtext*.

4. Studiul pornește de la viziunea barthesiană care interpretează „**orice text ca intertext**” și o extinde asupra spațiului electronic, analizat în capitolul următor. **Intertextul** este definit ca unul sau mai multe texte pe care cititorul trebuie să le cunoască pentru a putea înțelege o operă în termenii semnificației ei de ansamblu, iar **intertextualitatea** – ca pe o rețea de funcții care constituie și reglează relația între text și intertext. Considerând, pe linia interpretativă greimasiană, că *sensul este o funcție nu a textului, ci a intertextului*, avem toate temeiurile ca orice utilizare de text să o interpretăm ca pe un dialog al textelor și spațiu de generare al unui alt (al treilea) sens. Reprezentând o rezultantă a relațiilor intratextuale și extratextuale, **sensul textului** se naște la orice lectură a textului de către cititor, iar orice altă intersectare de texte duce la multiplicarea progresivă a sensurilor.

5. **Discursul repetat** (vs **discursul liber**, teorie lansată de E. Coșeriu) reprezintă un cod al intertextualității, în care se produce o „negociere” a sensurilor. În postmodernism, discursul repetat este formula cea mai frecventă, iar textul de factură nouă se face la vedere. Descrierea figurilor discursului repetat este realizabilă prin apelarea la cele 4 figuri de construcție din retorica lui Quintilian: *adiectio, detractio, immutatio, transmutatio*.

6. Într-o **tipologie a intertextelor** am inclus numeroase genuri, specii și forme textuale: *citatul, parodia, pastișa, referința, palimpsestul, plagiatul, aluzia, compilația, clișeul, limba de lemn, ironia, imitația, influențele, stereotipul, parafraza, locul comun, toposul, motivul, tema cu variațiuni, mottoul, arhetipul cultural, artefactul* etc. Cele mai frecvente tipurile de intertexte – **citatul, referința și plagiatul** – se vor regăsi și în limbajul Internetului, având corespondente în hypertextul electronic. Reutilizarea prin parodiare, citat, aluzie etc. a textelor anterioare, precum și utilizarea neordinară a punctuației, inserția semnului iconic, transformarea textului scris în imagine etc., oferă o extindere a posibilităților de interpretare a limbajului poetic ca limbaj absolut, în special în noul spațiu de existență, cel electronic, unde devine dinamic, multimediat, puternic relaționat cu alte texte.

2. HYPERTEXTUL

2.1. (INTER)NET-LINGVISTICA

În economia cunoașterii, textul digital reprezintă expresia cea mai elocventă a comunicării online. Mileniul III a început în forță cu reevaluarea textului tipărit, dotându-l cu capacități și virtuți pe care nu le-a cunoscut anterior: conectarea directă cu alte texte, posibilitatea de multiplicare, printare, editare, ștergere, traducere, design, arhivare, versionare etc. Textul/discursul online este un macrosemn al comunicării mediate de TIC, a cărui analiză constituie preocuparea de câteva decenii a celor mai importante școli și direcții de cercetare din lumea întreagă [447]. Internetul oferă un material puțin spus voluminos în acest scop: oferă un șantier imens, în al cărui spațiu infinit germinează creativitatea utilizatorilor. Cultura online (numită și *soft-cultură*) este noul mediu de viață a limbajului, a textelor, dezvoltându-se în ritmuri mult mai rapide decât reușește știința să le descrie [337].

Tehnologiile informaționale în [lingvistică](#) reprezintă un set de legi, metode și mijloace de producere, depozitare, transfer, distribuire, transformare a informațiilor cu privire la limbă și la legile de funcționare cu ajutorul calculatoarelor. Principalele obiective ale utilizării tehnologiei informației în domeniul lingvisticii includ: crearea inteligenței artificiale; traducerea automată; adnotarea automată și rezumarea textului; dezvoltarea sistemelor de generare a textelor; dezvoltarea sistemelor de învățare a limbilor străine; dezvoltarea sistemelor de înțelegere a vorbirii; crearea sistemelor de generare a discursurilor; dezvoltarea sistemelor de găsire a informațiilor despre program; dezvoltarea sistemelor de atribuire și decriptare a textelor anonime și pseudoanonime; dezvoltarea bazelor de date (biblioteci, corpusuri, registre) pentru științele umaniste; dezvoltarea diferitor tipuri de dicționare automatizate; dezvoltarea sistemelor de transmitere a informațiilor pe Internet etc. [442].

În opinia specialiștilor, maniera în care lingviștii vor efectua investigații se va schimba dramatic (dacă nu s-a schimbat deja pentru unii) și cu cât mai mult datele lingviștilor vor lua calea webului, cu atât mai importante schimbări se vor produce [249; 273]. Întrucât lingviștii vor (inter)opera cu datele a sute de limbi, obiectul principal de studiu al lingvisticii (limba/limbile) va suporta și el modificări radicale în abordare. Viitorul este, indiscutabil, al tehnologiilor: știința viitorului va fi una electronic-tehnologizată, filologia inclusiv. Multilingvismul, interactivitatea dintre vorbitori, impactul noilor semne textuale și nontextuale, modificările în structura limbilor etc. vor marca puternic științele umaniste. Discursul internautic este văzut în primul rând ca hypertext datorită globalității, accesibilității (atât pentru vizualizare, cât și pentru editare) și automatizării hypertextului [309; 310].

Surprinzător, pe terenul lingvisticii românești, conceptul își face loc încă cu destulă reticență, în pofida faptului că dimensiunea textuală este mai mult decât necesară și relevantă în teoria hypertextului. Explicația rezidă în existența unui număr relativ mare de specialiști în filologie care nu sunt suficient de familiarizați cu noile tehnologii informaționale, pe de o parte, dar și în atitudinea preconcepută a multora dintre ei față de „calitatea” conținutului informațional (contentului) din rețea, pe de altă parte. În aceasta imensă bibliotecă electronică se adună toate tipurile de texte: texte scrise de cercetători (e-texte științifice), de scriitori (e-texte literare), jurnaliști (mai nou, bloggeri), de simplii utilizatori (pe chat), prin e-mail sau postând comentarii pe rețelele sociale.

Fenomenul în cauză a început să intereseze tot mai mult cercetătorii din două motive: comunicarea s-a mutat pe internet, devenind online, capătă trăsături distincte de ale celei tradiționale. Geo-, etno-, socio-, psiho-, neuro- și alte tipuri de lingvistică, precum și filosofia limbajului, culturologia, cyberliteratura etc., toate sunt interesate de noul obiect de cercetare.

Lingvistica textului (sau textuală) încă nu și-a spus ultimul cuvânt, (re)întoarcerea la F. de Saussure, É. Benveniste și M. Bahtin fiind simțită ca o imperioasă necesitate [1, p. 29-69]; nu în ultimul rând, amintim aici și de E. Coșeriu [41].

În spațiul online, orice text poate ajunge un hypertext prin dotarea cu linkuri și acest lucru îl poate face orice internaut, activitate la care ne îndeamnă și creatorul webului [247]: să generăm „**date interconectate**”, altfel spus – texte interconectate. Pentru noua disciplină filologică (lingvistica hypertextului) [301], relația limbaj natural – limbaj artificial (procesat, tehnologizat) devine subiectul cel mai important.

După ce o perioadă a fost considerat exclusiv al lingvisticii computaționale (și azi mai continuă să fie interpretat astfel), domeniu pe care îl cunosc și îl practică un număr restrâns de specialiști, textul computerizat a ajuns să fie unealta de lucru a oricărui navigator online. Textul de hârtie, „solid” („textul este vorbirea solidificată” se transformă progresiv pe ecranul computerului în text „lichid”, dinamic, curgător. Cuvântul devine *hypercuvânt* (după *hypermot* [219, p. 3-8], lingvistica începe să prindă alte contururi, oprând cu concepte tehnologizate: *hyperfuncție*, *hyperlectură*, *hypersens* etc.

Care este, așadar, specificul acestei noi lingvistici, *lingvistica Internetului*, numită și (inter)net-lingvistică? [352; 441]. Din datele de care dispunem, termenul în cauză a apărut grație studiilor dedicate limbajului internetului de pe la începutul anului 2000 de David Crystal. Unul dintre primele studii aplicate apare în 2006, în care autorul îl tratează în calitate de **subdomeniu al lingvisticii generale** [259]. **(Inter)net-lingvistica** studiază noile stiluri și

modificări în structura și substanța limbilor, apărute sub influența Internetului și a altor suporturi tehnologice moderne (telefonie mobilă, i-pad, i-pod etc.), precum și comportamentul internaților în procesul comunicării în mediul virtual. După același autor, studiul (inter)net-lingvisticii poate fi efectuat prin intermediul a patru perspective principale: sociolingvistică, didactică, stilistică și aplicativă. În 2011, același D. Crystal, acum lingvistul de 75 de ani, înflăcărat adept al domeniului, a editat și câteva ediții ale unui ghid pentru studenți, în care abordează noul domeniu.

În alte surse se dă preferință termenului trunchiat *net-lingvistica* (= *netlinguistics*) [128, p. 34; 290]. În analiza tipologiei genurilor generate de spațiul virtual, cercetătorii preiau clasificarea lui S. Posteguillo, constatând că e imposibilă stabilirea unor limite exacte dintre domenii, pe de o parte, și insistând asupra necesității interdisciplinarizării domeniilor, pe de alta.

Net-lingvistica se vrea, conform acestei clasificări, la intersecția altor două mari și importante discipline: **sociolingvistica** (care se ocupă de: limbaj și clase sociale, limbaj și regiune, limbaj și sex, limbaj și grupuri etnice, limbaj și vârstă, limbaje în contact) și **lingvistica computațională** (numită și *lingvistica informatizată*) (divizată în: *lingvistică aplicată* (ingineria limbajului (uman) și limbajul tehnologic; traducerea automatizată; recunoașterea vorbirii și a textelor, de exemplu, [31]; parsarea limbajului) și *lingvistică teoretică* (lingvistica cognitivă); psiholingvistica. **Net-lingvistica** se divizează în:

1. Net-sociolingvistica (cu 3 niveluri):

- nivelul ideologic – interesat de identitatea digitală, anglicizare, net-comunități;
- nivelul contextual, care studiază: contextul, conținutul digital – caracteristicile digitale, funcția interpersonală–funcția textuală; **HYPERTEXTUL**;
- nivelul discursiv – în cadrul căruia se studiază actele de vorbire, teoria genurilor, cybergenurile; instrumentele multilingve pentru indexare și navigare) și

2. Net-lingvistica computațională (cu 2 niveluri):

- nivelul terminologic – cuprinde: e-morfologia, e-terminologia, e-lexicologia;
- nivelul tehnologic) [128] (fig. 2.1).

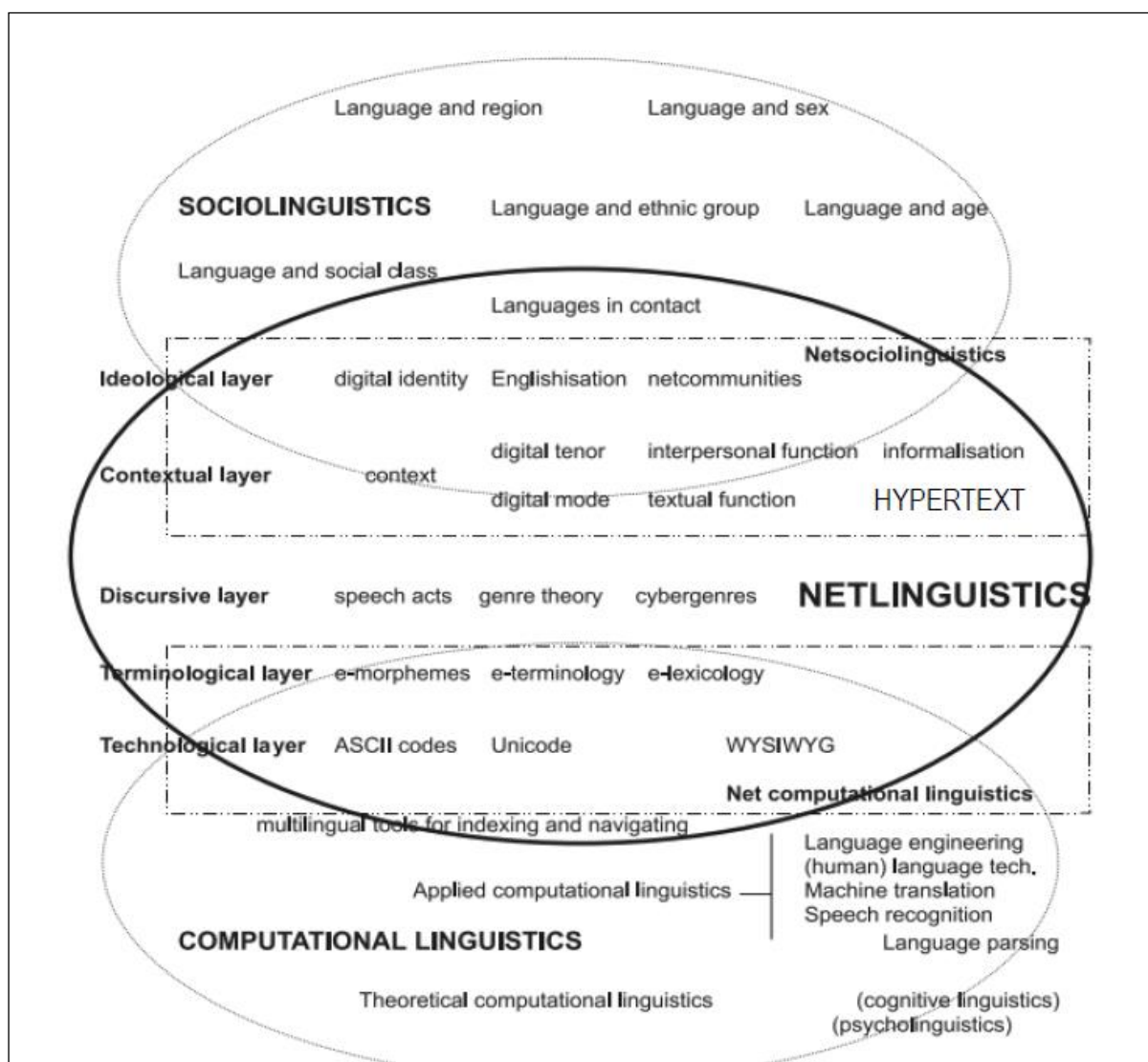

Fig. 2.1. Domeniile de cercetare ale (inter)net-lingvisticii [128, p. 34]

În calitate sa de subdisciplină a lingvisticii generale, (inter)net-lingvistica utilizează textul ca tehnologie și ca unitate comunicativă. Textualitatea Internetului (hypertextualitatea) mai e numită și *textualitate virtuală* [89]. Dimensiunile pe care se dezvoltă (inter)net-lingvistica se referă la răspândirea și influența variațiilor stilistice internautice și asupra textelor tipărite, prin intermediul mass-media și al operelor literare, precum și la dezvoltarea webului ca megacorp de texte [439]. Noua lingvistică se va baza pe conceptele lingvisticii tradiționale: tot ce a furnizat aceasta din urmă se va regăsi într-un nou format, cu dimensiuni tehnologizate. În timp ce limbajul natural funcționează fără tehnologii, limbajul procesat nu poate fi conceput în lipsa lor. În fața (inter)net-lingvisticii apar aspecte noi de cercetare, cu instrumente și metode noi. Acestea sunt:

- **noul format al textului** – hypertextul (limbajul webului sau limbajul comunicării online) ca metodă, text, mecanism, formă, mijloc și documentație;

- **noile spații de comunicare** (e-mailul, mesageria instantanee, chatul, blogul, forumul de discuții, portalul, rețelele de socializare, lumile virtuale ș.a.);

- **noile semne de comunicare** (linkurile, simbolurile, @; de exemplu, emoticoanele de tipul :) sau 😊, precum și alte iconuri de tipul ; ; etc.), care reprezintă un tip de semne grafice noi, ale „alfabetului online”; web-semne) [449] (Anexa 16);

- **noile genuri și specii online**, care stau la baza actelor de vorbire/scriere online (genul epistolar (e-mailul), motoarele de căutare, enciclopediile și dicționarele online de tip Wikipedia, corpusurile și bazele de date/ bibliotecile/ arhivele / repozitoriile digitale, comentariul online, pagina personală pe rețeaua de socializare, nickname-ul și avatarul ca reprezentare a persoanei generatoare de text în lumea virtuală, spamul, jocurile online etc.);

- **noile limbaje internautice și slanguri** [30; 147; 462; 486] (argouri, jargoane, terminologii, abrevieri, acronime, modificarea sintaxei etc.); multilingvismul; renunțarea progresivă la norma limbii [440], terminologizarea informatică a limbajului uzual, de- și reterminologizarea etc.

Așadar, înglobându-le, hypertextul (1) este utilizat ca text și ca tehnologie în noile spații de comunicare (2), este el însuși semn nou al comunicării online, generând, la rândul său, alte semne de comunicare (3), este element și trăsătură determinantă a noilor genuri și specii generate de online (4), este spațiul unde se nasc noile limbaje și slanguri (5).

Scrisul online, lectura online și comunicarea online sunt noile realități pe care (inter)net-lingvistica începe să le studieze sistematic. Și mai aproape de tematica noastră, găsim de aproximativ două decenii lansat chiar termenul de **hypertext-lingvistică** [267, p. 29-51; 301; 302], în cadrul căreia crede că ar trebui să fie analizat, cu instrumente noi, inclusiv tehnologice, nemijlocit, hypertextul [455]. Cercetătoarea G. Kolpakova [392] consideră că hypertextul ar constitui obiect de studiu al disciplinei de generație internautică numită **medialingvistică**. Cu cât mai multe discipline și-l adjucecă, cu atât este mai important conceptul ce urmează să fie studiat. Generalizând, aderăm la opinia că **internet-lingvistica** este un amplu domeniu de cercetare, poliparadigmatic, care examinează trăsăturile tipologice ale tuturor nivelurilor de comunicare pe Internet (funcțional-sistemic, discursiv, cognitiv, sociolingvistic și gender-lingvistic) [395, p. 26].

2.2. HYPERTEXTUL – CONCEPT AL (INTER)NET-LINGVISTICII

Textul/intertextul e considerat obiect de studiu al textologiei/intertextologiei, al teoriei discursului, semioticii, pragmaticii, culturologiei etc. **Hipertextul** se găsește frecvent și în **formatul tipărit**: în textul biblic, în enciclopedii, glosare și dicționare, cărți medicale și acte legislative cu amendamente, cataloage și ghiduri de călătorie, cărți de bucătărie și reviste științifice, în rezumate și indexuri, în textele literare etc. Dar revoluția tehnologică a adus o noutate radicală, oferind absolut oricărui semn din spațiul online posibilitatea de a se lega instantaneu cu orice alt semn virtual. Spre deosebire de **hipertext**, care este obiect de studiu al științelor umaniste, **hypertextul** este obiect de studiu a mai multe discipline, dar mai întâi de toate este obiect de studiu a două mari **științe**: **exacte** și **umaniste**. Aceasta este o caracteristică fundamentală a hypertextului. Între intertext și hypertext există o legătură atât de puternică, încât ne întrebăm dacă nu cumva aceste două concepte reprezintă în esența lor același concept, doar că din perspective diferite: intertextul din perspectiva exclusiv a științelor socioumane, în timp ce hypertextul – dintr-o perspectivă dublă: științe socioumane + tehnologii informaționale.

Lingvistica hypertextului se prefigurează ca disciplină nouă, incluzând: teoria și practica hypertextului, analiza semiotico-lingvistică a hypertextului electronic, utilizarea hypertextului pentru analiza lingvopoetică a operelor artistice etc. În atenția lingviștilor, lingvistica hypertextului a intrat ca domeniu aparte după anul 2000 [459]. Numeroase aspecte ale noii direcții de cercetare se află abia la începuturi.

Pentru a-i găsi hypertextului abordat din perspectiva lingvistică locul mai exact în paradigma științelor moderne, am considerat necesară delimitarea (inter)net-lingvisticii de alte tipuri de lingvistici. Un argument al acestei delimitări îl constituie și organizarea, la nivel mondial, aproape anual, a 28 de conferințe dedicate exclusiv problemelor hypertextului și hypermedia, începând cu anul 1987 (*Hypertext and media*), cea din 2015 fiind organizată în Cipru, din 2016 – în Canada, iar din 2017 – în Cehia. În spațiul românesc, există câteva proiecte de cercetare în acest sens. În anul 2005, Revista generației 2000 *EgoPHobia* inițiază proiectul „Intertext și hipertext”, în frunte cu Paul Belce, unde își propunea să urmărească „istoria polemică a intertextului și hipertextului, trecând prin bazele programatice a ceea ce mai târziu se va numi *textul infinit* și încercând să anticipeze noua direcție în care va fi antrenată concepția despre text” (*EgoPHobia*). Conform lui Belce, spre deosebire de *tmesis*-ul barthesian, adică salturile necontrolate din pasaj în pasaj fără o direcție anume, hypertextul totuși obligă cititorul-internaut să fie atent la linkurile strategice.

Spre deosebire de literatură, de-abia de două decenii se discută intens despre hypertext ca obiect de studiu al lingvisticii [491]. Și la ora actuală, problemele hypertextului continuă să fie abordate de specialiști în teoria literară, științe ale comunicării și jurnalism; dar, tot mai mult, și de lingviști [304]. Lingvistica românească îl abordează deocamdată timid, spre deosebire de cea rusă, unde facultățile cu profil umanist deja au cursuri obligatorii sau opționale dedicate hypertextualității. De exemplu, Academia Socioumanitară de Stat din Povoljie (Samara, Rusia) a organizat, în perioada 2010-2017, sub conducerea lui S. Stroykov, 5 conferințe dedicate în exclusivitate tematicii hypertextului din perspectivă lingvistică, care au trezit un viu interes în rândul specialiștilor [342-346]. Lucrările conferințelor s-au axat de fiecare dată pe câteva direcții de cercetare: „Probleme generale ale lingvisticii hypertextului și modalități de soluționare”, „Specificul hypertextului ca obiect de analiză lingvistică”, „Analiza structurii hypertextului și a unităților sale”, „Tipologia linkurilor hypertextuale”, „Clasificarea hypertextelor”, „Genurile hypertextuale”, „Hypertextul electronic”, „Hypertextul lexicografic”. Peste 40 de cercetători (din Rusia și din trei țări vecine – Ucraina, Moldova, Georgia), iar la cea din 2017 – și din străinătate), dintre care unii – specialiști recunoscuți în domeniu, au publicat în materialele conferințelor în cauză importante studii dedicate fenomenului (O. Dedova, T. Ryazantseva, J. Vardzelașvili, E. Goroșko, S. Panfilova, P. Serghienko, I. Sidorova, S. Stroykov, N. Șehtman ș.a. – toți autori ai unor monografii de specialitate sau teze de doctorat dedicate hypertextului și/sau comunicării online).

În studiul „Cuvântul-text și cuvântul-hypertext” se observă că, din punctul de vedere al lingvisticii moderne, chiar și un cuvânt separat poate fi citit ca un text [329, p. 12-21]. Pornind de la această ipoteză, dacă un text linear, cu o lectură specială, produce spațiu hypertextual, cuvântul-text ar trebui să genereze și el conexiuni hypertextuale.

O. Dedova consideră multimedialitatea și interactivitatea ca fiind categorii specifice hypertextului. Ambele concepte influențează puternic comunicarea scrisă și reprezintă principala sursă de creare a unor genuri textuale noi, pe care teoria literară și teoria genurilor, precum și a actelor de vorbire vor trebui să le ia în calcul în viitoarele studii [360]. Tatiana Ryazantseva oferă o revizuire a unor aspecte controversate legate de formatul electronic al hypertextului, de exprimarea în scris în mediul online, legea lui McLuhan privind mass-media („mesajul este mediul”), dimensiunea tehnologică a discursului scris în cadrul noului mediu, problema autorului de texte electronice, relațiile temporale și spațiale în comunicarea mediată de computer etc. [451]. S. Stroykov analizează din perspectivă lingvopragmatică macro- și microstructurile hypertextului electronic al dicționarilor, în

special al «The Free Dictionary». Analiza întreprinsă i-a permis autorului să deducă următoarele concluzii: 1) hypertextul electronic al sursei electronice menționate este incomparabil mai informativ decât o enciclopedie imprimată/tipărită, deoarece include mai multe surse; 2) cititorul poate rearanja elementele macrostructurale (nu exista o astfel de posibilitate în cazul dicționarului tipărit); 3) hyperlinkurile one-way/two-way (unidireționale / bidireționale), interne / externe sunt principalele unități care leagă informațiile între ele, ajutând cititorul să obțină informațiile necesare rapid, în timp real; 4) hypertextul electronic face posibil ca cititorul să lucreze cu diferite tipuri de informații (text, imagini, sunet etc.); 5) jocurile lingvistice propuse (Hangman, Spelling Bee și Match Up) fac acest hypertext interactiv; 6) o astfel de metodă de „probare lingvistică” poate ajuta la cercetările electronice lexicografice ale hypertextelor selectate ca intrări pentru analiză; 7) microstructura dicționarilor și a enciclopediilor de tip „dicționar liber” are un format diferit de al dicționarilor și enciclopediilor tipărite [474].

Internet-lingvistica trebuie să ia în calcul și oralitatea debordantă, care vine în centrul textului scris, odată cu „Măria Sa vorbitorul” (E. Coșeriu). Greșeala de exprimare și toate aspectele care vin în contradicție flagrantă cu norma instituită de specialiști nu trebuie puse la zid cu orice preț, deoarece ele fac parte din limbajul viu și au dreptul la viață și, prin urmare, la analize pertinente din partea lingvisticii care trebuie să fie obiectivă, imparțială, descriptivă, nu prescriptivă [517]. Antiortografia, o formă alternativă a scrisului [193], chiar dacă puriștilor le dă fiori, va deveni un loc comun, conviețuind cu ortografia. Limbajele noi și slangurile invadează spațiul online. Lingvisticii de generație nouă îi revine sarcina să le ateste și să le descrie cât mai adecvat. Așadar, lingvistica Internetului poate fi considerată o nouă știință inter- și pluridisciplinară, având ca scop al cercetării modul în care limbile și stilurile limbilor sunt influențate și suportă modificări, ca urmare directă a Internetului. Fiind o disciplină care evaluează tendințele în limbă, (inter)net-lingvistica este preocupată de modul concret în care noile forme de comunicare, cum ar fi bloggingul, mesageria instantanee și rețelele sociale, afectează practicile de comunicare atât la nivel de persoană-cu-persoană, cât și în rețea, cu un număr nelimitat de alte persoane. Analiza comunicării mediate de computer, ca parte a lingvisticii aplicate, principiile de bază ale lingvisticii ante-Internet trebuie să facă bloc comun cu noile metode și procedee tehnologice [394]. Analiza textelor care reprezintă comunicarea online poate oferi rezultate principial noi în comparație cu textele offline (tipărite pe hârtie). Accentul nu se mai pune pe modul **cum** se spune, ci pe ceea **ce** se spune. Toate componentele lingvisticii (fonetica, lexicologia, gramatica (morfologia, sintaxa),

stilistica, discursologia, textologia etc., la care se adaugă designul textului scris etc.) sunt puternic modificate de formatul electronic, devenind progresiv e-fonetică, e-lexicologie, e-textologie etc. Lingvistul nu mai poate să le neglijeze, nici să le conteste metodic, considerându-le doar abateri temporare. Tot ce devine discurs repetat de masele de vorbitori/utilizatori demonstrează felul în care se dezvoltă limbile. Internetul vizualizează aceste evoluții într-un ritm, cu o viteză și cu o amploare extraordinare.

2.3. TEXTUL ÎNTR-O NOUĂ ERĂ – DIGITAL

Suntem în mijlocul unei revoluții informaționale, care se produce sub ochii noștri, latent și agresiv, fascinant și teribil. Internetul, aflat, după previziunile unor specialiști, încă în perioada copilăriei sale, deja instituie noi forme de comunicare în toate domeniile de activitate umană, redefinind viitorul. Totul devine e-: e-știință, e-artă, e-learning (e-învățământ), e-medicină, e-business, e-mediul, e-cultură, e-economie, e-banking, e-teaching, e-comerț, e-money, e-trading etc. – bazându-se pe cultura și economia textului, înlocuit tot mai mult cu e-textul și, mai ales, cu textul dotat cu linkuri. Începem să trăim tot mai mult în lumea și în legea „textului ideal” (R. Barthes), așa cum fusese prevăzut de poststructuraliști încă pe la jumătatea secolului trecut.

Epoca tehnologiilor moderne impune un ritm tot mai rapid de racordare la produsul ei principal – **informația**. Persoanele care vor reuși să le țină sub control vor putea beneficia de mari facilități în a o accesa și în a o reutiliza. După U. Eco, istoria, limba, cultura au fost interpretate de-a lungul timpurilor sub forma de arbore, în timp ce toată existența și tot Textul Lumii sunt interpretabile din perspectiva labirintului. Semnificația însăși e labirintică, ambiguă. Modalitatea de acces la informația Internetului se vrea și ea una de tip enciclopedic sau de tip bibliotecă [60]. Internetul este și el o tehnologie și o cultură de tip labirintic. Această dimensiune este imanentă limbajului natural [422], iar limbajul Internetului a scos-o în evidență într-o formă vizibilă, citabilă și cuantificabilă.

Orice scriitură se realizează și se rează în cadrul unui text uriaș, pe care semiologii, filologii, hermeneuții etc. încearcă să-l decodifice, iar orice operă de descifrare este înconjurată, la rândul ei, de textul remanent (care rămâne, care persistă). Lumea întreagă este un text – în sensul de *megatext*. Viața, la fel ca și literatura, au fost dintotdeauna hypertext, iar conștiința contemporană încearcă să le înscrie în paradigme tot mai ample, virtualitatea constituind una dintre dimensiunile care stau în atenția filosofiei moderne a limbajului [382; 484; 518].

Textul, ca unitate comunicațională fundamentală, a intrat în spațiul virtual îmbrăcat într-o nouă „haină” – a *hypertextului* (sau *htextului*). Adunându-se progresiv „aici” (ca să utilizăm un link frecvent în spațiul electronic, locul unde s-a scris, online, și prezenta lucrare), toate tipurile de texte suportă schimbări „tehnologice”: textul nonficțional și textul artistic, textul dicționarului și textul enciclopediei, textul (discursul) oral și textul scris, textul științific și textul scrisorii electronice (e-mailului)... Tehnologizat, virtualizat, cu un grad de libertate și democrație ajunse la cote maxime, hypertextul reflectă postmodernitatea în care trăim – gândirea omului postmodern, apăsător de informație, devine superficială, fragmentară, clicată, fasciculară („*клиповое мышление*”) [379].

În spațiul electronic, informația se mișcă cu viteza luminii. Totuși, formatul de „tipar”, cu imaginea foii având margini și cu litere fixate, „înțepenite”, mai persistă foarte puternic în spațiul online. În acest sens, putem spune că „Gutenberg încă mai trăiește în rețea” [500].

În noul său format electronic, discursul se înfățișează cu trăsături profund modificate de spațiul virtual, generate de conexiunea cu tehnologiile supermoderne. Utilizatorul intrat pe net se transformă automat în subiect al rețelei, devenind *internaut*. Fiecare își dezvăluie și își performează în rețea capacitățile de scriere, de navigare, de interrelaționare etc. Normele ortografice instituite de către academii se simt aproape amenințate de argoul și jargonul internautilor. Internetul a ajuns un fenomen incontrollabil [122]. Febra internautică încă nu i-a cuprins pe toți, considerându-se deocamdată un fenomen mai mult sau mai puțin elitist, dar deja îi privește pe toți, având în vedere că strategiile de dezvoltare digitală constituie preocupări majore ale tuturor țărilor.

Internetul se caracterizează printr-o capacitate extraordinară, care s-ar numi „nimic nu se pierde, totul se adaugă” (facem abstracție aici de aspecte privind dispariția textelor online). Din moment ce a fost plasat acolo un text, el nu mai aparține exclusiv autorului, întrucât începe să aparțină tuturor sau, cel puțin, Internetului, ca loc de depozitare [411]. „Moartea autorului” (așa cum o conceptualizaseră R. Barthes și M. Foucault) începe să se materializeze vizibil prin formele Textului virtual. Deja se discută despre „moartea electronică a autorului” [116]. Suprapunerea textelor, existența a totul și a toate „deodată”, de unde și poetica instantaneității – consunând cu „mesageria instant(anee)”, dau utilizatorului o stare de delir, de fascinație, de dorință de a le cunoaște pe toate concomitent, stări care se regăsesc la limita dintre mirare și alienare a limbajului. Mijloacele moderne ale tehnologiilor informaționale au avantajul de „a arde etapele”, de „a mânca distanțele” (Lucian Blaga) cu viteze greu de închipuit.

Spre deosebire de textul cărților în format tradițional (tipărit pe hârtie), *e-textul* se distinge prin importante trăsături. Cercetătoarea Rodica Zafiu, de exemplu, constata, încă în 2002, că extinderea mediilor electronice, cum ar fi Internetul, poșta electronică și accesul unui public în continuă expansiune la ele influențează puternic dezvoltarea limbii actuale: are loc adaptarea terminologiei specifice, situațiile de comunicare nou apărute creează formule inedite de interferență între scris și oralitate, pe care noul scris le atestă cu prisosință. Are loc o interferență între limbajul standard (uneori cu elemente tehnice) și registrul familiar [174]. Textele în formatul .pdf sau .doc nu se deosebesc vizual prin nimic de cele în format hârtie; abia formatul .html îi conferă pluridimensionalitate, nonlinearitate, reunindu-l prin hyperlinkuri cu alte (hyper)texte. Acest format, dinamic și interactiv, cu rețeaua sa de hyperlinkuri, îi relevă, mai ales, trăsătura productivității.

Atenția științei se transferă de la fenomenele periodice și repetitive la cele secundare și aleatorii, al căror studiu conduce la concluzii extrem de importante [325, p. 5]. Astfel, fenomene mai mult sau mai puțin marginale precum argoul și jargonul (față de limba literară/codul/norma), comentariile și desenele pe marginea textului (față de textul propriu-zis), punctuația, abrevierile, scrierea numai cu majuscule sau numai cu minuscule, scrierea fără diacritice etc. devin acum la fel de importante precum cele considerate de tradiție primordiale.

Adăugăm aici că, în viziune poststructuralistă, este refuzată însăși „armătura sacră a sintaxei (subiect/predicat): textul nu mai are fraza ca model; este adesea un jet puternic de cuvinte, o panglică de infra-limbă” [232, *apud* 13, p. 14]. Hypertextul nu este altceva decât chiar expresia vizualizată a celui jet de cuvinte de care vorbea și R. Barthes (ideea textului lichid, niciodată încheiat, se prefigurează tot mai clar). Nonlinearitatea, dinamismul, haosul, simetria și asimetria sunt caracteristici ale hypertextului, care fac din acest produs obiect de studiu interdisciplinar, pe de o parte, și expresie vizibilă și operabilă a unui sistem autoorganizator, deci sinergetic, pe de alta [319].

Hypertextul începe să fie examinat tot mai frecvent ca țesătură sau ca acțiune, iar percepția textului digital, datorită dinamismului modificărilor și a vizibilității acestuia, se apropie mai mult ca oricând de cea a limbajului ca fenomen viu. Încă L. Wittgenstein spunea că „limbajul este o parte a organismului nostru, nu mai puțin complexă decât acesta” [173]. Fiind un sistem de semne, limbajul înseamnă pentru mulți teoreticieni, în primul rând, text. Conceptul de *text viu* sau *țesut viu* nu e o noutate în textologie, cel puțin pentru ultima jumătate de secol [370; 371]. Cu toate că ideea de productivitate a textului e una fecundă,

„viabilitatea” propriu-zisă a textului „de tipar” este încă dificil de demonstrat. Termenul de *text viu* a fost și continuă să fie vehiculat, mai degrabă, cu sens metaforic decât cu sens direct, deși în științele exacte (biologie, anatomie etc.) țesutului viu nu i se contestă nicidecum capacitatea de transformare continuă. Dinamismul, unduirea, seismele, viteza, distanța, timpul, spațiul, durata, frecvența etc. sunt noțiuni fizice, care, raportate la noțiunea de text, îi restituie acestuia exact ceea ce a fost privat: „textul ca pânză care vibrează” [167, p. 80]. În ritmul biologic al naturii, modificările se produc cu viteze și ritmuri sesizabile cu ochiul „neînarmat”, dar există și o mulțime de schimbări insesizabile. În vorbire, schimbarea se produce la fel de rapid (în orice moment și prin fiecare participant la actul de comunicare), dar în cea mai mare parte sunt insignifiante (pronunție, scriere și utilizare individuală) și creează impresia de același limbaj – unitar, static, datorită căruia e posibilă înțelegerea dintre comunicanți. Sistemul limbilor se schimbă în orice clipă: este suficient să-i examinăm detaliat felul cum funcționează, pentru a descoperi diversele procese care pot face ca după o lungă perioadă ea să devină aproape de nerecunoscut.

În era Internetului, modificările în limbaj, în text și chiar în cuvânt etc. se produc „la vedere” – textele se acumulează progresiv în spațiul virtual, iar analiza lor, nu în ultimul rând, cu ajutorul motoarelor de căutare, cu ajutorul dicționarelor sau al enciclopediilor electronice (de tipul Wikipediei), cu ajutorul epitextelor (comentariile internaților [401]), cu ajutorul corpusurilor de texte etc. arată tot mai clar traseul acestor modificări. Studiul diacronic și-a scurtat drastic „parcursul” datorită posibilității de a urmări online evoluția oricărui semn (literă, cuvânt, expresie, text) din momentul generării sale în acest spațiu. Astfel, textul se naște, viețuiește și chiar moare (instantaneu, prin marcare și ștergere, utilizând o simplă tastă – *delete*) chiar sub ochii utilizatorului de texte online. Tehnologiile informaționale au oferit limbajului scris locul cel mai onorant: fără text comunicarea online s-ar prăbuși. De mai bine de două decenii, internet-utilizatorii navighează, interrelaționează neîncetat, unind, în sens direct și figurat, textul lor de Textul Altuia/Celuilalt/Celorlalți. Limbajul generației virtuale se dezvoltă, având ca suport un mediu tehnologizat, pe de o parte, și umanizat, pe de alta, prin contribuția internautului. Atât norma, cât și antinorma, atât cultura, cât și incultura sau subcultura coexistă pe online, generând discursul rețelei (net-discursul). Deschis și direct sau, dimpotrivă, sub protecția anonimatului prin nickname, parolă de acces (mască) sau cu numele real, utilizatorul a devenit și el personaj în jocul Textului Total.

Internet-lingvistica e parte componentă a a *umanioarelor digitale* (engl. *digital humanities*) și se datorează mariajului celor două mari tipuri de științe: umaniste și exacte

(hypertextul poate fi considerat „copilul” lor) [514]. Adevărata relaționare a tehnologiilor informatice cu umanioarele abia urmează să se producă, studiile scientometrice evidențiind tendințe foarte clare, în acest sens. Deși la ora actuală, în spațiul online, textul în cea mai mare parte a sa încă seamănă cu cel tipărit (are formatul de foaie, are margini, început, sfârșit etc.), webul îl transformă neîncetat în unul dinamic și îi adaugă vizibilitatea dimensiunilor spațiului și timpului. Dincolo de text, în spațiul online, pulsează hypertextul.

2.3.1. Metaforele Internetului

Dacă și se va impune „o metaforă pentru secolul XXI” – aceasta va înfățișa, probabil, globul și acțiunile la nivel global („globalizarea globalizării”, cum ar spune Tibor Braun). Necesare sau inutile, geniale sau neinspirate, pozitive sau negative, constructive sau distructive, revelatorii sau confuze, metaforele definesc gândirea și evoluția cunoașterii [65; 132], a omului în calitatea sa de „animal metaforizant” (L. Blaga), precedând și generând apariția termenilor și servind ca modele și tipare limbajelor specializate. Altfel zis, într-o primă fază, se consideră că limbajul de specialitate recurge la metaforă, ca la unul dintre mijloace pentru a-și forma terminologia, preluând, în acest scop, cuvinte din limba curentă.

Comunicarea modernă este greu de conceput fără Internet, întrucât, dintr-un sistem „orientat preponderent spre prelucrarea datelor, calculatorul devine, în primul rând, un instrument de dialogare cooperantă și de interogare a memoriei colective” [92]. Memoria colectivă reprezintă însăși cultura, iar cultura Internetului fiind cea mai nouă și cea mai în cerință să fie studiată. Internetul, care la ora actuală este considerat cel mai mare eveniment tehnologic și social în același timp [150], este un termen ce a devenit în scurt timp polisemantic, dezvoltând numeroase asociații. Astfel, metafora și tehnologia, metafora și știința sunt mai aproape decât se crede de obicei; iar metaforele sunt folosite într-o proporție de cele mai multe ori nebănuite de mare în comunicarea umană [149, p. 327]. Ca orice alt concept valoros, Internetul, denumind o megatehnologie, este asemuit în cele mai diverse studii cu un anumit spațiu (sau mediu), cu un obiect concret, cu un concept abstract, cu fenomene sau vietăți (om, animale, insecte sau plante) etc.: **satul global** (M. McLuhan), **rețeaua, labirintul, harta, tabloul lumii, păienjenișul global (sau pânza www), cosmosul, biblioteca (Biblioteca Babel, Turnul Babel)** (U. Eco, R. Barthes, J.L. Borges), **jocurile de limbaj** (L. Wittgenstein, J.-Fr. Lyotard), **mașina-robot, comunitatea multiagent** (T. Nelson), **agora electronică, spațiul cyber, spațiul informațional abstract, infrastructura electronică a semiosferei** (T. Berners-Lee) etc.

Unul dintre conceptele fundamentale ale Internetului este **webul** (World Wide Web), autor al concepției căruia este considerat Tim Berners-Lee (1989). Cuvântul *web* înseamnă pânză de păianjen, păienjeniș sau țesătură răspândită în întreaga lume, un sistem de distribuție locală sau globală a informațiilor hypermedia. Webul nu trebuie confundat cu Internetul, chiar dacă este cea mai dinamică și mai spectaculoasă componentă software a acestuia. Internetul este tehnologie plus formă de comunicare. Într-o prestigioasă conferință organizată cu ocazia a 20 de ani de la lansarea conceptului (cu traducere în 27 de limbi, inclusiv în română), autorul avea să recunoască că anume frustrarea a stat la baza invenției – frustrarea de a nu putea avea conexiunile necesare cu informația [247].

Cuvântul *web*, cu variantele *www* sau w^3 , nu trebuie confundat cu *web 3.0* (webul semantic). **Web 1.0.** (1990) se consideră Internet pentru cititori; **Web 2.0.** (2005-2006) – Internet pentru adunarea conținutului și pentru personalizarea utilizatorilor, iar **Web 3.0.** se consideră webul semantic și inteligent, când informația va veni singură la utilizator, structurată și prelucrată în funcție de necesitățile internautilor [349; 350, p. 22-40]. În acest sens, webul semantic va tinde să schimbe viața tuturor: un computer va putea găsi, într-o singură noapte, mai multe legături între anumite noțiuni decât ar putea găsi un om într-o viață întreagă. Termenul *web* este deosebit de productiv: *webometrie*, *webmaster*, *pagina web*, „mă *webuiesc* cu lumea pe mess”, „Vrei să *wwwezi*!” (PRO TV, 1 aprilie 2011).

Neașteptatele metamorfoze ce se produc la nivelul limbajului virtual generat de tehnologiile informaționale se datorează anume conceptului de *hypertext*, care s-a dovedit a fi deosebit de prolific pentru textologie, lectură și scriitură [234]. Formula simplificată a acestuia ar fi următoarea: **hypertextul este textul rețelei** („Hypertext is networked text”, susținea părintele acestuia, G. Landow). Fiecare hypertext poate fi o rețea de legături și, în același timp, o parte a întregului World Wide Web.

Raportându-l la tehnologia tiparului, U. Eco vedea textul ca producător „de uitare” [60, p. 83-87]. Astfel, deși se vehiculează frecvent ideea de extindere a memoriei, aceasta se referă doar la capacitatea tehnologiei de a o face, nicidecum la memoria umană. Anume de aceea N. Carr consideră că și „webul este o tehnologie de uitare” [24, p. 258]. Fiind un tip de hypermetaforă [179; 294], hypertextul reprezintă conceptul-cheie al *www*-ului, care dă naștere asociațiilor dintre cele mai diverse: pe lângă cele cu care este asemănat Internetul și webul (rețeaua, labirintul, harta, păienjenisul global, agora electronică, cosmosul, biblioteca, Biblia, enciclopedia, dicționarul, jocul de limbaj, tabloul lumii, mașina-robot), asocierea cu creierul și activitatea creierului uman este cea mai demnă de reținut. Explicând structura

hypertextului, Tim Berners-Lee observă că aceasta este similară **structurii neuronale a creierului uman**. Modul logic în care creierul depozitează informația acumulată, felul în care o relaționează cu date de același calibru (asociativ), generând o nouă idee, opinie sau concept este același cu al rețelei numită web. Așadar, structura logică a computerului o copiază, în mare măsură, pe cea a **minții umane**, dar nu are și suportul emoțional. Urmând logica renumitului biolog Richard Dawkins, din bestsellerul său *Gena egoistă*, am putea spune că hypertextul este „un complex de meme” [46, p. 181-193; 454]. Fiind asemănat, așadar, cu creierul uman, mai exact, cu gândirea umană, se poate observa totuși că Internetul a depășit-o spectaculos: „Dacă e un soi de computer, omul e cu siguranță unul care își ignoră însușirile și virtualitățile”, căci „omul nu a ajuns încă la toate performanțele semenului electronic pe care tot el l-a creat” (Pârvulescu, 2008:5). Hypertextul explorează mai ales virtualul din om.

Cu adevărat sugestive sunt și metaforele hypertextului: **documentul** (sau **fișierul**), **urma** (J. Derrida), **țesătura** (R. Barthes), **rizomul** (G. Deleuze & F. Guattari), **furnicarul** (M. Foucault), **fereastra** (Iordache), **cheia**, **ecoul**, **arta/artele**, **casa**, **viața**, **nașterea**, **moartea**, **respirația**, **somnul**, **alimentația**, **sinergia**, **norul** (cloud computing!), **apa**, **navigația**, **tezaurul**, **lupta** (războiul), **matrioșca rusească**, **cutiuțele chinezești**, **puzzle-ul**, **clusterul**, **călătoria**, **aventura**, **vânătoarea** etc. (pentru unele dintre metaforele de mai sus a se vedea [333; 375 etc.]).

În cele ce urmează vom discuta aspecte legate de **terminologia** hypertextualității (*hypertext*, *hyperlink*, *texton*): **metaforele** hypertextualității (*țesătură*, *rost*, *@* – care frecvent generează termeni metaforici sau metafore științifice [54; 55]; **slangul** hypertextualității (*limb@j*, *nick*, *chat*, *a linkui*, *a gugăli* etc.).

Importanța metaforei pentru conștiința umană este de netăgăduit [131, p. 100 și urm.; 488]. Toți marii gânditori au lansat asociații care au rămas în memoria culturală a umanității [149, p. 321-322]. Întrucât acesta nu poate fi conceput fără text/lectură/scriere, dintre toate metaforele internetului, metafora **țesăturii electronice** utilizată pentru hypertext ni s-a părut deosebit de relevantă, întocmai ca în viziunea lui Barthes despre text. Respectiva asociere este foarte frecventă în numeroase studii, nu doar lingvistico-literare.

Metaforele sunt prezente peste tot în rețeaua electronică, Internetul fiind o „**pânză vibratilă de relații**” [167, p. 80-82]. Prezența și asociațiile pe care le declanșează îi facilitează utilizatorului navigarea în spațiul informațional, indiferent că acestea sunt semne textuale, simboluri sau imagini: *tastatură*, *mouse*, *motor* (*de căutare*), *iconiță*, *săgeată*, *coadă*

de maimuță, zâmbet, fereastră, acasă (home) sau chiar vatră, parolă (login), gunoi (spam), gesturi ale mâinii, mișcări ale corpului, indicii spațiale etc. Măreția unor metafore constă în faptul ca acestea „iau prin surprindere imaginația. Dar poate că ne este dat fiecăruia dintre noi – de ce să nu sperăm așa ceva? – poate ca ne este dat să inventăm metafore care nu pleacă, încă, de la niciunul dintre modelele recunoscute” (Borges, 2002:41) („linkul ca rost” e metafora prezentului studiu – a se vedea Anexa 4).

Am justificat abordarea metaforică pentru o mai bună înțelegere a unui concept de natură lingual-tehnologică, pentru mulți deocamdată incomprehensibil, deoarece „Se știe că numeroși oameni de știință, mai ales cei care au îmbinat cercetarea cu activitatea didactică, au întrebuințat **metafore** (adesea, revelatorii) și comparații în discursul lor, deci analogii (în sens larg), tocmai din dorința de a se face mai bine înțeleși. Rămânând în sfera lingvisticii, îi putem menționa, ca fiind unii dintre cei mai metaforici cercetători/profesori, pe Ferdinand de Saussure (ale cărui zeci de analogii din *Cursul de lingvistică generală* au făcut carieră, intrând în conștiința lingviștilor de mai târziu) și pe Sextil Pușcariu (cu trimitere, îndeosebi, la excepționala sa carte, *Limba română. Privire generală*). În cazul lui Coșeriu – un genial lingvist și un mare profesor – se observă că modul în care își selectează analogiile corespunde concepției generale pe care o are despre limbaj și, implicit, despre locul pe care îl ocupă lingvistica în clasificarea științelor” [97, p. 93-94].

2.3.2. Pentru o definiție a hypertextului electronic

Textul este cea mai importantă unitate comunicativă, ce stă la baza hypertextului electronic. Numărând doar câțiva ani (nu se poate spune că ar avea mai mult de două decenii și jumătate), deși încă în anii '90 ai sfârșitului de mileniu apăreau timide abordări), atrăgând tot mai mulți specialiști în sfera sa de cercetare, noțiunea de hypertext din științele umaniste se intersectează cu hypertextul tehnologiilor informaționale și devine concept inter- și transdisciplinar. Mai mult, atât hipertextul (de hârtie), cât și hypertextul (electronic) constituie, din perspectiva disciplinelor care le-au creat, una din caracteristicile fundamentale ale timpurilor pe care le trăim. În societatea informațională (și ea o bibliotecă Babel [215; 303]), hypertextul ajunge să fie unul dintre cele mai importante tipuri de informație, constituind o nouă formă și etapă în comunicarea scrisă. Sistemele hypertextuale vor influența puternic cultura, economia, limbajul și, în general, toate sferele de existență. Se mai zice că secolul XXI va fi unul electronic (informatic) sau nu va fi deloc.

Hypertextul reprezintă unitatea fundamentală a comunicării online. Acest domeniu nou pentru științele umaniste a intrat mai serios în atenția specialiștilor după anul 2000, trezind un viu interes, în special, prin noutatea formatului în care se afișează (cel electronic, digital). Legând cele două mari științe (reale și umane) și racolând discursul interpretativ al celor mai diverse discipline (filosofie, științe ale literaturii, științe ale limbii, științe ale comunicării, psihologie, pedagogie, antropologie, informatică, arte, marketing, management, bibliometrie, webometrie etc.), care îi descoperă noi și noi fațete, hypertextul tinde să devină unul cu impact deosebit în istoria științelor.

De studiul hypertextului au fost și sunt interesați numerosi specialiști din cele mai diferite domenii: V. Bush, D. Engelbart, T. Nelson, T. Berners-Lee (străluciți inventatori, pionieri și promotori ai tehnologiei informației), G. Landow (primul critic și teoretician al literaturii electronice și hypermediei), J.D. Bolter, M. Joyce, S. Moulthrop (autori de ficțiuni hypertextuale), C. Vandendorpe, O. Ertzscheid, J. Clément, R. Wooldridge, A. Storrer etc. (semioticieni și lingviști).

Cu toate acestea, deși, practic, fiecare utilizator de Internet stă cu „degetul pe hypertext”, mai exact, cu mâna pe mouse-ul ce activează instantaneu orice hyperlink, cu care sunt împânzite textele digitale, termenul nu se găsește deocamdată în orice dicționar uzual, doar ultimele ediții ale unora dintre ele îl includ [113, de exemplu], fiind considerat termen exclusiv din domeniul informaticii. Ocazional, îl atestă dicționarele specializate de teoria literaturii, retorică, pragmatică etc., cu definiția genettiană devenită clasică, fără a se face vreo remarcă la versiunea sa tehnologică. În dicționarele de informatică definițiile sunt, mai curând, tehnice sau generale: „Hipertext (hypertext) – O metodă de realizare a unui text, ideală pentru utilizarea pe calculator, care permite cititorului să parcurgă materialul în maniera aleasă de el” [[DEX online](#) cu referință la un *Dicționar de calculatoare și Internet*]. În ultima perioadă, site-urile cu tematică lexicografică selectează orice definiție din orice dicționar online și le oferă publicului instantaneu. Doar pe un singur [site](#) de acest fel, sunt trecute în revistă cca [50 de definiții](#) ale hypertextului. Înainte de a examina câteva dintre ele, este important de reținut că hypertextul în mediul Internetului reprezintă „unitatea a două componente – **conținut** (content) și **tehnologie**” [383, p. 30-45; a se vedea și 156, p. 137-138].

În calitatea sa de semn al limbajului virtual (al limbajului mediat de computer), hypertextul Internetului reprezintă o proiecție perfectă a ideilor poststructuraliștilor, generând o nouă ideologie, noi comportamente umane în sfera internautică. Trăvialul celor de la Tel

Quel a pregătit terenul conceptual al teoriei intertextualității, iar ca o continuare a ei, și al teoriei hypertextualității: G. Genette, J. Derrida, R. Barthes, J. Kristeva, precum și alți specialiști care dezvoltă aceste teorii în întreaga lume. Hypertextul este considerat un fel de Mecca a intertextului [201]. Impunătoarele bibliografii și webografii, prezente în spațiul online, dedicate hypertextului și hypermedia, pot dezarma, realmente, un cercetător (*Hypertext and hypermedia; Encyclopaedia and Hypertext*).

Ideea hypertextului s-a născut într-un articol al lui **Vannevar Bush** din „As We May Think”, publicat în periodicul *The Atlantic Monthly* (iulie 1945) [253 / 326]. Autorul își imagina un dispozitiv numit MEMEX (de la *memory* + *index*), un birou mecanic, interconectat cu o arhivă de microfilme și capabil să redea diferite cărți, scrieri sau orice document dintr-o bibliotecă, ba chiar să urmeze automat referințe dintr-o pagină într-o altă pagină. Anume acest articol l-a inspirat pe **Douglas Engelbart** în dezvoltarea și prezentarea în 1968 a sistemului NLS (*oNLine System*), prima utilizare efectivă a conceptului de hypertext. De altfel, sistemul încorporează multe concepte moderne ca: mouse-ul (invenție a lui Engelbart), monitor video, organizare informațională pe bază de relevanță, ferestre multiple pe un ecran etc. Au existat și alte proiecte între timp, unele dintre care nefinalizate. Însă adevăratul inventator al hypertextului este considerat **Ted Nelson** (Theodor Holm Nelson). Hypertextul, în opinia lui T. Nelson, reprezintă un „*material scris sau grafic interconectat într-o manieră complexă, care în mod convențional nu poate fi reprezentat pe hârtie*” („Complex information processing; a file structure for the complex, the changing and the indeterminate” (apropo, articolul așa și se numește – această definiție din 1965 a hypertextului a devenit celebră) [282]). Acesta poate conține cuprinsuri ale propriului său conținut și relațiile dintre diverse părți componente, dar și adnotări, note de subsol, indexuri, bibliografii etc. „Modul convențional de a nu putea fi reprezentat pe hârtie” avea să obțină calificativul de „nonlinear”. Nonlinearitatea vizează existența simultană a legăturilor dintre texte. Însă modelul lui de mașina hypertextuală denumită [Xanadu](#) nu a fost urmat în totalitate.

Conceptul original a evoluat substanțial prin numeroasele contribuții ce i s-au adus. Nenumărate proiecte și aplicații tehnologice au favorizat apariția prototipului actual (Andries van Dam, Bill Atkinson etc.), dar ceea ce a determinat succesul sistemului hypertext l-a constituit conceptualizarea de către [Tim Berners-Lee](#) a conceptului de [World Wide Web](#) (**www** sau **web**), care reprezintă principala sa aplicație, alături de noțiunile asociate HTTP (protocol sau metodă de accesare) și HTML.

HTML (HyperText Markup Language) este limbajul de marcare utilizat pentru crearea paginilor web ce pot fi afișate într-un browser (sau navigator). WWW-ul a apărut la sfârșitul anilor '80, când Tim Berners-Lee, angajat la [CERN](#) (acronim fr. pentru [Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire](#); rom. *Organizația Europeană pentru Cercetare Nucleară*) a propus crearea unei rețele care să permită accesul mai facil la documentele produse în laboratoarele în care activau. În 1990, au introdus un browser doar pentru texte și au dezvoltat HTML, în 1991 au implementat primele aplicații web la CERN (astfel, [cartea de telefoane](#) a vestitului laborator a fost primul exemplu de hypertext virtual, în 1991), iar în 1992 au introdus webul în comunitatea Internet – așa a început revoluția. Diferența dintre www și celelalte componente ale Internetului o constituie anume hypertextul, care și-a găsit în Web modalitatea ideală de exprimare. Acel „prototip de hypertext” fusese departe de primul sistem de management al documentelor sau de primul sistem hypertextual.

Cu toate acestea, revoluția începuse. Toate documentele (textele și toate celelalte aplicații) au început să fie legate între ele și memorate prin intermediul unui server, indiferent de locul unde se găsesc în spațiul web. Proiectul a arătat că trecerea nelimitată în timp și spațiu de la un document la altul, de la un subiect la altul, de la un loc la altul etc. poate avea efecte asupra circulației informației pe care nu le-a cunoscut anterior istoria. În 1994 internetul și webul intraseră în conștiința publică.

Vizual, în formula simplificată a formatului tipărit, nonlinearitatea hypertextului se manifestă ca în fig. 2.2.

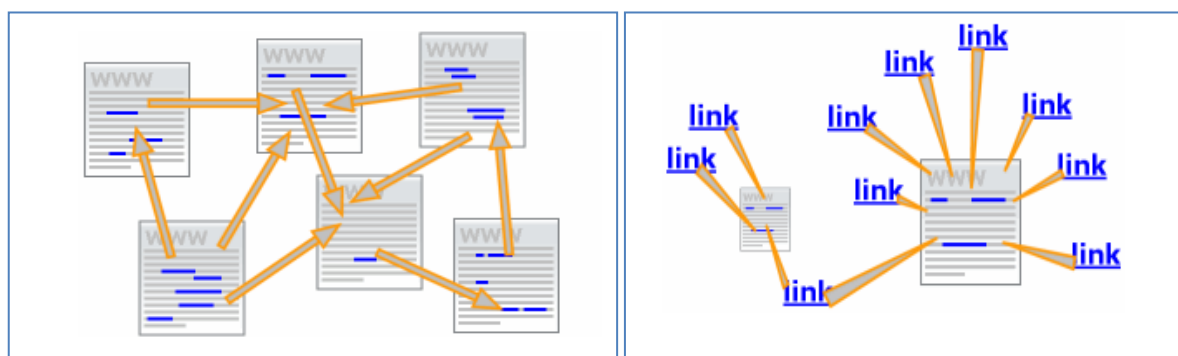

Fig. 2.2. Hypertext cu linkuri intratextuale și extratextuale

Majoritatea cercetătorilor hypertextului constată că, în pofida multitudinii de definiții ale noului concept, până în prezent nu există unitate de păreri, nici o definiție unanim acceptată, atotcuprinzătoare. Încă rămâne în picioare definiția lui [Ted Nelson](#), cel care a lansat termenul oficial: **hypertextul e textul care NU poate fi reprezentat pe hârtie** (fig. 2.3). Între altele, la ora actuală, la CERN, se încearcă construirea particulei lui Dumnezeu, așa-numitul Compact Muon Solenoid (CMS), o hypermașină, și ea metaforă a Webului.

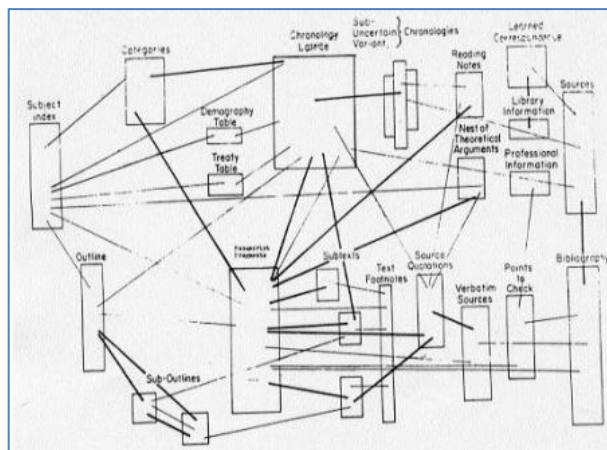

Fig. 2.3. Renumita schemă a lui Ted Nelson care ilustrează hypertextul [282]

Făcând abstracție de aspectele tehnice și tehnologice, studiul hypertextului electronic este dezvoltat, până în prezent, pe următoarele direcții [419]:

1. **Hypertextul** ca un nou **mod de reprezentare a cunoștințelor** în legătură cu nonlinearitatea gândirii umane, **ca mod de a gândi** [478-480].
2. **Hypertextul** ca **mod de comunicare și de organizare** a spațiului rețelelor sociale [332; 405; 408; 409 ș.a.].
3. **Hypertextul** ca **obiect de studiu al analizei lingvistice**, ca o nouă categorie lingvistică [361; 374; 412; 451; 471-476].
4. **Hypertextul** ca **mod de organizare a operelor literar-artistice** [330-331].
5. **Hypertextul** ca o **modalitate avansată de elaborare a dicționarelor**, cataloagelor și de optimizare a căutarilor pe web [520].
6. **Hypertextul** ca un **mijloc de sporire a eficienței procesului instructiv-educativ** [417].

Cu toate acestea, considerăm că, pentru o cercetare interdisciplinară, componenta tehnologică este deosebit de importantă și nu poate fi scoasă din discuție. A o ignora ar însemna să nu poată fi examinate trăsăturile pe care le-a generat anume noul mediu de existență a hypertextului. De aceea adăugăm la direcțiile identificate mai sus și pe cele legate nemijlocit de tehnologie, urmând să le valorificăm în prezenta cercetare:

1. **Hypertextul** este o **unitate structural-semantică** a unei rețele de relații intratextuale (având un anumit conținut) și a unui **mediu tehnic** (hardware), care permite utilizatorului să navigheze în această rețea prin intermediul linkurilor.
2. **Hypertextul** este un **mecanism** ce permite a lega fragmente de text, prin trecerea instantanee de la unul la altul, cu ajutorul **mijloacelor tehnologice**.

3. **Hypertextul** este o **unitate informațională**, ale cărei părți componente sunt texte sau fragmente de text, legate între ele nu linear, ci nonlinear, adică printr-o multitudine de relații manifestabile în rețea; în cadrul hypertextului nu există căi dinainte prestabilite.

4. **Hypertextul** ca **sistem** capabil a conecta texte, materiale audio, fotografii, desene, hărți, imagini dinamice și alte formate ale informațiilor într-un ansamblu de semnificații, care poate fi accesat folosind sistemul de indexare axat pe idei concrete.

5. **Hypertextul** este o **documentație** nelineară, care se ramifică și se interconectează, permițând utilizatorului să o exploreze în ordinea pe care el însuși o alege.

În Tabelul 2.1 prezentăm câteva diferențe majore (opoziții) dintre textul tipărit și hypertextul electronic (netipărit, numeric, binar).

Majoritatea covârșitoare a cercetătorilor văd în hypertext un text cu o structură nonlineară (sau nelineară). În lingvistica rusă, una dintre cele mai bune și mai exacte definiții îi aparține lui M.M. Subbotin (om de știință și lingvist, un pionier în dezvoltarea sistemelor hypertextuale). Savantul subliniază că hypertextul este „o forma de organizare a materialului textual, în care toate unitățile sunt prezentate nu într-o consecutivitate lineară, ci ca un sistem de treceri (indicate și posibile), de relații dintre ele”. Urmând logica acestor treceri (= salturi, linkuri), utilizatorul are posibilitatea să parcurgă materialul în orice ordine preferă, constituind diverse texte lineare [479, p. 36-45].

Tabelul 2.1. Caracteristici text vs hypertext

	Textul în sens uzual	Hypertextul în sens uzual
1.	Textele combină semne verbale pentru a crea un artefact semiotic.	Hypertextele excelează în combinarea semnelor verbale cu diverse alte formate de reprezentare.
2.	Textele au limite; acestea sunt unități autonome și de sine stătătoare.	Hypertextele nu au nici început și nici sfârșit.
3.	Textele sunt conectate structural și semantic.	Hypertextele prezintă o structură dinamică cu posibilitatea înmulțirii sensurilor din text.
4.	Textele au (cel puțin) un subiect identificabil.	Subiectele hypertextelor rezultă din opțiunile individuale ale cititorilor.
5.	Textele au (cel puțin) un autor și un destinatar.	Toți utilizatorii hypertextelor sunt implicați (cel puțin parțial) în producerea lor.
6.	Textele îndeplinesc o funcție de comunicare și poartă o anumită semnificație socială.	Funcțiile hypertextului provin din reasamblarea individuală a fragmentelor de text prestabilite.

Cea mai simplă și operabilă definiție ar fi următoarea: **HYPERTEXTUL e un text hypermedia, activat printr-un sistem sau printr-o rețea de hyperlinkuri.**

Mai jos propunem alte câteva definiții, care pot să extindă definiția de bază:

1) Hypertextul – un text cu linkuri, acestea din urma reprezentând trimiteri la o pagină web care face referire la un alt loc de pe aceeași pagină sau în altă parte pe web.

2) Hypertextul în sens îngust – orice text sau fragment de text dotat cu hyperlinkuri; și **hypertextul în sens larg** – totalitatea hypertextelor în sens îngust (un megahypertext: „un ...text în text în text în...”) legate între ele prin hyperlinkuri.

3) Hypertextul – o hiperbolă a textului. Filosoful M. Epshtein [515] explică astfel etimologia prefixoidului *hiper-/hyper-*: „**Hyper-** (gr. *hyper* „(de) peste, super-, supra-, dincolo de”) – prefixoidul denota un grad excesiv de calitate și, în același timp, goliciunea ei, o morbidă exagerare; depășind măsura, merge în direcția opusă și sporind progresiv, duce la o slăbire a ei (cf. *hipertensiune, hipertrofie*).

4) Hypertextul – un text dinamic. Termenul medical *hipertrofie* înseamnă „stare dinamică a nutriției”. Întrucât hypertextul se hrănește ca un „țesut viu” din alte texte, la nesfârșit, ar putea fi considerat hipertrofiat, adică anormal de mare. Dar ce înseamnă, în contextul TIC, „anormal”? Odată cu dezvoltarea tehnologiilor, se schimbă și percepția umană a volumului, spațiului, timpului. Pe de o parte, hypertextul este o construcție nesfârșită, babilonică, desemnând toate textele lumii, iar pe de alta, hypertext este orice text în sens îngust, din spațiul online, dotat cu cel puțin un link [296].

5) Hypertextul – un text în 3D, 4D, 5D... Michel Bernard, de exemplu, consideră că hypertextul ar constitui cea de-a treia dimensiune a limbajului [186, p. 5] și ar avea 3D. În timp ce strigătul original al omului primitiv (gângureala, bolboroseala) n-ar avea nici una (ceea ce ni se pare incorect, deoarece primele două reprezintă discursul, vorbirea, oralitatea, iar penultima reprezintă forma solidificată a discursului (și anume textul), iar ultima – forma tot mai „lichidă”, care se extinde în spațiu, are volum) (Tabelul 2.2).

Tabelul 2.2. Dimensiunile discursului/ textului (după M. Bernard)

Discursul	Figura geometrică	Dimensiuni
strigătul, interjecția	punctul	0
discursul oral	linia	1
discurs scris, textul	suprafața	2
hypertextul	volumul	3

6) Hypertextul – un text măsurabil. Din cauza volumului imens, Textul lumii poate fi sesizat de vorbitor numai fragmentat, deci cu limite (adică cu început și cu sfârșit). Dar cât de mari sau de mici pot fi textele și care dintre ele sunt asimilabile și memorabile pentru gândirea umană și care pentru computer? Dacă aplicăm analiza textosimetrică [398, p. 22], hypertextul în sens îngust este măsurabil sub raportul numărului de semne, al frecvenței acestora și al numărului de utilizatori, al numărului de modificări – muncă efectuată de motoarele de căutare în arhivele webului sau în corpusurile de hypertexte.

7) Hypertextul – un text comercial. Din cauza că omul nu este capabil să rețină și să reproducă, în cel mai bun caz, mai mult de câteva sute sau mii de cuvinte, vine în ajutor *peritextul* (autorul, titlul și subtitlurile, rezumatul, cuvintele-cheie, concluziile etc.). De aici importanța peritextului, în contextul capacității reduse de memorare a textului de către vorbitor. Paratextul e un dialog dintre peritext și epitext, dar și o carte de vizită a oricărui text (online). Motoarele de căutare se bazează pe unitățile acestuia. Pe Google, de exemplu, orice căutare aduce venituri colosale. Hyperlinkul e și el un peritext, iar cuvintele-cheie (tagurile) devin forța motrice a textului online. Cuvântul a devenit marfă pe piața lingvistică mondială. Este ceea ce Frédéric Kaplan, specialist în „digital humanities” din Lausanne, numește „capitalism lingvistic” [207], adică o nouă formă de capital, la baza căruia se află realmente cuvântul online. Orice literă, cuvânt, enunț, text, text costă, altfel spus, cântărește, fiind măsurabil inclusiv în termeni economico-financiari.

8) Hypertextul – un text ramificat, interactiv. Hypertextul nu e o rețea de asocieri libere, întâmplătoare, gratuite, ci una generată și supravegheată de ochiul internautului și programatorului. Navigatorul este liber să aleagă și să-si aducă propria contribuție de resurse hypertextuale [480]. Hypertextul reprezintă un sistem de texte legat prin asociații intertextuale. Cercetătorii ezită între 2 perspective: (a) că ar fi în totalitate **nelinear**, nonlinearitatea fiind caracteristica sa definitorie; sau (b) că ar constitui o **combinație de linearitate și nonlinearitate** [493, p. 231]. Cert e că nu există la ora actuală o definiție unanim acceptată, domeniul fiind în continuă evoluție. Cel puțin, la etapa actuală, cele mai multe texte de pe web (indiferent de gen și specie) sunt texte mixte, care pot fi citite pot fi navigate, sărind din link în link, deci reflectă ideea de **linearitate + nonlinearitate**.

9) „Hypertextul – [un intertext dramatizat / regizat / pus în scenă](#)”. În hypertext, potențialul intertextual al textului se materializează în formă de hyperlinkuri [285, p. 187]. Altfel spus, hypertextualitatea reprezintă „**încarnarea intertextualității**” [180, p. 35 (43)] sau „**întruparea intertextualității**” [285, p. 183-194].

Generalizând, fără însă a pune punct acestei discuții privind definirea conceptului, constatăm că hypertextul, această „[figură a complexității](#)”, după Jean Clément [191, p. 45], este concomitent: a) **METODĂ** de unire a documentelor; b) **TEXT** cu un anumit fel de organizare; c) **MECANISM** care permite organizarea textelor; d) **FORMĂ** de organizare a materialului textual; e) **MIJLOC** de organizare a textelor; e) **DOCUMENTAȚIE** ramificată [a se vedea și 19; 362; 380; 405]. Printre teoreticienii cei mai importanți ai hypertextului cu pregătire umanistică se numără **George Landow**, care a editat trei versiuni ale celebrei sale teorii „hypertextologice”: Hypertext 1.0; 2.0 și 3.0 [269-271]. Intuind clara legătură dintre teoria poststructuralistă a reprezentanților grupului Tel Quel și teoria hypertextualității, Landow chiar se întreba, inversând termenii, dacă nu cumva Derrida este hypertextualist, iar Nelson poststructuralist [272].

2.3.3. Trăsăturile hypertextului – trăsături ale webului

Hypertextul se deosebește de textul tipărit („textul de hârtie”) prin numeroase trăsături (dacă unele dintre ele le putem atesta și în cazul textului tradițional tipărit pe hârtie, acestea apar incomparabil mai amplificate în cazul formatului online). Definiția „simplă” a hypertextului ar putea fi completată cu o mulțime de caracteristici ce derivă din natura complexă a acestui concept. Multe dintre aceste trăsături ale hypertextului pot fi identificate cu ale Internetului, în particular, cu ale componentei sale celei mai dinamice – Webul.

Nonlinearitatea (sau **nelinearitatea**) – care încă nu și-a atins apogeul; este considerată caracteristica principală a hypertextului, fundamental distinctă de linearitatea textului în format de „hârtie”, printat. Hypertextul nu se mai citește cap-coadă, într-o succesivitate foarte strictă, ci e posibilă trecerea imediată de la un concept la altul, de la o sursă la alta, de la un autor la altul etc., fapt care vizualizează „în mic” construcția și modul de funcționare al rețelei. Datorită lanțului de texte al Internetului, ne putem conecta la o multitudine de surse de informație, transformând actul lecturii într-o explorare, o navigare prin informații – prin intermediul **hyperlinkurilor**. Aceasta este metafora labirintului: internautul se mișcă ghidat sau haotic din link în link, pierzându-se și rătăcind(u-se) tot mai mult și mai mult în rețea – lectura devine tot mai superficială și mai fragmentară, nu există profunzime, numai semnificații de suprafață. În această „rătăcire” creatoare, în această nonlinearitate se reflectă epistema postmodernă, se produce o mare **ruptură** – un megalink, dacă se poate spune așa, ruptura dintre textul „de hârtie” și textul dinamic (mediat de tehnologie, de astă dată). Cu toate acestea, observă cercetătorii, omul postmodern, aflat în centrul acestei rupturi, e obligat

să găsească un nou mod de a se fixa, de a se lega prin text de textul culturii (lumii). În mod absolut paradoxal, linkul, marcând absența, o transformă în prezență, altfel spus, o perpetuă deschidere spre închidere și invers. Analiza problematicii **nonlinearității** scoate pe tapet opinii tranșante, contradictorii și chiar scandaloase cum ar fi aceasta expusă de S. Archibald: „l'abrutissante et presque **fascisante** linéarité du texte imprimé” [180, p. 49]. Unii autori se situează pe poziția că între text și hypertext există o clară relație de **continuitate** [18, p. 50]. Deși suntem de acord cu afirmația că „hypertextul reprezintă o etapă nouă în evoluția practicilor textuale, cărora le este asociat un nou mod de manifestare materială”, considerăm doar parțial adevărată opinia că „textul poate realiza trăsături atribuite hypertextului, iar acesta din urmă se poate declina conform standardelor textualității” [18, p. 157]. Într-adevăr, nimic în modernitate nu se face fără tradiție. S-ar putea spune deci că text fără hypertext există, în timp ce hypertext fără text nu există. Doar în acest sens acceptăm ideea de continuitate. În câteva rânduri autoarea remarcă, apelând la opiniile unor importanți oameni de știință ca Pierre Lévy sau Marshal McLuhan, cum că spațiul online înseamnă o **revoluție**. R. Chartier, spune chiar mai mult: inventarea și generalizarea mediului numeric a însemnat o **triplă revoluție**: o *revoluție* tehnică în producerea și reproducerea textelor, o *revoluție* a suportului și o *revoluție* a practicilor de lectură [28, p. 142-143], care se bazează pe schimbarea radicală a suportului pentru scris. Omenirea se află la începuturile trecerii pe un suport tehnologic incomparabil mai avansat decât tehnologia numită „creion”. Iar această triplă revoluție are repercusiuni majore asupra textului, lecturii, scrisului, percepției, gândirii etc. Aceasta se datorează **nonlinearității** coexistente, alternativ, cu **linearitatea** (sau chiar **rectilinearitatea**). Reținem, în acest context, că, după W.J. Ong, „odată tehnologizat, cuvântul nu mai poate fi detehnologizat” [283, p. 80], fie că raportăm aceasta la tehnologia numită „hârtie și creion”, fie la tehnologia online.

Tabularitatea – sinonim al *nonlinearității*, termenul e preferat în literatura franceză [202, p. 177-196; 234], dar nu e atestat în dicționarele românești. Vom reține că: „*tabularitatea* rezidă în posibilitatea cititorului de a accede la elemente de ordin vizual, conform unei ordini pe care o stabilește el însuși, concentrându-se, din start, asupra fragmentelor care îl interesează. Lectura tabulară este asemenea „lecturii” unui tablou, când privirea se poate fixa asupra oricărei părți, în ordinea decisă de subiect” [234, p. 39 și urm.]. Așadar, dacă linearitate înseamnă autoritate și constrângere, atunci nonlinearitate înseamnă libertate și deschidere. **Tabular înseamnă paradigmatic**. Or, textul tipărit, care se șitește linear, înseamnă *sintagmatic*, în timp ce hypertextul electronic datorită, omniprezenței

linkurilor în spațiul online, se parcurge nonlinear, paradigmatic. În raport cu cele două poluri ale actului de comunicare: la polul emiterii și la cel al receptării, se poate observa că, în contrast cu linearitatea „obiectivă” a informației tipărite, hypertextul oferă utilizatorului o linearitate „subiectivă”, în care intervine și al treilea subiect – programatorul, care prin inserarea linkurilor, indică trasee posibile utilizatorului. (Pentru a nu o confunda cu tabularitatea prezentă implicit și în cazul textelor de tipar, unii cercetători propun termenul de **hypertabularitate** [180, p. 122].)

Dinamismul – după nonlinearitate, este cea mai importantă caracteristică a hypertextului [503]. *Dinamic* se referă la trecerea textului dintr-o versiune în alta, la modificabilitatea acestuia, anularea rigidității, șablonului sau tiparului. Chiar cuvântul *tipar* înseamnă „fixat într-o formulă definitivă”. Cybercultura lumii contemporane [366] „lichidează” în sens literal textul, transformându-l în text viu („țesut viu”). Dinamismul textului se manifestă în capacitatea acestuia de a nu rămâne în aceeași ipostază, modificându-se intermitent. Însă modificarea la nesfârșit a textului creează neîncredere nu doar printre adepții textului „de hârtie”, ci chiar și printre susținătorii înflăcărați ai hypertextului [142]. Modificările sunt mult mai greu sesizabile în cazul textului de hârtie. Versionarea și lichiditatea de asemenea fac textul dinamic. În aceeași ordine de idei, utilizatorului i se mai poate atribui o caracteristică – [nomadicitatea](#).

Creativitatea – însușirea de a fi creativi a subiecților care practică limbajul. Cum suntem cu toții vorbitori ai unei limbi, „într-un sens mai profund, vorbitorul este cel care *crează* continuu limba prin faptul că o vorbește” [39, p. 20]. Ideea că fiecare reinventează de fiecare dată limba atunci când o vorbește („recrearea” limbii) este aplicabilă și pentru textul scris al Internetului. Acesta din urmă e frecvent supus modificărilor în funcție de noul context electronic. Internetul se dezvoltă în momentul de față, după P. Lévy (unul dintre cei mai importanți teoreticieni ai cyberculturii și informației digitale), pe două niveluri (și cu două viteze) diferite: 1) creație cooperativă, „colectivă”, de „conținuturi ale cunoașterii”, direcție aflată în plină explozie, înflorire, diversificare; 2) organizarea conținuturilor, proces mult întârziat în comparație cu primul, aflat abia la începuturi [214]. Mediul online solicită crearea de termeni noi, terminologia informatică fiind cea mai productivă: cuvinte compuse, expresii și frazeologisme „internautice”, se schimbă punctuația, sistemul de abreviere, morfosintaxa și topica unor importante segmente ale limbajului etc. În sfârșit, creativitatea prin care se caracterizează limbajul textelor de pe Internet este demnă de pana scriitorilor (de exemplu, „Monologul interior al unui book” de U. Eco sau „Cultura de Internet” de A. Pleșu).

Virtualitatea – fenomen și spațiu virtual, devenit deja realitate, în care hypertextul se produce și se manifestă. Însăși noțiunea de „virtual” (fiind adeseori echivalată ca sens cu electronic) este reconsiderată în numeroase studii filosofice, în timp ce dicționarele explicative oferă definiții care nu se pliază deloc pe spațiul cyber. Identitatea virtuală se produce și se autentifică (devine „reală”) prin acceptarea sa de către comunitatea online [87; 420; 432]. Tehnologia informației permite accesul la informație «în direct», suprimând distanțele spațiale și temporale, dar, mai ales, transformând modalitatea de percepere a lucrurilor: realitatea cedează locul a ceea ce îi este arătat. Unii cercetători consideră virtuale textele aflate în spatele linkurilor, din adâncimea tridimensională a spațiului internautic [348, p. 141].

Binaritatea – hypertextul e un *webtext* [261, p. 139-161]; acesta din urmă e un text digital (respectiva caracteristică ar mai putea fi denumită *digitalitate*). Limbajul informaticii se bazează pe sistemul binar de stocare a informației, adică pe cifrele 0 și 1: toată țesătura sau „textura internautică” [290] e binară. O cifră binară conține cantitatea de informație de 1 bit (celula de memorie cu capacitate minimă), fiind unitatea elementară de informație. Valoarea bitului poate fi ori un 0, ori un 1. Webtextul este, așadar, un text „grafemic”, constituit din litere, pe de o parte, iar pe de alta, este transpus într-un limbaj „numeric”, pentru a putea fi procesat de mașinile inteligente.

Alteritatea – trasatură a limbajului corespunzătoare alterității omului, adică manifestării faptului de „a-fi-cu-altul” ca dimensiune esențială a ființei umane. Acest „a-fi-cu-altul” – faptul de a se recunoaște pe sine în alții, faptul de a recunoaște în „tu” pe alt „eu” – este tocmai ceea ce se numește dimensiune „socială (sau politico-socială) a omului și coincide cu intersubiectivitatea originară a conștiinței” [39, p. 17-18]. Alteritatea hypertextului îl orientează pe utilizatorul de Internet în permanență spre un alt utilizator de Internet, implicat în actul de comunicare (vorbit) online. Niciodată limbajul scris (mai exact, comunicarea prin scris) n-a fost mai orientat spre altul/alți decât acum, în epoca Internetului, când se produce o interacționare fără limite a stilurilor de scriere. Rețelele de socializare, de exemplu, reprezintă comunități virtuale cu dimensiunea alterității intens exploatată (orientarea internautului către alte identități virtuale, cu care realizează comunicarea). În mediul online aceasta se mai numește „alteritate tehnică” [180, p. 11].

Globalitatea – digitalizarea fiind globală, hypertextualizarea (ca procedeu de transpunere într-un nou format a expresiei textuale a existenței umane) devine o practică însușită la nivel global. Accesul la modalitățile de transmitere a informației este unul

nemaiîntâlnit până acum în istorie. Din cei peste șapte miliarde de locuitori ai planetei, trei miliarde au deja acces la Internet, deci aproape jumătate din populația lumii sunt potențiali consumatori de hypertext [389-390].

Libertatea și democratismul relațiilor – în spațiul internautic, prin hypertext, se atestă un foarte înalt nivel de organizare spontană. Fiecare e liber să stabilească legături cu oricine, să spună ce vrea și în orice formă, să se asocieze cu oricine dorește, să intre sau să iasă de oriunde și oricând din mediul virtual, numai să aibă acces la rețeaua globală Internet, conturi deschise cu parolă de intrare, nickname sau nume de utilizator, urmând să genereze date, respectând convențiile impuse de acest nou mod de scriere și citire etc.

Citaționalitatea – reprezintă tehnologia *copy/paste*, care a evoluat simțitor, iar în evoluția ei a generat și efecte colaterale penalizabile, cum ar fi plagia(to)rismul pe net. În definitiv, deoarece „totul este de citit” (N. Stănescu) și de citat. Orice unitate informațională: de la o literă sau chiar fragment de literă, mai exact, de la un pixel (cel mai mic element al unei imagini care poate fi procesat individual într-un sistem de afișaj video sau un bit), unitate elementară de informație, un semn grafic, o imagine, un sunet etc. până la cele mai mari posibile texte sau hypertexte – toate și totul sunt citabile de către oricine, în orice context (dacă nu sunt prevăzute restricții, bineînțeles). (Într-un viitor mai îndepărtat, la modul absolut, se pare că chiar întreaga producție electronică va putea fi reprodusă – ca megacitat – într-un alt sistem încă mai performant, tot webul cu toate hypertextele lui va putea fi citat.) Trăsătura în cauză (textul Internetului este citabil de la un capăt la celălalt) este operațională și facilitată de însuși sistemul tehnologic, care se efectuează printr-o elementară operație de marcare a textului, copiere și repoziționare în spațiul virtual (în alt document, în alt text, în alt hypertext – în alt „docuvers”, cum ar spune Nelson). Astfel, opoziția *text lizibil/text scriptibil* [316] e aplicabilă și limbajului online.

Fragmentarismul – viața însăși fiind pe bucăți, segmentată – orice fenomen (inclusiv limbajul, inclusiv cel electronic), orice obiect este divizibil în elemente mai mici, constitutive. Fractalii constituie obiectul de studiu a mai multe discipline exacte, dar și umaniste. Blocul sau fragmentul hypertextual, unitatea informațională sunt considerate noile unități ale webului. Hyperlinkul e cealaltă unitate fundamentală a hypertextului, la rândul său secvențial [423-424]. Totul e creat din bucăți-fragmente: litere, nume, numere, semne ortografice, iconuri, emoticoane etc. Fractalul este un concept care se află la intersecția de haos și ordine. Aceasta e natura hypertextului: el rupe și separă sensurile, apoi le retrimite în contexte noi. Umberto Eco a sesizat puterea și pluriperspectivismul acestui concept: „Hypertextul e o rețea

multidimensională în care **fiecare punct sau nod se poate lega independent și fără cea mai mică dificultate de orice punct sau nod al altui text**” [506, p. 276]. Deși semioticianul avea și destule rezerve față de mediul online, se pare că această superbă remarcă încă nu este suficient conștientizată și teoretizată. Afirmția în cauză este dificilă a fi ilustrată la nivel global, ea presupunând ca toate hypertextele să poată fi văzute și examinate de o superconștiință, care deocamdată e doar a mașinilor inteligente, nu și a omului (cercetătorului). Anume de aceea se apelează frecvent la asocieri care permit înțelegerea fenomenului, metafora fiind unitatea conceptuală a nonlinearității conștiinței lingvistice de natură fractală [492, p. 127].

Haosul și ordinea – subiectul implicat în procesul cunoașterii tinde să recreeze integritatea culturii, să îi dea o formă, fie și liberă sau amorfă, dar totuși o formă. În condiții de haos și ramificare a textului nelinear, împrăștiat în spațiul online, hypertextul permite legarea multitudinii de semnificații în timp pentru a asigura iluzia percepției totalității [190; 348, p. 139; 422]. Anume **sinergia** (autoorganizarea) hypertextului face ca ideea lui să fie atât de populară [319; 435].

Discontinuitatea – Discontinuitatea hypertextului mai e și eroarea din el, e spiritul anacolutic, care înseamnă „deviere” de la conceptul inițial sau este o „noncoerență” și „noncoeziune”. Conceptul de discontinuitate în mediul electronic al textualității se manifestă prin absența relațiilor directe între părțile constitutive ale unui hypertext; neconcordanța în categoriile comune a unităților informaționale; neconcordanța timpurilor în care se produc diferite hypertexte, linkurile „moarte”, nefuncționale etc. [a se vedea și 223].

Descentralizarea – hypertextul nu are un centru (o persoană) care să dirijeze acest proces, nu există margini, nici limite ale comunicării, nimeni nu dictează, nimeni nu obligă (chiar dacă responsabili de felul cum funcționează această industrie tehnologizată există, bineînțeles). Reținem aici remarca fină a cercetătoarei Emilia Parpală, care afirmă că pânza de păianjen (cu care este asociat webul) are totuși un centru și margini, spre deosebire de web, care nu îl are. „Absența unei autorități de control pe Internet nu echivalează însă cu starea de anarhie” [109, p. 226]. Iar deoarece „nu mai are centru, căci este policentrist, nici limită (...) sau sfârșit (...), textul (...) devine locul de interferență a numeroase rețele intertextuale, altfel zis – un intertext, și ca atare se deschide spre textul general al culturii și istoriei” [118, p. 181].

Nonierarhicitatea – în cadrul hypertextului nu există ierarhii, nu există subordonare (deși unii cercetători cred că anumite ierarhii sociale oricum se instituie stihic).

Fluiditatea sau **lichiditatea** – Hypertextul anulează textul („textul a murit, trăiască hypertextul!”) sau îl face profund dinamic și modificabil; ori de câte ori este accesat – revine. Conceptul s-a regăsit într-o formulă perfect consonantă cu teoria postmodernismului, fiind textul în care elementele de semnificație, de structură și de afișare vizuală sunt fundamental instabile (lichide). „Hypertextul este deschis permanent schimbării. Textul este solid, hypertextul este fluid. Un text poate fi atins, se manifestă material. Hypertextul se manifestă doar în cyberspațiu. (...) Hypertextul poate fi permanent distrus și creat fără să se producă modificări la nivelul suportului fizic. (...) Textul este permanent prezent în lumea reală, hypertextul este doar temporar prezent.” [123, p. 10-11]. Hypertextul, așadar, distruge „soliditatea” textului, procesul de afișare și dispariție-reaparție constituind mișcare, curgere.

Reticularitatea – structura de puzzle, rizomatismul, mozaicitatea [194; 487], fragmentarismul sunt în relații de „rudenie” cu structura reticulară (de rețea), de împrăstiere și de adunare a informației textuale, așa cum o pune la dispoziția internautului noul mediu de comunicare. În interiorul structurilor de mozaic pot exista atât informații textuale ordonate, cât și neordonate. (A se vedea numărul de revistă dedicat reticularității [221], de altfel, o denumire-intertext care trimite la subtitlul cărții lui Deleuze & Guattari *Rhizome. Mille plateaux*).

Variativitatea – se manifestă în faptul că textonul, linkul și hypertextul pot varia la nesfârșit. Anumite programe pot păstra toate variantele de lucru în procesul de redactare a unui text (hypertext), iar orice comentariu adăugat unui text din partea internauților îl extind la nesfârșit și îi adaugă progresiv semnificații în actul lecturii/navigării.

Manipulabilitatea – figurile manipulării în textele numerice (digitale) constau în succesiunea și obligativitatea efectuării unor acțiuni specifice hypertextului clicabil în calitate sa de **semn „iconic”** [192, p. 23]. Aceste acțiuni au rostul de a sublinia, a clarifica și a consolida sensurile. Atunci când această iradiere este dusă la extrem, se creează un fals referent, care poate fi un puternic factor de imersiune. Așadar, hypertextul este un megasemn creolizat (datorat hyperlinkurilor), în care se practică o „iradiere iconică” [228].

Vizibilitatea – hypertextele devin vizibile prin accesare, pot coexista mai multe pe ecranul monitorului; francezii numesc conceptul: „[multifenêtrage](#)” [233]. În plus, hypertextele sunt încărcate vizual și cu alte semne (iconice), iar hyperlinkul este semnul ce atrage atenția prin diferența de culoare (design). Oglinzile, partea și întregul, caleidoscopul sunt metafore ale vizibilității. Însă vizibilitatea (punerea în evidență, mise en abîme etc.) are și opusul ei: invizibilitatea, mai ales, pe rețelele sociale [188, p. 123].

Interactivitatea – orice text, afirmație, replică cere, la rândul ei, reacția de răspuns. Chatul, poșta electronică (e-mailul), blogul, forumul, portalul, lista de discuții etc. sunt forme ale interactivității persoanelor consumatoare de internet, respectiv de hypertext. Ceea ce a stat și continuă să stea la baza comunicării electronice este hypertextul. În spațiul web, hypertextul e considerat „inima comunicării online”. Accesarea și navigarea din link în link potențează interactivitatea și identificarea momentană a surselor și internauților.

Dialogismul și polifonia – reperând teoria lui M. Bahtin, putem afirma ca Internetul e vocea tuturor vocilor pe net și, totodată, vocea fiecărui internaut în parte; hypertextul și hyperdiscursul reprezintă modul de existență al subiecților internaui. Polifonia e totodată orchestra, cântecul și ecoul născute în dialogismul discursurilor scrise și vorbite online. Dialogismul, intertextualitatea și hermeneutica sunt și ale internetului [307].

Deschiderea – caracteristică a hypertextului constând în ceea ce U. Eco numea „opera aperta”, adică spațiu accesibil tuturor, deschis tuturor, interpretabil la nesfârșit (tot despre deschiderea textului vorbea și M. Bahtin: „неисчерпаемость, незавершенность, открытость” [317, p. 343]). În principiu, orice discurs/text este deschis continuu către alte discursuri/texte. În felul acesta, linkurile ar avea orientare atât spre viitor (linkuri prospective), cât și spre trecut (linkuri retrospective) [404].

Egalitatea – hypertextul ofera principii egale de participare tuturor internauiților în procesul de elaborare a megatextului – fără discriminări rasiale, lingvistice, sexuale sau confesionale; nu marginalizează decât prin necunoașterea regulilor, precum și prin nivelul de cultură solicitat de un anumit segment online.

Infinitatea – hypertextul nu are nici început, nici sfârșit și nici granițe fixe. Ideea se trage încă de la J. Derrida despre textul fără frontiere [195]. De asemenea, formula *textul infinit* pe care o propunea R.Barthes „textului ideal” în „S/Z” (1970) [244] este asemănătoare cu descrierea nonlinearității hypertextuale. Textul tradițional are limite, e „închis” și finit, hypertextul însă este deschis și infinit. Spre deosebire de textul cărților tipărite pe hârtie (poate fi urmărită o întreagă epopee a scrisului – de la papirus până la computer [234], hypertextul poate fi parcurs mult mai rapid. Putem intra în hypertextul electronic când dorim, de unde dorim și putem ieși din el în orice moment și de oriunde. Orice hypertext este potențial legat cu orice alte (hyper)texte prin linkuri. (A se vedea și referirea la textul infinit a lui Borges în [130].) Procesul de circularitate infinită e „chiar cel al dicționarului, în care cuvântul nu poate fi definit decât prin alte cuvinte” [10, p. 112].

Eterogenitatea – în spațiul virtual se atestă prezența și funcționarea concomitentă a tuturor tipurilor de texte (**hibriditatea**) (diferențiate atât sub aspectul formei, formatului, cât și al conținutului (stil, volum, design etc.), precum și a tipurilor de relații dintre elementele textuale (simplu doc., format html sau 3D). Discursul offline are ecou în limbajul online, care este un limbaj mixt – elementul lingvistic străin coexistă cu cel autohton; prestigiul cultural al tradiției (prețiozitatea, stilul înalt, stilul științific) se intersectează cu oralitatea familiară și argotică, spațiul privat devine spațiu public, cultura stă alături de incultură etc. Este chiar ceea ce se numește postmodernitate [95; 483; a se vedea și 62, p. 42].

Multimedialitatea (hypermedia) – asocierea cu unele elemente ale comunicării mediatice a dus la extinderea noțiunii de hypertext către hypermedia. Multimedialitatea se referă la interacțiunea textului electronic cu alte medii. Atunci când într-un text online sunt inserate, pe lângă deja obligatoriile hyperlinkuri, și înregistrări audio și video, fotografii, ilustrații, animații etc., acesta devine multimedia hypertext. Hypertextele tind să devină cât mai vizibile, cât mai frecventate și în acest scop recurg la imagine și sunet.

Modificarea relației autor-cititor – în timp ce în textul tradițional cititorul nu are decât o funcție pasivă, de neimplicare, întrucât el nu poate interveni în text, comentariul său va fi mai totdeauna unul lăsat pe dinafara textului citit, apoi în cazul hypertextului, internautul poate interveni în text, poate comenta un text, poate genera discuții despre text, poate continua textul sau chiar îl poate lichida etc. (platforme precum Facebook sau Wikipedia, de exemplu). Sensul se poate da unui text numai prin participarea la actul de lectură din partea cititorului. Internautul se transformă din lector pasiv în producător activ de text, consumator și totodată hermeneut al acestuia. Din perspectivă pragmatică, hyperlinkul, după O. Marty [219, p. 34], ar fi un fel de „**solidificare** a legăturii dintre autor și utilizator”.

Anonimicitatea – numele de cod (sau nickname-ul), parola, loginul etc. sunt „măștile” numelor adevărate [306], care s-au impus din nevoia de securitate a utilizatorului, dar și pentru a se ascunde îndărățul unui nume inventat sau „fals” (dar care totuși îl reprezintă). Numele de cod ascunde identitatea persoanei reale, aruncând-o într-un fel de anonimicitate.

Depersonalizarea – se produce în momentul când un text de autor postat online devine (hyper)text al tuturor, astfel are loc ceea ce se numește, neofoucaultian, „moartea (electronică) a autorului” [116]. Posibilitatea de „posedare” a oricărui text, de intervenție în orice text, precum și preluarea frauduloasă de texte (plagiatul) și postarea lor fără indicarea numelui autorului sunt și ele modalități de depersonalizare a textului.

Identitatea duplicitară sau multiplicitară (inclusiv lingvistică) – se realizează prin faptul ca internautul poate interacționa cu ceilalți con-netățateni în orice limbă pe care o cunoaște sau într-o limbă pe care o cunoaște aproximativ; acesta își poate construi o identitate sau mai multe care coincid prea puțin sau nu coincid deloc cu cea reală, din dorința de a-și manifesta alte laturi pe care realitatea i le constrânge sau i le reprimă, identitate construită (real sau virtual) prin intermediul limbajului în care se exprimă. Nickname-ul transformă identitatea utilizatorului în una dublă sau multiplă, inclusiv lingvistică, întrucât își poate multiplica la nesfârșit ego-urile virtuale [308].

Ludicitatea sau Jocul semnificanților – având capacitatea de a stabili variate și infinite legături prin intermediul linkurilor, textul electronic atrage în câmpul său toate unitățile informaționale, infuzându-le un spor de semnificație; interacțiunea și modificarea continuă scoate la suprafața noului mod de comunicare termeni, metafore și argotisme care revoluționează limbajul online. Cultura (inclusiv online) întotdeauna apare sub forma de „joc” al semnelor.

Carnavalescul – textul în spațiul internetului este el însuși o „mască”, pe care o poartă eul virtual. Comunicarea virtuală seamănă cu un carnaval, unde totul este permis, fiecare internaut poate îmbrăca orice mască, sub orice nume, sub care își ascunde identitatea, mistificând-o [452]. În același context, D. Cardon consideră „l’identité numérique comme bazar” [188, p. 96]. Un bâlci e și chatul, iar Facebookul e unul global.

Independența temporală și spațială – hypertextul e în afara timpului și în afara spațiului real, în el coexistă timpuri de ieri, de azi și de mâine, spațiul e multi- și supradimensionat, și nu e doar o metaforă. Coordonatele spațiale și temporale ale conversațiilor desfășurate de internauți se înregistrează în regim automat (astfel, *cronotextul* și *spațiotextul* atestă polidimensionalitatea lui – 3D, 4D, 5D...).

Integrabilitatea – proprietatea hypertextului de a fi dotat cu linkuri, adică de a integra la nesfârșit alte și alte texte, alte și alte hypertexte (prin note, referințe, bibliografii, componente multimedia etc, și ele toate numai „link”).

Creolizarea – textul creolizat este un text mixt, alcătuit din două componente neomogene: verbală și nonverbală, de exemplu, textul reclamelor, comicsurilor, afișelor, posterelor, banerelor etc. Emoticoanele, de exemplu, sunt reprezentări grafice creolizate [327; 393]. Cuprinsul grafic al publicațiilor în format .html participă și el la spectacolul iconicității. Specialiștii prevăd, pentru viitor, un amplu proces de „iconicizare a textului” [180, p. 40].

Trasabilitatea – Posibilitatea de identificare și urmărire a oricărei unități constituente pe parcursul editării (elaborării) hypertextului, fiind înregistrate toate etapele acestuia (schite, redactări, distribuire, ștergeri). În consonanță cu ideea de *urmă* a lui Derrida, hypertextul nu șterge urmele, ci le lasă la vedere, deci, spre deosebire de text, hypertextul lasă deschis accesul la dispozitivul care permite să-l însuflețim [200, p. 68].

Granularitatea – hypertextul are structură granulară, adică de sămânță (grăunte) care, odată încolțită, dezvoltă alte ramificații și semnificații. Sensurile germinează, mai ales, acolo unde se întretaie (luminează, izbucnesc) linkurile situate „în” „între”, sau „la marginea” hypertextelor [225]. Conceptul se referă la structura granulară a textului și a limbajului în întregime. Gramme-ul se întâlnește cu conceptele științelor exacte, cu teoriile nanotehnologice moderne, mai nou, vorbindu-se chiar despre echivalența cuvânt – text și despre nanostructura cuvântului [329].

Nodularitatea (modularitatea) – prin crearea unor noduri sau module, utilizatorului i se oferă posibilitatea navigării de la un nod la altul. Fiecare nod (cuib) poate conține mai multe tipuri de informație: text, grafică, imagini, sunete, animații etc. Această dispersiune structurală se referă la împrăștierea în spațiul online a hypertextului sub forma unor structuri-„cuiburi”, module, domenii etc.

Convergența – semnifică amestecul text + imagine + sunet = hypertext [498].

Evaluabilitatea – măsurarea hypertextului (a dimensiunilor acestuia – număr de cuvinte, de enunțuri, de linkuri, de accesări, de utilizatori, de descărcări, de aprecieri etc.).

Ubicuitatea – omniprezența linkurilor în spațiul hypertextului indică însușirea acestora de a putea fi prezente în mai multe locuri în același timp, precum și posibilitatea de a fi accesate concomitent.

Chiar și simpla enumerare a acestor trăsături poate ilustra vastitatea fenomenului studiat. Procedeul poate fi regăsit în majoritatea studiilor, în care se discută de la 3 (*multimedialitate, dinamism și interactivitate*) [256, p. 4-5] până la 14 trăsături ale hypertextului (*conectivitate, digitalitate, multisecvențialitate, structură în rețea (reticularitate), multimedialitate, gradualitate, uzabilitate și reuzabilitate, accesibilitate, dinamism, transformabilitate, deschidere*) [300]. Cercetătorul Riccardo Ridi sintetizează și admite că hypertextul (documentul digital) ar fi și mai bogat în trăsături, recunoscându-i acestuia: *flexibilitate, imaterialitate, masivitate, replicabilitate, instabilitate, lipsă de autoritate, simulabilitate, substituibilitate, intangibilitate, volatilitate, maleabilitate, consultabilitate* etc. [298].

Printre caracteristicile fizice și morale ale informației hypertextuale se mai pot număra: *volumul* (care măsoară cantitatea de date disponibile și accesibile); *velocitatea* (măsura vitezei de creare și agregare); *varietatea* (abundența de modalități de reprezentare a datelor: numeric, textual, audio, video, structurat/nestructurat); *valoarea* (măsura utilității și gradului de posibilitate de folosire în activitățile decizionale); *complexitatea* (datorată gradului ridicat de intrerconexiuni, interdependente în structurile de date și sensibilității întregului volum de modificări); *veracitatea* (încrederea în acuratețea datelor) [61, p. 49; 62]. La acestea se mai pot adăuga: *simultaneitatea*, *instantaneitatea*, *iterativitatea*, *repetitivitatea*, *ciclicitatea*, *serendipitatea*, *transportabilitatea*, *programabilitatea*, *tehn(olog)icitatea*, *artificialitatea*, *translabilitatea*, *inserabilitatea*, *replicabilitatea*, *transmisibilitatea*, *indexabilitatea*, *copiabilitatea*, *conectivitatea*, *rapiditatea*, *tactilitatea*, *tastabilitatea*, *marcabilitatea*, *radierea*, *restabilirea*, *reproductibilitatea*, *inspectabilitatea* [24, p. 132], [*versatilitatea*](#), *hypermediatețea și imediatețea* [180, p. 129], *sistemicitatea* [62, p. 171-177], *convivialitatea* (= *utilizabilitatea*) [62, p. 197, 210] etc., fiecare meritând aparte cercetări aprofundate. În Tabelul sinoptic 2.3 prezentăm o clasificare convențională a caracteristicilor identificate, în funcție de cea dominantă: ***Conținutul și suportul/mediul, Relația Emițător – Hypertext – Utilizator, Identitatea utilizatorului, Structura și Semantica, Arhitectura, Forma, Spațiul, Volumul, Cantitatea, Timpul/Durata, Mișcarea/Viteza, Percepția, Evaluarea.***

La întrebarea: ce e mai bun – un text sau un hypertext? răspundem: depinde de conținutul acestuia, de numărul de utilizatori și de capacitatea de reproducere. Actualmente, textul și hypertextul coexistă, în formate diferite, având, fiecare, adepți și contestatari. Dar „Stați liniștiți, hypertextul nu va uide un text bun”, ne consola încă în 1993 U. Eco [506].

În concluzie, vom reține că **hypertextul** e un concept hibrid, emergent și presupune actul de coparticipare al utilizatorului prin *hyperlectură*, *hyperscriitură* [104] și *hyperatenție* [233]. În procesul de elaborare și navigare în *hyperspațiu* și interpretare, este generat *hypersensul*, care, prin accesare continuă, se multiplică și se ramifică într-o *hyperstructură* [177]. Anume în cadrul hypertextului se manifestă *hyperinerția* și *hyperviteza* [122, p. 25]. Reproducerea la infinit a semnelor creează simulacre, unul dintre ele fiind *hyperrealitatea* [323]. Anume de aceea Ted Nelson își permite să califice schimbarea de paradigmă, pe de o parte, drept ***superlativ al textului***, iar pe de altă parte (odată cu moartea electronică a autorului), ca ***moarte a textului*** [196, p. 44]. Așadar, fiind legat de un număr de concepte înrudite, formate cu prefixul *hyper*, pentru a înțelege hypertextul, ar fi necesară o *hyperdefiniție* [300].

William Henry Gates al III-lea (nimeni altul decât Bill Gates), cofondatorul (împreună cu Paul Allen) al Microsoft Corporation, ne îndeamnă: „Scăpați de tirania hârtiei. (...) Treceți la stilul de viață web” [340; *apud* 453]. Webul semantic este deja realitate, în care **hypertextul este și nu este**. Textul ramâne, dar e rigid, fix, solid, hypertextul e lichid. „Htextul se manifestă doar în cyberspațiu” [122, p. 22]. Conceptul acestuia se bazează pe ideea că nu există articole în fază finală, întrucât ele se modifică frecvent, sunt deschise pentru contribuții etc., în funcție de orice nouă lectură. Hypertextul face parte din criza globală, e luptă, e revoluție în gândire, în mentalitate.

Să reținem deci că toată istoria de cca 500 de ani a textului tipărit se plasează azi, datorită dihotomiei **linearitate** / **nonlinearitate**, în opoziție cu textul virtual, digital, electronic, online (hypertextul) (cca două decenii și jumătate). Ideea pe care o promovăm este că hypertextul reprezintă o clară relație de continuitate și, totodată de **discontinuitate** față de textul tipărit (a cărui linearitate tiparul lui Gutenberg a pus-o în evidență vreme de cinci secole). Hypertextul, care se naște continuu în tiparnițe moderne, de generație internautică, reprezintă, în multe dintre aspectele sale, **opusul textualității**” („**L'hypertextualité** représente, sous bien des aspects, **le contraire de la textualité**”) [180, p. 133].

Johann Gutenberg, creatorul tiparului (1450), este considerat omul mileniului I. Albert Einstein, cu teoria relativității, este considerat omul mileniului II. Cu invenția sa extraordinară – webul, bazat pe hypertext (una dintre cele mai importante în istoria omenirii), Tim Berners-Lee ar putea candida nu doar la Premiul Nobel (la care a fost propus în 2010), dar și la titlul de om al mileniului III (*Webometrics*).

Tabelul 2.3. Clasificarea trăsăturilor hypertextului în funcție de caracteristica dominantă

Conținutul și suportul/mediul hypertextului	virtualitate	digitalitate	imaterialitate	binaritate	artificialitate	inconsistență	fragilitate
Relația autor - hypertext - utilizator	hyperacceptabilitate	egalitate, accesibilitate	interactivitate, conectivitate, relaționalitate	hyperdialogism, hyperintertextualitate	Libertate, democratizarea relațiilor	modificarea relației „autor–utilizator”, hyperintenționalitate	alteritate
Identitatea utilizatorului	anonimicitate	depersonalizare	identitate duplicitară sau multiplicitară	ludicitate (joc al semnificanțelor)	carnavalesc	spectaculozitate	insecuritate
Structura și semantica	nonlinearitate sau plurilinearitate	(hyper)tabularitate	reticularitate	complexitate	tehn(olog)icitate programabilitate	(in)coeziune (in)coerență	multilingvism
Arhitectura	discontinuitate	nodularitate	modularitate	nonierarhicitate	descentralizare	serendipitate	haos și ordine
Forma	eterogenitate sau neomogenitate, varietate, hibriditate, convergență	fragmentarism, granularitate, secvențialitate, creolizare, iconicitate	intangibilitate, volatilitate	integrabilitate substituibilitate	instabilitate (compozițională), versatilitate	dispersiune structurală, simulabilitate	ubicuitate sau omniprezență (a hypertextelor și a hyperlinkurilor) pe web
Spațiul, volumul, cantitatea	hyperinformativitate, masivitate	multi-dimensionalitate, spațialitate	globalitate	hypersituaționalitate	replicabilitate	transportabilitate, transmisibilitate	indexabilitate
Timpul/ durata	instantaneitate, imediatețe și hypermediatețe	ciclicitate, circularitate	infinitate	iterativitate	simultaneitate	intermitență	independență temporală
Mișcarea/ viteza	productivitate, transformabilitate	dinamism, maleabilitate, navigabilitate	rapiditate, viteză	fluiditate, lichiditate, flexibilitate	transportabilitate	variativitate, hypercreativitate	manipulabilitate
Percepția	vizibilitate, auditivitate	multimedialitate, multidimensionalitate) (3D...)	tactilitate	tastabilitate	marcabilitate	inserabilitate	suprimabilitate, lichidare (radiere), reconstituibilitate
Evaluarea	citaționalitate, copiabilitate, nonautoritate (banalitate)	reproductibilitate, uzabilitate și reuzabilitate	frecvență (repetitivitate), gradualitate	luminozitate, profunzime	deschidere, transparență	inspectabilitate, trasabilitate, consultabilitate	cuantificabilitate, verificabilitate, (veracitate)

2.4. UNITĂȚILE HYPERTEXTULUI

2.4.1. Hypertextemul

Triada **text** – **intertext** – **hypertext**, în prezentul studiu, vizează trei unități minimale ale științei generalizatoare a textului: *textemul*, *intertextemul*, *hypertextemul*. Acestea sunt formate în continuarea unui șir de concepte încetățenite în tradiția gramaticală: *fonem*, *monem*, *morfem*, *lexem*, *semem*, *semantem*, *sintaxem*, *stilem* etc. În același timp, *textemul* este unitate a discursului repetat [146], concept mult mai larg decât se crede.

Dacă, din aceeași perspectivă barthesiană, orice textem e un intertextem, apoi respectiv orice intertextem electronic e un hypertextem. Termenul *intertextem* e considerat ca fiind cel mai potrivit pentru desemnarea unității minimale a intertextului (intertextologiei) și reprezintă „un segment al relației structurii textuale, antrenată în relații intertextuale și organizată multinivelar” [359, p. 70] și a apărut în studiile lingvistice în jurul anului 2000. Urmând aceeași logică și același principiu, considerăm că hypertextemul este unitatea minimală a hypertextului.

Considerăm, așadar, **hypertextem** orice unitate (inter)textemică online, care, prin citare, poate să devină discurs repetat online (sau e-discurs repetat).

O. Dedova califică drept elemente sau blocuri fundamentale de structurare a hypertextului două entități: *unitatea informațională* și mijlocul care face posibilă trecerea de la o unitate informațională la alta – *hyperlinkul* [361]. (A se vedea o trecere în revistă a disputelor referitoare la unitatea minimală a hypertextului în [472].)

Hypertextemul, la rândul său, are o invariantă și un număr infinit de variante. Numim *invariantă (hyper)textemică* unitatea originară, adică cea atestată pentru prima dată (în spațiul virtual, web). În acest scop, am efectuat un studiu prin inventarierea a 50 de variante hypertextuale (atestare pe Google) ale unui hypertextem frecvent întâlnit în limbajul uzual: „Nasc și în Moldova oameni” de Miron Costin (amintim: cronicarul făcuse referire la domnitorul moldovean Gheorghe Ștefan; anii de domnie, cu întreruperi, 1653-1658). Analiza a scos în evidență productivitatea figurilor „discursului repetat” în spațiul virtual. Dintre rezultatele afișate pentru opțiunea respectivă pe primele 40 de pagini de către motorul de căutare Google, am selectat cele mai expresive texte, ilustrând astfel mostre de e-discurs repetat. Mai jos trecem în revistă doar o parte dintre acestea.

Invarianta textemică (fragment de text original tipărit):

Domniia lui Ștefan vodă au fostu cu mare bivșug țării la toți anii domniei sale, care s-au trăgănat tocmai 5 ani, în pîine, în vin, în stupi, mare roadă în toate. Om deplin, capu întregu, hire adîncă, cît poți dzice că **nascu și în Moldova oameni**. La învățături solielor, cărților la răspunsuri, am audzit pre mulți mărturisindu să hie fostu covârșindu pre Vasilie vodă. (...) Slujitorii mila și cîntea care au avut la această domnie n-au avut nice la o domnie, de cîndu odoacă țara.

(Miron Costin. *Letopiseșulu Țării Moldovei de la Aaron vodă încoace*)

Invarianta intertextemică. O scurtă analiză și sinteză a datelor privind întrebuintările intertextemului în textele tipărite (în calitate de citat, de regulă) arată că acesta este analizabil în contextul celor 4 tipuri de figuri de construcție din retorica quintiliană (*detractio*, *adiectio*, *immutatio*, *permutatio* (cap. 1).

Invarianta hypertextemică poate fi identificată pe internet în orice document cu textul digitizat al operei lui Miron Costin. Reproducerea invariantei în alte texte (în format tradițional sau digital) constituie citat (din sursă) online, iar trimiterea la el se face prin intermediul referinței online sau prin aluzie. Marcarea limitelor hypertextemului o fac ghilimelele sau schimbarea corpului de literă (cursivul sau aldinele), întocmai ca în textul pe hârtie. Lipsa ghilimelelor indică o „intrare” în limbajul comun a expresiei respective și o transformare în expresie uzuală. Hypertextemul de care ne ocupăm aici este analizabil din perspectiva celor patru tipuri de figuri retorice quintiliene.

Reproducerea exactă a hypertextemului. Frecvența cea mai mare se atestă în cazul invariantei hypertextemice: *Nasc și în Moldova oameni*, întocmai ca în textul original al cronicarului. Această formulă e preluată intactă ca titlu de cărți, rubrici pe bloguri, denumiri de site-uri, de conferințe etc., metatextual în limbajul literar, cult, scris, precum și în limbajul colocvial, inclusiv al conversațiilor pe net. Un vorbitor cu un simț mai ascutit al limbii, bunăoară, Paul Hodorogea, scriitor și ziarist din Republica Moldova, la un moment dat, se întreabă într-un comentariu: „Nasc și la Moldova? Nasc și în Moldova?” Nesiguranța îi face pe unii autori de bloguri, site-uri, e-reviste etc să prezinte ca motto ambele variante, după care postează și varianta lor intertextualizată sau recurg la indicarea unui autor abstract (*cineva*, *cronicarul*, *moldoveanul*, *un mare om*, *poetul* etc.). Semnificația noului context în care apare invarianta sau varianta hypertextemică fie că o păstrează pe cea impusă de textul cronicăresc, referindu-se la oameni deosebiți, cu caracter, cu talent etc., fie că, dimpotrivă, printr-un transfer de sens opus (enantiosemie), se referă la oameni lipsiți de scrupule, de caracter. Modificările produse în variantele atestate online au arătat că referentul se poate schimba, raportându-se nu doar la ființe umane, ci și la obiecte și chiar la fenomene abstracte.

Reproducerea modificată a hypertextemului (aceasta poate fi cu indicarea corectă a autorului/sursei; fără indicarea autorului/sursei; cu indicarea greșită a autorului/sursei:

- **detractio** (suprimare) – *Și la Moldova nasc...*;
- **adiectio** (adăugare) – *Că nasc și în (Republica) Moldova oameni o probează și ultima carte a lui Nicolae Leahu, „Poezia generației ‘80”, apărută în anul 2000 la Editura Cartier;*
- **immutatio** (substituire) – *Nasc și la Moldova oameni* (titlu de carte, de Ilie Dan, Bacău, 2006, și titlu de carte, de Nicolae Dabija Chișinău, 1992); *Nasc și la Moldova – profeți/femei:))/pictori/actori/designeri/genii/trubaduri/prozatori/șoferi/monștri/OZN-uri/ambasadori/ sfinți/ spectacole/ rapperi/ oameni de Cannes/ useri/rapperi/polițiști/sfinți...* Mai rar, se întâlnește totuși și înlocuirea substantivului propriu: *Nasc și la **sate** oameni/ Nasc și la **Crihana** oameni/ Nasc și la **Tecuci** oameni/ Nasc și la **Roman** oameni /Nasc și la **Malldova** bloggerite :) și chiar un immutatio dublu: *Nasc și la **Botoșani revoluționari**...* Verbul este cel mai stabil, substituirea lui fiind rară: *Se **odihnesc** și la Moldova oameni;**
- **transmutatio** (permutare) – *Nasc și la Moldova oameni! :) ; Și la Moldova nasc oameni :) ; Numai staruri se nasc în Moldova; Hai Moldova. Ai mai născut nishte creaturi. Acum rabdă-le* (cca 50 de exemple sunt analizate în unul din articolele noastre.

Exemplele selectate sunt o dovadă a faptului că hypertextemele cu o lungime medie memorabilă (*minitextele* și *miditextele*, Anexa 1) sunt cele mai citate, depozitându-se rapid în memoria colectivă a comunității. Hypertextemele ies din textul original, circulă, migrează, se des- și se recompun, se infiltrează în limbajul uzual, aducând un grad sporit de expresivitate și devenind, la rândul lor, citate în corpul altor texte, la nesfârșit. Acesta este procesul de facere a limbajului, rețeaua hypertextuală a Internetului doar l-a scos în evidență (fig. 2.4):

Nasc și la Tecuci oameni: mic dicționar enciclopedic - Vasile Ghica ...
https://books.google.com/books/about/Nasc_și_la_Tecuci_oameni.html?id...
Title, **Nasc și la Tecuci oameni: mic dicționar enciclopedic**. Author, Vasile Ghica. Publisher, Pim, 2008. ISBN, 606520000X, 9786065200005. Length, 330 pages.

Fig. 2.4. Hypertextem obținut prin substituire (*immutatio*)

Hypertextemul dispune de mai multe mijloace textuale, grafemice și iconice de exprimare: literă, cuvânt, îmbinare de cuvinte, enunț, fragment de text, texton, text cap-coadă, link, corpusuri de texte/ corpusuri de linkuri/ corpusuri de simboluri). Datorită tehnicii copy/paste, orice unitate informațională a spațiului web poate fi copiată, citată, reprodusă și modificată la infinit. Astfel, în spațiul internautic, „discursul repetat” se reia incomparabil mai frecvent decât în textul de hârtie.

Textonul. Orice unitate informațională separată, prezentată sub forma de fișier (cuib, modul, nod) poate forma nucleul structurii unui hypertext în sens îngust. Toată informația este structurată într-un anumit număr de blocuri de text (blocuri textuale) de volum relativ mic, organizate linear (ca în formatul tradițional de carte tipărită pe hârtie). Pentru definirea acestor blocuri de text, în continuare vom da preferință termenului *texton* (*tekston*), propus de [242, p. 25]. Același autor ia în discuție concepte precum *scripton* și *textonomie*. Termenul de *texton* ca bloc informațional structurat este similar conceptelor de „lexie” [316, p. 67-81] și „fragment textual” (a series of text chunks) din terminologia lui. Cu alte cuvinte, **textonul** reprezintă un text trunchiat / fragment al unui hypertext (de regulă, începutul), constând dintr-un titlu, un enunț încheiat sau neîncheiat, un link peritextual final care face legătura cu *hipotextul*. Textonul constituie o structură semiotică a spațiului internautic, a cărei concepție grafică constă din fragmente de text de volum limitat, însoțită eventual de peritext, tabele, desene, scheme, linkuri etc. Linkul peritextual final poate fi: un cuvânt, un enunț, un deictic de tipul aici, apasă aici, vezi mai departe, intră aici, continuare, here (engl.), more (engl.); un semn de punctuație, de exemplu, puncte de suspensie (...) etc.

Apariția textonului a fost dictată de faptul că un hypertext are frecvent dimensiuni mari (macrotext). Chiar primele experimente privind transferul de text scris pe ecran arătau cât de neconfortabilă era lectura textelor de mari dimensiuni. Fiind obositoare, pentru listarea textului cu ajutorul mouse-ului (cursorului) în formatul de „foaie” al monitorului, s-a recurs la segmentarea textului. Astfel, divizarea actuală a textului a revenit în atenția lingviștilor într-o nouă formulă. În hypertextul electronic motivarea acestei segmentări vine din nevoia de a face textul lizibil și operabil la afișarea acestuia pe ecranului computerului.

Textoanele, pe lângă textul propriu-zis, mai pot conține (de altfel, ca și textul tradițional): grafice, tabele, desene, scheme etc., legate prin hyperlinkuri. Acestea pot fi legate de text, deschizându-se în ferestruici aparte sau pot fi inserate direct în corpul textului.

La rândul său, fiecare texton are paratextul său. Structura textonului și tot ce îl înconjoară alcătuiesc paratextul acestuia. Textonul urmează structura modificată a unei cărți tipărite: acesta are un titlu (linkul-adresă poate fi pseudotitlul unui texton); pagina de start (sau prima pagina; acasă/home); bara de opțiuni (sau de instrumente), meniul (asemănător cuprinsului unei cărți, scurt sau desfășurat), linkuri interne și externe, mențiuni de copyright (©) etc.

2.4.2. (Hyper)linkul

Hyperlinkul este un concept nou pentru lingvistică, nu și pentru tehnologiile informaționale. Fiind, la rândul său, cel mai important concept al hypertextului, hyperlinkul este factorul care generează și întreține legătura dintre texte. Fără hyperlink în spațiul textului Internetului am fi ca fără trasee, fără drumuri, fără semne de circulație. Dinamismul textului electronic se datorează hyperlinkului și clicului pe el, prin intermediul căruia se activează și devine operabil, atașând un text de altul (un document/fișier/imagie/video etc.).

Într-o viitoare gramatică a hyperlinkului se va vorbi despre o hyperfuncție sintactică, definită de 2 dimensiuni: lingvistică și tehnologică. Spre deosebire de linkul-extratekt (extern), situat la limitele (sau marginile) vizibile ale textonului, linkul intratektual (intern), situat în corpul textonului, stabilește legătura necesară direct din interior (fig. 2.5).

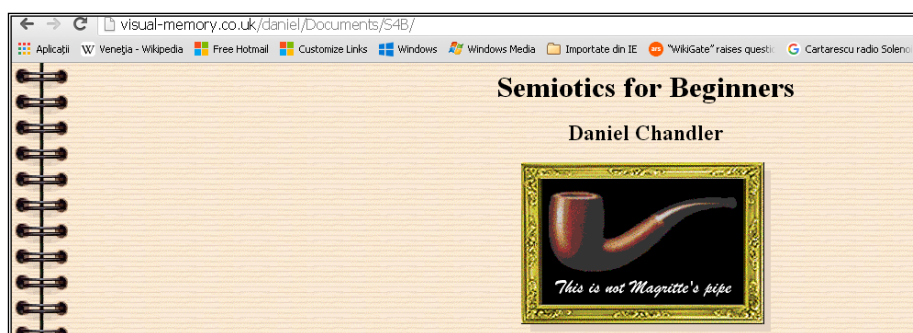

Fig. 2.5. Hyperlink extern (adresă electronică a unui document)

Hyperlinkul reprezintă o referință sau o modalitate tehnologică de navigare într-un hypertext către fragmente ale aceluiași (hyper)text sau către alte (hyper)texte.

Un link este asemănător cu notele de subsol, referințele, citările și bibliografia folosite în textele tradiționale tipărite [198], cu diferența că destinația hyperlinkului se poate accesa automat și instantaneu, printr-un clic cu mouse-ul pe link. Linkul nu e doar un buton electronic sau doar o „culoare”, ci e o formă de existență a hypertextului (fig. 2.6).

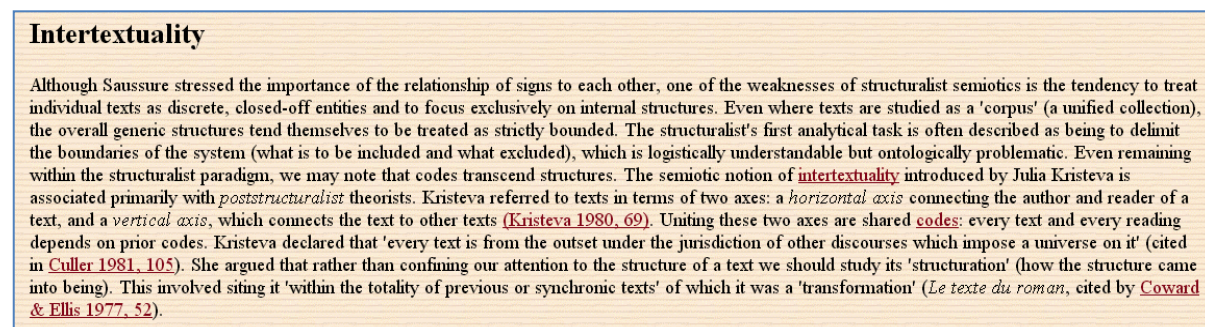

Fig. 2.6. Hyperlink intern (link-concept și link-referință la un alt text offline)

Linkul și legătura/conexiunea/joncțiunea. Linkul desemnează, lingvistic și tehnologic, legătura dintre cel puțin două texte. Legătura (sau relația) este unul din conceptele filosofice fundamentale, alături de materie, substanță, timp, spațiu, mișcare, limbaj, existență, repaus, identitate, diferență, finit, infinit, amestec, cauză, cantitate, calitate etc. Cuvântul *link* vine din engleză și dispune, la origine, de un metaforism bogat.

Primul, cel mai important și mai uzual, sens al linkului este „**legătură**”. Apoi, în calitate de substantiv, mai înseamnă: *verigă, element, za, inel, lanț, ochi, laț, cârlionț, buton, scoabă*, iar ca verb: *a lega, a corela, a înlănțui, a uni, a lega cu un lanț, a se lega, a se lua de, a se lipi* etc. Multe dintre aceste sensuri se realizează cu adevărat în rețea, lanțul fiind una din reprezentările sale grafice. Atât continuitatea textului, cât și discontinuitatea acestuia se pot urmări în mediul online în primul rând datorită hyperlinkului.

Linkul este un tip de **joncțiune, legătură, ancoră, nod** (să ne amintim: „Noduri și semne” de N. Stănescu), **referință / sursă** sau **trimitere hipertextuală**, fiind denumit și **hyperlegătură, hyperreferință, cuvânt-cheie, tag** etc. Altfel spus, linkurile sunt un fel de „scurtături din spațiul digital” [123, p. 12], „salturi”, „sărituri” dintr-un text în altul – de unde și expresia „din link în link”. Iar pentru intertextualitate, cuvintele-cheie sunt definitorii, ele construind rețeaua [240] Legătura este cea mai importantă categorie/caracteristică a cyberspațiului. Acest hypersemn ajunge să fie o copulă pentru toate elementele limbajului, fiind firul roșu (sau albastru) al țesăturii online. Un aspect interesant îl constituie sinonimia celor două lexeme – *legătură* și *link* – cu conjuncția *și*.

Hyperlinkul – motorul hipertextului. Printre elementele structurale ale hipertextului hyperlinkul este esențial și reprezintă realmente noul semn al cyberspațiului. Autorul hyperlinkului se considera Ted Nelson, tot el părintele hipertextului. Linkul (abreviere de la *hyperlink*) este elementul structural-tehnologic care, de fapt, și face diferența dintre text și hipertext. În mediul online el constituie cel mai important mecanism de formare (construire, producere) a sensului. Studiarea linkului se poate efectua atât pe axa sintagmatică, cât și pe axa paradigmatică [374].

Linkurile alcătuiesc ele însele o rețea hipertextuală, iar activarea (acționarea) lor contribuie atât la realizarea coeziunii și coerenței hipertextului, cât și la distrugerea lor (din cauza infinitului hipertextului, unii cercetători îi contestă coeziunea și coerența (în cap. 4 vom reveni la acest aspect). Autorul poate doar ghici aproximativ modul în care cititorul/utilizatorul îi va citi textul, în ce ordine va fi afișat pe ecranul monitorului, în ce context vor fi utilizate atât unitățile informaționale separate (citate, textoaane, linkuri etc.), cât

și întregul hypertext, dar nu-l poate obliga la un anumit traseu dinainte stabilit. Utilizatorul își va construi, prin lectură, hypertextul său particular.

Hyperlinkul este omniprezent în hypertext și înseamnă, metaforic, deopotrivă: *legătură, relație, limbă, sens, gură, vorbă, apertură, rost* etc. O altă asociere sugestivă o propune [430, p. 183] – *caleidoscopul*, bazat pe amestecul de culori, lumini și oglinzi, care dintr-o mulțime finită de elemente primare generează o infinitate de panouri mozaicale inedite. În fine, și imaginile caleidoscopice sunt un fel de țesătură. Și asocierile nu se opresc aici: *pod, curcubeu, salt, arc, săritură, jgheab, mușcătură, ușă, poartă, gaură, adresă, locație, fir al țesăturii, deschidere către o închidere, coada șopârlei* etc. – locul pe unde se poate intra direct în (alt) text etc. Se deschide aici o fascinantă imagine a dialogismului în concepția lui Bahtin [318, p. 297-325], când fiecare cuvânt vorbește, potențial, cu orice cuvânt al limbii/al limbilor [507].

Caracteristicile și principiile de funcționare a hyperlinkului. Linkul a apărut din necesitatea ca utilizatorul să ajungă mai rapid la o informație (document, text). Rapiditatea și comoditatea în accesarea textelor online sunt cele mai de pret avantaje ale hyperlinkurilor. Hyperlinkul este „elementul fundamental al structurii hypertextului și, de fapt, reprezintă o conotație materializată, concretizată, menită să reflecte legăturile (relațiile) semantice și asociative exprimate implicit în text” [361, p. 27].

legăturile hypertextuale se caracterizează prin existența relației funcționale între două texte sau imagini grafice, denumită **unidirecționalitate** (când nu este prevăzută de program cale de întoarcere) sau **bidirecționalitate** (când această posibilitate există) (fig. 2.7).

Fig. 2.7. Pagină de revistă în format electronic cu textoaane și linkuri

Astfel, într-un hyperlink se disting:

- **sursa linkului** – parte a textului, imagine textuală sau grafică afișată pe ecran, prin acționarea căruia pe același ecran este „chemat” un nou text sau o nouă imagine (fig. 2.8).

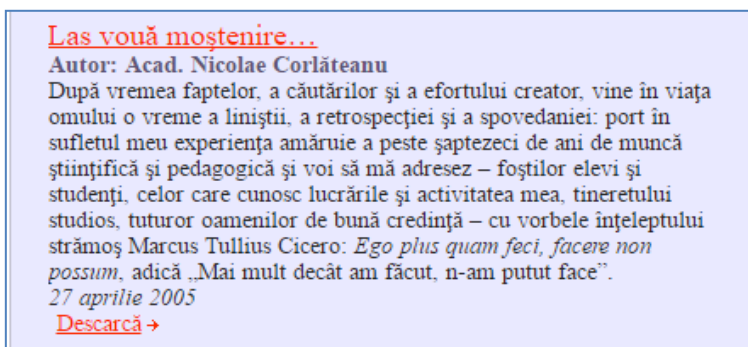

Fig. 2.8. Sursa linkului (texton, formatul .html)

- **obiectul linkului** – noul text afișat (sau imaginea), care se deschide ca rezultat al activării linkului (fig. 2.9).

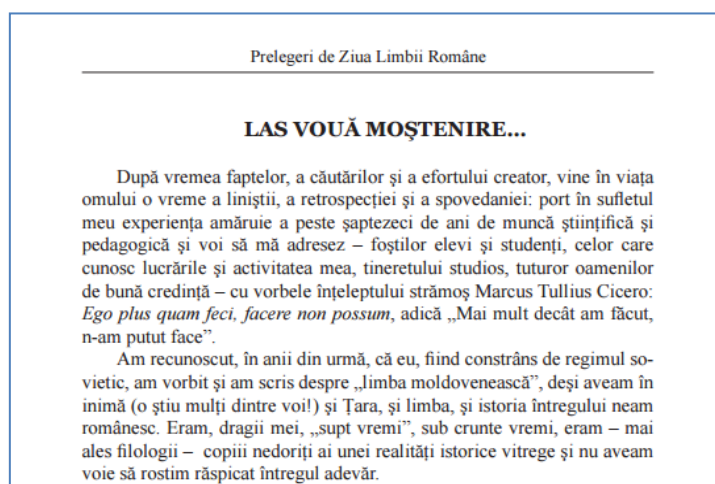

Fig. 2.9. Obiectul linkului (fragment din textul tipărit, în formatul .pdf)

Mijloacele textuale de realizare a linkurilor hypertextuale sunt nelimitate, în sensul că hyperlink poate fi sau deveni orice element al hypertextului, inclusiv imaginea. De obicei, în calitate de legătură dintre două unități informaționale se produc cuvintele-cheie (părțile de vorbire autonome: substantive, verbe, adverbe, adjective), îmbinările de cuvinte etc., dar nu sunt o raritate nici părțile de vorbire auxiliare, mai ales în hypertextele literare, ale blogurilor. Cuvintele utilizate cel mai frecvent în calitate de conector cu textul-sursă sunt deicticele locale de tipul: [aici](#), [clic/click](#), [clic aici](#), [\(apasă\) aici](#), [\(citește\) mai departe](#) (în engleză: [here](#), [enter](#), [more](#) etc., care, fiind activate, vor expedia momentan utilizatorul în alt texton sau în alt document hypertextual.

Hyperlinkul poate fi plasat atât în interiorul textonului, cât și în bara de instrumente (menu) – și în acest caz va fi chiar peritextul-adresă al documentului în cauza, de exemplu, <http://groparu.ro/despre-blog/>. Un aspect deosebit de interesant însă ni se pare apariția pe post de hyperlinkuri a unor enunțuri întregi sau chiar a unor fragmente textuale întregi; așadar, oricare cuvânt, îmbinare de cuvinte sau enunț care poate deveni hyperlink. De regulă, conținutul hypertextului înștiințează cititorul/utilizatorul/navigatorul despre ce urmează, pentru a pregăti perceperea unei alte unități a hypertextului în care navighează, iar uneori conținutul textual al linkului e cel care informează utilizatorul, de exemplu. Câteva exemple cu linkuri inserate de pe [Blogul lui Chinezu](#):

Să ne începem săptămâna cu cele 4 linkuri de rigoare

Semanticus lansează campania „[Bloggerii români sunt...](#)” în care propune metoda oglindă pentru rezolvarea conflictelor 2.0...

[Adi Hădean](#) are o nouă temă, să-ți trăiască, șefu, la mai mare ☺

Voi [mai stați pe forumuri](#)? Și dacă da, pe care?

Cei de la [Teatrul Masca vă invită la un sondaj](#). Dacă aveți vreme, dați și voi un vot.

În ciuda faptului că are menirea să stabilească doar legătura între unitățile informaționale ale hypertextului, hyperlinkul poate fi calificat drept unitate semantică independentă. Aceasta poate fi „aruncat” dincolo de limitele textonului (care în momentul stabilirii legăturii cu un alt texton se transformă în *hipotext*). Dacă e adresa unui document, atunci va putea funcționa „de unul singur”, transformându-se în unitate independentă. Deja exista numeroase colecții de linkuri. Foarte frecvent este plasat în afara „paginii” (postere, anunțuri, reclamă, TV etc.). Când este reprodus pe pagina unui text tipărit – pierde capacitatea sa cea mai importantă (ca și întreg textul, de altfel): nu mai este activ, nici interactiv, nici dinamic – și atunci devine link nefuncțional.

Un link care nu mai funcționează se numește *link inactiv*, *link rupt*, *link mort*. **Linkrot** (într-o traducere mai directă – „legătură-putregai”) reprezintă un termen informal folosit pentru situația în care un număr mare de linkuri accesează pagini web, servere sau alte resurse care au devenit permanent indisponibile. Un alt tip de link inactiv apare atunci când serverul care găzduiește pagina de destinație nu mai funcționează sau s-a mutat la un nou nume de domeniu. Un link poate deveni inactiv din mai multe motive: cel mai comun rezultat al unui link mort este „o eroare 404”, care indică faptul că serverul de web a răspuns, dar pagina pe care se află nu a putut fi găsită (fig. 2.10).

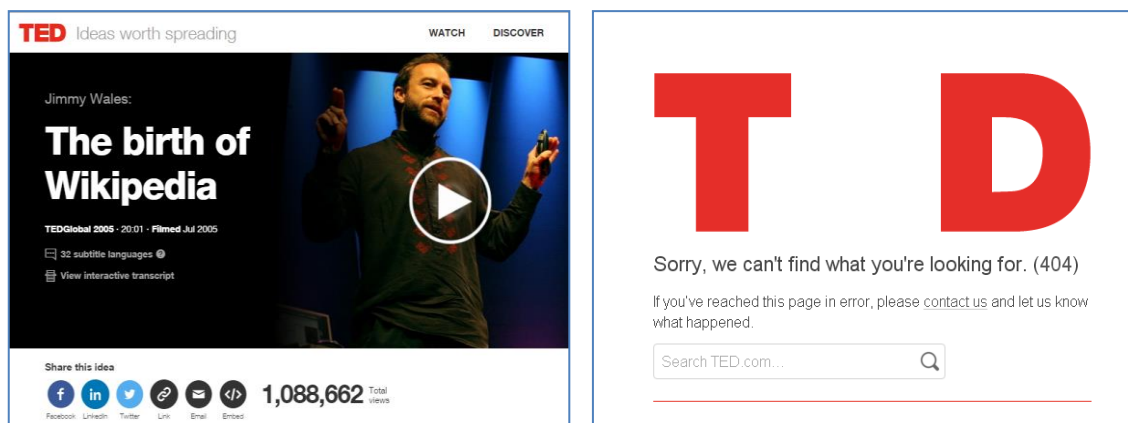

Fig. 2.10. Pagina care indică o eroare la căutarea efectuată prin hyperlink
http://www.ted.com/talks/jimmy_wales_on_the_birth_of_wikipedia (accesat 17.06.17)
http://www.ted.com/talks/jimmy_wa-les_on_the_birth_of_wikipedia (link eronat – 404)

Linkul se remarcă printr-o mare diversitate de funcții (sintactice, pragmatice, extralingvistice, tehnologice etc.). Iată o clasificare deschisă a funcțiilor linkurilor:

- funcție de navigare prin hypertext;
- funcție textuală;
- funcție de legătură, conectare, de relaționare între blocuri textuale;
- funcție de segmentare;
- funcție de căutare;
- funcție de marcare;
- funcție de identificare;
- funcție de extindere a textonului;
- funcție de generare a sensului nou;
- funcție de blocare;
- funcție de bruiaj, spam;
- funcție de marketing (loc unde este inserat spamul);
- funcție de manipulare;
- funcție de ghidare, dar și de dezorientare a cititorului/utilizatorului;
- funcție de diversificare a căilor de lectură;
- funcție de îmbogățire a conținutului;
- funcție deictică;
- funcție expresivă etc.

Funcția expresivă se manifestă atunci când semnificantul linkului are conotație; de ex.: *[lovește-mă...]* și *11 lovituri* ([Blogul lui Groparu/](#)), care înseamnă „apreciază și/sau comentează” și „11 comentarii” (fig. 2.11, 2.12).

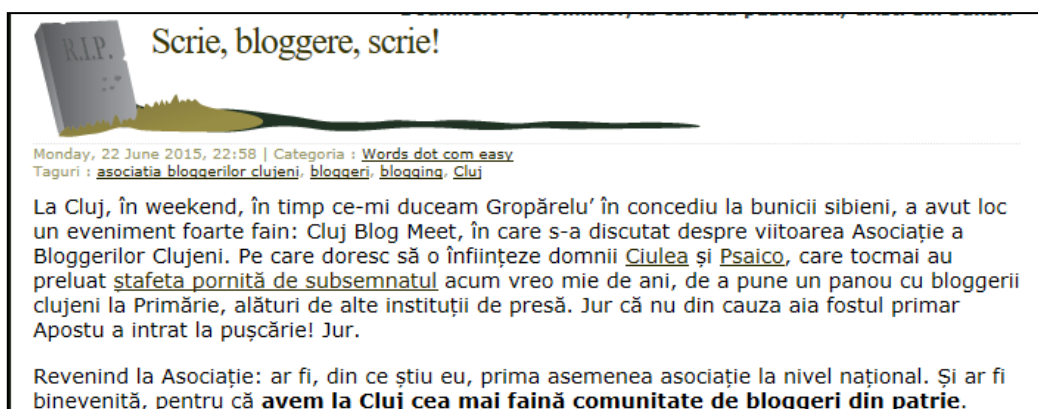

Fig. 2.11. Exemplu de utilizare a linkului cu funcție expresivă

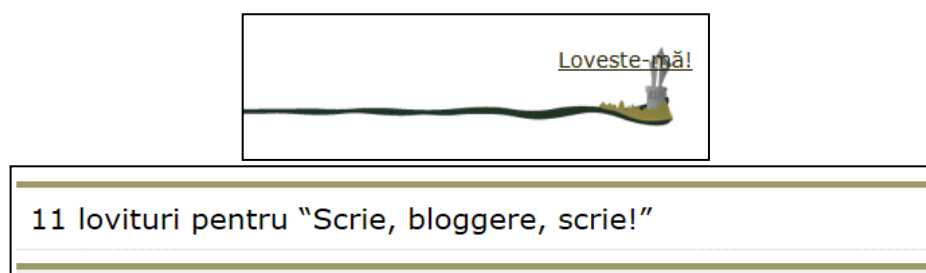

Fig. 2.12. Exemplu de utilizare a linkului peritextual pe o pagină de blog

Pentru o tipologie a linkurilor. Clasificările linkurilor cu care operează la ora actuală cercetătorii sunt diverse. Astfel, de exemplu, în *Le grand dictionnaire terminologique* (GDT) este propusă următoarea tipologie – linkuri absolute, linkuri simple, linkuri externe (extratextuale), linkuri interne, linkuri intradocument, linkuri intrapagină (linkuri intratext sau intratextuale), linkuri de intrare (care sporesc vizibilitatea sau popularitatea), linkuri locale, linkuri permanente, linkuri profunde, linkuri relative, linkuri selective („liens sortants”). Există o tipologie elementară a hyperlinkurilor [198], în funcție de caracteristica lor informatică, ergonomică, funcțională sau stilistică. Referindu-se la următoarele trei tipuri: linkuri manuale (sau calculate); linkuri de comandă (sau de control); linkuri de adnotare (sau referențiale), autorul observă că linkurile „de adnotare” sunt cel mai des folosite pentru ilustrare, comentarii, note de subsol, cu funcție de memorare sau de referință bibliografică/webografică. Tipologizarea în cauză beneficiază de studii și aplicații mai detaliate [423; 438]; nu putem însă remarca faptul că din clasificările de mai sus lipsesc linkurile „moarte” sau inactive, care sunt importante cel puțin pentru aspectul lor pragmatic – deși au fost generate ca semne, nu au finalitate funcțională, deoarece utilizatorul nu le poate accesa. În prezenta cercetare propunem următoarea clasificare a linkurilor, care rămâne deschisă: • după structură; • după semantică; • după funcție; • după gradul de (in)coeziune și (in)coerență al hypertextului; • după relații pe axa sintagmatică și paradigmatică; • după

raporturi cu alte linkuri (coordonare/subordonare, inerență); • după topică în enunț/discurs, în texton, în hypertext; • după design (grad de vizibilitate, grad de luminozitate etc.); • după marcaj (link marcat vizual, nemarcat, subliniat, cu culoare etc.); • link activ (funcțional)/mort (cu sursă indisponibilă); • link intratextual/extratextual sau link intern/extern; • după locul în spațiul hypertextului – funcție de *peritext* în webografie, cuprins, note etc.), de ex.: linkul-adresă al articolului „În toate sensurile, prin toate simțurile. Lecturi ale hipermediei” de Adrian Mihalache: http://crifst.ro/noema/doc/2004_05.pdf.

Unii cercetători consideră linkurile drept **sensuri suspendate**. Ele nu au nicio semnificație definită fix; nu sunt decât simpli **indicatori**: „există semnificație aici: explorează contextul” [148, p. 80]. Chiar și așa, în opinia noastră, faptul că acolo există semnificație, arată clar calitatea lor de semn tehnologico-lingvistic.

Analiza statistică a linkurilor oferă date foarte interesante privind societatea informațională și indicatorii de informatizare a acesteia: numărul de accesări, de descărcări, de citări ale textelor etc. (fig. 2.13). Actualmente în mediul online se elaborează cataloage de linkuri (bursa linkurilor sau piața linkurilor).

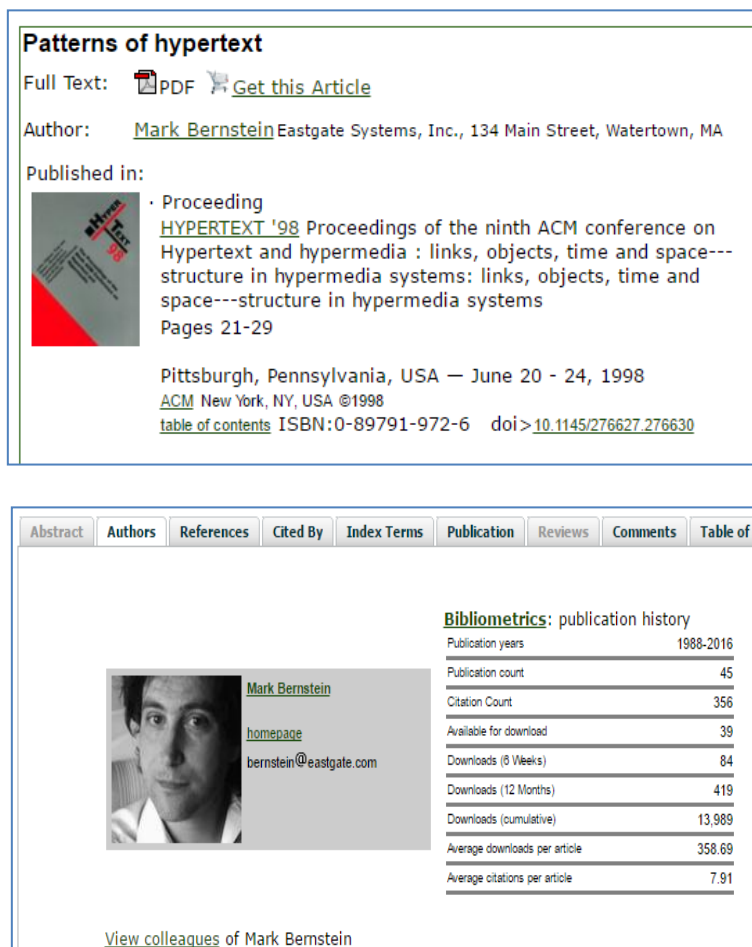

Fig. 2.13. [Site](#) (ACM Digital Library) care afișează numărul de accesări/ descărcări/ citări

Cea mai uzuală tipologie e în funcție de locația lor în spațiul hypertextului, linkurile clasificându-se în: **interne** și **externe**. Linkul *intern* sau *intratextual* trimite către alte segmente din interiorul textului în care este plasat. Linkul *extern* sau *extratextual* este cel care duce către orice document existent pe Internet, în funcție de opțiunile programatorului (web-masterului). Așadar, se poate spune ca linkul îndeplinește funcțiile unui „bibliotecar” personal, mobil, instantaneu, exact. „La început a fost linkul” ar putea fi un slogan al erei informaționale. Altfel spus, era computerizată presupune că informația există și se produce continuu, ea trebuie doar accesată și recombinaată în sintaxa și logica necesară. Adică este vorba de o percepție tehnologică a structurării cunoștințelor și competențelor.

Mijloacele grafice de realizare a linkului. Linkul se marchează:

a) prin evidențierea/marcarea cuvântului/expresiei (de obicei, e subliniat cu o linie și/sau cu o culoare, frecvent, albastră; se întâlnesc și alte culori). Se presupune că sursa hyperlinkului trebuie să fie ușor recognoscibilă, chiar și fără a înțelege contextul în care el e utilizat. Acest tip de marcarea linkurilor poate fi comparat cu utilizarea cursivului și a altor moduri similare de evidențiere utilizate în textele tradiționale imprimate (de exemplu, în enciclopedii) și care, de asemenea, indică o referire la cuvintele deja utilizate/explicate în corpul textului (principiu pe care se bazează DEX online, Wikipedia, de exemplu). În acest caz, sursa hyperlinkului este parte componentă a unui text coerent, linear, iar evidențierea nu distruge legăturile contextuale.

b) prin includerea în meniu, altfel spus, inserarea linkului pe titlurile și subtitlurile care alcătuiesc segmentarea textului/textonului, a căror funcție este comparabilă cu titlurile unei cărți (cuprinsul), acestea constituind deja unități independente, peritextuale.

În anul 2003, în cadrul unui experiment, s-a descoperit că aproximativ un link din 200 dispare în fiecare săptămână de pe internet. S-a descoperit că jumătate din articolele citate în Revista D-Lib nu mai sunt accesibile după 10 ani de la publicare. La examinarea linkurilor moarte în bibliotecile digitale s-a constatat că cca 3% dintre ele nu mai erau accesibile după un an. Totuși, tehnologia avansează și lucrurile au evoluat în bine în această direcție.

Analiza linkurilor-titlu de blog arată clar tendința de gramaticalizare a lor – prin instituirea unor categorii, precum utilizarea abreviată și neabreviată a cuvintelor în interiorul linkului, cu sau fără **http://** sau **www**. În denumirea adresei/locației (care se generează automat), cu indicarea formatului (de exemplu: **.pdf** sau **.html** la finele denumirii linkului), cu indicarea domeniului (de exemplu, **.md**, **.ro**, **.org** etc.), amestecul caracterelor în cadrul linkului: [http://ru.wikipedia.org/wiki/Бахтин, Михаил Михайлович](http://ru.wikipedia.org/wiki/Бахтин,_Михаил_Михайлович); utilizarea frecventă a

semnelor de punctuație, cum ar fi punctul, bara oblică, procentul, diezul, semnul întrebării, @ etc., în general, a tuturor semnelor și simbolurilor de pe primul rând al tastaturii, repetitivitatea funcției deictice (fig. 2.14) etc.

Fig. 2.14. Pagină de blog cu linkuri repetate (deicticul spațial AICI₁, AICI₂ AICI₃)

Programatorii hypertextelor au observat importanța reținerii vizuale a elementelor componente ale linkurilor și recomandă ca anume elementele cu frecvență sporită să fie evidențiate, inclusiv prin intermediul iconurilor (semnelor creolizate). Linkul-adresă este un semn mai mult sau mai puțin creolizat: nu poate fi „citit” decât parțial, majoritatea fiind foarte lungi și ilizibile, nu și pentru motoarele de cautare! De ex.:

http://www.google.ru/#hl=ru&newwindow=1&tbo=d&output=search&sclient=psy-ab&q=riscul+de+a+profita&oq=riscul+de+a+profita&gs_l=hp.3..33i21l2.1637.5368.0.5656.19.18.0.1.1.3.1199.6059.0j1j7j6j1j1j0j1.17.0...0.0...1c.1.asFEbdcYUWo&pbx=1&bav=on.2.or.r_gc.r_pwr_qf.&bvm=bv.1357700187,d.d2k&fp=7236c950602bb154&biw=1280&bih=861

Noile genuri hypertextuale și ele recurg la serviciile și funcțiile hyperlinkului: e-mailul (fig. 2.15), chatul, blogul, rețeaua socială etc.

Fig. 2.15. Pagină de e-mail cu titlu-link

Luminozitatea linkului. Linkul este, aşadar, de regulă, marcat printr-o altă culoare decât celelalte semne ale textului. Pentru mulţi, linkul nu este decât „o culoare”. Uneori este subliniat, alteori licăreşte sau chiar se mişcă. După ce a fost accesat – îşi modifică culoarea, indicând utilizatorului ca deja „a fost în acel loc”. Orice altă accesare ulterioară, repetată (de către acelaşi utilizator sau de către alţii) va întări „sensul primordial” sau va genera semnificaţii suplimentare. Unii autori consideră că linkul nu e decât un simplu marcaj, fapt cu care nu suntem de acord. Dacă ar fi fost aşa, nu s-ar fi produs revoluţia conexiunilor.

Hyperlinkul reprezintă poziţia **pragmatică** puternică a hypertextului, care, în primul rând, datorită caracteristicilor sale vizuale, atrage atenţia cititorilor [347, p. 101]. El marchează gradul de luminozitate al hypertextului, constituind locuri „în-semn-ate”, în care stau posibile sensuri în aşteptarea utilizatorului. Orice link inserat pe orice element al textului îl orientează către alte texte. Nu în zadar specialiştii au observat că acolo unde se nasc semnificaţiile, acolo este o *energeia*, o lumină, un efect luminos, o intersecţie, iar linkurile sunt realmente semnele luminoase ale spaţiului online. Bahtin intuiise excelent ceea ce avea să însemne linkul hypertextului: „Textul trăieşte numai intrând în contact cu un alt text (context). Doar în punctul de contact al acestor texte se aprinde o scânteie (*вспыхивает свет*), care luminează înainte şi înapoi, obişnuind (deprinzând sau adaptând cu) textul respectiv cu dialogul. Menţionăm că acest contact este un contact dialogic între texte (enunţuri), şi nu un contact mecanic al „opoziţiilor”, posibil doar în cadrul unuia şi aceluiaşi text (dar nu în cadrul textului şi contextelor) între elementele abstracte ({semne} în interiorul textului) şi necesar doar pentru prima etapă de înţelegere (înţelegerea sensului, nu semnificaţiei). Dincolo de acest contact textual se află contactul persoanelor, nu al lucrurilor”⁵ (trad.n. – E.U.). Cele mai luminoase hypertexte au şi cele mai multe legături: Biblia online, enciclopediile de tipul Wikipedia (fig. 2.16), unele hypertexte literare, website-uri etc.. Primele două (Biblia online şi Wikipedia) au constituit, în prezenta cercetare, ample exemplificări ale analizei de corpus (a se vedea cap. 3.3 şi 3.4).

⁵ Текст живёт, только соприкасаясь с другим текстом (контекстом). Только в точке этого контакта текстов вспыхивает свет, освещающий и назад и вперед, приобщающий данный текст к диалогу. Подчеркиваем, что этот контакт есть диалогический контакт между текстами (высказываниями), а не механический контакт "оппозиций", возможный только в пределах одного текста (но не текста и контекстов) между абстрактными элементами ({знаками} внутри текста) и необходимый только на первом этапе понимания (понимания значения, а не смысла). За этим контактом контакт личностей, а не вещей (в пределе) [317].

Fig. 2.16. Pagină de Wikipedia (engl.) cu grad înalt de luminozitate (accesat 17.06.17)

Legătura hypertextuală (hyperlinkul) este considerată „regina Internetului”. Într-un hypertext, orice cuvânt poate deveni link, iar **orice link e o citare**.

Linkul – semn al devenirii. Cu puțină imaginație, forma de fir (filiformă) o găsim în orice grafem, care nu e decât un șir de puncte unite și orientate pe un suport (de hârtie) într-o anume direcție; orice cuvânt e și el filiform, orice enunț e o înlănțuire grafică filiformă alcătuită din cuvinte filiforme, la fel orice text... Țesătura cu care poststructuraliștii asociază textul este o urzeală și o bătătură din fire lineare – desenul și sensul se naște la întretăierea lor. În eseu cu titlul *Și*, Matei Vișniec elogiază rostul în comunicare al acestei conjuncții: „Este adevărat ca sunt puțin filiform... De fapt, sunt un cuvânt pitic, o nimica toată, un cuvânt aproape invizibil, mereu strivit între două concepte, blocat între două fraze, uitat între două mari construcții semantice care-și dau importanță, nesemnificativ între două adjective pompoase sau între două adverbe flamboiante... Am un spațiu de viață atât de redus, o marjă de manevra atât de mică. Uneori sunt considerat drept un cuvânt de mână a doua, un fel de element de recuzită, un fel de cârlig pentru relansarea unui discurs („și cum spuneam...”, „și pentru că a venit vorba...”, „și până la urma cum s-a...”). Niciodată nu mi s-a dedicat niciun eseu, niciun studiu, nicio teza de doctorat, niciun tratat. Reverberația mea spirituală este nulă și totuși eu sunt **încarnarea însăși a agentului de legătură ideal**. Niciun alt cuvânt nu are o misiune de mediere atât de puternică precum a mea, sunt capabil să leg între ele sensuri contrare și să construiesc punți între frați inamici. Și apoi mai sunt și singurul liant între mii de cuvinte dispartate, sunt creator de cupluri și de complicități, sunt agrafa verbală care permite înlănțuirea frazelor și sunt de asemenea o formă de promisiune care privește spre viitor: etc.” (Matei Vișniec, 2012).

Cercetătorii observă că anume hyperlinkurile alcătuiesc **carcasa** hipertextului, ele structurează și determină comportamentul utilizatorilor [341, p. 152], caracteristică pe care o vom denumi *hyperintenționalitate* (cap. 4).

Linkul e și el un continuum de *și*-uri, legând, în economia hipertextului, totul de totul. Ținând cont de faptul că linkul e o deschidere cu intrare (într-o lume), iar rostul-gura – una de ieșire (a mesajului), linkul ar însemna și: „a intra în...” pentru „a asculta pe...” . Adică *a linkui* înseamnă a deschide sursa de informare, a ruga/a cere ca sursa să vorbească. De fapt, linkul e o deschizătură nu atât pentru a intra prin ea, cât pentru a permite informației să iasă de acolo, din depozit, din memoria lumii, ca să fie parte a textului în care suntem.

Datorită tehnologiilor, încrucișarea și locul acestor intersecții ale textelor devin mai vizibile ca niciodată. Cuvântul *și*, de exemplu, simbol al legăturii-linkului, arată astfel la căutări în textul Bibliei online, de pe site-ul IntraText (fig. 2.17).

1	Facerea 1:1	început a făcut Dumnezeu cerul și pământul. ~
2	Facerea 1:2	2. Și pământul era netocmit și
3	Facerea 1:2	și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra
4	Facerea 1:2	întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta
5	Facerea 1:3	3. Și a zis Dumnezeu: "Să fie
6	Facerea 1:3	Dumnezeu: "Să fie lumină! Și a fost lumină. ~
7	Facerea 1:4	4. Și a văzut Dumnezeu că este
8	Facerea 1:4	Dumnezeu că este bună lumina, și a despărțit Dumnezeu lumina
9	Facerea 1:5	întunericul l-a numit noapte. Și a fost seară și a fost dimineată:
10	Facerea 1:5	noapte. Și a fost seară și a fost dimineată: ziua întâi. ~

Fig. 2.17. Cuvântul *și* în lista ocurențelor (**prima pagină**) din Biblia online

Până la apariția webului, asemenea statistici referitoare la frecvența cuvintelor în textul biblic au fost făcute mai mult prin calcule manuale. Noua modalitate TIC de calculare și de prezentare a informației este infinit mai ușoară și mai utilă pentru studiu; pentru comparație, a se vedea vizualizarea întrebunțării aceleiași conjuncții *și* în contexte (fig. 2.18).

Rezultate din **Biblie** pentru **ȘI**

Rezultatele 1 - 10 din aproximativ 1189 pentru **ȘI**.

Iosua Capitol 21

... satele ei au fost date în stăpânire lui Caleb, fiul lui Iefune. 13 Au dat deci fiilor preotului Aaron: cetatea de scăpare pentru ucigași, Hebronul și împrejurimile lui, Libna și împrejurimile ei, 14 Iatirul și împrejurimile lui, Eștemoa și împrejurimile ei, 15 Holonul și împrejurimile lui, Debirul și împrejurimile lui, 16 Ainul și împrejurimile lui, Iuta și împrejurimile ei, și Bet-Şemeşul și împrejurimile lui: nouă cetăți din aceste două seminții; 17 și din seminția lui Beniamin: Gabaonul și împrejurimile lui, Gheba și împrejurimile ei, 18 Anatot și împrejurimile lui, și Almonul și împrejurimile lui: patru cetăți. 19 Toate cetățile preoților, fiii lui Aaron, au fost treisprezece cetăți și împrejurimile lor. 20 Leviții din familiile celorlalți fii ai lui Chehat au avut prin sort cetăți din seminția lui Efraim. 21 Le-au dat cetatea ... Manase, cetatea de scăpare pentru ucigași Golan din Basan și împrejurimile ei, și Beeştra și împrejurimile ei, două cetăți; 28 din seminția lui Isahar: Chişion și împrejurimile lui, Dabrat și împrejurimile lui, 29 Iarmutul și împrejurimile lui și En-Ganim și împrejurimile lui, patru cetăți; 30 din seminția lui Aşer: Mişéal și împrejurimile lui, Abdonul și împrejurimile lui, 31 Helcat ...

Fig. 2.18. Vizualizarea conjuncției *și* într-un fragment din textul Bibliei de pe **ARCHEUS.ro**

Filosofia lui Noica e o filosofie a **devenirii-întru-ființă**. Într-un sens similar (de „Becoming-within-Being”), se poate observa că linkul e un... „spre” sau un „către”, care are un „întru”. Hyperlinkul „stă între” căutarea efectuată și rezultatul care reflectă această căutare; este situat „în”, „între” sau pe „lângă” texte (*paratext*). „Un termen care i-a lipsit lui Hegel, zice Noica. *Întru* înseamnă și *înspre* și *în*; așadar, spune *nici înăuntru*, *nici în afară*, și una, și alta; este un fel de *a nu fi în*, înțeles ca un *a fi în*; sau, mai degrabă, un *a fi în*, înțeles ca un *a deveni în*. Ca atare el indică deopotrivă faptul de *a sta* și de *a se mișca în*, o odihnă care e și neodihnă, după cum exprimă o *deschidere* către o lume *închisă*, măcar determinată, ori, sub un alt unghi, o căutare în sânul a ceva *dinainte găsit*. Dacă „rostire” dă caracterul de rânduială al ființei, *întru* indică pătrunderea în ea.” [105, p. 27].

Ce semnificații mai poate avea, dincolo de cea primordială – de legătură – hyperlinkul? O neașteptată interpretare din perspectiva prepoziției *întru* (un element gramatical), așa cum o interpretează C. Noica în eseul cu același nume ni se pare relevantă, în care elementul vechi îl hrănește pe cel nou, al tehnologiilor, iar semnificațiile primului se regăsesc într-un spațiu nou modern, virtualizat. Cercetătorii au remarcat în repetate rânduri importanța majoră a așa-numitelor „cuvinte gramaticale” și calitatea lor de termeni filosofici [225; 510].

Pentru o argumentare în plus, facem aici o paralelă cu o prepoziție similară din limba rusă: „в”. În eseul dedicat acestei prepoziții (care merită citat de la un capăt la altul, la fel ca și eseul lui Noica), M. Epshtein afirmă: „Cuvintele gramaticale – prepozițiile, conjuncțiile, particulele – exprima o mai profundă, ca să zicem așa, idee inconștientă a limbii, iar sarcina filologilor, filosofilor, lingviștilor **e să aducă în mintea noastră această inconștientă gramaticală**” (trad.n.) [509].

Importanța cuvintelor gramaticale (nesemnificative! le numește gramatica) se reflectă în statisticile utilizării acestora în actul de vorbire: anume ele ocupă întotdeauna primele 20-40 de poziții în dicționarele de frecvență în cele mai multe limbi ale lumii. De fapt, asemenea dicționare arată de ce semnificații și relații au cea mai mare nevoie vorbitorii ca să-și exprime gândurile și, prin urmare, unde stă ascuns sistemul de categorii logice și epistemologice, pe care ar trebui să le identifice și să le explice analiza filosofică (despre importanța frecvenței cuvintelor în limbaj a se vedea [44]). În Tabelul 2.4 sunt prezentate zece cuvinte cel mai frecvent utilizate în limba rusă și engleză, în procente față de numărul total de utilizări (date preluate din [509], iar pentru română, în cifre, de pe site-ul IntraText.

Tabelul 2.4. Frecvența cuvintelor gramaticale în 3 limbi

Limba română (Biblie)	<u>Английский язык</u>	<u>Русский язык</u>
54928 și	6.88 the	4,29 в
24202 de	3.58 of	3,63 и
18036 lui	2.84 and	1,92 не
17930 în	2.57 to	1,73 на
16415 a	2.30 a	1,38 я
16046 sa/să	2.10 in	1,33 быть
15897 pe	1.04 that	1,32 что
12558 ca	0.99 is	1,31 он
11420 la	0.96 was	1,30 с (со)
11039 cu	0.94 he	1,07 а
10193 nu		

Cercetătorii au ajuns la un consens, și anume, că un progres semnificant și rapid poate exista atât în înțelegerea textului, cât și în înțelegerea limbii vorbite prin investigarea acelor fenomene lingvistice ce apar **foarte frecvent** în fapte de limbă întâlnite în mod natural, fără constrângeri, și prin încercarea de a extrage automat informații despre limbă din corpusuri foarte mari.

În hypertextul Bibliei postate pe site-ul IntraText cuvântul **și** este cel mai frecvent dintre toate – apărând de 54928 de ori. Pe teren românesc, ca să revenim, una dintre cele mai frecvente ar fi prepoziția **în**, derivată din mai vechea **întru**, după Noica, o prepoziție „arhaizantă”, „originară”, „deopotrivă primitivă și rafinată”, „un termen neprețuit pentru filosofia speculativă” [105, p.27 și urm.]. Raportat la semnificațiile pe care le comportă, structura, poziționarea în spațiul și timpul hypertextual, linkul are extrem de multe asemănări cu semnificațiile originare ale lui *întru*, care desemnează și introduce mai multe tipuri de relații între cuvinte.

Și prepoziția *întru* apare în textul Bibliei în format hypertextual cu o frecvență demnă de luat în calcul. Iată câteva minicontexte hypertextuale, de pe același site: astfel, *în* se întâlnește de 17930 de ori, iar *întru* de 883 de ori (fig. 2.19).

Câmpul de care vorbește Noica ar putea fi și el asociat cu noul spațiu virtual. Vedem aici o corespondență clară între hyperlink în calitate de concept al tehnologiilor și deschiderile pe care acest concept le aduce în spațiul web. „Există un câmp spațial, după cum există unul temporal, un câmp al cauzalității și unul al finalității, un câmp al relației și unul al modalității, există un câmp ontologic și unul logic”. „De la sensul sau sensurile locale – cele fundamentale, în cadrul cărora e vorba de a fi *în*, dar și de a lucra *în*, a se desfășura *în*,

trecându-se apoi la: a pătrunde *în*, a se așeza *în*, a se așeza *pe*, a tinde *către*, a izvorî *din*, a se limita *la* – , s-a ajuns la sensuri instrumentale, temporale, cauzale, finale, relative, modale, ba chiar la sensuri de echivalență, măsură și raportare analogică. Este, de pildă, încifrarea într-o *structură* (*întru* o structură): un element, sau mai bine un *moment* al structurii, nu este *în* ea, este *întru* ea. Sau încifrarea se petrece în sânul unui sistem: un moment al unui **sistem dinamic** (cum sunt concepute și executate **sistemele cibernetice de astăzi**) nu este în el, este întru el, adică întru întregul prin care se fac autoreglarea, controlul și comanda, sau întru care operează conexiunea inversă. Prin complexitatea pe care o pune în joc, ceva modern apare și de astă dată în arhaizantul *întru*” [105, p. 32] (a se vedea, tot aici, și rafinata corespondență pe care o remarcase filosoful între *cumpăt* și *computer* [105, p. 98-106]).

1	Facerea 12:3	blestema; și se vor binecuvânta	întru	tine toate neamurile pământului ". ~
2	Facerea 26:4	acestea; și se vor binecuvânta	întru	urmasii tăi toate popoarele
3	Facerea 28:13	miazăzi, și se vor binecuvânta	întru	tine și întru urmasii tăi
4	Facerea 28:13	binecuvânta	întru	tine și întru urmasii tăi toate neamurile
5	Iesirea 15:9	preaslăvit în sfintenție, Minunat	întru	slavă Și făcător de minuni? ~
6	Iesirea 29:40	să-l aduci jertfă Domnului	întru	miros cu bună mireasmă. ~
7	Iesirea 39:6	încheieturile efodului, pe umeri,	întru	pomenirea fiilor lui Israel,
8	Levitic 2:11	jertfelnic să nu le înălțati	întru	mireasmă bine-plăcută Domnului. ~
9	Levitic 6:21	cu untdelemn; să o aduci	întru	mireasmă plăcută Domnului. ~
10	Levitic 19:24	fie afierosite Domnului,	întru	lauda Lui. ~
11	Numerii 15:4	fiecare miel va face la fel	întru	miros bine-plăcut Domnului. ~
12	Numerii 15:6	aduci a treia parte de hin,	întru	miros de bună mireasmă Domnului. ~
13	Numerii 15:9	jumătate de hin la jertfă,	întru	miros de bună mireasmă Domnului. ~
14	Numerii 15:12	aduce jertfe de acestea	întru	mireasmă plăcută Domnului. ~
15	Numerii 15:23	meteahnă, ardere de tot,	întru	miros bineplăcut Domnului,
16	Numerii 18:17	lor s-o arzi ca jertfă,	întru	miros de bună mireasmă Domnului; ~
17	Numerii 24:25	sa; și s-a dus și Balac	întru	ale sale. ~
18	Numerii 25:16	s-au purtat cu voi dușmănos	întru	viclesugul lor, ~
19	Numerii 28:1	Mele, jertfele Mele cele	întru	miros cu bună mireasmă,
20	Numerii 29:6	turnarea lui, după rânduială,	întru	miros de bună mireasmă Domnului. ~

860	1Ioan 2:27	este minciună, rămâneți	întru	El, așa cum v-a învățat. ~
861	1Ioan 2:28	și acum, copii, rămâneți	întru	El, ca să avem îndrăzneală
862	1Ioan 3:5	ridice păcatele și păcat	întru	El nu este. ~
863	1Ioan 3:6	6. Oricine rămâne	întru	El nu păcătuiește; oricine
864	1Ioan 3:23	porunca Lui, ca să credem	întru	numele lui Iisus Hristos,
865	1Ioan 4:9	9. Întru		aceasta s-a arătat dragostea
866	1Ioan 4:12	pe altul, Dumnezeu rămâne	întru	noi și dragostea Lui în
867	1Ioan 4:13	cunoaștem că rămânem în El și El	întru	noi, fiindcă ne-a dat din
868	1Ioan 4:15	Dumnezeu, Dumnezeu rămâne	întru	el și el în Dumnezeu. ~
869	1Ioan 4:16	Dumnezeu și Dumnezeu rămâne	întru	el. ~
870	1Ioan 4:17	17. Întru		aceasta a fost desăvârșită
871	1Ioan 5:2	2. Întru		aceasta cunoaștem că iubim
872	1Ioan 5:20	Dumnezeul cel adevărat, adică	întru	Fiul Său Iisus Hristos.
873	2Ioan 1:1	ei, pe care ei îi iubesc	întru	adevăr și nu numai eu, ci
874	2Ioan 1:4	unii din fiii tăi umblând	întru	adevăr, precum am primit
875	2Ioan 1:6	dintru început, ca să umblati	întru	iubire. ~
876	3Ioan 1:1	iubit, pe care îl iubesc	întru	adevăr: ~
877	3Ioan 1:3	adevărul tău, așa cum umbli tu	întru	adevăr. ~
878	3Ioan 1:4	să aud că fiii mei umblă	întru	adevăr. ~
879	Iuda 1:20	zidiți-vă pe voi înșivă,	întru	a voastră prea sfântă credință,
880	Iuda 1:21	21. Păziți-vă	întru	dragostea lui Dumnezeu și
881	Iuda 1:25	de tot veacul și acum și	întru	toti vecii. Amin! ~
882	Apocal 14:13	cei morți, cei ce acum mor	întru	Domnul! Da, grăiește Duhul,
883	Apocal 19:11	judecă și se războiește	întru	dreptate. ~

Fig. 2.19. Ocurența prepoziției *întru* în textul Bibliei online
([prima](#) și [ultima](#) pagină) (capturi de imagine)

Ca să încheiem acest cerc al speculațiilor semnificative și al asocierilor, care doar par forțate, aducem aminte că așa cum, în textul biblic, „La început era Cuvântul”, iar Cuvântul era lumină, tot așa cuvântul este sens, cuvântul este link, iar linkul este lumină. Din cele 865 de utilizări ale lui *întru* în textul biblic, expresia *întru lumină* ni se pare cea mai indicată pentru a ilustra ideea luminozității linkului: „Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină! Și a fost lumină.” (*Facerea* 1:3). Mesajul biblic consună și el cu ideea „luminozității” cuvintelor: „Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume” (*Sfânta Evanghelie după Ioan*, 1:9) (a se vedea și descrierea literară din Anexa 7).

În fine, hyperlinkul devine cumva mai „substanțial”, mai material, fapt datorat, paradoxal, virtualizării semnului lingvistic. Fiind dotat cu caracteristici noi, pe care i le oferă spațiul virtual, cuvântul linkuit (hyperlinkul) dintr-odată poate mai mult(e) decât cuvântul tipărit! Așadar, hyperlinkul poate fi considerat o noua parte de vorbire/scriere online, care cumulează funcțiile mai multor părți de vorbire ale gramaticii tradiționale – de substantiv, verb, adverb, conjuncție, prepoziție etc., îndeplinind, într-o sintaxă a linkului, o „hyperfuncție”. Așa cum prepoziția *întru* poate introduce mai multe tipuri de complement circumstanțial (de loc, arătând **starea** sau **acțiunea** în interiorul unui spațiu, **intrarea** sau **mișcarea** în interiorul unui spațiu, **direcția** sau **ținta** mișcării); un circumstanțial de timp, arătând **momentul**, **răstimpul**, **perioada** în care se petrece o acțiune; **timpul** cât durează o acțiune); un circumstanțial de **scop**; un circumstanțial de **mod**; un circumstanțial **instrumental**; un circumstanțial de **relație**; un complement indirect care arată **obiectul unei prefaceri** – hyperlinkul le realizează pe toate deodată în spațiul online, vizualizând fiecare din aceste operațiuni cu mijloace tehnologizate.

Asocierea dintre hyperlink și un instrument gramatical cum este prepoziția *întru* pe care am încercat-o reflectă semnificațiile intrinseci ale conceptului informatic examinabil și din perspectiva lingvisticii. În definiția lexicografică a acestuia vor trebui să se ia în calcul toate aceste sensuri „ascunse”, pe care Noica le-a scos la iveală dintr-un cuvânt păstrat de Biblie încă intact. „Cum să te îndoiești că viața e *întru* ceva, iar nu numai *cu, fără, pentru* și *contra, în* și *către, de la* și *spre* ceva – când *întru* le conține pe toate? E un „toate laolaltă”, „adunând în el mai toate prepozițiile și demersurile la un loc.” [105, p. 304 și urm.]. Un traseu semnificant asemănător credem că parcurge și hyperlinkul.

Așadar, în corpul hypertextului, linkul poate fi asociat cu semnificațiile adânci, filosofice ale vechiului *rost* („cuvânt desemantizat”), prin cele 3 sensuri fundamentale: „gură” (sensul I), „deschizătură” prin care navigatorul intră direct în alte texte sau documente

(sensul II), punând în „ordine” (sensul III), adică oferind un rost arhitecturii sau pânzei hypertextuale a Internetului. Respectiv, dacă ducem mai departe asemănările, **limbaj, mediu, sistem** – acestea ar fi conceptele analogice pentru textul online care ne interesează. Nu este deloc întâmplătoare nici asocierea dintre link și instrumentele gramaticale (cum ar fi conjuncția *și* sau prepoziția *întru*) (elemente de asemenea desemantizate care au frecvența cea mai impunătoare în textele unei limbi). Omniprezența linkului demonstrează calitatea sa de semn lingvotehnologic indispensabil al hypertextului. Pentru ca sistemul vascular să funcționeze, linkul trebuie să fie activ: el „se vede” chiar mai mult decât textul, se vizualizează, se afișează îndemnând/chemând/seducând prin culoare și licăriri să fie accesat (R. Barthes).

2.5. CONCLUZII la capitolul 2

1. Prezentul studiu pledează pentru instituirea unei noi discipline filologice, interdisciplinare – **(inter)net-lingvistica** sau **lingvistica internetului** – care studiază limbajul înregistrat pe suport electronic. Această disciplină este mai amplă decât se crede, constituind de fapt o replica tehnologizată la întreaga lingvistică care studiază textul tipărit. Impactul acestei noi discipline asupra științei moderne va fi atât de puternic, încât se discută despre ea ca despre o revoluționare a metodicilor, modalităților, principiilor și perspectivelor acesteia. Fără a tăgădui nicidecum valoarea lingvisticii „de tipar” sau „de hârtie”, se atestă trecerea ei progresivă pe suport digital, cu posibilități tehnologice nemaîntâlnite în istorie.

2. În cadrul internet-lingvisticii, **hypertextul (HTML)** reprezintă conceptul fundamental al **webului** (www), care a revoluționat tehnologia informatică și a atras în rețeaua comunicațională miliarde de utilizatori din toate categoriile și păturile sociale, spațiu unde se practică toate stilurile funcționale ale limbii materne, multilingvismul, sublimbajele, amestecul stilurilor și limbilor, multicodajul, multimedialitatea, polisemiotismul. Aderăm la opinia că internet-lingvistica este unul dintre cele mai vaste domenii de cercetare ale filologiei moderne, care examinează trăsăturile tipologice ale tuturor nivelurilor de comunicare pe Internet (funcțional-sistemic, discursiv, cognitiv, sociolingvistic și gender-lingvistic). Tot mai distinctă, **hypertext-lingvistica** este o nouă direcție interdisciplinară al cărei obiect de studiu, hypertextul, trebuie să fie analizat, cu instrumente noi, inclusiv tehnologice.

3. Definiția generalizată a **hypertextului** e următoarea: „**un text hypermedia, activat printr-un sistem sau printr-o rețea de hyperlinkuri**”. Putem disocia două dimensiuni ale acestuia: hypertextul în sens îngust (*orice text electronic sau fragment de text dotat cu linkuri*) și hypertextul în sens larg (*totalitatea textelor electronice dotate cu linkuri de pe web, (potențial) legate între ele prin linkuri*), altfel spus, megahypertextul întregului web. Noutatea radicală a hypertextului se datorează sistemului pluridirecțional și adesea labirintic de hyperlinkuri, ai cărui utilizatori suntem.

4. Trăsăturile hypertextului pot fi tratate ca trăsături ale componentei celei mai dinamice a Internetului (webul), pe care poststructuralismul le-a intuit cu câteva decenii înainte ca acesta să se manifeste plenar: *nonlinearitatea* (numită și *hyper*)*tabularitate*), *dinamismul*, *creativitatea*, *virtualitatea*, *binaritatea*, *globalitatea*, *citaționalitatea*, *fragmentarismul*, *discontinuitatea*, *descentralizarea*, *nonierarhicitatea*, *fluiditatea* (*lichiditatea*), *mozaicitatea*, *variativitatea*, *vizibilitatea*, *interactivitatea*, *dialogismul* și *polifonia*, *deschiderea*, *egalitatea*, *infinitatea*, *eterogenitatea*, *multimedialitatea*, *anonimicitatea*, *depersonalizarea*, *carnavalescul*, *manipulabilitatea*, *integrabilitatea*, *creolizarea*, *trasabilitatea*, *granularitatea*, *nodularitatea*, *evaluabilitatea*, *ubicuitatea* sau *omniprezența* etc. Și lista rămâne deschisă. Multitudinea trăsăturilor hypertextului solicită pentru înțelegerea lui o hyperdefiniție.

5. Analizând multitudinea de trăsături ale hypertextului, am scos în evidență, pe de o parte, trăsăturile care sunt proprii inclusiv textului imprimat, iar pe de alta, ne-am oprit mai cu seamă la trăsăturile care sunt puternic augmentate de către spațiul online sau sunt trăsături exclusiv ale hypertextului; dintre toate **nonlinearitatea** considerăm a fi cea mai importantă caracteristică, aflată în opoziție clară cu **linearitatea** textului tipărit. Majoritatea textelor tipărite pe hârtie au fost și sunt construite linear, adică pentru a fi citite de la un capăt la celălalt. De asemenea, multe dintre textele artistice au fost concepute pentru a fi citite sau parcurse tot nelinear: în spațiul online, acest principiu al nonlinearității – altădată sporadic și marginal – devine unul de bază. „Grădina cu poteci ce se bifurcă” (Borges), cu care poate fi asociat hypertextul, nu obligă utilizatorul să meargă pe toate potecile (= linkurile), ci îi lasă libertatea să și le aleagă.

6. Din perspectivă științelor umaniste, trăsăturile hypertextului sunt: hypertextul nu este niciodată definitiv; hypertextul poate fi extins nelimitat; nu există nicio hartă pentru cititorul unui hypertext; rezumatul și subiectul unui hypertext este imposibil; hypertextul nu se poate reduce la o singură unitate; hypertextul nu poate fi schematizat; hypertextul nu are caracteristicile unui text: început, sfârșit; marginile unui hypertext sunt imposibil de stabilit;

hypertextul este generat de utilizator; utilizatorul se mișcă în interiorul hypertextului; hypertextul este în așteptarea cuiva care să-i dea un sens; lectura hypertextului e prin definiție parțială și fragmentară; hypertextul trimite la simbologia labirintului, deșertului; hypertextul e ca viața de zi cu zi.

7. Hypertextul electronic (produs de bun larg de cca cca 2 decenii) reprezintă *continuarea Textului* (tipărit, cu o istorie de aproximativ jumătate de mileniu), și totodată *opusul Textului de tipar*, reprezentând evoluția clară a scrisului, cititului și comunicării către noi dimensiuni, tehnologizate, electronice, virtuale; deci o relație de (dis)continuitate.

8. Hyperlinkul – elementul fundamental dinamic al hypertextului – reprezintă o referință sau o modalitate tehnologică de marcare și de navigare în interiorul hypertextului sau în exterior. Este caracterizat obligatoriu prin două dimensiuni: tehnologică și lingvistică (textuală). Linkurile hypertextuale fac conexiuni (legături) intertextuale explicit în interiorul și în exteriorul textelor, între cuvinte, dar și între imagini, documente video și audio etc. Datorită (hyper)linkului, navigarea prin hypertext a devenit extrem de facilă și de rapidă.

9. Asemănarea linkului cu un concept mai vechi al limbajului natural – *rostul* (descrie C. Noica) – scoate în evidență o legătură clară între sensurile celui din urmă și posibilitatea ca termenul modern să achiziționeze sensuri noi, înrudite cu ale lexemului arhaizat *rost*: „**gură**” (comunicare), „**deschizătură**” (mijloc de interacțiune), „**ordine**” (structurare a sistemului, simbioză, synergism). Asocierea dintre link și instrumentele gramaticale (cum ar fi conjuncția *și* sau prepoziția *întru*) (elemente de asemenea desemantizate care au frecvența cea mai impunătoare în textele unei limbi) reflectă omniprezența linkului în calitatea sa de semn lingvotehnologic indispensabil al hypertextului.

10. Hypertextemul, termenul pe care îl lansăm în prezenta lucrare, este unitatea fundamentală minimală a hypertextului. Într-o altă formula, este unitatea (inter)textemică online, care, prin citare, poate să devină discurs repetat online (sau e-discurs repetat). Hypertextemele pot avea orice dimensiune (volum), orice expresie grafică, vizuală, auditivă, în 3D etc., funcționale în mediul online. Unitățile hypertextemice cu o lungime mică și medie sunt cele mai memorabile și mai reproductibile (și, de regulă, citate), înregistrând în arhivele webului tendința de gramaticalizare și depozitându-se astfel în memoria digitală și totodată în memoria colectivă a comunității online și offline.

3. HYPERTEXTUL și *HYPERTEXTELE*

3.1. CITATUL și PLAGIATUL HYPERTEXTUAL

„Internetizarea” vieții omenirii, cultura bazată pe clic și interfață, transformarea continuă a vorbitorului în persoană care clichează, accesul aproape momentan la informație, crearea instrumentelor web care digitalizează informația și o stochează în format online, crearea bibliotecilor electronice, politicile *open access* (acces deschis, liber) [151] etc. impun redefinirea practicilor tradiționale de citire și scriere, generând noi tipuri, specii și genuri ale comunicării online.

Citatul și plagiatul sunt noțiunile care s-au (re)întâlnit în hypertextul webului. Conform unei etici a scrisului și cititului – totul s-a spus – postmodernitatea nu face decât să rescrie, să reinventeze. Totul este menit, în economia limbajului, să devină, în definitiv, *aluzie*, adică să devină atât de cunoscut, atât de practicat, încât să nu mai fie nevoie de citare „între ghilimele”.

În epoca Internetului, datorită digitizării textelor tipărite, dar și generării de conținut exclusiv digital, informarea prin intermediul, precum și citarea surselor electronice este o necesitate, dar, pentru mulți internauți, a devenit o practică precară de preluare frauduloasă și de multiplicare a textelor străine: conceptul de „чужое слово” („cuvântul străin, cuvântul Celuilalt sau cuvântul Altuia”) al lui M.M. Bahtin s-a extins incredibil, ajungând să fie «чужой текст». Fenomenul discursului repetat a luat o amploare și o grandoare pentru care lingvistica internetului încă urmează să-și elaboreze metodologia de cercetare.

Citatul hypertextual. Fiind omniprezentă în limbajul cotidian, în învățământ, în mass-media, în cercetarea științifică, în literatură, în cultură, citarea online a devenit și ea fenomen de masă, datorită hypertextului. Motoarele de căutare, precum Google, n-ar putea funcționa fără hypertext; datorită hyperlinkului este și un adevărat „**motor de citare**” și totodată „**motor de copiere**”, reprezentând noul mod de generare și de organizare a textului online („rost virtual”). Citarea a devenit o normă pe online, un fel de a fi al internautului, care preferă textele *acum și aici*. Regulile pentru citarea online nu diferă, în principiu, de cele ce vizează formatul tipar (a se vedea recomandările pe care le face Umberto Eco pentru scrierea unei teze de licență, valabile și pentru orice altă specie de text [59, p. 170 și urm.]).

Deși există o continuitate consubstanțială între citarea tradițională și citarea online, cea din urmă este dotată cu posibilități incomparabil mai performante, cum ar fi cele generate de editorul de texte, de exemplu, Wordtext 2017: copierea prin inserare a grafemelor, cuvintelor,

citadelor, enunțurilor și textelor (opțiunea copy), inserarea acestora în alte texte (paste), accesarea referințelor webografice prin clic pe link, formatarea, spațierea, așezarea textului pe coloane, ștergerea (delete), restabilirea (din arhivă), lupă, calendar, furnizarea datelor privind crearea documentului, redactarea, inserarea de linkuri (*intratext* și *extratext*), de referințe, note, imagini, simboluri, tabele, diagrame, formule matematice, numerotarea, selectarea corpului de literă, fontului etc., expedierea prin e-mail, traducerea, comentarea, versionarea, compararea versiunilor, statistici, servicii de printare etc. – procese care se efectuează de către internaut cu ajutorul șabloanelor oferite de programul de editare, multe dintre ele străine textului tipărit, cum ar fi, de exemplu, ștergerea și restabilirea textului.

Motoarele de căutare afișează, în timp record (în câteva secunde sau chiar zecimi de secundă), sute, mii, milioane și chiar miliarde de pagini cu informație despre textele care includ search-urile care îi interesează pe utilizatori și care se regăsesc deja în *megatextul* webului. Astfel, pentru opțiunea «**Tout texte se construit comme une mosaïque de citations, tout texte est absorption et transformation d'un autre texte**» (Julia Kristeva), Google oferă numeroase rezultate cu citatul respectiv (marcat cu bold în fig. 3.1).

Fig. 3.1. Captură de pe Google cu 3 rezultate ale unui citat hypertextual de Julia Kristeva

Accesul rapid și nelimitat la multitudinea de surse textuale care conțin citatul căutat se datorează conexiunilor dintre informații (hyperlinkurilor). Intervine însă și o serie de riscuri inerente în procesul documentării: superficialitate în interpretare, încredere oarbă în primele rezultate afișate, incapacitatea discernerii riguroase, eclectism, fragmentarism, fetiș informațional și ramificare prea puternică, care nasc uimirea, dar, odată cu ea, și „neîncrederea în metanarațiuni” (J. Baudrillard), deci în hypertext.

Plagiatul hypertextual este legat de alte două noțiuni: *plagiarism* și *plagiatorism*, ultimul dintre care e asociat mai ales cu fenomenul *plagiaturii online*. Termenul *plagiatorism* se referă la „arta pe care unii o întrebuițează cu multă îndemânare, de a deghiza tot felul de discursuri, compuse de ei sau ieșite de sub o pană străină, astfel încât autorul însuși să nu-și poată recunoaște propria lucrare, propriul său stil și fondul operei sale, arătând prin asta cât de bine va fi fost deghizat întregul” [74, p. 51].

Internetul începe să devină tot mai mult Cartea Cărților (un Biblionet), în sensul că adună toate textele scrise de-a lungul timpului din milioane de cărți din toate limbile pământului. Căci dacă ea ar exista (Cartea Cărților – n.n.), după Gabriel H. Decuble (păfătorul cărții lui Hennig), măcar virtual, ea ar fi „suma tuturor plagiatelor posibile” [74, p. 6]. Privit astfel, limbajul însuși este un nesfârșit plagiat. „Fiind obligați să vorbim limba comunității lingvistice în care trăim, nu facem altceva decât să o plagiem încontinuu” [74, p. 11].

Ca și citarea, plagia(to)rismul în epoca internetului este produs al tehnicii copy/paste. Principala sa contribuție constă în reducerea substanțială a timpului necesar pentru scrierea manuală sau pentru tipărirea textelor. Pentru conceptul de *discurs repetat* (cap. 1), această tehnică este expresia cea mai clară a reproductibilității la nesfârșit a limbajului.

Identificarea plagiatului este extrem de facilă, datorită tehnologiei informației, și accesibilă acum oricui. E ca și cum orice utilizator ar avea la îndemână o mini-, dar de fapt – o megatipografie digitală, ultramodernă, personalizată [238]. Webul este la ora actuală imensul spațiu hypertextual, un „corpus de uzaje lingvistice” [239] în care avem „textul fără autor și autorul fără text” [74, p. 52].

Un document de pe internet este al tuturor, dar prin aceasta nu devine și al fiecăruia în parte. Mediul online a generat un neologism care denumește exact o regulă fundamentală a citării pe Internet – *netiqueta* (*neticheta*). Dacă tehnologiile informaționale au favorizat dezvoltarea fără precedent a plagiatului, tot Internetul a creat programele de depistare a acestuia. Astfel, pe internet se desfășoară numeroase campanii antiplagiat (școli, centre sau site-uri) care iau în discuție efectele negative și impactul asupra culturii de masă.

Textul plagiat n-are de suferit, în timp ce textul plagiator (deposedat de adevăratul autor) se defăimează și pe sine (ca text), și pe autorul care și l-a însușit pe nedrept. Chiar îndărătul unui nickname, textul bun nu pierde din calitățile sale, dacă le are. Parfrazându-l pe Umberto Eco, când ne avertiza: „Stați liniștiți, hypertextul nu va ucide un text bun”, putem afirma că niciun plagiat online nu va putea ucide un hypertext bun.

3.2. HYPERLINKUL (REFERINȚA) ca PARATEXT

Paratextul electronic. În era internautică, transformându-se într-o adevărată carte de vizită a textului propriu-zis, *paratextul* devine indispensabil pe web (de exemplu, motoarele de căutare Google, Yandex etc.). Amintim că *paratextul* e format din *peritext* (elementele din jurul textului) și *epitext* (elemente distanțate de text) [138]. Peritextul, de fapt, reprezintă chintesența unei publicații, e ca numele unui om, e eticheta unui produs; fără peritext umanitatea s-ar pierde într-un megatext indefinit – peritextul îl întrerupe în permanență, arătându-i marginile/limitele, făcându-l utilizabil pentru memoria umană (limitată), doar în memoria digitală fiind nelimitat.

Peritextul poate fi al editorului sau al autorului (de exemplu: *formatul, seria, colecția, coperta, pagina de titlu, fontul, numele (pseudonimul), titlul, subtitlul, intertitlurile, genul și/sau specia, dedicația, cuprinsul, mottoul, epigraful, epilogul, prologul, prefața, postfața, referințele bibliografice, citatele, notele, indicele de nume/de termeni, glosarele, anexele* etc. Acestea sunt elementele de indexare bibliografică tradițională, a textului tipărit, majoritatea dintre care se regăsesc chiar în prezentul studiu. Mediul online a preluat și a extins unele elemente ale peritextului, păstrând denumirile tradiționale sau lansând noțiuni specifice (în engl.): *user, ID, nickname, title, meniu, tag, hyperlink, webografie* etc. Cercetătorii consideră că *imaginile (iconurile)* sunt și ele forme de paratext [391, p. 37-41].

Orice element considerat altădată lipsit marginal sau de importanță ajunge pe online în centrul atenției: „În paratext trebuie să intre chiar garnitura (corpul) de literă, textul de pe cotor, copertarea (broșat sau cartonat), prețul (cărții), formatul paginii și toate celelalte elemente considerate de obicei de importanță minoră în comparație cu textul propriu-zis” [391, p. 37].

Peritextul devine unul din elementele fundamentale ale hypertextului, deoarece, în fluxul fenomenal de informație, acesta este primul care se afișează, se vizualizează, ocupă minimum de mijloace spațiale și temporale pentru citare, reproducere, multiplicare etc. Utilizatorul va aprecia oricând aceste calități intrinseci ale peritextului. Din punct de vedere economic, peritextul aduce companiilor internaționale care dețin puterea în spațiul informațional venituri incomparabil mai mari decât textul propriu-zis, deoarece se află mai mult timp în „circuitul textual” în Internet [268].

Pentru identificarea rapidă de către motoarele de căutare a *webtextelor* și sporirea șanselor ca acestea să fie citite/citate, un rol foarte important îl au titlul, subtitlul, rezumatul (abstract, summary) și adnotarea (în bazele de date). Pentru publicațiile științifice online se

consideră a fi elemente indispensabile, de asemenea, coautoratul, cuvintele-cheie, citatele și notele cu linkuri inserate, webografia etc.

Un tip de peritext îl constituie și banerele (publicitatea unor produse sau sigla (logoul) firmelor care sponsorizează editarea unui anumit produs (element peritextual pe care îl utiliza frecvent, mai ales în ultima perioadă, și formatul tipar). De exemplu, site-ul *Semioticii pentru începători* de Daniel Chandler [254; a se vedea și 255] este însoțit de următoarele banere cu tematică din domeniul lingvisticii și biblioteconomiei (care e marketing textual, în definitiv):

Pentru website-uri, în economia textului global, se dă preferință formei de „**piramidă inversată**” – un stil de scriere a webtextelor, a căror idee principală este enunțată la început, adică articolul începe cu concluzia, după care urmează elementele-cheie, iar în încheiere se prezintă informațiile mai puțin importante” [353, p. 267-281].

Nickname-ul (numele virtual, de utilizator/user). Odată cu apariția comunicării online, numele de societate, oficializat instituțional (numele de buletin), a intrat și el în spațiul electronic. Numele internautului e și el ca titlul unei cărți, e noul pașaport/buletin al internautului, cu ajutorul căruia navighează în acest nou spațiu. Poate să coincidă întocmai cu numele de societate sau real. Nickname-ul (engl. *nick, nickname* „poreclă, pseudonim”) se mai numește *nume virtual, ID, nume de cod* [313; 314].

O nouă disciplină lingvistică care se naște este **onomastica (antroponimia) virtuală** [20]. Numele virtual se caracterizează printr-o creativitate debordantă, în care se regăsesc toate particularitățile limbajului messenger. Cea mai importantă caracteristică a sa este marcarea cu hyperlink, accesarea căreia face trimitere directă la referent, mai exact – la pagina acestuia de pe rețeaua socială, la blogul său, la adresa de e-mail etc. Analiza structurii nickname-urilor scoate în evidență mai multe tipuri:

1. **Nickname-uri** provenite de la numele de societate: *emil, Gavril, Corbu, Grig*;
2. **Nickname-uri** provenite din asocierea (poate fi nume inventat):
 - a) numelui (de societate) (numele și prenumele): *Mihaipruteanu, isaicires*;
 - b) numelui (de societate) cu o cifră, un semn ortografic sau de punctuație): *mihai1, primar1, anna**;

- c) numelui (de societate) cu un toponim: *tudor_petrosani, Victor- RM*;
 - d) numelui (de societate) cu funcția, postul, statutul social, artistic etc.: *crististar*;
 - e) numelui (de societate) cu un anumit an sau doar cu ultimele 2-3 cifre ale unui an, de regulă, anul nașterii: *Doric76*;
 - f) numelui (de societate) cu evenimente etc.: *Vladi28y, Nick80, 2011Gicoo, DanRm175* (poate fi înălțimea utilizatorului);
 - g) numelui (de societate) cu un nume comun, cu un nume propriu sau cu o poreclă: *Adiscorpionul*;
 - h) numelui-poreclă dublat: *Vic&Vic*; etc.
3. **Nickname-uri** provenite de la nume etnice: *Românul, Iroman*;
 4. **Nickname-uri** provenite de la nume comune: *noi, CetateanX, bunel, Destin, Istoric, Implicare, Censura, Politika, Obiectiva, altruist*;
 5. **Nickname-uri** provenite de la titluri, funcții, meserii: *lunetistul, filologul*;
 6. **Nickname-uri** provenite de la toponime: *Cucoara*;
 7. **Nickname-uri** provenite de la porecle: *VULPOI*;
 8. **Nickname-uri** provenite de la nume comune sau proprii regionale: *толян*.
 9. **Nickname-uri** provenite de la numele comune sau proprii de origine străină, prioritar engleză: *Cash, Burgher, Coment, freedom87, nnoname, Homme, CHALLENGER SS*;
 10. **Nickname-uri** provenite de la onomatopee: *lalalu*;
 11. **Nickname-uri** care indică o opțiune politică: *Forza PL, VecheaGarda, patriotulmoldovei*;
 12. **Nickname-uri** care indica marca/sigla/denumirea unui produs: *BMV, Kent81, cibo*;
 13. **Nickname-uri** provenite din nume generate de spațiul virtual: *Smile, WWW, Domen*;
 14. **Nickname-uri**-abrevieri: sau abrevieri cu o construcție și o semnificație încifrată, cunoscută doar userului: *CatalinSV, sen664, Lerod66n, uigres86, AL3X, Jay*;
 15. **Nickname-uri** provenite de la nume de personaje, celebrități: *Tribus, Silver, volifgang, MACEDON, Hera, Michiduta, Flac, Artirii, Gregorius, Tacila, Jipy, Fantomas007, vikingu, terminator, Dummyk, Teseu, Alessandro*; ortografiate ca în original sau modificat: *jedisimpson, Josef Giugasfili, Mohameed Alii*;
 16. **Nickname-uri**-creații proprii: *xsteel, Croad, L1S1K, RedDevil*;
 17. **Nickname-uri** provenite din terminologia unui domeniu (muzică, sport, dans etc.): *Doremy, CVARTET, Sonata, samba*.

Noutatea formarii noilor nume vine din extinderea sistemului părților de vorbire care pot funcționa în calitate de nume virtual:

18. Nickname-uri provenite din instrumente gramaticale (litere ale alfabetului, litere asociate cu cifre, prepoziții, conjuncții, semiadverbe etc.): *Pro, si, a, s, 1, 2011, xyz*;

19. Nickname-uri provenite din elemente de compunere (prefixoide) + părți de vorbire: *antigălbenuș, antiverde, antiroșu*;

20. Nickname-uri ortografiate în conformitate cu pronunția englezească: *Nikolae, vultoor, Albinutsa, 2011Gicoo, cristynelmarcush*. Se practică extrem de frecvent înlocuirea vocalei *i* cu *y*, a consoanei *c* cu *k*, a vocalei *e* cu cifra 3, a grupului de litere *cu* cu *q*, a lui *u* cu *oo* etc. Toate exemplele au fost selectate de pe portalul ([Portalul Unimedia](#)).

Joncțiunea dintre litere, cifre, simboluri, iconuri etc. pe care o atestăm nu doar în cazul nickname-urilor, este solicitată de restricția privind numărul restrâns de caractere rezervat unui nickname. Are loc sudura elementelor – nickurile se scriu, de regulă, unit sau legat, cu varii semne grafice (+, _, – etc.) și simboluri intercalate printre literele numelui (:*:* , l0v3, ^^, ღღღ, • ♥, ...). Se practică frecvent anagramarea numelui, ludicul: jocul parodic al semnificațiilor, jocul de litere, jocul majusculilor cu minusculele (alternarea LiTeReLoR mIcI cU cELE mArI), al caracterelor cursive sau aldine, cu sau fără respectarea unei topici anume. Renunțarea la diacritice e o regulă cvasigenerală pe rețelele de socializare. Internauții recurg la varierea designului grafic, alegând din setul extins de caractere anumite fonturi pentru fiecare literă din nickname, de exemplu, **GargantuA**.

Unul dintre cele mai interesante aspecte ale denominării, datorat nu în ultimul rând caracteristicilor dinamice ale hyperlinkului, este extinderea numelui virtual de la lexeme la îmbinări: *oameni_noi, Cumnatu_lu_Cumatru, Ionel Pro/Contra*. Noutatea absolută constă în producerea în calitate de nickname a unor enunțuri întregi: astfel, se pot atesta nickname-uri provenite din enunțuri: *Unimgandirea* („unim gândirea”), *Ceziceu* („ce zic eu”) (selectate de pe ([Portalul Unimedia](#))).

Nickname-ul desemnează autorul webtextelor reprezentând cele mai variate genuri și specii ale spațiului online: e-mailul, blogul, site-ul, comentariul, rețeaua socială etc. Calitatea de utilizator și consumator de Internet a generat noi nume pentru aceștia. Unul dintre ele este *netățean*. Cuvântul e format pe terenul românei după model englezesc: *(Inter)net + citizen -> (Inter)net + cetățean*. Tipologia internautului e foarte diversă, în funcție de gen: *netist, IT-ist, commentist (comentator), navigator, hypertextualist, surfer, weblocatar (вебожумель), chatter, blogger, forumist, youtuber, facebookist, digitalist, url-ist, wikipedist* etc. HTML-istul

ar fi programatorul sau persoana/utilizatorul care practică inserarea linkurilor pe elementele unui text, urmărind transformarea acestuia în hypertext propriu-zis etc. (în limba rusă am atestat cuvântul *html-урук*: *HTML* + suf. *-урук*). Timpul va arăta care dintre acestea vor avea o viață (electronică) efemeră și care vor deveni cuvinte cu statut plenipotențiar al limbii.

Titlul electronic. După R. Barthes, „titlurile s-ar afla sub regența unei alte funcții, a celei metalingvistice”. Semioticianul francez definește titlul ca *enunț metalingvistic cu funcție aperitivă*, ceea ce înseamnă că trebuie să-i provoace cititorului pofta de lectură (strategie care se înrudește cu suspansul [57, p. 107, 133]. Titlul este partea cea mai dificilă nu doar a meseriei de jurnalist, ci și a internautului care are un spațiu pe web unde postează conținut (blog, site etc.). Nicăieri nu se concentrează laolaltă atât de multe probleme în atât de puține cuvinte. Conform unui studiu efectuat de Poynter Institute of Journalism din SUA, titlurile atrag de două ori mai mulți cititori decât textele propriu-zise, pentru ziare, titlul reprezentând adesea cel mai important element din pagină.

Textul online e mai mult ca oricând marfă, e de vânzare [207]. Titlul textului, el însuși un rezumat (o adnotare), deschide textul. După G. Genette, titlul, care este o formă de *paratext*, nu este atât o barieră sau o graniță, cât e un prag – sau, cu un cuvânt al lui Borges pentru prefață – „antreul” (*l’entrée*) („вестибюль”, în rusă), care permite cititorului fie să intre, fie să se întoarcă și să plece [391, p. 37]. Iată de ce titlul unui hypertext concentrează forța potențială a întregului text nedeschis, neaccesat încă. Titlul trebuie să atragă, să intrige și să ofere plăcerea lecturii textului (R. Barthes), iar pe online – *plăcerea hypertextului*.

Meniul (sau **cuprinsul electronic**), după titlul unui webtext, este frecvent utilizat în calitate de bară cu subtitluri marcate ca linkuri, a căror activare permite utilizatorului accesul la document. Cuprinsurile textelor sunt considerate de unii cercetători elemente creolizate prin care se accede la text. *Peritextul* electronic este cel mai frecvent text cu linkuri (fig. 3.2).

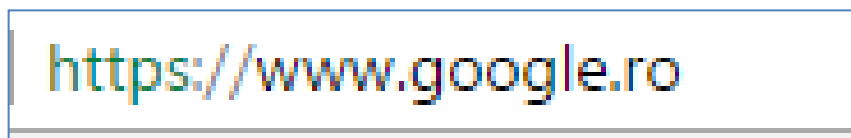
Cuprins [ascunde]	
1	Mediul document
1.1	Preambul
1.2	La început de document
1.3	Rezumat
1.4	Comenzi de împărțire pe secțiuni
1.4.1	Numerotarea secțiunilor
1.5	Anexe
1.6	Paragrafe
1.7	Cuprins
1.7.1	Niveluri de ierarhizare
1.8	Bibliografie

Fig. 3.2. Model de [meniul](#) cu titluri și subtitluri cu linkuri inserate

Indicatorii societății informaționale se referă în foarte mare măsură la realitățile pe care tehnologiile le pot monitoriza, nu în ultimul rând, datorită hypertextului: cuvintele-cheie ale unui text pot deveni „cheia succesului” respectivului text, indicând totodată conceptele cu cel mai mare grad de evoluție semantică într-un anumit domeniu [321].

Linkul-peritext. Linkul-adresă este cel mai modern peritext comprimat într-o unitate abreviată, reprezentând „cotorul noii cărți virtuale, selectate instantaneu din mulțimea de pagini după principiul coincidenței cuvântului, frazei, fragmentului căutat” [509] și indicând astfel „locul” unui text în spațiul virtual.

În calitatea sa de *hypersemn*, este descifrabil: fiecare grafem, simbol, abreviere, care depozitează anumite informații peritextuale sub formă de cod, care nu sunt altceva decât „reminiscente” ale unui nume de utilizator, ale unei denumiri de fișier sau titlu de document), ale unei gradări dintr-o numerotare, poziționarea într-o anumită ierarhie textuală, pagina personală a unui utilizator, semne de punctuație, cifre și alte simboluri de pe tastatură, alte date webografice, cum ar fi: <https://www.>, domeniul (.ro, .fr, .md), extensiunea (.pdf, .html, .doc, .jpg) etc.

Acest șirag de grafeme (toate legate unele de altele) devine semnificant doar în formula generată de program; trunchierea sau modificarea doar a unui singur grafem (semn grafic) îl lipsește instantaneu de semnificația cu care a fost investit prin codificare.

Elementele peritextului-adresă reprezintă așadar o informație comprimată necesară pentru indexarea electronică. Important este faptul că, deși adeseori este indescifrabil, web-semnul respectiv poate avea existență de sine stătătoare, adică să devină unitate independentă a hypertextului. Pentru a fi funcțional, este nevoie să fie „activ”, adică să aibă corespondent în mediul hypertextual, desemnând locul unde se află un document-fișier. Linkul poate fi inserat pe orice element semnificativ sau nesemnificativ al unui text (titlu, cuprins, referință, notă, citat etc.).

Dovada clară a începutului gramaticalizării hyperlinkului o reprezintă osificarea unor elemente componente ale acestuia – @, www., .html, .ro, .com, .doc, .pdf etc. Cu un simplu enter, textul cules care conține aceste elemente și sunt identificabile pe web – se activează instantaneu, făcând posibilă legătura unui element din wordtext, din e-mail etc. de locația sa pe web, de ex.: www.elenarotaru.md, elena_rotaru@yahoo.com etc.

Editarea unui *wordtext*. Opoziția principală dintre cele două tipuri de texte – textul în format tipărit și textul online, virtual – constă în linearitatea primului vs nonlinearitatea celui de-al doilea. Dar noua lui dimensiune virtuală extinde posibilitățile de editare a acestuia. Urmărim să trecem în revistă câteva dintre cele mai importante opțiuni de generare a textului pe care le pune la dispoziția cercetătorului programul de editare Word. Rapiditatea și ușurința accesării acestor mijloace face ca textul elaborat astfel să semene cu produsul unei minitipografii personalizate. Dacă după Claude Lévi-Strauss, secolul XXI va fi al științelor umaniste sau nu va fi deloc, iar după alți specialiști va fi electronic (informatic) sau nu va fi deloc, acceptând ambele poziții, putem afirma că acesta va fi unul tehnologico-umanist. Textul administrativ, al corespondenței de afaceri, textul colocvial, științific, jurnalistic, artistic, textul nonficțional, textul dicționarului și textul enciclopediei, textul scrisorii electronice (e-mailului), textul blogului și textul chatului etc. sunt entități de volum mic, care constituie părți componente ale unui megatext sau supertext sau ale Textului total. Editarea cu ajutorul tehnologiei face ca internautul să fie mai conștient de procesul elaborării (facerii) textului, condiție necesară pentru a îmbunătăți cultura vorbirii și a scrierii.

Utilizatorilor le este furnizată o varietate de instrumente care să faciliteze și să sprijine editarea și redactarea textelor de orice tip. Programul Microsoft Word permite alegerea în timp real a oricărui tip de garnituri de litere pentru editare, corespunzător funcțiilor și stilului textului: mărimea și corpul de literă, redimensionarea semnelor, design al paginii, personalizare, proiectarea pagini în formatul cel mai convenabil (numărul și așezarea coloanelor de text, alinierea rândurilor sau a liniilor de centrare, plasare de anteturi și subsoluri, inserarea de imagini etc.), crearea de metatexte-comentarii plasate convenabil în dreptul fiecărui cuvânt/enunț, alineat, inserare automată de note, referințe, comentarii, indexuri, tabele, cifre, numerotări etc. (fig. 3.4, 3.5).

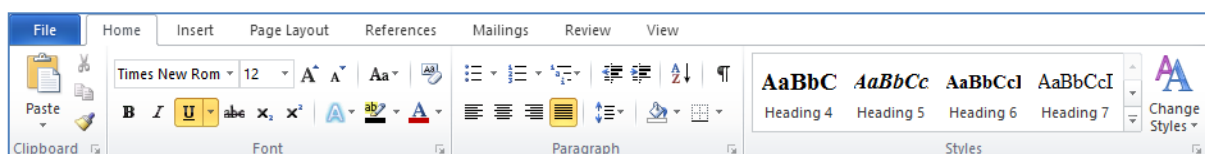

Fig. 3.4. Bara de instrumente a editorului Word

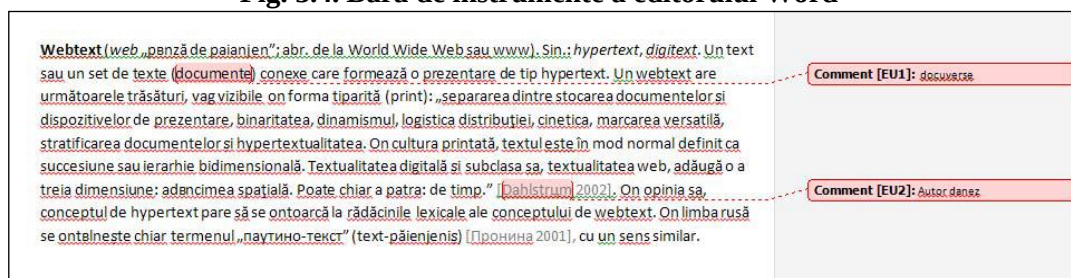

Fig. 3.5. Comentarii afișate la redactarea unui text în Word

De asemenea, Word oferă utilizatorului numeroase posibilități de editare a textului, cum ar fi: verifică corectitudinea textului, avertizează utilizatorul privind detectarea de erori și greșeli de tipar, sugerează varietate de corecții, informează despre posibilele sinonime și antonime referitoare la text, permite utilizatorului să extindă textul prin conexiunile hypertextuale cu alte documente de pe web, permite elaborarea de dicționare și de utilizare eficientă în texte a dicționarilor individualizate (de exemplu, dicționare de acronime), liste cu greșelile tipice pentru detectare automată și corectarea lor), ferestre cu statistici și simboluri, design și marcaje etc. (un *peritext* de gradul 2). Sistemele multimedia și hypermedia permit combinarea textului în format clasic cu elemente nonverbale sau paraverbale: emoticoane (elemente creolizate), audio, animație, video etc. (fig. 3.6, 3.7).

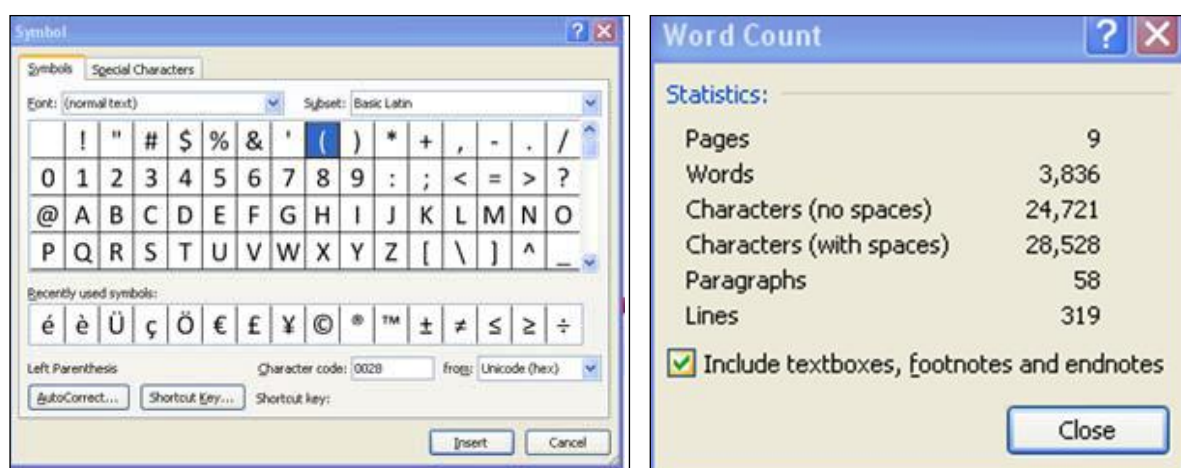

Fig. 3.6. Fereastră cu simboluri și fereastră cu statistici

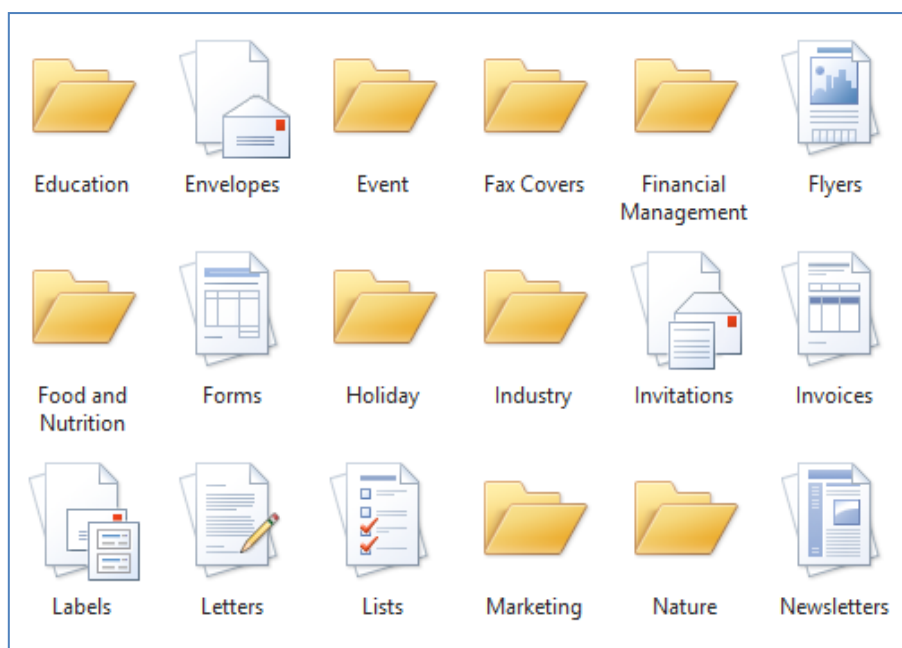

Fig. 3.7. Fereastră multiopțională de editare și gestionare a textului

Editarea unui hypertext. Autorului de texte în format electronic editorul Word îi pune la dispoziție o mulțime de instrumente de lucru ca acesta să poată deveni „hypertext”: opțiunea INSERT HYPERLINK ocupă un loc mai mult decât important. Această opțiune se află în bara de instrumente a oricărui document Word și este cea care realizează legătura textului de alte texte. Transformarea unui text în hypertext e un procedeu facil pentru utilizatorul de rând, constând în identificarea și inserarea linkului-adresă într-o fereastră afișată, legând astfel două surse (texte) între ele (fig. 3.8).

Fig. 3.8. Exemplu al opțiunii de inserare a hyperlinkului într-un document Word

Webografia. *Bibliografie*, ca termen, nu mai corespunde listei de surse online ale unei lucrări științifice. O denumire mai adecvată a acestora ar fi termenul *webografie*. Către sfârșitul anului 2000 au apărut studii în care se făcea distincție între denumirea generică de *bibliografie* și cea de *surse online*. În prezent coexistă un șir întreg de termeni, dar nu există unul singur. Riccardo Ridi trece în revistă cei mai frecvenți termeni prin care este denumită citarea online: *istografie*, *linkgrafie*, *linkografie*, *linkopedie*, *netgrafie*, *sitografie*, *sitotecă*, *webgrafie*, *webliografie*, *webografie*, *webibliografie* [297, p. 248-249]; la aceștia se mai pot adăuga alți termeni precum: *linkuri*, *referințe online*, *referințe webografice*, *www-referințe*, *web-referințe*, *internetgrafie*, *netografie*, *url-grafie* etc. Toate noile denumiri au în componența lor termenii fundamentali ai noului spațiu informațional: *site*, *web*, *link*, *net* + *grafie*, *referințe*, *-pedie*, *-tecă* etc. (fig. 3.9).

Una dintre cele mai explozive și mai interactive forme de epitext electronic sunt **comentariile** (comments-urile) la un hypertext (pe site, blog, rețea etc.) (fig. 3.10).

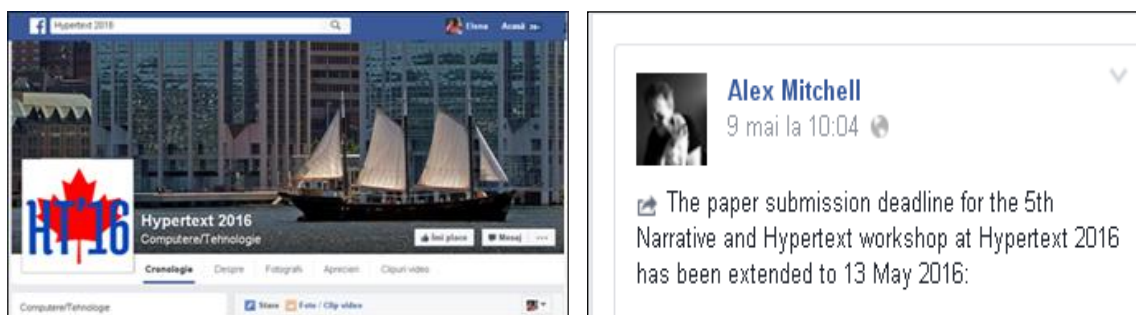

Fig. 3.10. Pagina pe Facebook a [conferinței Hypertext \(HT\) 2016](#). Comentariu pe pagină

Comentariile sunt în mod obligatoriu însoțite de numele sau nickname-ul utilizatorului, care este, de regulă, activat prin link. Aceste marcări prin link fac posibilă interactivitatea textelor și dinamismul acestora. Conversațiile înregistrate în timp real pot fi considerate genuri moderne ale peritextului. Formatul online al textului a generat noi elemente ale epitextului: banerele, indicele de citare web, indicele de accesare, numărul de accesări, numărul de vizitatori, numărul de like-uri (aprecieri), numărul de distribuiri (share) pe rețelele sociale, forumuri etc. Aceste statistici în formare reprezintă oglinda „contractului comunicativ” (social sau public-metrics) [14]. Mai nou, asemenea forme publice de discuție au devenit și prerogativa textelor științifice (proiectele *liquidpub*).

Spațiul electronic are nevoie de peritext la fel de mult ca și de textul propriu-zis. Motoarele de căutare substituie munca bibliotecarilor tradiționali, punând la dispoziția utilizatorilor în timp record și într-o cantitate uriașă informația solicitată. Cu cât mai frecvent este accesat un link, deci cu cât mai mulți utilizatori fac clic pe el, cu atât mai important devine semnul din perspectiva repetitivității. Frecvența accesării linkurilor este un indiciu extrem de important al gradului de utilizare a semnului lingvotehnologic. Cu ajutorul metodelor altmetrice este monitorizată evoluția în timp a acestor semne de generație nouă.

De ce e nevoie de toate aceste calcule, se poate întreba un specialist al umanioarelor de orientare netehnologizată? Pentru a avea un tablou mai clar, mai vizibil, mai cuprinzător a ceea ce se întâmplă în actul de limbaj online. Măsurarea timpului în care un cuvânt, o expresie sau un text devin bun de uz public, precum și frecvența utilizării lor – arată tempoul în care unitățile limbii au șansa să intre și să se mențină în circuitul viu al semnelor. Datorită înregistrării cuvintelor în spațiul online, analiza în diacronie a vieții cuvintelor va avea un suport mult mai performant pentru statistici, monitorizări etc. Acest depozit se completează continuu, prin contribuția tuturor, pe toate canalele, cu toate mijloacele.

În fine, conceptul de *paratext* oferă un cadru unificat pentru studiul elucidării complexității semiotice a textului în rețea. Pentru a integra multiple instanțe (cititorul, autorul) și a stabili relații în același spațiu de pe ecran, se accentuează eterogenitatea funcțională a ceea ce se poate întâmpla acolo. În măsura în care un paratext mediază între text și utilizator, el conduce la accesare mai bună a textului. Cu toate că conceptul de *paratextualitate* a fost emis cu privire la textul literar, propunerea lui Genette își găsește aplicare perfectă și pentru funcționarea *paratextului* pe Web: scopul acestuia e de a influența sau a manipula, conștient sau inconștient, utilizatorul hypertextului.

„GENURILE” hypertextuale. Citatul și plagiatul, manifestabile ca hyperlink în spațiul web, sunt 2 dintre cele mai importante și mai vizibile specii și formule ale hypertextului. Fiind mai mică, sub raportul numărului de semne, *referința hypertextuală* și-a extins funcțiile în spațiul web, și este abordabilă, într-un sens mai larg, ca *paratext* (*peritext* și *epitext*). Toate cele 3 specii fundamentale (citatul, referința și plagiatul – a se vedea cap. 1.3.3) sunt depistabile fie în varii genuri ale mediului online (care păstrează o clară legătură cu speciile și genurile textului pe hârtie), sau în genuri noi, precum website-ul, e-mailul, chatul, forumul de discuții, comentariul, blogul, rețeaua socială etc. Mai jos, le trecem în revistă (cu observația că acestea constituie obiect aprins de discuție al specialiștilor), studiul genurilor online fiind unul deosebit de prolific la ora actuală [356].

Website-ul (gen hypertextual prin excelență [444]) este un grup de pagini web multimedia (care conțin texte, imagini, video, forum etc.), accesibile oricărui internaut, pe o temă anume, conectate între ele prin hyperlinkuri. Un site e administrat de către un webmaster sau se actualizează în mod automat și permanent de către utilizatori (fig. 3.11).

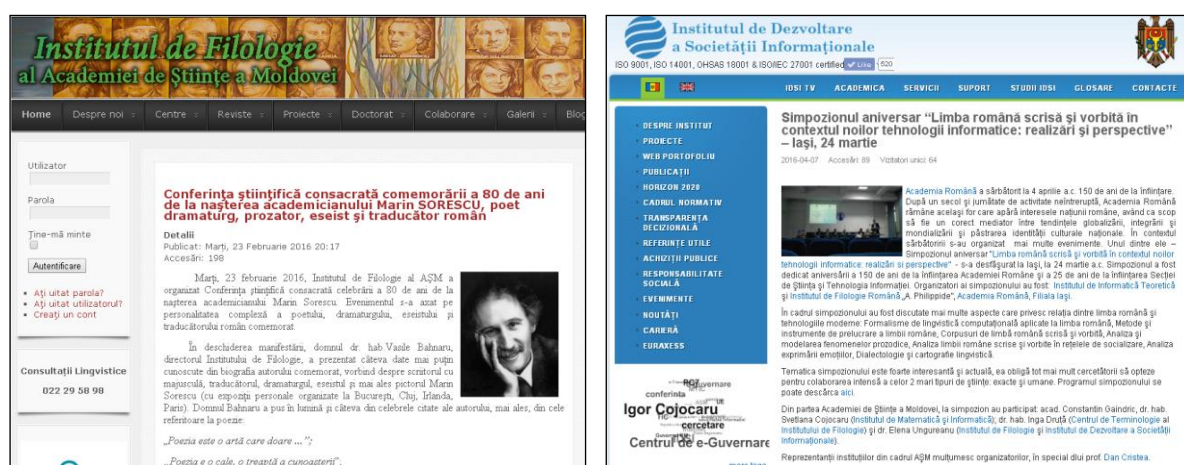

Fig. 3.11. Pagină a website-ului IF <http://www.if.asm.md/> și a website-ului IDSI (<http://www.idsi.md/>)

E-mailul (mesajul e-mail) este un mesaj de poștă electronică (serviciu web), constituind un transfer de text, date, imagini, înregistrări audio/video etc., între adrese ale utilizatorilor de computere (de exemplu, prin Yahoo messenger – un serviciu gratuit). Hypertextualitatea limbajului e-mailului se datorează, în primul rând, linkurilor din interiorul textului „e-mailat”, posibilității de a le accesa direct din textul expedit & primit, precum și linkurilor din peritextul e-mailului (adresa expeditorului, destinatarului etc.). Astfel, prin lista linkurilor cu adrese de utilizatori se pot crea comunități virtuale, accesibile instantaneu. Mesajul nesolicitat (numit și *spam*) este un e-mail străin, nedorit, trimis în scopuri de marketing, către un număr mare de destinatari în același timp [467; 156, p. 109-110] (fig. 3.12).

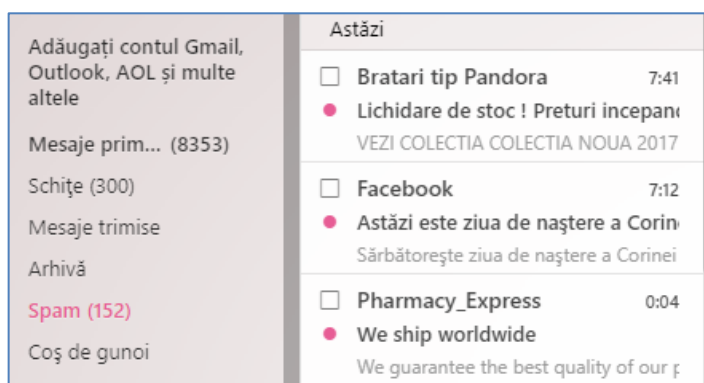

Fig. 3.12. Pagina de e-mail cu spam

Chatul reprezintă un dialog sau schimb de replici scrise între două sau mai multe persoane, prin intermediul unui canal electronic de transmitere a informației, transformând comunicarea scrisă într-una asemănătoare cu cea orală, servită de cuvântul scris.

Forumul de discuții este un site de conversații pe Internet, centrat pe o anumită temă, unde se pot posta mesaje online în timp real (unde utilizatorii scriu mesaje ce apar instantaneu pe ecran, unul după celălalt). În anumite versiuni, mesajele sunt înlocuite cu altele noi după ce sunt scrise, astfel încât doar ultimele mesaje sunt vizibile; în timp ce în altele toate mesajele sunt păstrate. Unele forumuri de discuție solicită înregistrare, altele conțin arhive, altele sunt moderate, administratorul forumului având dreptul să șteargă sau să editeze orice mesaj postat sau să aplice interdicții utilizatorilor abuzivi.

Comentariile sunt mesajele scrise de utilizatori pe chat, pe blog, forum etc., element al *metatextului* și totodată *epitext*. În contextul operei literare, chiar și „cel mai simplu comentariu repetă opera și o modifică” [89, p. 16].

Blogul este un jurnal public online (*blog* mai este numit uneori și un website). Principala formă de comunicare a informației este articolul de fond. Articolele pot fi sau nu

comentate, iar comentariile pot fi sau nu cenzurate. Jurnalismul online e hypertextual prin definiție. Jurnalul e situat de către specialiști la intersecția dintre literatură (textul ficțional) și textul nonficțional (a se vedea revista [139, un număr dedicat bloggingului; 312; 341; 355]).

Rețeaua socială (de socializare) constituie un instrument interactiv de comunicare între utilizatorii rețelei Internet (de exemplu, Facebook, Twitter, Instagram etc.). La nivel global, fenomenul acoperă cca 30% din populație. Face parte din fenomenul web 2.0, membrii lor contribuind la colectarea și răspândirea rapidă a informațiilor pe întregul glob. Are un mare impact în societate, făcând parte din revoluția social media [14]. Facebook, de exemplu (unul dintre fondatorii căruia este Mark Zuckerberg, cel mai mediatizat), a ajuns la impresionanta cifră de 1 miliard de utilizatori.

Unii cercetători văd în rețele un adevărat pericol pentru celelalte forme de comunicare, în timp ce alții văd aici o alternativă a tot ceea ce există la nivel de interacțiune umană. *Social media* se bazează pe modalitatea interactivă a comunicării și a promovării. Interactivitatea rețelelor se bazează, în primul rând, pe sistemul de legături hypertextuale. Datorită hyperlinkurilor, internauți practică o intensă activitate de relaționare a textelor proprii cu ale celorlalți internauți [351; 408].

La finele verii 2015, [Mark Zuckerberg](#) declara că fiecare al 7-lea om de pe planetă este conectat cu alți oameni pe Facebook. Deci rețeaua de socializare Facebook a atins cifra de 1 miliard de utilizatori – fiecare al 7-lea om de pe planetă. Așadar, cuvântul *Facebook* poate fi considerat unul din marcherii timpului nostru. Hypertextul rețelelor sociale este împânzit de hyperlinkuri, care permit navigarea ușoară și profund interactivă (fig. 3.13).

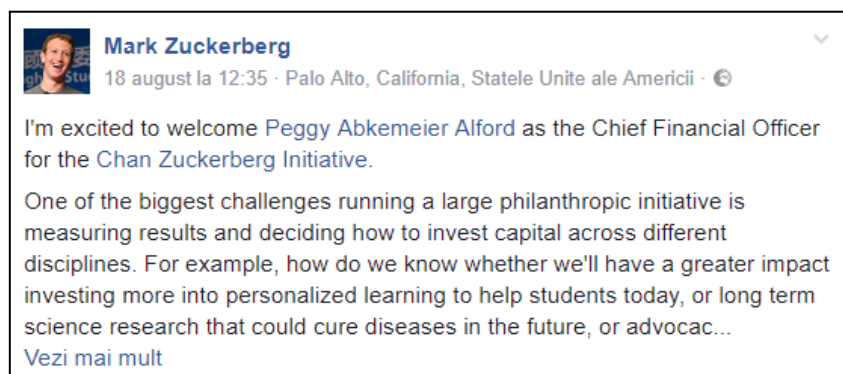

Fig. 3.13. Postare cu linkuri inserate (pagina de Facebook a fondatorului rețelei (2017))

În calitate de subgenuri ale website-ului, am remarca, în mod special, dicționarele și enciclopediile online (cap. 3.3), iar dintre genurile hyperliteraturii se poate remarca poezia vizuală, poezia concretă, poezia hypertextuală etc. Numeroase alte tipuri și aspecte ale comunicării online se află într-o efervescentă fază de germinare.

3.3. [WIKIPEDIA](#)– UN EXEMPLU CLASIC DE HYPERTEXT

3.3.1. Enciclopedia vs [Wikipedia](#)

Dicționarele și **enciclopediile** sunt unele dintre cele mai importante cărți ale omenirii. Primele înregistrează toate cuvintele și această activitate nu are sfârșit, limba fiind în permanentă dezvoltare; iar enciclopediile depozitează toată cunoașterea lumii. Orice descoperire științifică ajunge într-un sfârșit într-o enciclopedie sau într-un dicționar. U.Eco observa, în „Utopia dicționarului în semantica modernă”: „către jumătatea secolului trecut s-a încetățenit tot mai mult – mai ales în afara semanticilor cognitiviste, convingerea potrivit căreia competența lingvistică este întotdeauna *enciclopedică* și că în reprezentarea semantică nu se pot introduce (decât în mod provizoriu și cu scopuri precise de analiză) distincții între cunoștințele lingvistice și cunoașterea lumii” [60, p. 23]. Ei bine, enciclopedia este singurul mijloc „prin care putem justifica nu doar funcționarea oricărui sistem semiotic, dar și viața unei culturi ca sistem de semne semiotice interconexe” [60, p. 49].

Pe web, textele sunt nu pur și simplu texte, ele sunt hypertexte. Lucrările lexicografice, cum ar fi enciclopediile, dicționarele, glosarele, vocabularele etc. sunt considerate produse clasice în acest sens – hypermegatexte. Mai ales hypertextul lexicografic poate fi reprezentat ca rețea [220; 222; 475; 476, p. 90-94], în care textului i se adaugă, în primul rând, alte texte, apoi: fotografii, imagini, picturi, audio, video, legate printr-o varietate de relații de respectivul text, și care, la rândul lor, sunt recreate prin lectură și interpretate de către cititorul-navigator în spațiul Internetului.

Pe lângă faptul că dicționarele și enciclopediile publicate pe hârtie sunt considerate prin definiție produse în care cuvintele relaționează între ele, formatul electronic oferă avantajul de a vizualiza legăturile intertextuale și a spori gradul de interconectivitate. Nimeni nu citește un dicționar cap-coadă (cu excepția cercetătorilor, redactorilor și corectorilor, iar unii zic și a nebunilor :); dicționarul se citește prin apelarea unui cuvânt concret, deci se citește pe sărite, nelinear. Navigarea în textul de dicționar online se face prin intermediul opțiunilor de căutare. După nonlinearitate, ca trăsătură fundamentală, capacitatea de schimbare, de continuă productivitate este cea mai importantă. Dinamismul hypertextului se manifestă în capacitatea acestuia de a nu rămâne în aceeași ipostază, de a se modifica intermitent. În cazul textului de hârtie, dinamismul sau modificările sunt imposibil sau mult mai greu de urmărit.

[Wikipedia](#). Ca parte a fenomenului cunoscut sub numele de Web 2.0, se consideră că Wikipedia este o resursă de informații inteligente generate în regim de libertate reală, motiv pentru care este numită *enciclopedie liberă* sau *enciclopedie populară* [364], adică e a

publicului larg, în comparație cu enciclopedia de tip academic, elaborată de un grup relativ restrâns de experți. În calitate de *hypermegatext*, Wikipedia este unul dintre cele mai importante proiecte globale care încep să pună în aplicare dorința de demult a omenirii de a avea acces la informații oricând, oriunde și la orice tip. Acest vis nu mai este o utopie. Actualmente, lexicografia „populară” – Wikipedia, dar și, într-o măsură mai mică proiectul filial Wiktionary – nu doar că intră în concurență cu enciclopedia științifică academică, ci o depășesc calitativ în multe privințe, devenind pentru o bună parte a populației sursa fără alternativă de date lexicografice.

Fenomenul Wikipedia reprezintă o adevărată industrie tehnologizată, o ideologie și o mitologie a textului enciclopedic [211]. Cu toate dezavantajele pe care i se poate depista cu ușurință, lexicografia online se impune în ritmuri incredibile la nivel global. Cercetările în domeniul lexicografiei mediate de tehnologii devin tot mai populare [235; 237; 266; 473; 495], iar instrumentele pe care aceasta le oferă sunt accesibile, interactive și gratuite.

Proiectul a fost fondat la 15 ianuarie 2001, de către doi americani: informaticianul Jimmy Wales și filosoful Larry Sanger. Această proiect devenit instituție este o enciclopedie generală, disponibilă pe Internet în 295 de limbi, având conținut deschis tuturor, atât pentru utilizare, cât și pentru dezvoltare. Este administrată de fundația non-profit **Wikimedia**, dezvoltată și manageriată de mii de specialiști din toate țările lumii, completată progresiv de milioane de voluntari și accesată continuu de miliarde de utilizatori. Face parte din fenomenul numit Web 2.0. Produsele de tip Wikipedia reprezintă doar un tip de enciclopedie online, care au specificația „free” (la fel ca și unele dicționare). Printr-o formulă general acceptată, Wikipedia este considerată a fi expresia **libertății** complete a schimbului de informații intelectuale. Pe marginea acestei opinii se duc cele mai aprinse și controversate discuții. Pe net există nenumărate enciclopedii în toate limbile de tipul „free” (liber) [474].

Pentru a nu se confunda Wikipedia cu alte tipuri de enciclopedii, pe site-ul ei a fost creată o pagină specială cu titlul omonim, din care reproducem câteva aspecte, pagina fiind un adevărat ghid care reflectă „politica oficială a proiectului Wikipedia în limba română. Ea este considerată ca fiind un standard larg acceptat, pe care editorii Wikipedia trebuie să-l urmeze”. Fiind întâi de toate o enciclopedie, în ea se găsesc date, fapte, statistici și explicații legate de lucrări, țări, persoane, concepte și evenimente, precum și alte informații utile. Într-un dicționar se găsesc definiții ale cuvintelor dintr-o limbă. Enciclopedia documentează un *concept*, în timp ce dicționarul documentează *cuvinte*.

Autoritatea și credibilitatea Wikipediei. Obiectivul website-ului de a avea **1 miliard de utilizatori**, potrivit lui Sue Gardner, director executiv al companiei, anunță un nou format al lexicografiei moderne. Cât de amplu e fenomenul „wikipedierii” ne-o poate arăta multitudinea de enciclopedii online din întreaga lume. Wikipedia are chiar o pagină dedicată celor mai notabile dintre ele [276]. Rapoartele internaționale (Wikimedia Raport 2012-[2016](#)) prezintă date impunătoare: peste jumătate de miliard de vizitatori unici pentru toate proiectele Wikimedia (jumătate de miliard număra deja la finele anului 2013; 40 de milioane de articole, locul fruntașe în top website-uri în lume după numărul de vizitatori unici). Astfel, Wikipedia engleză a ajuns în 2016 la 5,4 milioane de articole, Wikipedia suedeză – la 3,7 milioane de articole, Wikipedia germană – la 2 milioane, Wikipedia franceză – la 1,8 milioane, Wikipedia rusească – la 1,4 milioane, iar Wikipedia japoneză – la 1 milion de articole. În fiecare zi, pe Wikipedia sunt adăugate 15 000 de noi articole, pe site-urile Wikimedia se operează 390 000 de modificări, utilizatorii ei accesează 520 de milioane de pagini de cunoștințe gratuite. În întreaga lume, numărul de vizualizări ale paginilor de pe versiunile mobile ale Wikipediei a crescut cu 170 de milioane. Nicio enciclopedie din lume în format tipar nu cunoaște asemenea ritmuri și nu este atât de bogată precum Wikipedia. În acest sens, este suficient să examinăm datele furnizate de portalul [Alexa.com](#), potrivit căruia Wikipedia ocupă permanent un loc onorabil – locul 5 la nivel global între toate site-urile ([alte surse](#) indică locul 6 în mai 2017). Numărul de linkuri care vin de la motoarele de căutare pentru iunie 2017 este unul impresionabil (46%), incomparabil mai mare față de celelalte website-uri din top. Acest fapt vorbește de la sine: inserarea de linkuri este unul dintre cele mai importante principii de funcționare și de elaborare a wikitextelor. Indicatorul Numărul total de linkuri către site indică peste un milion (de doar două ori mai mic decât al gigantului Google și aproape același cu al rețelei sociale Instagram) (Tabelul 3.1).

Tabelul 3.1. [Ratingul](#) website-urilor și indicatorii lor webometrici

Locul	Website-ul	Timp de navigare pe site (zilnic)	Vizionări zilnice per vizitator	% din traficul de căutare	Numărul de linkuri către site
1	Google.com	8:24	8.10	2.60%	2882789
2	Youtube.com	9:14	5.34	9.90%	2232947
3	Facebook.com	11:10	4.13	5.90%	6534681
4	Baidu.com	8:01	6.51	5.90%	97245
5	Wikipedia.org	4:24	3.37	46.00%	1304444
6	Yahoo.com	4:21	3.81	5.80%	503373

Enciclopedia Britanică vs Wikipedia. Pentru a înțelege mai bine comparația dintre textul tipărit și cel online al enciclopediei am încercat o paralelă între [Enciclopedia Britanică](#) și Wikipedia. *Encyclopaedia Britannica* este cea mai veche enciclopedie generală de limbă engleză și e considerată ca fiind prima autoritate în domeniu. După 244 de ani de la apariție, editura a decis în anul 2012 să renunțe la varianta pe suport de hârtie a enciclopediei. Ultima ediție publicată a fost cea din 2010, în 32 de volume, care se vinde cu 1395 de dolari. Motivul deciziei este Wikipedia, care, fiind gratuită, a dus, practic, la stagnarea aproape totală a vânzărilor. Compania care editează *Encyclopaedia Britannica* a decis să se reorienteze pe enciclopedii online și pe materiale educaționale. Actuala variantă a enciclopediei rămâne accesibilă pe Internet, cu imagini și fișiere video, pe baza unui abonament anual cu prețul de 70 de dolari. Așadar, un reper fundamental al lexicografiei din toate timpurile a acceptat să funcționeze exclusiv în spațiul virtual. Câtă vreme se mai consideră că numai hârtia dă garanția perenității, britanicii au și luat o decizie radicală. Utilizatorul e cel care dictează cererea pe piața științifică: o enciclopedie pentru care lucrează peste mii de experți are un cuvânt greu de spus în economia cunoașterii globale.

Trimiterile constante (citările) ambelor produse indicate mai sus sunt dovada că ambele au un grad înalt de autoritare și credibilitate. Astfel, din 2000 de persoane intervievate, 64% au declarat că manifestă încredere în veridicitatea informațiilor scrise și postate de autorii Wikipedia. Un sondaj de opinie realizat în anul 2014 de [Institutul YouGov](#) a arătat că britanicii au mai multă încredere în [Wikipedia](#) decât în mass-media, adică în presa scrisă, radio și televiziune. Comentând datele sondajului, [Jimmy Wales](#), a afirmat că acest lucru „este chiar un pic **înfricoșător**” [292]. Pentru comparație, amintim că gradul de încredere față de Enciclopedia Britanică, una din cele mai veridice și mai cotate surse enciclopedice din lume la ora actuală, este de 83%. Conform datelor de pe Wikipedia, *Encyclopaedia Britannica* este considerată ca fiind prima autoritate în domeniu, articolele sale sunt obiective, de încredere și bine scrise. Ca să dea și mai multă speranță celor care cred în Wikipedia, fondatorul Jimmy Wales ei a promis: „Nu mă voi odihni până când nu ne vom bucura din partea publicului de o încredere mai mare decât cea acordată pentru *Encyclopaedia Britannica*”. Datele unui sondaj arată că cercetătorii apelează frecvent la Wikipedia: din 1000 de oameni de știință mai mult de 70% consultă în mod regulat subiecte științifice pe Wikipedia (datele se referă la enciclopedia anglofonă) [264]. Din numeroasele date statistice, observăm că se operează constant cu cifre de milioane și miliarde, fapt care conferă acestui „fenomen social, tehnologic și cultural numit „Wikipedia” un statut cu un impact

extraordinar. Ca să înțelegem mai bine comparația, ținem să remarcăm faptul că doar în versiunea engleză există 5 milioane de articole, ceea ce înseamnă cca 3 miliarde de cuvinte, adică cca 17 miliarde de caractere, deci, un volum tipărit = 8 milioane de caractere, sau 1,3 milioane de cuvinte, sau 2,3 mii de articole. [Textul Wikipediei](#) în limba engleză este în prezent echivalent cu 2194 de volume de *Encyclopaedia Britannica*, care este cea mai cunoscută și cea mai veche enciclopedie în limba engleză. Aceasta din urmă este scrisă de aproximativ 100 de editori și mai mult de 4.000 de contribuitori, care au inclus 110 laureați ai premiului Nobel și cinci președinți americani. A fost publicată pentru prima dată între 1768 și 1771, în Edinburgh, Scoția, în 3 volume. A doua ediție avea deja 10 volume, iar a patra (1801–1810) s-ar fi extins până la 20 de volume. Pentru scrierea enciclopediei au fost recrutați numeroși colaboratori eminenți, edițiile a 9-a (1875–1889) și a 11-a (1911) fiind considerate enciclopedii reper pentru stilul în care au fost elaborate. Începând cu ediția a 11-a și achiziționarea sa de către o firmă americană, Britannica a simplificat și a scurtat articolele pentru a putea extinde promovarea sa pe piața nord-americană. Din anul 1933, Britannica a devenit prima enciclopedie care a adoptat un tip de „**revizuire continuă**” (pe care îl va prelua Wikipedia), însemnând că aceasta este permanent retipărită, iar fiecare articol este actualizat în conformitate cu un anumit model. Din luna martie a anului 2012, *Encyclopaedia Britannica* a anunțat că nu va mai publica ediții tipărite, ci se va concentra pe versiunea sa online, *Encyclopaedia Britannica Online*. Datorită costurilor mai mici și ritmului mult mai rapid de scriere, speră vor avea mult mai mulți cititori (utilizatori). Diferențele majore dintre cele 2 produse sunt prezentate în Tabelul 3.2.

Tabelul 3.2. Caracteristici tehnice: Enciclopedia Britanică vs Wikipedia

Caracteristici	Encyclopaedia Britannica, 32 vol.	Wikipedia
Anul fondării	1768	2001
Ani de existență	244	15
Număr de cuvinte	44 de milioane	miliarde
Număr de subiecte	500 000 de subiecte	milioane
Număr de articole	-	35 de milioane
Număr de vizualizări	-	18 miliarde (2014)
Număr de vizitatori unici	-	500 de milioane în fiecare lună
Număr de limbi	-	295 de limbi și dialecte
Număr de autori/conturi	-	25 de milioane de conturi
Număr de editori activi	-	72000 editori activi (2015)
Număr de experți	1500 de experți	administratori și voluntari

Discutând despre impactul cultural, didactic și social al Wikipediei [235], Vandendorpe constată puternicul impact cultural al acesteia prin calitatea de a-i face pe oameni (voluntari) responsabili în legătură cu cuvântul online și coparticipativi la elaborarea enciclopediilor. Fiecare poate contribui în măsura talentului și a cunoștințelor proprii la dezvoltarea produsului: fie prin traducerea de articole scrise într-o versiune străină, fie prin reorganizarea structurii unui articol, adăugând texte, ilustrații statice/dinamice, diagrame, infografice, video și audio, precum și completări și modificări la cele deja postate, fie prin corectarea greșelilor sau prin „patrularea” enciclopediei, pentru a identifica și înlătura actele de vandalism.

Dacă unii profesori continuă să deteste necesitatea consultării Wikipediei, cercetătorii, dimpotrivă, o recomandă, afirmând că: „instituțiile de învățământ ar trebui să utilizeze Wikipedia ca un instrument de predare, „instrument educațional pentru a învăța să respecte binele public și să nu vandalizeze articole; instrument de formare pentru lectura critică, în special, de a învăța să nu ia drept adevăr curat tot ce este scris: verificarea prezenței sursei credibile, comparând diferite versiuni ale unui articol, comparând versiunea franceză, de pildă, cu versiuni scrise în alte limbi, ceea ce te obligă să faci cercetări suplimentare în alte surse, digitale sau imprimare” [235, p. 17-30].

Informațiile de pe Wikipedia se citează, se traduc și se intersectează dintr-o limbă în alta cu o frecvență și o reapiditate incredibile. Structura și legăturile hypertextuale ale produselor de tip Wikipedia sunt nu doar vizibile și analizabile, panorama acestor legături, pe care tot tehnologiile web le pot genera, arată cât de extinsă poate fi o rețea care se creează în cadrul și în jurul Enciclopediei libere. Aceste posibilități se datorează în mare parte diferențelor majore dintre textul tipărit al enciclopediei și textul digital (Tabelul 3.3).

Tabelul 3.3. Caracteristici Enciclopedie tipărită vs Wikipedia

Enciclopedie tipărită	Wikipedia
Carte	Website
Textul enciclopediei tipărite este static, „bătut în cuie”, rigid, definitiv.	Textul Wikipediei este „lichid” (dinamic, modificabil).
Expunere lineară	Construcție nonlinară sau multilinară
Pagini tipărite	Pagini web cu linkuri interne și externe
Text finit (cu început și sfârșit)	Text infinit, deschis (fără început și fără sfârșit)
Un autor/câțiva autori	Mulți autori (necunoscuți între ei)
Structură ierarhică, centralizată	Structură democratică, liberă, descentralizată
Autorul deține controlul	Lectură interactivă
Căutare dificilă a cuvintelor – prin răsfoirea paginilor.	Căutare simplă a articolelor și subiectelor – prin tastare sau click cu cursorul.

Imposibilitatea căutării mai multor articole simultan.	Posibilitatea căutării mai multor definiții simultan, prin deschiderea mai multor ferestre.
Căutare în mai multe dicționare simultan necesită mai mult timp și mai mult spațiu.	Căutare în mai multe dicționare simultan și afișare momentană a rezultatelor la căutare.
Imposibilitate de a corecta erorile.	Posibilitate de a corecta erorile.
Imposibilitate de a completa enciclopedia tipărită cu definiții noi. Imposibilitate de a comenta pe marginea articolelor, de a înlătura ambiguitățile sau erorile (de tipar sau conceptuale).	Extensibilitate continuă a Wikipediei. Posibilitate de a îmbogăți în permanență baza de date cu definiții noi. Comentare și discuții active pe marginea articolelor, modificărilor sau ștergerii acestora.
Pentru a face referință într-un text tipărit la un articol dintr-o enciclopedie este nevoie de rescrierea (reluarea) textului respectiv.	Pentru a face referință într-un text tipărit sau într-unul online la un articol de pe Wikipedia este suficientă referința online în sine. De asemenea, citatul poate fi marcat și copiat cu ușurință în noul (hyper)text.
Enciclopediile tipărite oferă, de regulă, doar informație elaborată și evaluată de experți (specialiști în domeniu).	Wikipedia este elaborată de voluntari (publicul larg), sub supravegherea administratorilor. Aceștia pot fi sau nu specialiști în domeniu.
Cititorului îi pot fi rezervate, ca excepție, câteva pagini albe pentru eventuale adăugiri și comentarii, care nu vor fi cunoscute, poate, niciodată editorilor/autorilor. Nu este prevăzută comunicarea autorului cu cititorul enciclopediei și nici de a se pronunța asupra calității informației din enciclopedie.	Utilizatorului îi este rezervat spațiu nelimitat pentru adăugiri și comentarii, care se afișează imediat, spre cunoștința editorilor sau a publicului larg. Este prevăzută comunicarea cu utilizatorul pe forum sau pe blog și acestuia i se rezervă dreptul și posibilitatea de a se pronunța asupra calității informației din dicționar.
Pentru achiziționarea unei enciclopedii sunt necesare investiții financiare.	Wikipedia este disponibilă gratuit tuturor utilizatorilor și contribuitorilor.
Parcurgerea unei enciclopedii tipărite necesită mult timp, concentrare și forțe.	Parcurgerea Wikipediei este mult mai dinamică decât a unei enciclopedii de tipar.
Enciclopediile nu oferă statistici despre conținut, cititori etc.	Wikipedia oferă numeroase seturi de date, statistici despre orice aspect care privește conținutul, utilizatorii, timpul, volumul etc.

Există numeroase studii academice, care scot în evidență multiplele probleme ale politicii de editare a Wikipediei. În primul rând, există prea multe politici – cca 50, toate variabile, Wikipedia devine pârținoare prin multe articole. Edwin Blacs critică Wikipedia pentru că e un amestec de „adevăr, adevăr parțial și minciună”. Îi lipsește abordarea explicită, elimină multe subiecte de interes, îngroașă altele neimportante, creează convingeri false pe bază de informații incomplete, unor subiecte li se atribuie o notorietate pe care nu o au și cu

care este manipulată opinia publică; numeroasele cazuri de plagiat – și doar aceste deficiențe enumerate ne fac să ne gândim ce produs neordinar este Wikipedia (fig. 3.14, 3.15).

Fig. 3.14. Wikipedia #Edit2014 – imagine cu fișe de text (captură [video](#))

Fig. 3.15. Wikipedia #Edit2015 – sloganuri-intertext (captură [video](#))

Un cercetător pasionat al enciclopediei, Jean Goodwin, afirmă că în Wikipedia trebuie să ne încredem cu prudență, și totuși, acest produs are o importanță pragmatică covârșitoare, având în vedere că la elaborarea ei contribuie mii și mii de utilizatori. Cristian Vandendorpe numește Wikipedia „o utopie galopând” („[une utopie en marche](#)”) [235]. În opinia sa, proiectul poate satisface nevoile unei lumi în care mass-media nu mai este credibilă, iar schimburile dintre culturi trebuie să se bazeze pe instrumente multilingve care depășesc frontierele unei înțelegeri înguste a fenomenelor. Bogăția conținutului Wikipediei, actualizarea sa continuă și flexibilitatea formulei de editare fac din Wikipedia o „megatipografie a hypertextelor”, o web-tipografie. Confruntându-se cu dinamismul versiunii în limba engleză a Wikipediei, autorul îndeamnă lumea francofonă să contribuie la dezvoltarea și perfecționarea acestui instrument, pentru a evita marginalizarea limbii franceze. Dacă activitatea marilor enciclopediști și iluminaști a avut dintotdeauna un impact considerabil asupra mentalității, există toate motivele să credem că Wikipedia va contribui în mod semnificativ la modelarea culturii virtuale în acest nou secol într-o lume globalizată.

[Jimmy Wales](#), unul dintre fondatorii Wikipediei, a ținut în 2005 un discurs memorabil despre nașterea Wikipediei (www.ted.com), unde afirmă încrezător că misiunea Wikipediei e de a oferi o enciclopedie fiecărei persoane de pe planetă, ale cărei ritmuri de completare și bogăție a informației nu au precedent în istorie. Această modalitate de a genera fapte de cultură (hypertextuale) este una democratică, ferită de limitele dictate de fixarea definitivă, o dată și pentru totdeauna, a semnificațiilor cuvântului înregistrat în enciclopediile și dicționarele tipărite.

3.3.2. Caracteristicile hypertextuale ale Wikipediei

Toate caracteristicile hypertextului, descrise în cap. 2.3.3, sunt valabile, în primul rând pentru Wikipedia, care este un produs exemplar în acest sens.

Nonlinearitatea Wikipediei – enciclopedia online Wikipedia nu poate fi citită de la pagina 1 până la ultima pagină, ca o carte tipărită, deoarece paginile ei sunt amplasate reticular. Chiar dacă ar putea fi tipărită, așa cum a arătat proiectul „PrintWikipedia” (Anexa 5), paginarea ar fi o convenție. Orice subiect are pagina sa pe care este descris printr-un text enciclopedic, care are surse citate, note, este ilustrat cu imagini, video, audio, diagrame etc. Principiul fundamental al descrierii enciclopedice constă în legarea tuturor termenilor semnificativi între ei, prin referințe intratextuale și extratextuale (cu alte pagini ale Wikipediei, în aceeași limbă sau în mai multe limbi). Pe aceștia se inserează link de culoare albastră, iar accesarea lor trimite utilizatorul către pagina respectivă. Unele pagini au foarte multe linkuri, în timp ce altele au foarte puține, dar și linkuri în așteptare. Există liste cu termenii cei mai indicați să fie descriși, fiind elaborate de către administratorii Wikipediei engleze, în conformitate cu o politică editorială.

Virtualitatea Wikipediei – Enciclopedia online nu are decât existență virtuală. Ea se scrie numai online, de către utilizatori și administratori care muncesc pe online. În ceea ce privește editarea în formă de carte sau cărți a unor masive din Wikipedia, acest fapt este mai degrabă o excepție și un exercițiu care e menit să arate cât de voluminoasă este Wikipedia online, adică în mediul său firesc de existență. Prin tipărire se distruge structura nelineară și textele sunt de fapt rearanjate linear pentru a putea fi citite ca atare.

O altă trăsătură privește **globalitatea Wikipediei**, care se referă la faptul că ea acoperă toate limbile globului, la ea poate participa orice voluntar de pe glob, care poate contribui la versiunile Wikipediei în orice limbă etc. În ceea ce privește **libertatea Wikipediei**, o vedem în faptul că voluntarii nu sunt obligați de către nimeni să contribuie la editarea ei, de asemenea, nimeni nu e obligat să utilizeze Wikipedia ca sursă de referință, dar nimeni nu interzice să fie utilizată în cercetare sau în învățământ. Ierarhiile și topurile articolelor, cuvintelor-cheie, linkurilor, autorilor etc. se construiesc în funcție de voturile utilizatorilor. Nu există un cuvânt căruia să i se dea prioritate – toate cuvintele sunt egale. Orice utilizator poate accesa și edita orice cuvânt, orice subiect.

O altă caracteristică este **citaționalitatea Wikipediei**. Se referă la faptul că orice frază de pe Wikipedia poate fi copiată prin inserare și apoi citată oriunde în orice alt document. Dar cel mai important aspect al citaționalității este faptul că orice link (hyperlegătură)

utilizat(ă) pe pagina articolelor de pe Wikipedia înseamnă o posibilitate de citare; o nouă posibilă deschidere către alt cuvânt, text etc. și deci prin accesare – generarea unui nou sens. Wikipedia are la bază, ca și orice altă enciclopedie, principiul legăturii cu alte articole din cadrul aceleiași enciclopedii sau prin linkuri externe, care trimit la surse din afara enciclopediei, existente în format tipărit sau online. Intertextualitatea și citaționalitatea se referă și la replicile sale generate prin parodiare. Deși a generat, la rândul ei, mai multe proiecte similare ([Appropedia](#), [Conservapedia](#), [Diplopedia](#), [Interpedia](#), [Metapedia](#), [Nupedia](#), [Scholarpedia](#), [Uncyclopedia](#), [Veropedia](#), [Lostpedia](#), [Wookieepedia](#), [JurisPedia](#), [Radiopaedia](#), [Метапедия](#), [Валпедия](#) [a se vedea [List of Internet encyclopedias](#)]), majoritatea dintre ele totuși nu au același impact și importanță. Acestea pot constitui obiect de cercetare sub aspectul conotațiilor stilistice ale limbajului „wikipedia” (de exemplu, [Абсурдопедия](#), [Deletionpedia](#), [Луркоморье](#) (ultima de curând înghețată din cauza limbajului necenzurat).

Toată informația de pe Wikipedia este adunată, editată și utilizată urmând un alt principiu, numit **mozaicitatea (tabularitatea, granularitatea, structura fractalică sau de puzzle)** (ca și logoul ei) – acesta se referă la fragmentarea tuturor informațiilor și datelor astfel încât acestea să poată fi ușor reproduse și ușor încadrate în alte informații și date (metadata) sau legate cu altele prin juxtapunere sau prin subordonare, ierarhic.

Multiautoratul, rapiditatea, multitudinea de operații de editare etc. Sunt cauze ce pot conduce la încălcarea prevederilor politicilor de editare a articolelor și a interrelaționării paginilor acestora – acest fapt poate genera **haos și dezechilibru** pe Wikipedia. Înregistrarea fiecărei operații și monitorizarea lor strictă pot menține o anumită **ordine și echilibru**.

Completarea în timp real a Wikipediei arată **fluiditatea** ei, caracteristică ce poate fi ilustrată perfect de aplicația muzicală („Listen to Wikipedia” – „Ascultă Wikipedia”) (fig. 3.16), menită să vizualizeze și sonorizeze felul cum, când, cine și cu câți byți o completează.

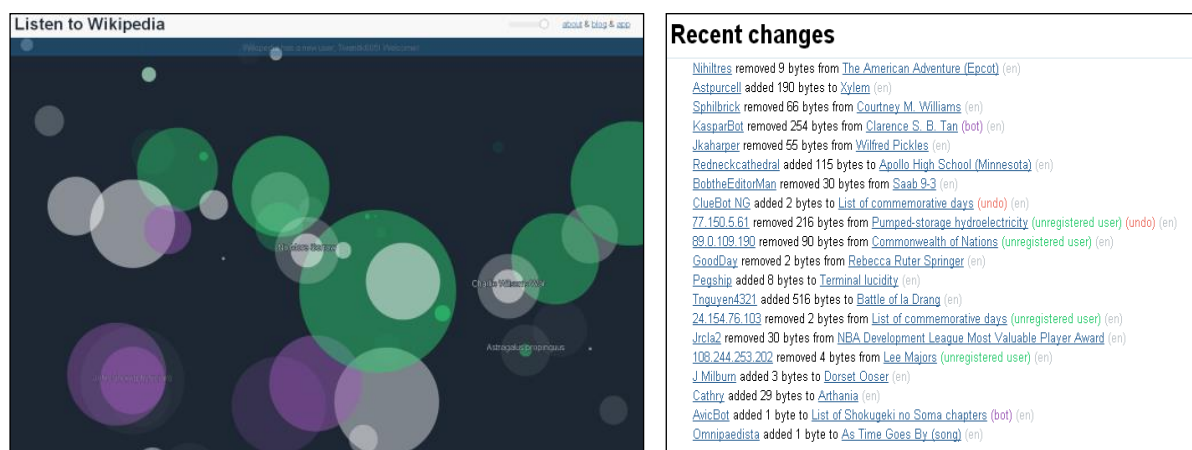

Fig. 3.16. Aplicația „Listen to Wikipedia” – Modul dinamic al vizualizării completării ei

Conceptul de lichiditate trimite la **dinamismul Wikipediei**. Cea mai clară expresie a dinamismului proiectului este faptul că nu este niciodată finalizat, mereu se completează, se actualizează. Poate anume de aceea este considerat un proiect fără finalitate, deci putem vorbi de **infinitatea Wikipediei**, presupunându-se că va exista o perioadă nelimitată de timp și va avea întotdeauna menirea să fie completată și actualizată cu informație; cu alte cuvinte, cu noi și noi cunoștințe. Mișcarea din link în link, din articol în articol transformă hypertextul Wikipediei în **labirint** informațional.

Vizibilitatea Wikipediei este trăsătură care se desprinde din calitatea proiectului de a fi în văzul tuturor utilizatorilor, fără restricții, singura condiție – accesul la Internet. Dacă o enciclopedie tipărită se editează într-un număr limitat de exemplare și nu poate ajunge nicidecum la orice doritor de a o deține, atunci „exemplarele” Wikipediei sunt în număr nelimitat, în sensul că pot ajunge la orice utilizator – adică Wikipedia are vizibilitate pentru toți și de oriunde. În principiu, pe web, orice document cu acces deschis are un grad foarte înalt de vizibilitate. Totul ce se întâmplă pe Wikipedia e la vedere: istoricul, traficul, statisticile, discuțiile, modificările, revenirile, crearea noilor pagini/rubrici etc. A fi vizibil înseamnă a fi **transparent**. Această transparență este posibilă datorită **deschiderii Wikipediei** către noutate, completare, continuitate. Anume în dialogul dintre texte și dintre contribuitori, intermediare de administratori și supraveghetori (patrule), ia ființă **dialogismul** și **polifonia Wikipediei**.

În spațiul editorial online, în special în activitatea de redactare (editare) a textelor prin respectare a standardului enciclopedic, se vede toată **eterogenitatea Wikipediei**, dar și a populației care practică această activitate, precum și a profilului celor care accesează informația de tip wikipedic. În acest proces dialogic, în care se nasc hypertextele, în jocul antrenant al generării, al lichidării (al luptelor dintre texte – e o adevărată scenă și dramă a textelor [285, p. 187]) și al menținerii unui text adecvat pe paginile dinamice, utilizatorii devin participanți activi în **ludicitatea** și **carnavalescul Wikipediei**.

Omniprezența linkurilor și a utilizatorilor lor (**ubicuitatea**) sunt menite să contribuie la **interactivitatea** acestora. Rar produs pe internet, al cărui conținut să fie reutilizat de un număr atât de mare de internauți, care să fie atât de interactiv și atât de colaborativ. La editarea ei, toți contribuitorii sunt egali, cel puțin atunci când se înregistrează pe această platformă, ceea ce scoate în evidență **egalitatea** (tuturor editorilor) **Wikipediei**. Nu în ultimul rând, la această egalitate contribuie la posibilitatea ca utilizatorii să-și ia nume de cod sau să rămână anonimi, neidentificabili – acest fapt se reflectă în **anonimicitatea Wikipediei**.

Pentru faptul că articolele de pe Wikipedia trebuie să evite sub orice formă subiectivismul și interesul personal. O calitate fără analog în lumea tipăriturilor este **multimedialitatea Wikipediei**. Numeroase articole, mai ales cele „de calitate” (ca cel din fig. 3.17, de ex.), sunt însoțite de elemente multimedia, creolizate: video cu personalități literare, înregistrări audio, imagini în 3D, demonstrații comparative dinamice etc. Mai mult, navigarea pe Wikipedia se va face în 3D [288]. Ceea ce face spectaculos proiectul este prezentarea informației **în timp real**, în special completarea cu pagini și rubrici noi, editarea acestora, supunerea discuțiilor publice, actualizarea instantanee a statisticilor, mărirea vizibilă a spațiului ocupat de Wikipedia pe web (hyperspațiu).

Operativitatea și actualitatea Wikipediei sunt alte două trăsături care o plasează printre produsele frecvent accesate – de exemplu, articolul [European migrant crisis](#) nu și-a găsit locul în nici o enciclopedie tipărită la o săptămână de la producerea evenimentului (articolul se completează în continuare), nemaivorbind despre pagina respectivă în engleză, cu [564](#) de referințe. Statisticile acestei pagini arată lumii ce informație este mai căutată la momentul respectiv.

Pe lângă faptul că are capacitatea elastică de a se extinde progresiv, deci a integra la nesfârșit alte și alte articole, Wikipedia însăși, cu tot volumul ei impresionant, ar putea fi integrată în produse electronice de volum și mai mare. Pare aproape ireal, și totuși, noile tehnologii permit o astfel de transportare a datelor (**integrabilitatea Wikipediei**).

Pe Wikipedia sunt generate extrem de multe liste, foarte utile și interesante (un fel de hyperindice – *hyperperitext*, de astă dată), de exemplu, [Lists of encyclopedias](#), [Lists of actors](#) etc. Pe [Lists of encyclopedias](#), de exemplu, se pot găsi alte următoarele liste: [List of encyclopedias by branch of knowledge](#); [List of encyclopedias by language](#); [List of historical encyclopedias](#); [List of Internet encyclopedias](#); [Bibliography of encyclopedias](#); [List of almanacs](#); [List of dictionaries](#); [List of digital library projects](#). În general, pe domenii, sunt atât de multe, încât a fost nevoie de editarea unui articol special numit **Lista listelor** ([List of list](#)), care e, în definitiv, o *hyperlistă*.

Pentru navigarea facilă și pentru ghidarea utilizatorului, Wikipedia utilizează instrumente de navigare precum mascote, pictograme, semne grafice, emoticoane, special create pentru website-ul Wikipediei, săgeți, ghilimele ca desen etc. – acestea împreună cu textele propriu-zise creează ceea ce specialiștii numesc **creolizarea Wikipediei**. De exemplu, marcarea cu un dreptunghi a tastelor cu o anumită funcție: ctrl+alt+delete.

Manipulabilitatea se vede în determinarea utilizatorilor să preia hypertextele de pe Wikipedia ca fiind surse obiective, ca produs finalizat. De asemenea, să urmeze același traseu de editare sau să influențeze prin hyperintenționalitate. Și **trasabilitatea** e specifică Wikipediei: se poate urmări traseul oricărui hypertextem.

Nu în ultimul rând, putem vorbi despre **evaluabilitatea Wikipediei**, adică despre capacitatea de evaluare a informației pe care o posedă mecanismele de depozitare pe Wikipedia și respectiv, de bună monitorizare, dar și generarea indicatorilor prin care poate fi evaluat conținutul ei textual și nontextual.

Ultima caracteristică pe care o luăm aici în discuție, poate una dintre cele mai importante, este calitatea de operă de **voluntariat a Wikipediei**. A fi contribuitor voluntar la Wikipedia este o alegere, plină de responsabilitate și de dorință de a promova în acces deschis cunoștințele omenirii de pe o singură platformă. Fondatorul Wikipediei, Jimmy Walles, își reamintește cum a adunat un grup eterogen de voluntari, cum le-a oferit unelte pentru a colabora și crea Wikipedia, produs online hypertextual de excepție, care se autoorganizează, se autocorectează și care nu este niciodată încheiat.

Subiecte controversate pe Wikipedia. Câțiva cercetători britanici și europeni au efectuat un studiu despre cele mai controversate subiecte de pe Wikipedia [293] Acest studiu interdisciplinar și comparativ – de fapt, o analiza multilingvă și totodată geografică, a arătat următoarele: 1) există foarte puțină literatură de specialitate la această temă; 2) Wikipedia aduce la un loc persoane diferite cu puncte de vedere diferite care discută despre același subiect; 3) Pe Wikipedia se văd foarte bine diferențele culturale și geografice; 4) Wikipedia este mai mult decât o enciclopedie; este o adevărată fereastră spre prioritățile, interesele și preferințele social-spațiale convergente și divergente. Cele mai dezbătute subiecte pe Wikipedia se referă la **religie** și **filosofie**. Compararea articolelor în mai multe limbi a demonstrat că există subiecte controversate, care sunt dezbătute activ în mai multe regiuni și, respectiv, au reflectare pe Wikipedia în mai multe limbi. În special, limbile pot fi grupate în trei grupuri: 1) engleză, germană, franceză, spaniolă; 2) cehă, maghiară, română; 3) arabă, persană, ebraică. Articolele *Israel*, *Adolf Hitler*, *Holocaust* și *Dumnezeu* sunt foarte contestate în toate cele trei grupuri de limbi. Articolele *Isus*, *Islam* și *Muhammad*, legate de *antisemitism* și *Israel* sunt foarte contestate în două din cele trei limbi și culturi. O categorie oarecum mai mare este formată din articolele controversate care apar pe scară regională cum ar fi cele legate de istoria Europei de Est sau conflicte locale.

Analiza comparativă a numeroase articole-hypertexte de pe Wikipedia în mai multe limbi, a arătat că unul dintre articolele cele mai actualizate este cel cu subiect vizând țara respectivă, dar și articolul conducătorului ei. Articolul Water (Apă) de pe Wikipedia în limba engleză este însoțit de o demonstrația video cu apa în toate stadiile (solidă, lichidă, gazoasă). Interactive sunt hărțile cu linkuri inserate (de ex. [Turcia](#) sau [Harta R.Moldova](#)).

Pentru ilustrarea multor articole, Wikipedia înserează fotografii din satelit, de exemplu, [Parisul](#); numeroase tabele cu date ale recensămintelor se deosebesc de cele tipărite prin prezența masivă a linkurilor care trimit la surse pentru verificarea datelor; reprezentări dinamice a fenomenelor din natură și din univers, ale [sistemului solar](#); multe pagini au imagini cu numeroase versiuni, de exemplu, [Omul vitruvian](#) al lui Leonardo da Vinci; există [liste de superlative geografice](#), care constituie tipuri de discurs repetat și aluzii – forme frecvente de intertext, aici hypertext); Teorema lui Pitagora este demonstrată printr-o animație ce reprezintă demonstrația prin rearanjarea a patru triunghiuri dreptunghice identice; destinația turistică [Tenerife](#) este ilustrată printr-o imagine 3D a reliefului insulei.

Deși se distinge prin foarte multe calități în comparație cu enciclopediile tipărite pe hârtie, enciclopediile generate exclusiv în format online dispun și de suficiente deficiențe. Unele dintre acestea se pot regăsi în structura hypertextuală a formatului lor, adică bogăția de linkuri care o leagă de o multitudine de alte informații, făcând orice text enciclopedic unul extrem de arborescent. Considerăm că o parte din dezavantajele hypertextului în general sunt și ale Wikipediei în particular, ea fiind exemplul clasic și tipic al hypertextului. Limbajul scris online are acum, prin Wikipedia și alte produse similare, expresia tehnologizată cea mai clară până în prezent, a felului cum funcționează, cum interacționează, cum generează, cum (se) citează, cum dialoghează etc. cuvintele și textele, prin accesare și diseminare în uzul neconținut practicat de internauți. Bazându-ne pe concepția lui Lévy și Bahtin cu privire la limbă și discurs, pe specificul spațiului cybernetic și al cyberculturii, constatăm că hypertextul Wikipediei ilustrează ideal concepția dialogală a limbajului. În pofida numeroaselor probleme de lectură, editare, securizare, arhivare, vandalizare (ștergerea textelor, strecurare (intenționată) a erorilor, manipulare etc.), viitorul lexicografic va fi legat de generarea hypertextelor în comun. Cu toate riscurile pe care le pot avea operele de voluntariat colectiv, dinamic și liber, Wikipedia este la ora actuală un produs lexicografic extraordinar pe piața online a cunoașterii. Fiind un adevărat și nesperat „cadou pentru întreaga planetă”, Wikipedia ar putea deveni patrimoniu mondial al umanității și are [un viitor măreț](#), crede unul din fondatorul ei, Jimmy Wales.

Wikipedia în limba română (adresa website-ului: www.wikipedia.org) a prins viață în anul 2003. În cei peste 10 ani de activitate s-a completat într-un mod impresionant. Până la sfârșitul anului 2003 Wikipedia în limba română avea deja nu mai puțin de 3000 de articole și ocupa astfel locul 16 în clasamentul edițiilor Wikipediei. Proiectul s-a dezvoltat în continuare ajungând la 10000 de articole la 13 decembrie 2004, 50000 de articole la 5 ianuarie 2007, depășind 100000 de articole la data de 11 ianuarie 2008. În prezent există cca [370 000](#) de articole și cca 354000 de utilizatori înregistrați pe Wikipedia în limba română (date valabile la data de 01.05.2016). Pentru comparație, la 13 martie 2014 (datele înregistrate de noi cu 2 ani în urmă), existau cca 240 000 de articole.

Dacă e să raportăm starea la zi a enciclopediei românești la enciclopediile altor limbi (de ex.: Wikipedia în limba engleză – [5125300](#) de articole (accesat 13.04.16), Encyclopaedia Britannica (în engleză), LaRousse (în franceză) etc., constatăm că e cazul să se întreprindă toate eforturile pentru ca și Wikipedia românească să devină o sursă de informare serioasă.

Deși de două ori mai mulți români citesc Wikipedia engleză decât cea în română, așa cum reiese dintr-un studiu de trafic publicat de Fundația Wikimedia, tendințele de frecventare a versiunii românești sunt pozitive, iar varianta românească câștigă tot mai mult teren nu doar în România, ci și în Republica Moldova. Acest fapt ne face încrezători în calitatea crescândă și perspectivele de dezvoltare a Wikipediei și în genere ale produselor lexicografice online.

Deși se află în topul tuturor site-urilor românești, Wikipedia românească ocupând un onorant loc 10 în ceea ce privește calitatea informației, aceasta nu intră, din păcate, în primele 20 cele mai active în lume, ceea ce demonstrează o implicare relativ pasivă a contribuitorilor ei față de alte limbi. În Tabelele 3.4-3.5 sunt prezentate (comparând datele din 2015 cu datele din 2017) cele mai importante statistici **webometrice** și **altmetrice** referitoare la Wikipedia în limba română.

O scurtă analiză comparativă scoate în evidență faptul că informația din articolul dedicat Wikipediei românești este destul de modestă în comparație cu cea în versiunea englezească, care are cca 50 pagini de text, imagini, grafice, diagrame, statistici, numeroase linkuri, bibliografie din peste 350 surse etc. În tabel comparativ sunt prezentate datele din cele 3 versiuni ale Wikipediei (Tabelul 3.4), precum și dinamica completării celor 3 versiuni timp de 2 ani (Tabelul 3.5).

Tabelul 3.4. WIKIPEDIA în limbile engleză, română, rusă (statistici din 24.08.2015)

Wikipedia	Anul fondării	Articole	Utilizatori înregistrați	Editări	Pagini	Fișiere încărcate	Adminis-tratori
Wikipedia ENG	15.01.2001	4 951 361	26 008 711	786 232 151	37 011 782	865 208	1342
Wikipedia RU	11.05.2001	1 247 868	1 727 704	85 178 835	4 483 737		90
Wikipedia RO	12.07.2003	348 178	347 083	10 221 614	1 503 365	35 261	20

Tabelul 3.5. WIKIPEDIA în limbile engleză, română, rusă (statistici din 06.08.2017)

Wikipedia	Anul fondării	Articole	Utilizatori înregistrați	Editări	Pagini	Fișiere încărcate	Adminis-tratori
Wikipedia ENG	15.01.2001	5 454 707	31 500 205	903 475 634	42 690 355	855 253	1251
Wikipedia RU	11.05.2001	1 412 131	2 142 440	99 280 319	5 348 711	201 284	84
Wikipedia RO	12.07.2003	377 987	408 649	11 633 337	1 742 369	36 179	19

Calitatea articolelor depinde de prezența linkurilor interne și externe, proces pe care îl efectuează atât contribuitorii permanenți, autorii anonimi sau administratorii. Astfel, articolele se grupează în: *articole de calitate*, *articole bune*, *articole vitale* și *articole de actualitate* (fig. 3.17-3.20). Ultimele afișează statistici în creștere bruscă, în funcție de frecvența accesărilor (fig. 3.21).

Fig. 3.17. [Articol de calitate](#) pe Wikipedia

Fig. 3.18. [Articol bun](#) pe Wikipedia

Fig. 3.19. [Articol vital](#) pe Wikipedia

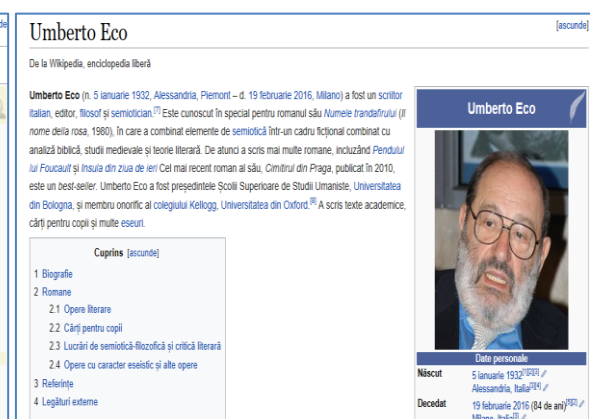

Fig. 3.20. [Articol de actualitate](#) pe Wikipedia

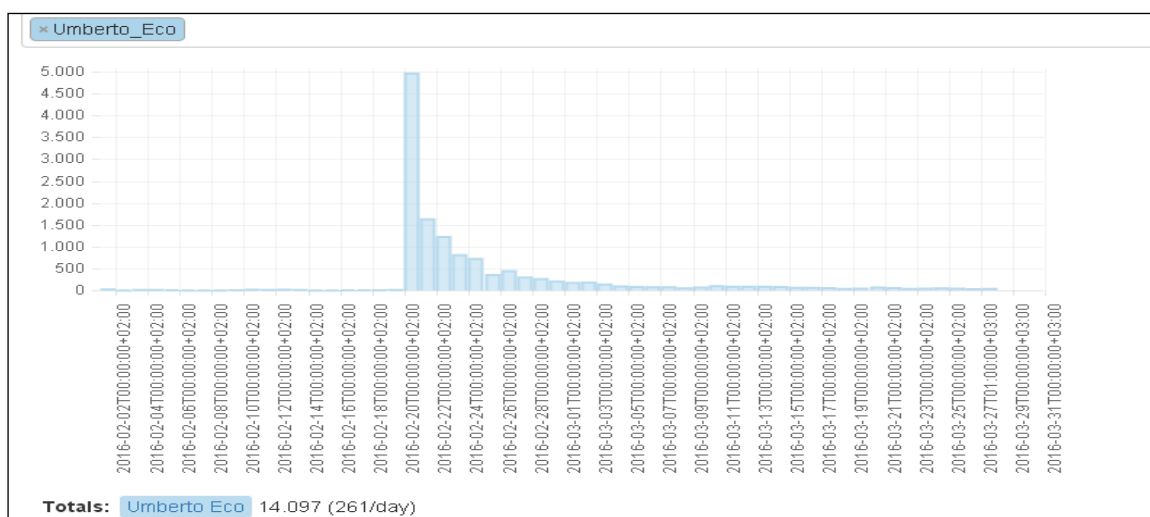

Fig. 3.21. Creștere ascendentă (linie abruptă) a numărului de accesări (citări) a articolului [Umberto Eco](#) de pe Wikipedia la data decesului (19 februarie 2016)

FRECVENȚA – un concept al intertextului și hypertextului. Amintim aici că orice căutare, respectiv accesare pe Internet, pe Google, pe Wikipedia etc. reprezintă o formă de *citare*, deci o formă de *intertext(em)*, iar în spațiul online – un tip de *hypertext(em)*. Tehnologiile computaționale oferă date foarte precise în acest sens (nu e nevoie să le realizăm manual), iar frecvența cuvintelor în limbă arată importanța acestora pentru discurs, pentru comunicare. Un aspect important se referă la **căutările (accesările, vizualizările) cele mai frecvente** pe Wikipedia. Frecvența este unul din conceptele cele mai monitorizate în societatea informațională – totul este analizat în termeni de indicatori (webometrici, altmetrici). Doar analiza datelor de volum mare și foarte mare (big data) poate scoate în evidență aceste frecvențe. Acum aceste date sunt oferite pe bandă largă de către aceeași Wikipedia la rubrica Statistici ([Wikitrends](#)). Frecvența cuvintelor semnificative în comunicare le postează pe acestea în categoria cuvintelor care definesc perioadele de timp, fiind denumiți **markeri ai epocii** [463; 464] sau ai domeniului (Anexa 15).

Statisticile în timp real pe care le pun la dispoziție website-urile specializate (de exemplu, [Most viewed articles on English Wikipedia](#) („Cele mai vizualizate articole pe Wikipedia engleză”) afișează topuri pe ani și țări. Având în vedere importanța realităților pe care le denumesc, printre cele mai frecvente cuvinte se găsesc *Facebook* și *Wikipedia* ([Wikitrends 1,2, 2014, 2015](#)) (Tabelul 3.6).

În *Lista celor 100 cele mai accesate cuvinte pe Wikipedia românească (2013-2014)* se găsește și cuvântul *Facebook*. Pentru o comparație cu 2014, trecem în revistă și datele privind primele 10 cuvinte cele mai accesate pe Wikipedia în limbile engleză și română (fig. 3.22, 3.23).

Tabelul 3.6. Frecvența accesării lexemelor *Facebook* și *Wikipedia* pe Wikipedia

N/r	(Limba) cuvântul	Număr de accesări/utilizări/citări	Anul
1.	(engl.) <i>Facebook</i>	10 769 172	2015
2.	(germ.) <i>Wikipedia</i>	2 353 511	2015
3.	(span.) <i>Facebook</i>	2 452 240	2015
4.	(rus.) <i>Фейсбук</i>	2 220 387	2015
5.	(fr.) <i>Facebook</i>	1 500 334	2015
6.	(rom.) <i>Facebook</i>	nu se află în top 10	2015

Most viewed articles on English Wikipedia 2014	
100 most viewed articles on English Wikipedia during 2014.	
Page name	View count
1. Online shopping	34 897 548
2. Java	32 274 180
3. Alive	21 940 889
4. Deaths in 2014	21 088 585
5. Climatic Research Unit email controversy	20 565 094
6. Facebook	20 209 740
7. Amazon.com	19 344 020
8. 2014 FIFA World Cup	15 641 390
9. Ebola virus disease	15 516 281
10. Game of Thrones	14 494 670
Show full list	

<https://tools.wmflabs.org/wikitrends/2014.htm>

Most viewed articles on English Wikipedia 2015	
100 most viewed articles on English Wikipedia during 2015.	
Page name	View count
1. Deaths in 2015	20 686 307
2. Facebook	10 769 172
3. Islamic State of Iraq and the Levant	10 376 941
4. List of Bollywood films of 2015	10 162 922
5. Star Wars: The Force Awakens	9 776 057
6. United States	9 507 671
7. Google	9 158 202
8. Game of Thrones	8 866 627
9. Chris Kyle	8 715 030
10. 2015 in film	8 607 591

<https://tools.wmflabs.org/wikitrends/2015.html>

Fig. 3.22. Cele mai vizitate 10 articole de pe Wikipedia engleză în 2014 și 2015

Most viewed articles on Romanian Wikipedia 2014	
100 most viewed articles on Romanian Wikipedia during 2014.	
Page name	View count
1. Mihai Eminescu	483 940
2. România	394 100
3. Facebook	267 274
4. Alfabetul limbii române	251 813
5. Delta Dunării	234 336
6. Stefan cel Mare	229 611
7. Ion Creangă	202 490
8. Uniunea Europeană	197 658
9. Primul Război Mondial	195 119
10. Republica Moldova	189 920
Show full list	

<https://tools.wmflabs.org/wikitrends/2014.html>

Most viewed articles on Romanian Wikipedia 2015	
100 most viewed articles on Romanian Wikipedia during 2015.	
Page name	View count
1. Mihai Eminescu	418 655
2. România	317 244
3. Alfabetul limbii române	242 009
4. Stefan cel Mare	180 321
5. Uniunea Europeană	172 263
6. Ion Creangă	170 948
7. Al Doilea Război Mondial	152 145
8. Republica Moldova	151 869
9. Franța	150 545
10. Primul Război Mondial	145 068

<https://tools.wmflabs.org/wikitrends/2015.html>

Fig. 3.23. Cele mai vizitate 10 articole de pe Wikipedia românească în 2014 și 2015

Analizându-le, am elaborat câteva tabele în care se vede poziția lor în primele zece și numărul de accesări. Am selectat pentru studiul nostru câteva lexeme din tematica de studiu a lucrării, și anume: **cuvintele** *Facebook* și *Wikipedia*, precum și frecvența accesării terminologiei din domeniul TIC. De asemenea, am întreprins o analiză semantică a celor mai frecvente 100 de **subiecte** pe Wikipedia, care a arătat că interesul utilizatorilor se îndreaptă în permanență spre noțiuni și subiecte ce denumesc: decese, țări, conflicte armate (războaie), rețele de socializare, seriale televizate, evenimente, personalități, boli, sport etc. Un interes

sporit și constant se observă față de simbolul @, fapt care ne-a determinat să-l analizăm detaliat în Anexa 16. Am constatat că Wikipedia în limba engleză nu doar că este cea mai completă, dar are și cel mai înalt grad de luminozitate, adică cel mai mare număr de linkuri intratextuale și extratextuale. Pentru comparație, de exemplu, pe pagina cuvântului *Facebook* de pe Wikipedia românească sunt cca **100 linkuri**, în timp ce pe pagina cuvântului *Facebook* de pe Wikipedia englezească sunt cca **1000** de linkuri. Astfel, prezența, funcționalitatea și corectitudinea hyperlinkurilor este un criteriu important al stabilirii calității articolului. Procedul a prins rădăcini și în arta picturii, unele dintre reproducerile online fiind actualmente dotate cu linkuri către Wikipedia, de exemplu, o pictură celebră pe internet: [„Trei fete suplimentare. Discutând *Divina Comedie* a lui Dante”](#) de Dai Dudu, Li Tiezi și Zhang An, 2006, ulei pe pânză).

Deși Wikipedia a fost criticată în mass-media, de către cercetători sau de publicul larg, în ciuda deficiențelor sale, este un instrument remarcabil și devansează într-un mod spectaculos toate tipurile de enciclopedii tipărite. Impactul și evoluția Wikipediei este atât de mare, încât se așteaptă ca acest proiect colaborativ și bazat pe voluntariat să înlocuiască în scurt timp vechile practici de editare pe hârtie și să se impună la nivel global în economia editării cunoștințelor enciclopedice. Contribuția la editarea Wikipediei prin editarea de hypertexte responsabilizează și disciplinează utilizatorii, aceasta fiind o platformă ideală pentru îmbogățirea și perfecționarea cunoștințelor de cultură generală, dar și de informatică și TIC. Noul mod de comunicare pe care îl permite Wikipedia – acela de trecere rapidă de la un concept la altul, de la o limbă la alta – îmbogățește mai rapid cunoștințele, le interrelaționează, favorizând accesul și diseminarea continuă. Frecvența căutărilor (accesărilor, descărcărilor, aprecierilor distribuirilor, comentariilor etc.) de pe Wikipedia indică importanța ei covârșitoare. Această formă de accesare a cuvintelor într-o manieră „tehnologizată” permite vizualizarea conceptelor de *intertext* și *hypertext*, obiectul de studiu al prezentei lucrări.

În sfârșit, ideea de a imprima Wikipedia, deci a publica întreaga bază de date a Wikipediei, este un lucru extrem de dificil, dacă nu chiar imposibil. Ar fi un proces invers – de la online spre tipar, ar fi un îndelung și poate inutil proces de **„linearizare a tabulării”** [180, p. 147]. Ideea totuși a fost parțial realizată de Michael Mandiberg, în cadrul unei expoziții cu denumirea „Wikipedia Printată: De la Aaaaa! la ZZZap!” („Print Wikipedia: From Aaaaa! to ZZZap!”), la New York, în 2015 (Anexa 5).

3.3.3. Corpus multilingv de hypertexte de pe Wikipedia.org

Pentru prezentul subcapitol, am recurs la analiza articolului *hypertext* în toate limbile de pe Wikipedia în care dispune de pagină dedicată, constituind astfel, convențional, un minicorpus de hypertexte. Amintim aici că Wikipedia reprezintă la ora actuală unul dintre cele mai ample corpusuri de hypertexte de pe Web. Scopul prezentei analize constă în a clarifica locul și importanța termenului respectiv în masa foarte mare de wikitexte. Volumul supus analizei minicorpusului este constituit din peste 41000 de cuvinte, dintre care pe cca 1000 sunt inserate linkuri (deci putem considera că fiecare al 40-lea cuvânt este „tehnologizat” (*hypermot*, după O. Marty [219, p. 2-8]).

Termenul *hypertext* este departe de a fi utilizat în limbajul obișnuit, fiind unul de specialitate. Cu toate acestea, importanța sa și puterea de circulație au crescut în ultimele două decenii în mod considerabil (fig. 3.24), dovadă fiind și faptul că pe Wikipedia articolul respectiv are un număr important de accesări, în special versiunea engleză a Wikipediei.

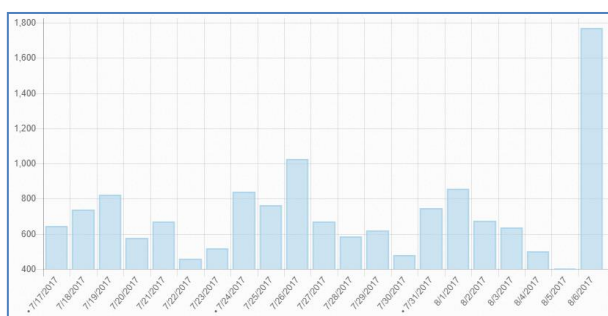

Fig. 3.24. Dinamica accesării articolului [Hypertext](#) (accesat 07.08.17)

Cele mai multe dicționare în format tipărit nu atestă termenul *hypertext* (cu excepția dicționarelor de informatică și de computere), pentru simplul motiv că acesta este un termen nou din tehnologie propulsat în uzul comun de doar aproximativ două decenii și jumătate (datorită strălucitei invenții a lui Tim Berners-Lee). Cu toate acestea, din moment ce a fost recunoscut de comunitatea științifică, la ora actuală dispune de prezentări ample inclusiv pe paginile proiectului Wikipedia, într-o formulă accesibilă, gratuită și interactivă.

Prezentul paragraf face o analiză comparativă a 27 de articole în 27 de limbi a articolului wikipedic despre *hypertext* (adresele celor 27 de pagini web – Anexa 6).

Primul voluntar care a inițiat scrierea articolului despre *hypertext* în versiunea engleză a Wikipediei este utilizatorul pe nume Lee Daniel Crocker, un programator care a făcut primele mențiuni la 1 iunie 2001. 16 ani mai târziu, versiunea actuală se prezintă ca având sute de modificări și revizii. Ultima editare a fost făcută pe 6 august 2017. Răsfoind [biografia](#)

acestui postată pe pagina proiectului la care muncește, și ea având pagină pe Wikipedia, aflăm că el, un iubitor de poker, este inițiatorul a 60 de articole pe Wikipedia, inclusiv un articol despre poker, desigur, altul dedicat proprietății intelectuale, dar și subiectul privind politica drepturilor de autor, față de care are o atitudine destul de sceptică, de altfel. Pentru cercetarea noastră interesant este mai ales faptul că paginile articolelor create sau editate despre [Code](#) - [Markup language](#) - [Internet](#) - [World Wide Web](#) - [Hypertext](#) - [XML](#) - [HTML](#) ș.a., al căror prim autor este, sunt vizitate de mii de utilizatori zilnic și sunt printre cele mai importante din domeniu.

Drept sursă de inspirație pentru analiza articolului hypertext de Wikipedia ne-a servit studiul semnat de S. Stroykov [476], care a recurs la așa-numita *metodă de sondare* („метод лингвистического зондирования”). De asemenea, am folosit metoda de analiză statistică totală și selectivă („метод статистического *сплошного* (все объекты) и *выборочного анализа* (отдельные объекты)”), examinând absolut toate articolele despre *hypertext* (67), dar lăsând pentru un studiu mai atent doar 27 de articole (accesat 29 mai 2017), care și vor alcătui minicorpusul supus analizei (Anexa 6). Pentru statistici, am folosit instrumentul de numărare [Word Count](#). Articole cu mai mult de 400 de cuvinte nu au prezentat un interes special, fiind doar niște „cioturi” [156, p. 119-120].

În mod tradițional, copiile tipărite ale *Enciclopediei Britanice* (analogul tipărit al Wikipediei) au fost dintotdeauna dedicate [președinților de stat și regilor](#). Articolul dedicat hypertextului are versiuni în 67 de limbi. Pentru comparație, un articol despre Barack Obama e scris în 220 de limbi. Versiunea în limba engleză a articolului conține 29 684 cuvinte, fiind unul dintre cele mai importante [articole enciclopedice](#) scrise vreodată despre un conducător de țară (care se actualizează în timp real), dispunând de un număr foarte mare de linkuri: 1878 de linkuri intratextuale (accesat 23.08.17), ceea ce înseamnă că fiecare al 15-lea cuvânt din articol este **intra**intertextualizat, adică are pagină separată pe Wikipedia. Cifra de 890 de linkuri extratextuale este și ea demnă de luat în calcul, articolul în sine constituind o monografie hypertextuală exemplară dedicată unei personalități marcante (un conducător de țară). Apropos, articolul dedicat lui Vladimir Putin conține 28 865 cuvinte și vine puternic din urmă articolul despre președintele francez Emmanuel Macron, cu 17 216 cuvinte (accesat 23.08.17). Desigur, nu toate articolele au o astfel de abundență de linkuri ca aceste articole. Ceea ce interesează în economia lucrării noastre este faptul că există o corespondență directă între numărul de linkuri al articolului de pe Wikipedia și numărul de accesări (care, pe web, devin **citări**, identificabile și monitorizabile de către motoarele de căutare).

Era de așteptat ca articolul *Hypertext* din versiunea engleză a Wikipediei să fi fost cel mai complet și cel mai bogat în număr de linkuri interne și externe. Cu toate acestea, analiza celor 27 de articole arată o altă situație (Tabelul 3.7). După cum se știe, Google (numărul 1 în clasamente) afișează printre primele rezultate la căutările cuvintelor-cheie anume pagini de pe site-ul Wikipedia. Și anume această informație, cu mare probabilitate, va fi reprodusă de către simplii utilizatori, de către mass-media și social media, precum și de copywriteri, studenți și profesori, și nu în ultimul rând, de publicul larg, considerând-o cea mai veridică.

Textele descriptive și traduceriile lor au arătat că cel mai extins articol nu este în limba engleză, dar în limba franceză – 4 282 cuvinte. În plus, școala franceză are multe nume bine cunoscute în abordarea teoriei hypertextualității: Samuel Archibald, Michel Bernard, Jean Clément, Olivier Ertzscheid, Pierre Levy, Christian Vandendorpe, Russon Wooldridge etc., câteva dintre care apar în bibliografie sau în note, ca linkuri extratextuale.

Următorul articol, în ordinea descreșterii volumului textului, este cel în japoneză (3830), apoi articolul în limba engleză (3348), de altfel, cel mai echilibrat, dar încă îi lipsesc multe surse în alte limbi), urmat de articolul în limba arabă (3135) și portugheza (2813). În prezentul studiu nu analizăm conținutul articolelor, care poate face obiectul unor cercetări suplimentare. Remarcăm doar că articolul în limba arabă este cel mai probabil o traducere a articolului din limba engleză, articolul în limba spaniolă este bine prezentat, articolul în limba bască are o mulțime de linkuri (articole și comunicări științifice), dar, din păcate, multe dintre ele nefuncționale.

Trebuie remarcat faptul că numărul de cuvinte, în sine, nu indică calitatea descrierilor lexicografice. Cu toate acestea, cu cât este mai bogat un articol, cu atât, de regulă, este mai bine documentat. Dar ceea ce merită cu adevărat atenția noastră este numărul de hyperlinkuri interne (intratextuale) și externe (extratextuale), cifră care se ia în calcule în clasamente webometrice. Numărul de referințe intratextuale în versiunea franceză e de 126, apoi cu o mică diferență – în limba engleză (119), în japoneză (103) și în germană (71). Ele au fost numărate manual, fără a lua în considerare linkurile menite pentru editare, care au fost numărate separat.

Anume datorită frecvenței lor se poate calcula gradul de luminozitate al hypertextelor. Fără echivoc, versiunea în franceză are cel mai înalt grad de iluminare sau de profunzime, fapt care îl face să fie cel mai accesat și, respectiv, cel mai citat dintre toate. Cea mai bogată în note este versiunea în limba franceză (38), urmată de limba engleză (22) și portugheză (15).

Tabelul 3.7. Analiză comparativă a articolului *Hypertext* de pe Wikipedia.org

Nr.	Limba	Număr total de cuvinte al articolului	Număr de linkuri intra-textuale	Număr de note (referențe)	Număr de linkuri extra-textuale	Număr de linkuri în așteptare	Număr de linkuri intra-textuale pentru editare	Număr de elemente creolizate	Data ultimei editări
1	العربية arabă	3135	25	7	17	99	17	1	23.04.17
2	Català	1629	35	6	5	4	21	1	27.04.17
3	Čeština	935	16	1	5	3	14	-	11.05.17
4	Dansk	445	22	-	1	2	6	-	24.04.17
5	Deutsch	1396	71	5	5	7	17	-	22.03.17
6	Ελληνικά greacă	644	6	-	1	1	5	1	03.04.17
7	English	3348	119	22	20	1	14	4	04.05.17
8	Español	2071	65	4	6	4	9	2	19.04.17
9	Euskara bască	1552	19	-	36	16	20	-	28.09.15
10	فارسی persană	1045	24	7	1	-	8	-	05.08.16
11	Français	4282	126	38	18	3	33	4	20.05.17
12	हिन्दी hindi	655	-	-	1	11	6	-	15.08.16
13	Hrvatski	844	9	6	-	-	13	-	26.04.17
14	Italiano	1765	67	4	15	4	23	1	04.05.17
15	עברית ivrit	1263	80	3	2	9	18	-	17.08.16
16	Magyar	437	38	-	8	6	5	-	09.03.17
17	Nederlands	1436	68	3	-	31	8	1	02.02.17
18	日本語 japoneză	3830	103	-	14	9	12	1	02.10.16
19	Português	2813	50	15	16	3	22	-	15.12.16
20	Română	1336	21	5	4	12	20	1	04.01.16
21	Đónđéé	909	23	4	3	-	13	-	04.03.16
22	Shqip albaneză	952	1	-	-	1	-	-	17.10.16
23	Slovenčina	646	19	3	11	4	12	-	03.12.15
24	Нддñëç/srpski	1518	33	-	17	1	1	-	09.05.17
25	Օգđřđñüēf	1032	20	2	4	2	13	-	28.02.17
26	Tiếng Việt	631	3	-	-	47	4	-	30.07.17
27	中文 chineză	562 / 57	13	2	-	7	6	1	16.04.17
	Total	41111	1076	137	210	287	340	18	

Deși au calitatea respectivă uneori pentru un timp destul de îndelungat, linkurile în așteptare, marcate cu roșu (de obicei), acestea sunt, de asemenea, o categorie importantă care indică faptul că administratorii, voluntarii sau roboții activează pentru îmbunătățirea calității articolului. Cel mai bogat în linkuri în așteptare sunt articolul în limba arabă (99). Cu alte cuvinte, acestea constituie o temă pentru acasă adresată tuturor voluntarilor.

Categoria *Ultima modificare a articolului* indică faptul că articolul este relevant, deoarece majoritatea ultimelor modificări au fost făcute în anii 2015-2017. Acest lucru se întâmplă de multe ori cu ocazia unor evenimente de celebrare, schimb de date referitoare conceptul de hypertext sau reînnoirii articolelor în urma vandalizărilor. Zilnic paginile dedicate hypertextului sunt vizitate în medie de cca 770 de utilizatori, iar articolul cu titlul *Hypertext Transfer Protocol* se află în top **5000** cele mai populare pagini de pe Wikipedia (2016), cu cca 2 milioane de accesări, situat la jumătatea clasamentului (locul **2666**) (fig. 3.25).

2663	Existentialism					☺						1,839,272	51.34%	0.96%
2664	Italy national football team					☺						1,838,994	47.54%	2.04%
2665	Massachusetts		⊕			☺						1,838,824	44.62%	1.12%
2666	Hypertext Transfer Protocol					☺						1,838,300	35.77%	7.10%
2667	The Silence of the Lambs (film)					☺						1,838,127	55.01%	0.99%
2668	Katey Sagal						●					1,838,068	68.41%	0.24%
2669	List of people who disappeared mysteriously											1,838,067	47.97%	0.52%
2670	List of religious populations											1,838,060	59.36%	4.46%

Fig. 3.25. Articol despre hypertext (*Hypertext Transfer protocol*) în topul celor mai accesate (5000)

Deoarece termenul *hypertext* este un neologism din informatică și anume în spațiul limbii engleze a fost folosit pentru prima dată, articol scris în limba engleză pe Wikipedia, ținând cont și de acesteia în lume, este un model pentru alte limbi. Cele mai multe dintre articolele analizate repetă structura articolului în limba engleză: *Etimology; Types and uses of hypertext; History; Implementations; Academic conferences; Hypertext fiction*.

Structura articolelor enciclopedice despre hypertext se caracterizează printr-un număr foarte mic de elemente creolizate (0-4), în timp ce articolele ar putea fi bogat ilustrate, inclusiv cu materiale video și audio, lecții pe Youtube etc.

Cele mai folosite cuvinte-cheie în toate articolele prezentate în cele 27 de limbi sunt prezentate în următorul Tag Cloud (nor de taguri), realizat cu ajutorul aplicației <http://tagcrowd.com/>: *hypertext, web, sistem, document, link, Memex Internet, Ted Nelson, Vannevar Bush, Tim Berners-Lee, utilizator, text, informație* etc.

Analiza statistică panoramică a celor 67, precum și analiza statistică selectivă a celor 27 de articole despre hypertext de pe Wikipedia.org (cu un volum total de 40 000 de cuvinte, cca 7,0 c.a.) a arătat că articole acceptabile dedicate acestui termen sunt scrise în limba engleză, franceză, portugheză etc. Multe articole însă au nevoie de editare și actualizare, dar și dotare cu linkuri extratextuale către surse bibliografice, inclusiv electronice. Pentru o mai bună descriere a termenului este necesar ca armatele de voluntari să facă comparație între articolele în diferite limbi de circulație internațională, să analizeze numeroase studii dedicate, să respecte condiția de neutralitate și obiectivitate a wikitextelor. Clasamentul multianual al celor mai vizualizate pagini de pe Wikipedia (2007-2017) demonstrează interesul omenirii pentru anumite cuvinte și subiecte în anumite perioade. Citirea listei celor mai accesate pagini de pe Wikipedia este unul dintre cei mai buni indicatori „a ceea ce este lumea colectivă”. În această lume, [oameni, lucruri și texte](#) care au marcat evoluția omenirii sunt acum dovedite acum cu date exacte.

3.4. BIBLIA ONLINE: UN HYPERTEXT ELECTRONIC

3.4.1. De la Biblia printată la Biblia online

Structura informațională pe care Nelson a denumit-o *hypertext* nu reprezintă ceva absolut nou: forma nelineară de prezentare a informațiilor și de citire este foarte veche. Exemplu elocvent rămâne **Biblia** (*Cartea Cărilor*), unul dintre cele mai citite texte din toate timpurile. Biblia este textul cel mai adecvat pentru un astfel de studiu și pentru faptul că „discursul religios (...cel puțin în religiile care se bazează pe un text sacru) e un limbaj marcat de o puternică **intertextualitate**” [175, p. 28]. Numeroși autori consideră că Biblia reprezintă „**cel mai mare intertext viu**”. Am ales pentru studiu textul Bibliei și pentru faptul că e un „monument literar fără pereche” (N. Iorga), dar și pentru calitatea de text cu mare acoperire la nivel de utilizare publică. Să nu uităm că textologia a luat ființă datorită discursului hermeneutic biblic [414]. În acest scop, ne asumăm „ipoteza inedită, dacă nu chiar șocantă pentru unii, (...) că, în secolul XX, Biblia cunoaște un statut oarecum paradoxal: dacă pe de o parte este asimilată literaturii sacre, pe de alta se vede absorbită de către literatura seculară. Paralel cu acest proces de apropiere se desfășoară un altul, de sacralizare a literaturii îndeobște recunoscută ca seculară”. La o consultare chiar și superficială a bibliografiei de specialitate se poate constata prezența, în rândul specialiștilor, a cel puțin două mari curente de opinie: unul, conform căruia **Biblia aparține literaturii**; și un altul, după care **Biblia este literatură**. Ba mai mult: **toată literatura vine din Biblie**. „Asimilată inițial literaturii sacre, Biblia a servit multă vreme drept reper pentru literatura seculară, fiindu-i, cu siguranță, până și în zilele noastre, unul dintre izvoarele principale de inspirație. Treptat, ea a contribuit la cristalizarea unui spirit critic și, într-un sens, putem spune că prin multitudinea de teme, motive, genuri, arhetipuri, figuri puse la dispoziția artiștilor chiar a generat literatură și elemente de conștiință literară” ([Jinga 2001](#)).

Considerăm această microcercetare ca referindu-se la **stilul textelor biblice și teologice**, beneficiind de sugestia dlui prof. Stelian Dumistrăcel: având în vedere principii ale lingvisticii textului, trebuie să facem o serie de distincții obligatorii: **textul biblic propriu-zis**, în special cu raportare la *Vechiul Testament*, poate fi atribuit **stilului beletristic** (asemenea textului cronicilor, cu rezervele de rigoare, date fiind raporturile dintre original și redacțiile primare ori succesive din limba română), iar „textele teologice” aparțin, după caz, **stilului științific**, în cazul când sunt exegeze, limbajului didactic, dacă ne referim la predici și, în general, la discursuri liturgice, și, respectiv, în funcție de temele abordate, chiar **limbajului juridico-administrativ** (jurisdicție canonică etc.). Pentru atare distincții, de

interes în ceea ce privește intertextualitatea, studiile ar putea porni de la principiile formulate de Eugeniu Coșeriu în *Limba și politică* (1996), cu aplicare la o posibilă proiecție „limbaj și religie”.

Era de așteptat că, din moment ce fenomenul intertextualității prezintă un interes atât de mare pentru filologi, și fenomenul hypertextualității să fie nu mai puțin important, dacă nu chiar având o amploare și posibilități de cercetare mult mai avansate, documentările însă arată că nu. Textul biblic este unul dintre cele mai exacte **modele de citare** din lume, un **model de prezentare a referințelor** și un **model de intertext** (Anexa 8). Textul biblic este alcătuit din versete care sunt numerotate fără a fi repetate. Fiecare verset biblic reprezintă o unitate superfrastică prin care este tratată o temă. Versetele fac trimitere unele la altele, din Vechiul și din Noul Testament, în funcție de subiectul abordat. În acest sens, metodologia cercetării științifice (elaborarea unei lucrări din citate, referințe și aluzii) ar trebui să aibă ca punct de orientare modelele lumii, Biblia fiind unul dintre ele. Traducerile Bibliei au circulat și mai circulă în multe versiuni și traduceri. Dacă lexemele fundamentale în diferite variante variază nesemnificativ, cuvintele gramaticale sunt cele care fac diferența (ca în ex. de mai jos, prepozițiile *cu – la, la – întru*, pronumele *El – Acesta* etc.) (Tabelul 3.8)

EVANGHELIA DUPĂ IOAN

1. La început era Cuvântul și Cuvântul era **cu** Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu.
Gen. 1.1. Prov. 8.22, 23, 30. Cap. 17.5.
Filip. 2.6. Col. 1.17.1 Ioan 1.1; 5.7. Apoc. 1.2; 19.13.
2. **El** era la început **cu** Dumnezeu.
Ps. 33.6. Vers. 10. Efes. 3.9. Col. 1.16. Evr. 1.2. Apoc. 4.11
(Biblia 1994:107)

SFÂNTA EVANGHELIE DUPĂ IOAN

1. La început era Cuvântul și Cuvântul era **la** Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul.
2. **Acesta** era **întru** început la Dumnezeu.
(Biblia online – http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/_PXJ.HTM#T)

Tabelul 3.8. Citat biblic tipărit vs citat biblic hypertextual

Citat din Biblia (tipărită)	Citat din Biblia online
CAPITOLUL 1 3. La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. 2. Acesta era întru început la Dumnezeu. Biblia, Sfânta Evanghelie după Ioan, 1994: 204	<u>CAPITOLUL 1</u> <u>1. La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul.</u> <u>2. Acesta era întru început la Dumnezeu.</u> <u>Biblia online, Sfânta Evanghelie după Ioan</u>

Formatul HTML al textelor oferă posibilități de căutare facile pentru utilizatori, inclusiv cercetătorilor-filologi, simplificându-le enorm activitățile de căutare „manuală”. Pentru cercetarea noastră, am dat preferință Bibliei online de pe site-ul **Bibliotecii Digitale IntraText** (www.intratext.com) al companiei italiene **ÈULOGOS** (info@eulogos.net), lansat în 1999, care reprezintă un corpus de perfect pentru analize. Acest format construit în cheia „**hypertextului lexical**”, adică fiecare lexem este „linkuit” cu linkuri interne (intratextuale), permite afișarea și lecturarea lor, oferă statistici cu ocurența tuturor cuvintelor, minicontextele în care apar în corpul textului (numite **tokeni**), precum și *peritexte* (titluri, numerotări, webografii, note etc.), care atestă legăturile lor intratextuale. Vizualizarea ocurențelor cuvintelor și afișarea lor în regim real este un principiu de bază al arhitecturii hypertextuale a site-ului respectiv. Textul-sursă al Bibliei în limba română transpus în format digital, la care vom face frecvent referire, este autorizat de Biserica Ortodoxă Română.

Colecțiile IntraText conțin peste 7.000 cărți, periodice, lucrări științifice, în special texte religioase în peste 40 de limbi, inclusiv italiană, franceză, engleză, germană, spaniolă, latină, română etc. Textele sunt în format XML și sunt disponibile și pe CD. Cercetătorii au voie să publice operele lor gratuit. Interfața site-ului IntraText presupune o navigare de tip hypertextual, acceptă căutări avansate, are o sintaxă facilă de interogare, oferă date statistice cu contexte minime aranjate astfel încât să fie ușor de accesat, identificat, vizualizat și analizat. Acest site este unul de utilitate majoră nu doar pentru studii biblice [280; 295, p. 432-439]. Formatul respectiv permite efectuarea unor studii comparative cu datele din alte corpusuri (a se vedea, de exemplu, [LIST of text corpora](#) [217; 277]) sau cu cele elaborate exclusiv pe material al limbii române (cum ar fi proiectul CoRoLa [281] sau altele vizate în: 2; 44; 47; 70 etc.)). În formatul HTML textul este supus unui control automat intern bazat pe analiza cuvântului unic, cu scopul de a înțelege legăturile cu celelalte cuvinte. La accesarea oricărui cuvânt linkuit din textul analizat, acesta se afișează într-o formă, se poate numi „grafică”, care constă dintr-o secvență alcătuită din cuvintele situate la stânga și la dreapta cuvântului selectat, acesta având un marcaj deosebit de al celorlalte cuvinte evidențiate cu culoare albastră a linkului, cu alte cuvinte, orice cuvânt-cheie are un context minim (termenul tehnic: **cuvânt-cheie în context**, abr. **KWIC** – keyword in context). Cuvintele care au doar o singură apariție în text țin de procedeul numit *hapax legomenon*:

6. [Facerea 47:29](#) | [Iosif a zis](#): "[Voi face după](#) cuvântul [tău](#)!" ~
 172. Rosti-va [limba mea](#) [cuvintele Tale](#), [că toate poruncile Tale sunt drepte](#).

Toți comentatorii consideră că anume **structura hipertextuală** este cheia prin care poate fi citit textul biblic, recunoscând că „în capul comentatorilor Bibliei s-a păstrat dintotdeauna hipertextul – adică textul cu toate indicațiile, intersecțiile, legăturile. Pentru ei acest text era dumnezeiesc” [385]. Fiind un fenomen „**plurisemiolingvistic**” [204, p. 51], Biblia online nu este decât noul format al unei cărți care, în esența sa, inițial a fost concepută ca *hipertext*. Referințele hypertextuale se fac în primul rând cu ajutorul numerotărilor. De exemplu, câteva fragmente din cuprinsul Bibliei:

▪ FACEREA - ÎNTÂIA CARTE A LUI MOISE

▪ [1.](#) [2.](#) [3.](#) [4.](#) [5.](#) [6.](#) [7.](#) [8.](#) [9.](#) [10.](#) [11.](#) [12.](#) [13.](#) [14.](#) [15.](#) [16.](#) [17.](#) [18.](#) [19.](#) [20.](#) [21.](#) [22.](#) [23.](#) [24.](#) [25.](#) [26.](#) [27.](#) [28.](#) [29.](#) [30.](#) [31.](#) [32.](#) [33.](#) [34.](#) [35.](#) [36.](#) [37.](#) [38.](#) [39.](#) [40.](#) [41.](#) [42.](#) [43.](#) [44.](#) [45.](#) [46.](#) [47.](#) [48.](#) [49.](#) [50.](#)

▪ IESIREA - A DOUA CARTE A LUI MOISE

▪ [1.](#) [2.](#) [3.](#) [4.](#) [5.](#) [6.](#) [7.](#) [8.](#) [9.](#) [10.](#) [11.](#) [12.](#) [13.](#) [14.](#) [15.](#) [16.](#) [17.](#) [18.](#) [19.](#) [20.](#) [21.](#) [22.](#) [23.](#) [24.](#) [25.](#) [26.](#) [27.](#) [28.](#) [29.](#) [30.](#) [31.](#) [32.](#) [33.](#) [34.](#) [35.](#) [36.](#) [37.](#) [38.](#) [39.](#) [40.](#)

.....

▪ SFÂNTA EVANGHELIE DUPA MATEI

▪ [1.](#) [2.](#) [3.](#) [4.](#) [5.](#) [6.](#) [7.](#) [8.](#) [9.](#) [10.](#) [11.](#) [12.](#) [13.](#) [14.](#) [15.](#) [16.](#) [17.](#) [18.](#) [19.](#) [20.](#) [21.](#) [22.](#) [23.](#) [24.](#) [25.](#) [26.](#) [27.](#) [28.](#)

▪ SFÂNTA EVANGHELIE DUPA MARCU

▪ [1.](#) [2.](#) [3.](#) [4.](#) [5.](#) [6.](#) [7.](#) [8.](#) [9.](#) [10.](#) [11.](#) [12.](#) [13.](#) [14.](#) [15.](#) [16.](#)

▪ SFÂNTA EVANGHELIE DUPA LUCA

▪ [1.](#) [2.](#) [3.](#) [4.](#) [5.](#) [6.](#) [7.](#) [8.](#) [9.](#) [10.](#) [11.](#) [12.](#) [13.](#) [14.](#) [15.](#) [16.](#) [17.](#) [18.](#) [19.](#) [20.](#) [21.](#) [22.](#) [23.](#) [24.](#)

▪ SFÂNTA EVANGHELIE DUPA IOAN

▪ [1.](#) [2.](#) [3.](#) [4.](#) [5.](#) [6.](#) [7.](#) [8.](#) [9.](#) [10.](#) [11.](#) [12.](#) [13.](#) [14.](#) [15.](#) [16.](#) [17.](#) [18.](#) [19.](#) [20.](#) [21.](#)

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/INDEX.HTM>

Ceea ce deosebește formatul site-ului respectiv de formatul hypertextual al altor website-uri (Wikipedia și Facebook, de exemplu) este faptul că majoritatea covârșitoare a cuvintelor este marcată ca link, pe care utilizatorul poate efectua imediat click. Cuvintele nemarcate ca link constituie o insignifiantă excepție, ca în exemplul de mai jos – doar cuvântul *netocmit*:

Capitolul 1. FACEREA LUMII.

1. La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul.

2. Și pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor.

3. Și a zis Dumnezeu: "Să fie lumină! Și a fost lumină".

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/P1.HTM#O>

Prin accesarea oricărui link inserat pe cuvintele versetului, utilizatorul obține instantaneu tabloul tuturor ocurențelor cuvântului în textul biblic (de exemplu, lexemul *Tatăl* din rugăciunea *Tatăl nostru*). Celebra rugăciune biblică reprezintă „textul fundamental al credinței creștine” [107, p. 255-256] și un moment crucial pentru istoria spirituală a umanității, text de care s-a ocupat cu toată seriozitatea și reputatul savant Eugeniu Coșeriu („Orationis fundamenta: Rugăciunea ca text” [35, p. 174-177]). Am ales-o pentru ilustrarea pentru calitatea sa de „discurs (hiper)repetat”.

CAPITOLUL 6

9. Deci voi așa să vă rugați:

Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău;

10. Vie împărăția Ta; facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ.

11. Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi;

12. Și ne iartă nouă greșelele noastre, precum și noi iertăm greșilor noștri;

13. Și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău. Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci. Amin!

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/PVS.HTM#6Z>

Un astfel de website reprezintă o voluminoasă bază de date, care oferă informații de diferită natură (frecvența: numărul de litere, numărul de cuvinte, numărul de enunțuri, numărul de ocurențe ale tuturor cuvintelor dintr-un text, ale fiecărui cuvânt din textul respectiv, lungimea medie a ocurențelor, lungimea medie a cuvintelor etc., operații a căror calculare manuală ar solicita forțe și timp incommensurabil mai mari). Unul dintre cuvintele-cheie ale Bibliei este lexemul *cuvânt*, definitiv pentru studiul textului și al umanoarelor („La început era Cuvântul”, cu o ocurență bogată (utilizat în peste 850 de minicontexte-tokeni):

1	Facerea 15:1	1. După acestea, fost-a	cuvântul Domnului către Avram, noaptea,
2	Facerea 15:4	4. Și îndată s-a făcut	cuvântul Domnului către el și a zis: "
3	Facerea 26:5	Avraam, tatăl tău, a ascultat	cuvântul Meu și a păzit poruncile
4	Facerea 41:39	dar tu peste casa mea. De	cuvântul tău se va povățui tot poporul
5	Facerea 44:2	Și a făcut acela după	cuvântul lui Iosif, cum poruncise
6	Facerea 47:29	Iosif a zis: "Voi face după	cuvântul tău!" ~
7	Iesirea 8:12	Și a făcut Domnul după	cuvântul lui Moise și au murit broaștele
8	Iesirea 9:21	cei ce n-au luat aminte la	cuvântul Domnului, aceia și-au lăsat
9	Iesirea 32:28	făcut fiii lui Levi după	cuvântul lui Moise. În ziua aceea
10	Levitic 10:7	Domnului!" Și s-a făcut drept	cuvântul lui Moise. ~
11	Numerii 3:16	numărat Moise și Aaron, după	cuvântul Domnului, cum le poruncise
12	Numerii 3:51	Aaron și fiilor lui, după	cuvântul Domnului, precum poruncise
13	Numerii 11:22	de se va împlini sau nu	cuvântul Meu". ~
14	Numerii 14:20	Moise: "Voi ierta, după	cuvântul tău, ~
15	Numerii 15:30	31. Căci a disprețuit	cuvântul Domnului și a călcat poruncile

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/4B.HTM>

830	Iacov 1:21		răutății, primiți cu blândete	cuvântul	sădit în voi, care poate
831	1Petru 1:23		din nesticăcioasă, prin	cuvântul	lui Dumnezeu cel viu și
832	1Petru 1:25		25. Iar	cuvântul	Domnului rămâne în veac.
833	1Petru 1:25		în veac. și acesta este	cuvântul,	care vi s-a binevestit. ~~
834	2Petru 1		își vestește sfârșitul.	Cuvântul	proorocesc. ~~
835	2Petru 1:19		19. Și avem	cuvântul	proorocesc mai întărit,
836	2Petru 3:5		pământul s-a închegat, la	cuvântul	Domnului, din apă și prin
837	1Ioan 1		CAPITOLUL 1 ~Mărturie despre	Cuvântul	vieții. Dumnezeu este lumină
838	1Ioan 1:1		noastre au pipăit despre	Cuvântul	vieții, ~
839	1Ioan 1:10		păcătuit, îl facem mincinos și	cuvântul	Lui nu este într-un noi. ~~
840	1Ioan 2:5		5. Iar cine păzește	cuvântul	Lui, într-un acela, cu
841	1Ioan 2:7		porunca cea veche este	cuvântul	pe care l-ați auzit. ~
842	1Ioan 2:14		tinereilor, căci sunteți tari și	cuvântul	lui Dumnezeu rămâne în voi
843	1Ioan 5:7		mărturisesc în cer: Tatăl,	Cuvântul	și Sfântul Duh, și Acești
844	Apocal 1:2		2. Care a mărturisit	cuvântul	lui Dumnezeu și mărturia
845	Apocal 1:9		se cheamă Patmos, pentru	cuvântul	lui Dumnezeu și pentru
846	Apocal 3:8		putere mică, tu ai păzit	cuvântul	Meu și nu ai tăgăduit numele
847	Apocal 3:10		10. Pentru că ai păzit	cuvântul	răbdării Mele, și Eu te
848	Apocal 6:9		celor înjunghiați pentru	cuvântul	lui Dumnezeu și pentru
849	Apocal 12:11		sângele Mielului și prin	cuvântul	mărturie lor și nu și-au
850	Apocal 19:13		și numele Lui se cheamă:	Cuvântul	lui Dumnezeu. ~
851	Apocal 20:4		mărturia lui Iisus și pentru	cuvântul	lui Dumnezeu, care nu s-au

http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/4B_2.HTM

Pentru corpusurile necesare (inter)net-lingvisticii, astfel de sisteme hypertextuale simplifică enorm munca de cercetare: de exemplu, numai pentru analiza comparativă a limbilor (lexicul, gramatica, sintaxa) se pot folosi imense corpusuri de texte situate pe o platformă unică, în același format, cu mijloace tehnologice de analiză exacte, rapide, eficiente, ieftine și relevante. Iată două exemple în acest sens (o captură din Biblia în română și alta din Biblia în franceză (pentru lexemele *cuvântul* și *parole* („La început era Cuvântul” – [Ioan 1:1](#) / «Au commencement était la Parole» – [Jean 1:1](#) – în versiunea lui Louis Segond, 1910):

692	Ioan 1:1		1. La început era	Cuvântul	și Cuvântul era la Dumnezeu
693	Ioan 1:1		început era	Cuvântul	și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu
694	Ioan 1:1		Dumnezeu și Dumnezeu era	Cuvântul.	~
695	Ioan 1:9		9. Cuvântul era Lumina cea adevărată		
696	Ioan 1:14		14. Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit		
697	Ioan 4:37		în aceasta se adevărește	cuvântul:	Că unul este semănătorul
698	Ioan 4:39		au crezut în El, pentru	cuvântul	femeii care mărturisea:
699	Ioan 4:41		mai mulți au crezut pentru	cuvântul	Lui, ~
700	Ioan 4:42		Credem nu numai pentru	cuvântul	tău, căci noi înșine am
701	Ioan 5:24		zic vouă: Cel ce ascultă	cuvântul	Meu și crede în Cel ce M-a

http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/4B_2.HTM

654	Jean 1:1		Au commencement était la	Parole,	et la Parole était avec
655	Jean 1:1		commencement était la Parole, et la	Parole	était avec Dieu ; et cette
656	Jean 1:1		était avec Dieu ; et cette	parole	était Dieu :~
657	Jean 1:14		14 Et la	Parole	a été faite chair, elle
658	Jean 2:18		Mais les Juifs prenant la	parole,	lui dirent : quel miracle
659	Jean 2:22		crurent à l'Ecriture, et à la	parole	que Jésus avait dite.~
660	Jean 4:39		crurent en lui, pour la	parole	de la femme, qui avait rendu
661	Jean 4:41		de gens crurent pour sa	parole	;~

http://www.intratext.com/IXT/FRA0773/4E_2.HTM

Analizând informația din cele două blocuri de exemple privind statisticile afișate, se poate constata o corespondență surprinzătoare dintre ocurența cuvintelor respective în română și în franceză în ambele versiuni ale textului biblic: lexemul *parole* se întâlnește de

852 de ori, în timp ce lexemul *cuvânt* se întâlnește de 851 de ori. Corespondența este interesantă mai ales din motiv că în română lexemul *cuvânt* ar avea primul sens în DEX drept „unitate de bază a vocabularului, care reprezintă asocierea unui sens (sau a unui complex de sensuri) și a unui complex sonor” și abia apoi: „vorbă, vorbire articulată”, în timp ce pentru franceză acesta este primul sens al lui *parole* (și nu al cuvântului *mot*). În Anexele 9-11 sunt prezentate toate îmbinările și expresiile în care apare lexemul biblic *Cuvântul*, urmărindu-se frecvența lexemului în contextele hypertextuale ale minicorpusului de pe IntraText. Studiile lexicologice au de câștigat din asemenea analize textuale comparative, inclusiv sub aspectul definirii cuvintelor. Pe lângă numeroase direcții pe care le poate deschide, studiul comparativ al hypertextelor din diferite limbi prezintă un interes sporit privind aspectele practice ale traducerii.

3.4.2. [Biblia online](#): analiză hypertextometrică

„[Începutul a tot lucrul este cuvântul.](#)”

([Eccl. 37:20](#))

Obiectul empiric al lingvisticii este nu cuvântul sau fraza, ci textul. Înțelegerea textului se datorează contextului și intertextului. Continuându-și existența în spațiul online, am demonstrat că obiectul empiric al (inter)net-lingvisticii este hypertextul.

Textometria înseamnă „măsurarea textelor”, iar în sens mai îngust, un instrument pentru măsurarea lexicului textelor, drept pentru care este numită și *lexicometrie*: „Lexicologia este studiul științific al vocabularului unui text. Dacă acest studiu științific al textului se efectuează cu instrumente informatice, atunci putem vorbi despre *lexicometrie*” [203]. Asemenea discipline relativ noi precum *lexicometria* și *textometria*, numite și *logometrie* sau *statistică textuală*, inexistente deocamdată nici măcar ca intenție în spațiul autohton (dar dezvoltate în cadrul unor proiecte precum [Projet Textométrie](#)) se pot baza doar pe suportul tehnologiilor computaționale. Numărând de-abia câteva decenii, textometria online reprezintă un domeniu interdisciplinar. Mai nou, am putea vorbi și despre *hypertextometrie*, disciplină care să se ocupe de măsurarea unităților hypertextului. Frecvența, repetitivitatea, eroarea, eticheta (tagul) sunt concepte ale hypertextualității electronice. Volumul de informație pe care ni-l pune la dispoziție tehnologia informației este pentru analiza hypertextometrică de necesitate vitală. Astfel, tradiționalele unități de evaluare

statistică a textelor se îmbogățesc, actualmente, în epoca tehnologiilor digitale, cu noi modalități de măsurare a textului electronic: numărul de utilizatori, numărul de accesări, numărul de vizualizări, numărul de descărcări, numărul de (re)utilizări, numărul de aprecieri (like-uri), numărul de semne, numărul de linkuri, numărul de emoticoane, numărul de spații, distanța dintre texte (distanța intertextuală), viteza de accesare, viteza de distribuire, lungimea textului, frecvența textului/textelor, frecvența referințelor la text (titlu, cuvinte-cheie, rezumat etc.), frecvența referințelor la autorul textului, frecvența trimiterii la bibliografia textului, frecvența citării unui citat, a modificărilor citatelor, viteza cu care crește numărul de accesări/descărcări, frecvența utilizării unor taste, precum și a combinațiilor acestora etc. Printre noile unități de măsurare generate de online se numără și *gradul de profunzime* al hypertextului (datorat numărului de linkuri intra- și extratextuale) [200, p. 260], pe care noi îl numim *grad de luminozitate*.

Subiectul abordat este trimis, prin tradiție, la domeniul denumit „lingvistică statistică, cantitativă” și poartă pe nedrept o coloratură de subiect marginal, lipsit de interes pentru mulți teoreticieni-lingviști. La ce bun să numărăm grafemele, semnele, cuvintele, expresiile, enunțurile, textele? Cu toate acestea, observă specialiștii, „în lingvistică, de obicei, pentru că abordările structuraliste se concentrează pe semne și cel mult pe relațiile dintre ele, există un **inconvenient** (evid. n.) cu privire la texte și interdependențele lor. Textele erau considerate entități discrete și de sine stătătoare, pierzându-se imaginea de ansamblu chiar și când analizele erau făcute pe corpusuri” [66, p. 55]. Anume pentru a răsturna concepția structuralistă, Julia Kristeva, inspirată de teoria polifonică și dialogică bahtiniană, introducea în științele umane conceptul de *intertextualitate* (1967), regăsit azi aplicat și vizualizat în cel de *hypertextualitate*. Dacă „Problemele poeziei lui Dostoievski” interesează într-un mod cu totul special inclusiv specialiștii științelor exacte, acest fapt se datorează viziunii de excepție a lui Mihail Bahtin, aplicabile nu doar științelor umaniste. Așadar, statisticile sunt necesare pentru a putea vedea imaginea de ansamblu.

Înainte de a purcede la analiza propriu-zisă, ținem să remarcăm faptul că nu avem pregătire în domeniul teologiei, ceea ce nu ne împiedică totuși să ne apropiem de textul biblic cu pregătirea filologică pe care o avem, cu toate riscurile pe care le comportă o astfel de interpretare hermeneutică cu suportul tehnologiilor. Deși chiar Biblia spune în mod expres ca „nimeni să nu adauge sau să scoată din ea” (Apoc. 22:18-19), „să nu treacă peste ce este scris” (1 Cor. 4:6), „să nu răstălmăcească/deformeze” (2 Petru 3:16) și să nu scoată texte din contextul lor (2 Petru 2:20-21), deoarece un text scos din context este un pretext, studiul

nostru se bazează pe datele oferite de un site cu credibilitate, care chiar asta a făcut – a segmentat textele, deci le-a scos din context, anume pentru a le vizualiza și a le analiza.

Revenind la analiza frecvenței cuvintelor în microcontexte (vizibilă acum datorită tehnologiei „cuvântului-cheie în context” – KWIC), constatăm că aceasta poate da rezultate pertinente, exacte și rapide. Specialiștii care analizează Biblia au remarcat în numeroase rânduri că acest text are o magie a literelor și a cifrelor inexplicabilă, pe lângă armonia și poeticul create de repetitivitatea numelor, locurilor, mesajelor (cuvintelor, textelor) (de exemplu, [335]). Biblia (Vechiul și Noul Testament) are în total cca **3.500.000** de caractere (semne). Conform statisticilor de pe IntraText, cele cca **26.000** de cuvinte se întâlnesc în cca **900.000** de ocurențe (utilizări morfologice), ceea ce înseamnă o repetitivitate medie a cuvântului biblic la fiecare al **36-lea** cuvânt. Lungimea medie a cuvântului e de **7,82** caractere (semne). În Tabelul 3.9 sunt prezentate cuvintele cu cea mai înaltă frecvență.

Tabelul 3.9. Frecvența cea mai înaltă a cuvintelor în textul Bibliei

Nr.	Cel mai frecvent cuvânt în Biblie	Statistici de pe site-ul IntraText
1.	Cel mai frecvent cuvânt	<u>și</u> (54928 ocurențe)
2.	Cea mai frecventă prepoziție	<u>de</u> (24202 ocurențe)
3.	Cea mai frecventă negație	<u>nu</u> (10193 ocurențe)
4.	Cel mai frecvent nume propriu	<u>Domnul</u> (5451 ocurențe)
5.	Cel mai frecvent nume comun	<u>poporul</u> (1350 ocurențe)
6.	Cel mai frecvent substantiv	<u>Domnul</u> (5451 ocurențe)
7.	Cel mai frecvent verb de existență	<u>este</u> (5355 ocurențe)
8.	Cel mai frecvent verb dicendi	(a) <u>zis</u> (4172 ocurențe)
9.	Cel mai frecvent pronume personal	<u>el</u> (5400 ocurențe)
10.	Cel mai frecvent numeral	<u>trei</u> (609 ocurențe)

Notă: din lipsă de spațiu, operăm aici cu statistici grosso modo, fără a scoate din numărul total excepțiile care nu se potrivesc cu statisticile oferite automat.

Textul biblic face referire la lucruri, obiecte și fenomene globale, luate în totalitatea lor. Astfel, deicticul personal **totul** se întâlnește în numeroase contexte: toate poruncile; toți peștii mării; tot pământul; tot poporul; tot omul; tot lucrul; tot cuvântul... Deicticele temporale cele mai frecvente sunt: acum (904) și atunci (213); deicticele spațiale: acolo (1105) și aici (314); deicticele modale: asa (2030 ori) și astfel (251):

5 <u>Facerea</u> 9:2	<u>ce se mișcă pe pământ și toți peștii mării</u> ; <u>căci toate</u>
1 <u>Facerea</u> 1:6	<u>despartă ape de ape!</u> " <u>Și a fost așa.</u> ~
200 <u>Ioil</u> 4:10	<u>popoarele din jur, și adunați-vă aici!</u> - <u>Acolo, coboară, Doamne,</u>
30 <u>Facerea</u> 29:35	<u>născut un fiu și a zis: "Acum voi lăuda pe Domnul!"</u>

Cuvintele-cheie ale Bibliei (numite și teonime) cu frecvența cea mai înaltă sunt: [Domnul](#), [Dumnezeu](#), [Israel](#), [fiul](#), [regele](#), [poporul](#), [pământul](#), [Iisus](#), [numele](#), [țara](#), [inima](#), [Moise](#), [cuvântul](#), [Ierusalim](#), [tatăl](#), [oameni](#), [Hristos](#), [apa](#), [sfânt](#), [duhul](#) etc. (Tabelul 3.10).

Tabelul 3.10. Frecvența cuvintelor-cheie și a derivatelor acestora în textul Bibliei

DOMN	DUMNEZEU	FIUL	REGELE	ISRAEL	POPORUL	PĂMÂNTUL
37 Domn 5451 Domnul 3367 Domnului 724 Doamne	3312 Dumnezeu 1295 Dumnezeul 589 dumnezeului 162 dumnezeule	1942 fiii 251 fiu 2375 fiul 51 fiule 99 fiului	690 rege 1789 regele 848 regelui	2669 Israel 60 Israele 121 Israelul 3 Israelului	159 popoare 221 popoarele 111 popoarelor 415 popor 1350 poporul 591 poporului	795 pământ 1235 pământul 10 pământule 455 pământului
Total: 9579	358	4718	3327	2853	2847	2495

Unul din teonimele Bibliei – [Domnul](#) (5451 de ocurențe) apare în fiecare al doilea enunț însoțit de celălalt nume propriu – [Dumnezeu](#) (3312): [Domnul Dumnezeu](#).

1 Facerea 2:4	facerea lor, din ziua când	Domnul Dumnezeu a făcut cerul și
2 Facerea 2:5	începuse a odrăsli, pentru că	Domnul Dumnezeu nu trimisese încă
3 Facerea 2:7	7. Atunci, luând	Domnul Dumnezeu țărână din pământ,
4 Facerea 2:8	8. Apoi	Domnul Dumnezeu a sădit o grădină
5 Facerea 2:9	9. Și a făcut	Domnul Dumnezeu să răsară din pământ
6 Facerea 2:15	15. Și a luat	Domnul Dumnezeu pe omul pe care-l
7 Facerea 2:16	16. A dat apoi	Domnul Dumnezeu lui Adam poruncă
8 Facerea 2:18	18. Și a zis	Domnul Dumnezeu: "Nu este bine
9 Facerea 2:19	19. Și	Domnul Dumnezeu, Care făcuse din
10 Facerea 2:21	21. Atunci a adus	Domnul Dumnezeu asupra lui Adam
11 Facerea 2:22	luată din Adam a făcut-o	Domnul Dumnezeu femeie și a adus-o
12 Facerea 3:1	pământ, pe care le făcuse	Domnul Dumnezeu. Și a zis șarpele
13 Facerea 3:9	9. Și a strigat	Domnul Dumnezeu pe Adam și i-a
14 Facerea 3:13	13. Și a zis	Domnul Dumnezeu către femeie: "
15 Facerea 3:14	14. Zis-a	Domnul Dumnezeu către șarpe:

Alte teonime sunt: [Iisus](#) (1045) și [Hristos](#) (584) (mai ales în îmbinările [Iisus Hristos](#), [Domnul Iisus Hristos](#) și [Domnul nostru Iisus Hristos](#)); [Fiul](#) (2375); [Tatăl](#) (715); [Duhul](#) (423) [Sfânt](#) (492) (ex.: [Duhul Sfânt](#); [locul cel sfânt](#); [locașul sfânt](#)). În aceste statistici nu sunt incluse derivatele și/sau formele morfologice precum [sfânta](#) (144); [sfântul](#) (53); [sfântului](#) (50) etc. – fapt care oricum nu schimbă clasamentul general în funcție de ocurențe.

Frecvența lexemelor din câmpul semantic al vorbirii, spunerii, zicerii, rostirii etc. denotă importanța logოსului și a actului de comunicare în discursul religios ([limba](#) / [limbă](#) (175 ocurențe) + [limbi](#) (24); [limbi](#) (19); [limbile](#) (22); [limbilor](#) (8); [grai](#) / [graiul](#) (143 + 18 ocurențe), [graiului](#) (1), [graiuri](#) (3), [graiurile](#) (21), [graiurilor](#) (1); [vorba](#) / [vorbă](#) (79 ocurențe) + [vorbe](#) (35), [vorbele](#) (51), [vorbilor](#) (4)).

Importanța lexemului [Cuvântul/cuvânt](#) în textul Bibliei este indiscutabilă (cercetătorii au remarcat în mai multe rânduri calitatea sa de concept fundamental, fără ca această afirmație să se reducă la un truism): cele 851 + 156 de ocurențe + toate derivatele și formele sale atestă un număr mare dacă le comparăm cu concepte precum [Tatăl](#) (715) sau [Duhul](#)

(423). La acest număr se mai adaugă: [cuvintele](#) (556), [cuvântului](#) (21), [cuvinte](#) (34), [cuvintelor](#) (32), [cuvântat](#) (6); [cuvântarea](#) (5); [cuvântări](#) (3); [cuvânta](#) (3); [cuvântările](#) (2); [cuvântărilor](#) (1); [cuvântare](#) (1); [cuvântător](#) (1); [cuvâțul](#) (1) (eroare tehnică) (total 1773).

1 Facerea 15:1	1. După acestea , fost-a cuvântul Domnului către Avram , noaptea ,
2 Facerea 15:4	4. Și îndată s-a făcut cuvântul Domnului către el și a zis : "

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/FF7.HTM>

692 Ioan 1:1	1. La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu
693 Ioan 1:1	început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu
694 Ioan 1:1	Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul . ~

http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/4B_2.HTM

În ceea ce privește frecvența unor enunțuri în textul Bibliei, cel mai întâlnit dintre acestea, conform analizelor noastre, este următorul: [A zis Domnul \(Dumnezeu\) către...](#) sau același enunț cu verbul inversat: [Zis-a Domnul către...](#) (inversiunea respectivă se întâlnește în textul analizat de 116 ori: [zis-a](#)).

14 Facerea 3:13	13. Și a zis Domnul Dumnezeu către femeie : "
15 Facerea 3:14	14. Zis-a Domnul Dumnezeu către șarpe : "Pentru
16 Facerea 3:21	21. Apoi a făcut Domnul Dumnezeu lui Adam și femeii

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/L.HTM>

1 Facerea 1:3	3. Și a zis Dumnezeu : "Să fie lumină!
2 Facerea 1:6	6. Și a zis Dumnezeu : "Să fie o țarie
3 Facerea 1:9	9. Și a zis Dumnezeu : "Să se adune apele

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/Q.HTM>

7 Facerea 18:30	numai treizeci de drepti?" Zis-a Domnul : "Nu o voi pierde
244 Iesirea 33:19	19. Zis-a Domnul către Moise : "Eu voi trece

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/N3.HTM>

238 Iesirea 33:1	1. Apoi a zis Domnul către Moise : "Du-te de aici tu
239 Iesirea 33:11	însă grăia cu Moise față către față, cum ar grăi cineva

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/1J.HTM>

În exemple precum: [Zis-a Domnul Dumnezeu către șarpe...](#) ([Facerea, 3:14](#)) sau [Atunci a zis Domnul către Moise...](#) ([Iesirea, 10:12](#)) vom observa frecvența înaltă a prepoziției *către* (2052) (Tabelul 3.11), regim prepozițional solicitat în special de *verbele dicendi* (Tabelul 3.12).

Tabelul 3.11. Frecvența prepozițiilor în textul biblic

<u>de</u>	<u>în</u>	<u>pe</u>	<u>la</u>	<u>cu</u>	<u>din</u>	<u>pentru</u>	<u>după</u>	<u>către</u>	<u>întru</u>
24202	17930	15897	11420	11039	8707	5789	2951	2052	883

Tabelul 3.12. Frecvența verbelor dicendi în textul biblic

(A) zice	(A) spune	(A) grăi	(A) vorbi	(A) rosti
4172 <u>zis</u>	318 <u>spune</u>	442 <u>grăit</u>	141 <u>vorbit</u>	78 <u>rostit</u>
1583 <u>zice</u>	142 <u>spun</u>	224 <u>grăiește</u>	70 <u>vorbește</u>	17 <u>roști</u>
783 <u>zicând</u>	137 <u>spună</u>	143 <u>grai</u>	60 <u>vorbesc</u>	13 <u>rostește</u>
Total 7483	Total 784	Total 1145	Total 519	Total 133

Notă: din lipsă de spațiu, în statisticile date nu se includ și celelalte forme morfologice, doar totalul ocurențelor lor.

Îmbinările formate cu lexemul *cuvânt* + prepozițiile *în* / *la* / *de* / *din* / *pentru* / *către* / *întru* / *împotriva* etc. atestă și ele o frecvență de luat în calcul.

- 5 Numerii 23:5 | 5. Iar Domnul a pus cuvânt în gura lui Valaam
16 2Regii 19:42 | trebuia să spunem cel dintâi cuvânt pentru întoarcerea regelui?
10 Iosua 21:44 | rămas neîmplinit nici un cuvânt din toate cuvintele cele
57 Iezech 33:1 | Fiul omului, rostește cuvânt către fiii poporului tău

Vom observa, de asemenea, prezența prepoziției *întru* (a se vedea cap. 2.4.2) pe lângă substantivul *cuvântul*, precum și pe lângă verbul compus *a binecuvânta*.

- 850 1Ioan 1:10 | și cuvântul Lui nu este întru noi. ~~
3 Facerea 12:3 | voi blestema; și se vor binecuvânta întru tine toate neamurile

Teoria **actelor de vorbire** [5] explică foarte bine cum enunțurile performative de tipul *a declara*, *a proclama* etc. instituie o realitate. În discursul biblic, aceasta modalitate de „a face lucruri cu vorbe” se remarcă mai ales prin verbul *a zice*, *a spune*, *a fi*, *a face* etc., în enunțuri de tipul: Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină! Și a fost lumină”. Astfel, actul prin care rostirea lui Dumnezeu devine faptă se produce numai prin participarea Cuvântului la actul creației (*a zis* și *s-a făcut* / *s-a împlinit* / *s-a întâmplat*). În triada verbelor ***a zice* – *a face* – *a fi*** există o corespondență inclusiv la nivelul ocurențelor. Orice act săvârșit în textul biblic este considerat ca unul de instituire, deci de facere, de fiire/ființare/înființare, acte și cuvinte care au fost preluate de tradiția liturgică și transpuse în practică în anumite acte cultice. Prin vorba spusă, omul va avea puterea, rostind, să aducă la îndeplinire ceea ce spune: Ci Cuvântul acesta este foarte aproape de tine; el este în gura ta și în inima ta, ca să-l faci.” (Deuter 30:14). Deosebit de relevantă este utilizarea verbului ***a rosti*** (rostirea lui Dumnezeu)

în același enunț dimpreună cu verbul *a zice*, ceea ce înseamnă că *a rosti* are alt sens decât cel de spunere (adică de pronunțare) – deci nu e vorba de o exprimare tautologică, ci este vorba de rostuire (orânduire) (Anexa 1), actul prin care voința Sa devine faptă; participarea, în viziune austiniană, a Cuvântului la actul creației/făptuirii (orice lucru ia ființă în chiar clipa când Dumnezeu l-a rostit). După C. Noica, „*logos* însemna și cuvânt, și rațiune, și socoteală, și raport, și definiție, și rost. La rândul ei, *rostire* ar putea acoperi o bună parte din echivocul fecund al lui *logos*: de la *flatus vocis* până la *rostul ultim al lumii*. De aceea: *La început a fost Cuvântul* ar putea mai bine fi redat prin: *La început a fost Rostirea*, adică punerea în rost, rostuirea lucrurilor” [105, p. 20]. „A rosti rostuieste așadar rostul” [105, p. 25].

4 [Numerii 23:6](#) | [el Duhul Domnului și și-a rostit cuvântul său, zicând:](#) ~
 5 [Numerii 23:18](#) | [18. Iar el și-a rostit cuvântul său și a zis:](#) "
 6 [Numerii 24:3](#) | [3. Și și-a rostit el cuvântul său, zicând:](#) "

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/VS.HTM>

În concluzie, Biblia este un text sacru, canonic, intertextual și hipertextual. În formatul hipertextual (electronic), Biblia poate fi analizată mult mai rapid, cu exemplele excerptabile și reutilizabile instantaneu, având la îndemână date exacte, ușor de accesat, verificat și sistematizat. Mai ales cazul Bibliei online arată că hipertextul este, în primul rând, intratextual [285, p. 186]. Nu doar lexicologia biblică [101, p. 487], ci, în general, lingvistica textuală, hermeneutica, studiile aplicative pe text au de câștigat când se recurge la datele statistice oferite de tehnologii și programe dedicate. (Hyper)textometria pune în evidență regularitățile care se manifestă în textul online, digital.

Frecvența anumitor cuvinte-cheie arată importanța lor în textul/contextul dat, precum și posibilitatea ca acestea, prin legături intra- și intertextuale, prin repetitivitate continuă, în același sau în alte texte, să manifeste calitatea de „discurs repetat”. Datorită repetitivității frecvente și recognoscibilității lor se pot transforma în metafore și simboluri, din care se alimentează literatura, discursul oral, discursul publicistic etc. Selectarea pentru analiză a textului Bibliei online în română ne-a permis să urmărim frecvența unor cuvinte și expresii biblice. Motoarele de căutare ne pot oferi date exacte despre frecvența unităților verbale, despre reutilizarea fiecărui hypertextem din orice stil al limbii, cel biblic fiind la ora actuală cel mai bine reprezentat ca expresie hipertextuală.

3.4.3. Corpus de hypertexte românești din Biblioteca Digitală Intratext

Cuvântul *biblioteca* are la origine cuvântul latin *biblia* „carte”. Cartea, la rândul ei, înseamnă *text*; megacartea pe care o deschide în fața utilizatorului Internetul, e și ea o construcție din... text. Acesta din urmă a fost dintotdeauna centrul de greutate al științelor umaniste, în speță al textologiei, al poeziei, al hermeneuticii; în același timp, textul e și obiectul de studiu al bibliometriei, scientometriei, webometriei, managementului și marketingului informațional, al tehnologiei informației etc.

Este binecunoscut faptul că Internetul este asemuit cu structura sau „organigrama” unei biblioteci. Bibliotecile au fost create pentru a depozita informația. Necesitatea selectării, verificării, diseminării și (re)utilizării informației pe care o pune la dispoziție această bibliotecă mobilă, deschisă, fără centru și fără margini, reprezintă o adevărată provocare pentru toți. Internetul este și el tot o carte, doar că una digitală. După modelul de căutare a unei cărți într-o bibliotecă este creat și actualul sistem și spațiu tehnologizat al webului: cu linkuri și opțiuni de căutare [501].

Bibliotecile digitale reprezintă o nouă realitate virtuală, un gen al webului, care constituie corpusuri de hypertexte. Deși există numeroși adepți ai modalităților tradiționale de informare prin cartea tipărită, societatea informațională și cea a cunoașterii vor institui reguli și principii care cel puțin pentru un timp vor conviețui, atacându-se sau colaborând. Unii specialiști estimează că în curând va fi creată o „hârtie digitală”, pe care se vor „tipări” pentru început doar „ziare digitale”, apoi și primele cărți digitale. O astfel de hârtie digitală ar putea să aibă formatul, consistența și chiar iluzia olfactivă a cărții tipărite în format tradițional și va permite mărirea și micșorarea caracterelor de litere, la dimensiunile optime pentru a permite o lectură facilă. Cu siguranță, în viitor se așteaptă inventarea și a unor litere luminescente, pentru a exclude lumina artificială. Astfel de cărți ar putea fi stocate în biblioteci publice sau personale, la fel ca și cărțile tradiționale, dar cu avantajele mai sus enumerate. Până atunci, omenirea nu are alternative decât să utilizeze concomitent ambele modalități – hârtia (în cantități tot mai mici) și online-ul (în cantități tot mai mari).

Așadar, biblioteca digitală (electronică) este ea însăși un hypertext. Cercetătorul italian Riccardo Ridi a emis, într-o cercetare, principalele teze ale manifestului pentru biblioteci: *Bibliotecile sunt hypertext(uale)*. Cărțile, periodicele, bazele de date, cataloagele, bibliografiile, blogurile și conversațiile pe net – toate sunt exemple de structură hypertext. (...). *Fiecare text este un hypertext* [298]. Caracteristicile lui (granularitate, plurilinearitate, multimedialitate, interactivitate, integrabilitate etc.) sunt prezente în orice document.

Pentru studiul nostru ar fi fost suficient doar textul [BIBLIEI](#), constitui ea însăși un corpus de texte. Ne-am propus însă să extindem cercetarea. În catalogul limbilor textelor de pe site-ul IntraText sunt depozitate și prelucrate în format ETML [20 de surse](#) în limba română <http://www.intratext.com/RUM/>, cu un volum total de 100 000 de tokeni. În primul rând, se remarcă aici prezența textului [BIBLIEI](#) online (text voluminos în comparație cu celelalte) (analizat în cap. 3.4.2), dar și alte texte teologice (doar *Declarația Universală a Drepturilor Omului* nu este un text teologic) (Anexa 12). Este acesta un corpus suficient de relevant pentru a face analize? Sunt oare ele reprezentative? Primul argument e că toate sursele în limba română sunt elaborate în format hypertextual; tratează o tematică specializată (biblică și teologică), sunt diferite ca volum (variind de la 1 pagină până la câteva sute de pagini), acoperă o perioadă temporală relativ mare – 40 de ani (1963–2003) (dacă facem abstracție de Declarația drepturilor omului din 1948) și sunt semnate de autori cu experiență nu doar în teologie. Aceste argumente permit considerarea acestui bloc de texte drept un minicorpus. Rezultatele obținute se referă cu preponderență la textele religioase, iar ulterior se vor putea face o comparație și cu alte texte din alte corpusuri românești (sau cu texte în limba română), reprezentând stilurile beletristic, oficial-administrativ, colocvial, științific etc.

Din totalul celor 20 de texte din minicorpusul de pe IntraText, ne-au atras atenția 4 texte din secțiunea [Christiana Orthodoxa](#), semnate de următorii autori: **Constantin Jinga**, care a luat, pentru volumul „[Biblia și sacralul în literatură](#)” (Ed.Universității de Vest, Timișoara, 2001), Premiul Uniunii Scriitorilor din România, 2001, la secțiunea „Debut”; **Florin Florea**, care a publicat cartea „[Simbolul și Icoana](#)” la Editura Reîntregirea a Arhiepiscopiei de Alba Iulia, 1999. Cartea nu este un simplu tratat de teologie a icoanei, ci este o buna introducere în istoria culturii clasice și moderne. **Savatie Baștovoi** (ieromonah) este autor a mai multor cărți apreciate cu mai multe distincții prestigioase. Eseul „[Omul – chip al lui Dumnezeu și chip al animalului](#)” a apărut în volumul „Între Freud și Hristos”, Editura Chatisma, București, 2008. **Ioan Emil Jurcan** este decan al Facultății de Teologie de la Universitatea „1 decembrie 1918” din Alba Iulia, autor a 5 monografii cu tematică religioasă. Articolul „[Familie și sex în feminismul teologic contemporan](#)” a fost publicat în „Credința Străbună”, Foaie religioasă editată de episcopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Anul XI (2000), nr. 10.

Pentru început, prezentăm analiza cantitativă a primelor 3 cuvinte cu frecvența cea mai înaltă, utilizate în cele 20 de texte: conjuncția [și](#) și prepozițiile [de](#) și [în](#) (fig. 3.26, 3.27; Anexa 13):

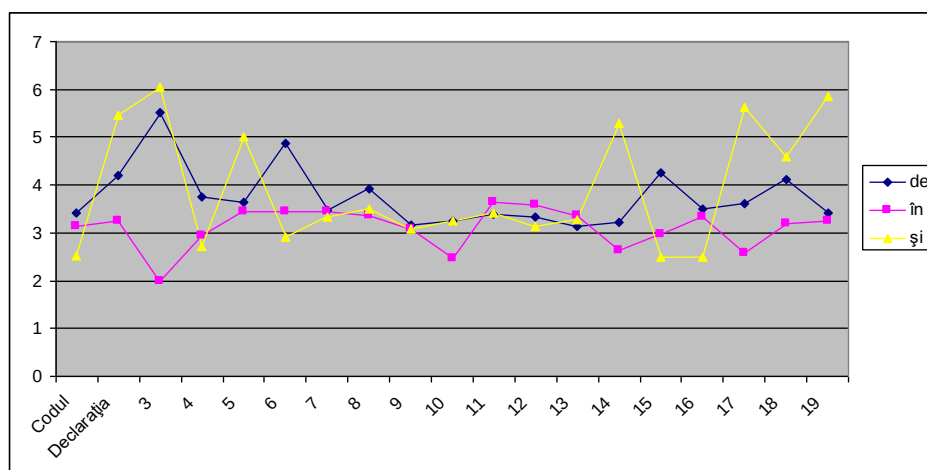

Fig. 3.26. Frecvența primelor 3 cuvinte (și, de, în) în cele 20 de texte din [corpusul analizat](#)

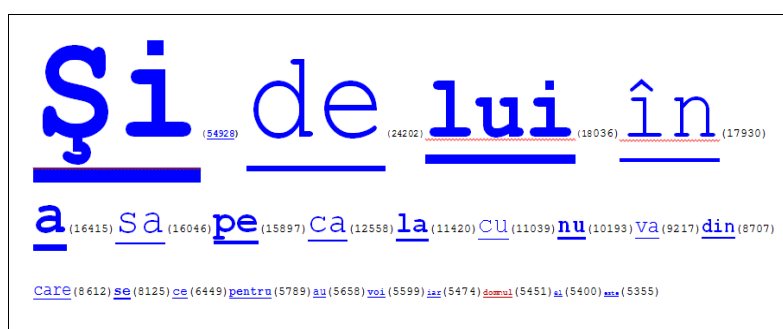

Fig. 3.27. Frecvența primelor 23 de cuvinte în textul [Bibliei](#)

Primul lucru care se observă în urma examinării rezultatelor statisticilor efectuate confirmă cercetări anterioare făcute manual, și anume că „și în limba română cuvintele cele mai frecvente sunt: a) cele mai scurte; b) cele mai vechi; c) cele mai simple din punct de vedere morfologic; d) cele mai bogate în sensuri” [85, p. 626]. Încă acu 50 de ani nevoia unor calculi automatizate era acut conștientizată de lingviști: „Poate că în curând, cu ajutorul acestor metode noi, stabilind aspectele cantitative, vom reuși să determinăm caracterul sistematic al vocabularului și tendințele care îl guvernează. Munca pentru o asemenea lucrare este uriașă, mașinile electronice ne pot ajuta însă, iar rezultatele merită osteneala” [85, p. 633]. Tehnologia HTML vine să faciliteze nu doar numărarea unităților hypertextuale, dar mai ales relaționarea lor.

În toate aceste cazuri poate fi verificată **Legea lui Zipf** (frecvența unui cuvânt e invers proporțională cu rangul său), când un număr relativ mic de cuvinte sunt folosite tot timpul, în timp ce marea majoritate sunt folosite foarte rar [17; 187]. Prin **rang** se înțelege locul pe care îl ocupă un element într-o listă în care elementele sunt dispuse în ordinea descrescândă a frecvenței. Elementul cel mai frecvent are rangul 1. **Cuvintele și, de, în sunt cuvinte de rangul 1**, situație similiară cu a altor limbi. Articolul „the”, de exemplu, este cel

mai folosit cuvânt englezesc, fiind folosit mereu de două ori mai des decât „of” (care ocupă locul al doilea) și de trei ori mai folosit decât „and” (al treilea în ierarhie) și așa mai departe.

Datele din Anexa 14 arată că valoarea aproximativă de 20-30 (maximum 40) cu care se repetă unul din cele 3 cuvinte (**și, de, în**) e valabilă în toate cele 20 de texte (cu doar câteva mici excepții), ceea ce demonstrează faptul că, dacă le-am distribui matematic în întreg corpul textului, la fiecare aproximativ 30 de cuvinte s-ar repeta unul din cele 3 cuvinte gramaticale. Deși mărimea textelor analizate variază foarte mult: cel mai mare (*Biblia*) are 25930 de cuvinte (cca 1000 p.), în timp ce *Salutul* are doar 331 de cuvinte (1 pagină) (raport aproximativ 80:1), frecvența primelor 3 cuvinte (care sunt cuvinte scurte, din doar 1-2-3 foneme) rămâne constantă.

Conform datelor de care dispunem, în ceea ce privește frecvența cuvintelor gramaticale în stilul religios și în celelalte stiluri nu diferă prea mult. Celelalte cuvinte, care urmează după primele 3 (**și, de, în**) și care au rangul cel mai mare, se repetă cu regularitate în toate cele 20 de texte analizate și se regăsesc și în alte tipuri de texte decât cele religioase (a se vedea, de exemplu, [52]). Acestea sunt: **de, în, la, cu, pentru, pe, din, prin, despre, întru** (prepoziții); **sau** (conjunție adversativă)/**său** (pronume posesiv); **nu** (cea mai frecventă negație); **ca** (conjunție subordonatoare) / **că** (adv.), **este** (cel mai frecvent verb copulativ la prezent indicativ); cel mai frecvent verb auxiliar: **a** (formă a verbului *a avea*, pentru perfectul compus) și **va** (formă a verbului *a vrea*, pentru viitor); **mai** (cel mai frecvent adverb); **care** (cel mai frecvent pronume relativ); **sa** (pronume posesiv) / **să** (element conjunctiv) etc.

Așa cum în fiecare mediu socioprofesional există cuvinte folosite foarte frecvent precum *factură* și *cont* în domeniul bancar sau în comerț, *lege* și *vot* în administrație și legislație, tot așa, în domeniul religios (ortodox sau catolic) există cuvinte fundamentale. Cercetătorii ruși [497] au constatat că în perioada sovietică (socialistă) cele mai frecvente cuvinte erau *tovarăș* și *partid*. Deși nu dispunem de date exacte, se pare că și în spațiul românesc aceleași cuvinte erau markerii epocii. După *perestroikă*, vocabularul uzual a înregistrat schimbări importante, iar începând cu anul 2000 limbajul informatic are cel mai vizibil impact în toate domeniile. *Internet, Facebook* sau *Wikipedia* sunt cuvinte de generație nouă, care, pe deasupra, denumind tehnologii supermoderne – sunt bazate pe și completate intermitent cu hypertext, de către publicul larg. Megacorpusul de hypertexte de pe Wikipedia, precum și cel de pe Facebook, de exemplu (cele mai ample la ora actuală) încă își așteaptă cercetătorii. Deja se pot face studii comparative între corpusuri mici și corpusuri mari, pentru a putea stabili respectarea legilor privind frecvența cuvintelor.

Așa cum se vede din Anexa 15, cuvintele **Dumnezeu, Hristos (Isus, Cristos), biserică, adevăr, credință** și **viață** apar cu regularitate (cel puțin unul sau mai multe) în 18 din cele 20 de texte (excepție: textul 2 și 4) în topul primelor 40-50 dintre cele mai frecvente cuvinte. După cuvintele gramaticale frecvente, acestea au un **rang foarte înalt** în comparație cu alte cuvinte, multe dintre ele constituie cuvinte-cheie și figurează și în titlul publicației. Astfel, se confirmă rolul deosebit al *peritextului* (a titlului, în cazul de față) pentru motoarele de căutare pe internet. Aplicațiile de tipul [Tag cloud](#) vizualizează informația reflectând Legea lui [Zipf](#). Prin această abordare hypertextometrică am verificat, de asemenea, și Legea lui [Gauss](#), pentru care analizele manuale ar avea nevoie de eforturi mult prea mari.

Am recurs atât de des la calcule și la conceptul de frecvență a utilizării cuvintelor, deosebi intertextualitatea, respectiv hypertextualitatea, se sprijină în primul rând pe repetitivitate și modificabilitate, concepte care au devenit, datorită tehnologiilor, deosebi de valoroase în economia digitală. Altădată numărările (semnelor) erau aproximative, în prezent sunt mai exacte și mai rapide ca niciodată. Aceste calcule se datorează rețelei care funcționează pe baza hyperlinkurilor. „Calculatorul conectat la Internet este unealta agentului manipulator de semne din societatea comunicațională, cum au fost rigla de calcul, desenul tehnic și strungul pentru omul erei industriale. (...) Așa cum cinematograful a evoluat rapid de la tehnică la o estetică, așa cum televiziunea și-a schimbat condiția din instrument de informare într-unul de manipulare, informatica a făcut și ea, de curând, saltul de la industrie la cultură, de la tehnologie la ideologie. (...) Apariția infosferei prin cablarea calculatoarelor va face să apară mutații atât de importante încât lumea va avea foarte curând nevoie de noi concepte și reprezentări pentru a putea fi înțeleasă și condusă” [92, p. 6-7]. Dintre aceste noi concepte fac parte și *hypertextul, hyperlinkul, hypersemnul, hyperstructura, hyperlectura, hyperscrierea, hyperdefiniția, hypersensul* etc.

3.5. CONCLUZII la capitolul 3

1. Hypertextul este același text care a funcționat dintotdeauna în istoria omenirii, dar care este, azi, transferat în corpul unei supertehnologii ce permite vizualizarea structurii limbajului și a relațiilor existente între componentele sale verbale și nonverbale.

2. Citatul, referința și plagiatul, dar și aluzia, locul comun, clișeul, parodia etc., ca forme ale intertextului, sunt noțiuni care s-au (re)întâlnit și în hypertextul Internetului. **Citatul hypertextual, referința hypertextuală și plagiatul hypertextual** (cele mai frecvente) pot fi considerate și ele „genuri” și specii hypertextuale. Odată cu extinderea posibilităților tehnologice de inserare, copiere și reluare a formatelor textuale și nontextuale, citatul și plagiatul hypertextual poate avea dimensiuni foarte mari – poate fi copiat (piratat) în întregime un blog, un website sau un limbaj de programare, sau chiar o întreagă bibliotecă online.

3. Peritextul poate fi al editorului sau al autorului (de exemplu: *numele autorului, pagina de titlu, titlul, subtitlul, adnotarea, afilierea (instituția), genul și/sau specia, dedicația, cuprinsul, mottoul, epigraful, epilogul, prologul, prefața, postfața, referințele bibliografice, citatele, notele, indicele de nume, de termeni, glosarele, anexele* etc.). Mediul online a preluat și a extins unele elemente ale peritextului, lansând noțiuni specifice (în engl.): *user, ID, nickname, title, meniu, tag, hyperlink, webografie, imagini (iconuri)* etc. În paratekst intră chiar garnitura (corpul) de literă, textul de pe cotor, copertarea (broșat sau cartonat), prețul (cărții), formatul paginii etc., la care se adaugă noțiuni ale webometriei și altmetriei: *numărul de like-uri, numărul de distribuiri, numărul de comentarii, numărul de accesări, numărul de descărcări, factorul de impact, top sau rating al website-urilor, hypertextelor, autorilor* etc. Tehnologia informatică a evoluat atât de mult, încât oferă pachete tehnologice cu întreaga gamă de elemente peritextuale pentru orice gen de text online sau hypertext (care alcătuiesc designul acestora) și care doar trebuie „umplute” cu conținut. Rolul hypertextului în rețeaua globală și locul peritextului și al linkului sunt extrem de importante în economia societății informaționale și a cunoașterii.

4. O nouă disciplină lingvistică care se impune cercetării este **onomastică virtuală**, care are ca scop al cercetării un nou tip de nume – **nickname-ul**. În numele virtual se reflectă trăsăturile cele mai importante ale hypertextului. Tipologia numelui virtual se caracterizează printr-o creativitate debordantă. Cea mai importantă trăsătură a sa în spațiul virtual este marcarea cu hyperlink, accesarea căreia trimite direct la referentul virtual (pagina acestuia).

5. Prezenta lucrare optează pentru instituționalizarea termenului pentru **webografie**, e un corespondent al celui de **bibliografie**, acesta din urmă nefiind adecvat pentru a denumi lista de surse online a unei lucrări (științifice). Către sfârșitul anului 2000 au apărut primele studii în care se făcea distincție între denumirea generică de *bibliografie* și cea de *surse online*. Diferența dintre cei doi termeni se datorează în totalitate hyperlinkului.

6. Mediul online și-a creat propriile **genuri tehnologizate** (textual-hypermedia) (având sau nu corespondent în realitatea de tipar). Acestea, în opinia noastră, sunt: e-mailul (mesajul e-mail), chatul, website-ul, blogul, forumul, rețeaua socială (de socializare) etc.

7. Atât **Wikipedia** (enciclopedia liberă și universală), cât și **dicționarele online** sunt produse hypertextuale în format online, generate de voluntari în baza informației editate pe hârtie, dar completate în permanență cu content nou, netipărit. Nonlinearitatea vizualizată la nivelul hyperlinkurilor fac posibilă navigarea „din link în link” (intratextual sau extratextual) în spațiul wikitextelor. Dinamismul hypertextului lexicografic este dată de modificabilitatea, rapiditatea, interactivitatea, accesibilitatea textului în format electronic, dotat cu linkuri.

8. **Dicționarele** tradiționale nu pot include toată informația ce trebuie să o ofere și nici nu pot s-o ofere într-o formă cât mai accesibilă. Locul acestora le iau tot mai intens dicționarele electronice (de tip **DEX online**) și enciclopediile de tip Wikipedia, care le pot face pe ambele. Avantajul acestor produse textuale constă în realizarea rapidă a legăturilor cu alte texte, prin intermediul hyperlinkurilor. Considerăm că textul dinamic al unor astfel de produse de voluntariat, ele însele modele de hypertext, constituie **o nouă direcție de cercetare în lexicologia și lexicografia modernă**.

9. **Rețeaua socială** (de socializare) (Facebook, Twitter, Instagram etc.) reprezintă un **spațiu hypertextual** de foarte mari dimensiuni. La ora actuală, constituie cel mai voluminos gen de hypertext, a cărui cercetare necesită implicarea unor instituții întregi, precum și o maximă interdisciplinarizarea a domeniilor.

10. **Webul** poate fi considerat un **hypercorpus de hypertexte**. Cercetarea acestuia se află la începuturi. Revoluția în toate domeniile societății a început 1991, odată cu apariția, generalizarea și conștientizarea Webului. Științele umane încep să colaboreze cu științele exacte, pentru o mai bună vizualizare și conceptualizare a obiectelor de cercetare comune. Cercetarea hypertextului se află la începuturile sale. Acesta poate fi considerat el însuși o disciplină aparte, domeniu aparte sau aspect de cercetare al internet-lingvisticii, al hypertext-lingvisticii sau al comunicării online.

4. „DUBLA VOCAȚIE” a HYPERTEXTULUI

4.1. AVANTAJELE ȘI DEZAVANTAJELE HYPERTEXTULUI

„[Nous avons parlé toute notre vie en hypertexte, sans le savoir.](#)”

(Jacques Anis [179])

Parcurgem deocamdată etape timpurii ale webului (implicit hypertextului), cu toate că cele 2 decenii de când a devenit bun pentru publicul larg înseamnă pentru societatea informațională actuală mai mult decât câteva epoci adunate la un loc. Hypertextul este textul generației de azi și de mâine. Poate nu se va numi tot hypertext, dar, cu siguranță, se va caracteriza prin trăsături fie total diferite (actualmente, revoluția textului înseamnă hypertext), fie augmentate față de cele considerate latente ale textului de hârtie. Vorbim aici despre textul care rămâne tipărit pe foi definitiv, odată și pentru totdeauna, până uzura muzeelor sau bibliotecilor îl va descalifica ca text lizibil, pus față în față cu textul „de generație nouă”, care dintr-odată nu mai stă nemișcat, ci devine un produs supertehnologizat, cu butoane, manivele, lumini, sunete, care activează toate simțurile umane pentru o mai bună receptare și conștientizare.

Împreună cu hypermedia, hypertextul reprezintă o nouă etapă în istoria cărților și a bibliotecii. Așa cum și-a imaginat Borges biblioteca ca pe locul paradisului, biblioteca Internetului de azi ajunge să fie un fel de rai al cunoștințelor: „Biblioteca o să dureze mai departe: iluminată, solitară, infinită, inutilă, incoruptibilă, secretă” (Borges 2002:221). Dar și o Bibliotecă Babel a societății informaționale [303] sau un WEB-Babel.

Definiția generalizatoare a hypertextului îl arată ca pe un megatext (sau totalitatea textelor) situat(e), în ierarhia și în evoluția textelor, deasupra, mai departe, dincolo de textele care au un format obișnuit, de tipar. Textul de tipar încă nu poate fi trimis la lada de gunoi a istoriei textelor, acesta constituind un extrem de valoros produs cultural, cu tradiții încetățenite și înrădăcinate adânc în conștiința și deprinderile lumii moderne. Primul și cel mai important avantaj este acela de a relaționa prin linkuri un text cu alte texte. Mișcarea prin rețeaua internautică se numește *navigare* prin documente, fără a părăsi definitiv documentul-mamă, documentele-fiice se află la distanța de un clic pe link. Spre deosebire de lectură, care se presupune a fi profundă, navigarea este superficială.

Acest text de generație nouă are o importanță din ce în ce mai mare în științele informării, deoarece reprezintă un nou mod de a înțelege cunoașterea, care permite eliberarea

Deși deschide o infinitate de drumuri, cărări sau poteci, nonlinearitatea poate fi obositoare și chiar deranjantă. O prea puternică fragmentare poate duce și la **pierderea sensului**: „Eliberându-ne de chinul decodificării textului, forma pe care scrierea a ajuns să o capete pe o pagină de papyrus sau de hârtie ne-a dat posibilitatea să devenim cititori de adâncime, să ne îndreptăm atenția și forța creierului spre interpretarea sensului. Cu scrierea pe ecran, încă nu putem să decodificăm textul rapid – citim mai repede decât oricând –, dar nu mai suntem călăuziți spre o înțelegere profundă, personal construită, a conotațiilor textului. În schimb, suntem împinși în goană spre o altă bucățică de informație înrudită și apoi spre alta, și alta, și încă una. Mineritul de suprafață în căutarea «conținutului relevant» ia locul excavării lente a sensului” [24, p. 224].

```
<body marginwidth="0" marginheight="0" leftmargin="0" topmargin="0" background="intro_back.jpg" bgcolor="#f5deb7">  
    <a href="#"></a>  
    <table border="0" cellpadding="0" cellspacing="0" width="800">  
        <tr height="267" align="left" valign="top">  
            <td rowspan="3" align="left" valign="top">  
                <div align="right">  
                      
<area href="intro.asp" coords="23,106,146,232" shape="rect"/></map><br>  
[&nbsp;&nbsp;&nbsp;&nbsp;<a href="JavaScript:displayLayer('known',true)">Bekannt</a><br>  
<br>  
                                &nbsp;&nbsp;&nbsp;&nbsp;<a href="JavaScript:displayLayer('hist',true)">Historie</a><br>  
                                </a>&nbsp;&nbsp;&.</div>  
                </td>  
                <td align="left" valign="top" height="267">  
<map name="p2b57bed97"><area href="intro.asp" coords="1,121,78,234" shape="rect"/><area href="themem.asp" coords="1,121,78,234" shape="rect"/><area href="index.asp" coords="130,153,199,165" shape="rect"/><area href="impressum.asp" coords="115,167,199,182" shape="rect"/><area href="boehler.asp" coords="86,110,200,123" shape="rect"/><area href="Goethe.asp" coords="127,126,201,139" shape="rect"/></map></td>  
            <td height="267" align="left" valign="top">  
            <td rowspan="3" align="left" valign="top" width="130">  
            <td width="130" height="267">
```

Vom reține, de asemenea, că hypertextul nu înseamnă adunare progresivă sau unire întâmplătoare de texte, ci sortare și legare de texte după principii semantice: texte aranjate pe

anumite axe *paradigmatice* și *sintagmatice*, texte care completează sau exclud, ilustrează sau se contrazic. Țesătura lui, datorită linkurilor, se destramă cu mare ușurință, desfăcând sensul în numeroase sensuri, dar în felul acesta se renunță la dictatul / teroarea sau dogma sensului unic (obiectiv și absolut) și se multiplică subiectivitatea sensului/sensurilor (cuvintelor, frazelor, textelor). Cu toate acestea, multitudinea de sensuri adesea împiedică comprehensibilitatea și nu contribuie la progresul înțelegerii.

Funcționând în calitate de unitate fundamentală a comunicării online (spațiul online o atestă mai bine decât cel bidimensional, al hârtiei), hypertextul, actualmente, o instituie la nivel global (cu oricine, oricând, (de) oriunde). Ea permite socializarea intensă, interactivitatea maselor, recunoașterea socială, înțelegerea și conștientizarea diversității culturale, implicarea mai puternică în problemele societale și de mediu, creșterea gradului de democratizare prin votul popular online etc. Cu toate acestea, comunicarea online nu o poate substitui pe cea reală, iar dacă și o substituie frecvent, e o comunicare de gradul doi față de cea reală (mediată de tehnologii), e o comunicare virtuală. Datorită hypertextului, sporește gradul de colaborare și interactivitate între autor și cititor/utilizator (consumatori ai textelor).

Totodată, hypertextul înseamnă suprasarcină, mișcare, dinamism al sensului, datorită mulțimii de linkuri, care conectează toate textele cu toate textele. Suprasarcina însă poate genera teamă, neîncredere, oboseală. El oferă o multitudine de fațete ale aceluiași obiect textual, deci multidimensionalitate, legături-intersecții vizibile și accesibile instantaneu. Adeseori însă încercarea și dorința de a examina și utiliza toate dimensiunile cade în superficial [24].

Hypertextul se instituie într-o nouă religie [396], mitologie, ideologie, apologie. „Antropologizarea, beletrizarea, țeserea în jurul hypertextului a unor legende, metafore, simboluri și pilde nu înseamnă neapărat profanarea hypertextului” [387] – înseamnă umanizarea unui concept al tehnologiilor. De aceea hypertextul este considerat o hiperbolă, „regină a metaforelor”, care sporește gândirea asociativă [349]. Linkurile oferă acces la informații într-un mod asemănător cu modul nostru de gândire (asociativ) sau, cel puțin, de o manieră personalizată (în ordinea pe care utilizatorul însuși o alege). Adesea, asocierile prea intense pot distanța cercetătorul de obiectul cercetării.

Navigarea rapidă într-un spațiu enorm de informații, care pot fi găsite imediat, în varii formule și formate, de asemenea, o datorăm acestei unități informaționale. În acest scop, al navigării „ușoare”, este nevoie de însușirea geografiei spațiului, altfel spus *geo-hypertextul*

[205]. Există însă riscul să nu se găsească cele mai obiective informații, ci să fie reutilizate primele întâlnite în timpul navigării (riscul re-utilizării primei afișări pe Google, de exemplu).

Hypertextul permite economisirea spațiului prin eliminarea necesității de a înșirui și duplica date. Este suficientă indicarea adresei-link fără a insera întregul text la care se face trimitere. Se poate crea un hyperlink la oricare din aceste date. Fiind un text dinamic, poate fi urmărit chiar în timpul elaborării lui în format online, cu toate variantele, versiunile, omiterile, corectările, modificările sale etc. Cu toate acestea, afișarea și înconjurarea textului final cu toate versiunile de lucru creează un supratext greu de digerat, de cuprins cu ochii, de reținut, de operat [404]. Dar fiind lichid, instabil, variabil, modificabil, dinamic etc., sensul acestuia devine și el lichid, greu operabil, iar lichiditatea sporește gradul de inconsistență.

Un avantaj extrem de important constă în amplificarea creativității utilizatorilor săi; această capacitate se datorează atât posibilității de a crea hypertexte prin inserarea linkurilor către alte texte, atestând capacitatea de legare (unire, țesere), precum și prin crearea condițiilor de generare de conținut nou, sensuri noi, cuvinte noi, genuri noi – interacțiunea și dinamismul cu care acestea circulă obligă utilizatorul la și mai multă prezență și interactivitate. O înclinație prea puternică pentru creativitate distruge regula, norma (necesare pentru comunicare), care dau o anumită stabilitate și siguranță și deși hypertextul presupune o activitate extrem de susținută, implicată, aceasta poate fi adesea inefficientă. Ca orice text, este citabil, dar hypertextul poate fi citat (reprodus, copiat, clonat etc.) în volume atât de mari și cu o viteză greu de imaginat altădată. Citaționalitatea însă merge mână în mână cu plagiorismul, favorizează furtul datelor identitare (al identităților), dar și al producțiilor textuale de autor.

Fiind granular, alcătuit din multe alte texte conectate între ele, hypertextul este deci fragmentar, dezmembrabil în fractali. Fractalii nu descriu sistemul, ci contribuie la înțelegerea complexității sale. Fiecare fragment, la rândul său, poate fi legat de o mulțime de alte texte, de imagini, de documente video sau audio (multimedia) etc. Fragmentarismul desemnează limitele unor texte, deci locul unde acestea se „rup” – iar rupturile, marginile, limitările sunt locurile care întrerup linearitatea (linia continuă) a textelor.

Seducător prin vizibilitatea sa, hypertextul atrage cititorul prin toate mijloacele: generarea continuă de către orice utilizator a textelor în format online, „împănarea” cu lumini (linkuri) și culori, imagini (video) și sunete (audio), adaosul de semne noi digitale statice sau dinamice etc. Schimbarea prea rapidă a blițurilor textuale, reținerea de scurtă durată pe retina

ochiului sporesc senzația de efemeritate a hypertextului și cresc nevoia de... tipărire, pentru a crea impresia de intrare în posesiune de text.

„Efectul labirintic” al hypertextului poate fi devastator, rătăcitor. Hypertextul comportă riscul de a te pierde în el și te face să revii mereu la meniu, la prima pagină, la început și chiar poate să reparcurgi același traseu. Hypertextul poate duce la deconcentrare, la distragerea atenției. Dezorientarea și alienarea, care se pot afla ascunse în interiorul lui, pot fi experiențe care să culmineze cu dezagregarea, depersonalizarea etc.

Loc ideal al jocului semnificațiilor, al carnavalescului, al amestecului al sublimului cu grotescul, locul multitudinii și democratizării sensurilor, al calambururilor și ambiguităților, hypertextul nu-și dezmente rostul de spațiu al spectaculozității. Senzația de joc continuu, de căutare a sensului pierdut/adăugat, modificat, reluat poate sfârși în gratuități. De asemenea, hypertextul poate hrăni utilizatorul cu dezinformații sau cu numeroase informații irelevante, dubioase sau de mâna a doua.

Hypertextul oferă o avalanșă de informații cercetătorului. Creșterea exponențială a volumului de informații nu duce automat la creșterea gradului de informare și nici la creșterea gradului de inteligență și cunoaștere, nici la calitatea scrisului online. Fiind prea multă, blochează utilizatorul, în speță cercetătorul – el nu mai știe ce caută cu adevărat. La toate acestea se mai adaugă și efemeritatea informației. Dependența de computer înseamnă, în definitiv, dependența de (un anumit tip de) informație. Atacul cu informație se mai poate manifesta și în publicitatea agasantă, diferite forme de spam (gunoi informațional), multiplicarea redundantă și chiar canceroasă a informației etc. [161].

Deși se distinge prin simplitate și accesibilitate, ușurința de a utiliza, a accesa linkuri și a crea linkuri noi – în acest scop nu sunt necesare abilități speciale de „programare” pentru a genera hypertexte – deocamdată nu este la îndemâna oricărui utilizator în ceea ce privește crearea lui. Datorăm hypertextului revoluționarea manierei de lectură a unui text electronic: el oferă diferite nivele de lectură – notele-linkurile pot fi ignorate, în sensul că nu este obligatorie accesarea și lectura lor. El reține la suprafață doar esențialul, ascunzând îndărătul linkurilor suplimentarul sau ceea ce nu e obligatoriu în momentul lecturii. Hypertextul nu a ușurat lectura de pe ecran, poate chiar a împovărat-o, solicitând mai mult ochii, dar a ușurat enorm scrisul pentru cei care doar apasă o tastă pentru o literă sau o tastă-două pentru a copia un text de un volum impresionant. Hypertextul nu este un miracol pentru „scriitura din ecran”, dar este un sistem care a facilitat enorm procesul. Așadar, are loc o semiotizare intensă a ecranului.

Calitatea sa de metaforă a învățării, a cunoașterii, a gândirii umane este se justifică și prin asemănarea cu creierul uman și activitatea acestuia. În plus, când tehnologia contemporană este electronică, mințile noastre devin ele însele rețele ce pulsează de idei. Hypertextul facilitează învățarea interdisciplinară. Textul calculatorului este o rețea dinamică de relații, iar fiecare cale prin intermediul rețelei definește o ordine, o interpretare și o semnificație în funcție de un anumit cod. Chiar și așa, hypertextul poate duce la un fel de lene intelectuală – mașina gândește pentru om [120, p. 231]. Textul împănăt corect cu linkuri permite buna interactivitate și gestionare a referințelor, precum și verificarea imediată a referințelor electronice din sursele științifice sau nonștiințifice, ceea ce este excepțional. De asemenea, favorizează colaborarea utilizatorilor pentru actualizarea rapidă a datelor.

Niciodată în istoria scrisului nu a existat o mai mare libertate a creării referințelor (trimiretilor) (acum, și posibilitatea de a le accesa instantaneu). Mai mult: orice accesare indică linkurile deja parcurse, accesate, vizitate (prin culoarea modificată față de cea a linkurilor care sunt în așteptare). Datorită legăturilor hypertextuale, este posibilă indexarea oricărei pagini web prin intermediul motoarelor de căutare. O deschidere și o permisivitate atât de largă creează și o lipsă de discernământ. Din cauza capacității de seducere a linkurilor, incită la digresiuni (abateri de la subiect, favorizând excursul). Cu toate acestea, existența unui hyperlink este o invitație tacită la accesarea lui, ceea ce înseamnă ruperea coeziunii și coerenței liniare.

Acest text magnific și monstruos totodată e textul generațiilor de mâine, un produs pentru utilizatori competenți, versați, cu gândire ramificată. Tiparul va funcționa încă mult timp pentru incunabule și manuscrise, dar producerea de cărți noi va opta, inevitabil, către editarea numerică. I se pot reproșa hypertextului și alte deficiențe, care nu sunt neapărat ale lui, ci ale webului, ale informației, ale comunicării, ale omului ca specie. În spațiul online, nu în ultimul rând, datorită accesării facile a datelor, se declanșează și alte dezavantaje cum ar fi: hakerismul, infracționalitatea cybernetică, manipularea și hărțuirea utilizatorilor, escrocherismul online etc. Este adevărat că poate crea un anumit tip de dependență – o putem numi simplu dependență de computer, dar ea este creată implicit de ușurința cu care sunt accesate informațiile, care generează, ca și lectura, o foame continuă de ele, iar hrănirea cu informație naște un fel de bulimie informațională. De asemenea, stabilirea extrem de ușoară a legăturilor (inserarea linkurilor pe orice cuvânt, îmbinare, text, imagine etc., de exemplu) poate degenera într-un fel de manie sau megalomanie; excepție fac anumite tipuri de texte bune pentru analize lingvistice, să zicem, așa cum am încercat să demonstrăm prin

textele selectate pentru studiile de caz. Așadar, accesările facile, hypertextele supraîncărcate pot naște dezechilibre psihice, psihoze, pierderea contactului cu realitatea, frustrări, angoase, narcisism, sociopatii, obsesii, dependență de recunoașterea celorlalți etc.). Nu neapărat computerul este cel care le generează, computerul este mijlocul care le întreține.

Hypertextul este fundamental necesar la elaborarea sistemelor informatice ca acestea să funcționeze interoperabil. În acest scop deosebit de importante sunt glosarele și dicționarele cu termeni definiți exact, pentru a se evita problemele de standardizare și compatibilitate și chiar probleme de mentenanță a serviciilor de rețea. Prezenta teză hypertextuală atestă și ea o bună parte din avantajele și dezavantajele descrise mai sus.

Din mulțimea de dezavantaje descrise mai sus, două privesc nemijlocit hypertextul: (1) **suprasarcina cognitivă** (atacul cu informație) și (2) **dezorientarea în spațiul online**, numit și *labirint informațional* din cauza mulțimii de linkuri, respectiv a deschiderii infinite către alte informații. Pentru ca balanța să încline tot mai mult în favoarea avantajelor, deosebit de importantă este navigarea ecologică în spațiul hypertextual, obiect de studiu al didacticii textului digital [257, p. 37-40]. În concluzie, ca orice altă invenție, cu impact uriaș în dezvoltarea umanității, hypertextul se caracterizează atât prin numeroase beneficii și oportunități demonstrate cu prisosință de tehnologiile infocomunicaționale, cât și prin deficiențe și probleme. Acestea nu reprezintă decât cele 2 fețe ale aceleiași monede: plasate în același context, contradicțiile generează, dialectic, evoluția. Credem că, într-un viitor nu prea îndepărtat, avantajele hypertextului vor depăși în mod clar dezavantajele hypertextului, concept-hypertehnologie care schimbă lumea și percepțiile ei legate de tehnologia de tipar, deci unul care continuă tiparul, revoluționându-l.

4.2. (IN)COEZIUNEA și (IN)COERENȚA HYPERTEXTULUI

Stadiul actual al cercetărilor care ia în discuție *coeziunea* și *coerența* ca trăsături fundamentale ale textului arată că, deși are o vechime de jumătate de secol, nu există deocamdată un consens în definirea celor două categorii [279; 369, p. 155-159; 384]. În ciuda regularității discuțiilor, nu a fost încă acceptată o definiție universală a coeziunii și a coerenței. Odată cu apariția unei noi categorii numită *hypertext electronic*, această diversitate de păreri a fost automat atribuită și conceptului tehnologic, fără ca să existe o înțelegere clară și unitară. Prezentul studiu își propune să treacă în revistă câteva noi achiziții teoretice care privesc abordarea celor două aspecte. Literatura dedicată coeziunii și coerenței textuale este debordantă (o amplă bibliografie online o găsim în [252; 262; 289]) (Tabelul 4.1).

Tabelul 4.1. Definițiile standardelor textualității (DGȘ)

Nr.	Standarde ale textualității	Definiție
1.	Coerență	„Ansamblu de trăsături care asigură unitatea semantică a unui set de propoziții/fraze, astfel încât acestea să formeze un tot unitar din punctul de vedere al semnificației; component esențială în definirea textului.” (DGȘ 1997:108)
2.	Coeziune	„Ansamblu de trăsături care asigură unitatea sintactică a textului, marcând legătura în secvența de unități lingvistice (propoziții/fraze)” (DGȘ 1997: 109)
3.	Intenționalitate	„Intenția comunicativă determină forța ilocuționară a unui enunț. Exprimarea directă sau indirectă a intenției comunicative este condiționată situațional și reflectă competența comunicativă a indivizilor.” (DGȘ 1997:254)
4.	Acceptabilitate	„Un enunț poate fi acceptabil, mai puțin acceptabil sau inacceptabil, după respectarea, într-un grad mai mare sau mai mic, a regulilor uzului lingvistic.” (DGȘ 1997:15)
5.	Informativitate	„Prin acest criteriu sunt introduse probleme ale gradului în care sunt de așteptat sau de neașteptat anumite elemente informative ale textului” (DGȘ 1997:167).
6.	Situaționalitate	„Orice text este produs și receptat într-o situație de comunicare care implică trei componente: <i>relația de rol</i> dintre participanții la interacțiunea comunicativă, <i>locul</i> și <i>momentul</i> în care se desfășoară aceasta. Situația de comunicare limitează interacțiunea, impunând constrângeri, acceptate sociocultural.” (DGȘ 1997:462)
7.	Intertextualitate	„În sens larg, intertextualitatea poate fi interpretată ca o relație a fiecărui text (enunț) cu alte texte, pe care le absoarbe și le transformă în ansamblul aceleiași culturi literare.” (DGȘ 1997:258)

Mai puține însă sunt referințele la cele două concepte aplicate hypertextului. Vom încerca să înțelegem dacă există sau nu o continuitate, respectiv, o ruptură între text și hypertext și dacă nu cumva anume hyperlinkurilor se datorează această dublă „vocație”: de continuitate-discontinuitate. Întrebarea cea mai importantă a prezentului studiu este următoarea: dacă, fiind un text nonlinear, operează oare hypertextul cu adevărat cu

categoriile fundamentale ale celui dintâi: *coeziunea* și *coerența*, sau acestea intră și ele în opoziție, putând astfel să vorbim despre *incoeziune* și *incoerență*? Sau putem pune în discuție un alt tip de *coeziune* și *coerență* – *ramificată (rizomatică)*? Sau putem vorbi și de una, și de alta, acestea rânduindu-se și intersectându-se neconținut? Considerăm drept operaționali termenii *coeziune* și *coerență hipertextuală*, aceștia din urmă constituind concepte ambivalente, reprezentând poli diferiți, antinomici: *coeziune* – *incoeziune*, *coerență* – *incoerență*.

Printre trăsăturile fundamentale pe care le atribuie cercetătorii hipertextului se regăsește cea de fragmentarism, organizare fractală. „Hypertextul împarte tot textul, indiferent cât de unitar poate părea, în fragmente multiple, segmente, fraze individuale, fraze, concepte, idei, noțiuni, oferind în același timp comunicarea acestor fragmente condiționată de legile juxtapunerii semantice a acestor segmente de text sau a mai multor texte”⁶ (trad. n. – E.U.), iar aceste însușiri nu par să ajute la stabilirea unei coeziuni cu trasee lineare, consecutive, logice, ci, dimpotrivă, sunt instrumentele care adâncesc și mai mult dezordinea, împrăștierea, haosul, labirintul. Datorită importanței care revine, în procesul de interactivitate, cititorilor, aceștia sunt cei care interacționează cu hyperlinkurile și anume ei negociază continuitatea între fragmentele hipertextuale. Noua tehnologie de producere a textului este online, adică *în linie*, care se creează de către noi sub ochii noștri, ea este curgătoare, dinamică. Or, online-ul nu e doar continuitate în sensul său clasic, ci și **discontinuitate** sau **tabularitate**, adică un salt de calitate față de tipar. Conceptele de *coeziune* și *coerență* sunt probabil cele mai importante care „au de suferit” de pe urma acestei revoluții pe care a adus-o hipertextul: ca și în textul tipărit, dar mai cu seamă ca și în discursul oral, coerența și incoerența coexistă, coeziunea și lipsa de coeziune coexistă. Asistăm, așadar, la metamorfoze fără precedent, la nivel global: „**Coeziunea textului său, linearitatea argumentării** sau narațiunii sale, așa cum curg ele pe numeroase pagini, **sunt sacrificate**... Ceea ce meșteșugarul din Roma antică a cusut laolaltă atunci când a creat primul codex este descusut. Tăcerea care era «parte din înțelesul» codexului este sacrificială în egală măsură. Fiecare pagină sau extras din Google Book Search este înconjurată de un talmeș-balmeș de linkuri, instrumente, taburi și reclame, fiecare pescuind cu înverșunare o felie din atenția fragmentată a cititorului” [24, p. 222-223]. **Coerența** și **coeziunea** se datorează, în primul rând, linkurilor,

⁶ „Гипертекст расчленяет весь текст, каким бы целостным он ни казался, на множество фрагментов, сегментов, отдельных фраз, высказываний, концепций, идей, понятий, при этом обеспечивая коммуникацию этих фрагментов, происходящую по законам смысловой соположенности данных сегментов текста или нескольких текстов.” [367, p. 33].

care, tot ele, din cauza întreruperilor continui, în timpul navigării, cu întreruperi intermitente, generează **incoerența** și **incoeziunea hypertextului**. Linkurile sunt „bucăți (fragmente) de text (cuvinte, îmbinări sau enunțuri), care au funcții (sintactice) hypertextuale” [309], Dar, aruncându-ne instantaneu dintr-un text în altul, accesând intermitent linkuri, pierdem, adesea, fără urmă și hipotextele, și post-textele, și legăturile [504].

Cercetătoarea Angelika Storrer este doar unul dintre specialiștii care ia în discuție aceste aspecte. Întru susținerea punctului său de vedere, autoarea îl citează pe J.-M.Adam, care spune: „textul s-a dovedit a fi o unitate prea complexă pentru a putea fi încadrată în tipologii și explicată doar prin prisma coeziunii sau coerenței” [289, p. 39-40]. Autoarea remarcă faptul că stilul de lectură cerut de hypertextualitate favorizează o nouă paradigmă a coerenței pe lângă *coerența locală* vs *coerența globală*; totodată, mai observă că coerența poate fi *statică* și *dinamică* [289, p. 4]. Se operează și cu sintagma terminologică de *coeziune ramificată* (*fuzzy coherence*) [291]. Camelia Dedu însă spune clar că: hypertextul înseamnă *lipsă de coeziune și de coerență* [48]. Îi dăm dreptate parțial, constatând că în cadrul hypertextului coexistă ambele tipuri de relaționare. S-ar putea ca în timp să fim martorii unor rupturi și mai puternice, căci despre **ruptură** vorbesc C. Vandendorpe [234] sau G. Allen [243].

Hypertextul nu doar se conectează cu *hipotextul*. El se caracterizează prin manipulabilitatea utilizatorului/cititorului. În acest scop, trebuie să se ia în considerare succesiunea unor acțiuni specifice în cadrul hypertextului „clickabil”, în calitatea sa de hypersemn creolizat, „iconic”. Considerăm că ambele însușiri sunt proprii hypertextului electronic, analizând această dublă situație prin analogia cu o metaforă din lumea animalelor: șopârla și coada acesteia. În acest context e cazul să facem trimiterea la *cultura soft*, lichidă, „moale”, indeterminată, emergența și hibriditatea, despre care se discută tot mai frecvent în filosofia modernă (a se vedea, de exemplu, studiul întreprins de [469, cap. *Кожура и мантия*]).

Pentru ilustrarea prezentului studiu, am recurs la încă o metaforă, inspirându-ne din versiunea hypertextualizată a cărții lui Roman Ufimtsev «[Хвост ящерики. Метафизика метафоры](#)» [488]. Așa cum spune autorul însuși, „Coada șopârlei” este un tratat despre esența metaforei și ce loc îi este rezervat acesteia în gândirea creatoare. În prologul cărții online, dotat cu 52 de hyperlinkuri ([Предисловие автора: зачем и как это читать](#)), autorul dă câteva instrucțiuni importante cititorului cum să o citească: „Ea are șase părți. Fiecare dintre ele este un pas pe drumul de la înțelegerea elementară a metaforei spre conștientizarea ei în

calitate de putere creatoare a realității. Cu toate acestea, nu neapărat trebuie citite în consecutivitate, parte după parte, capitol după capitol. Ea nu a fost scrisă linear, deci a citi-o linear, de asemenea, nu este nevoie. Mai degrabă, cursul narațiunii formează treptat o spirală conică, care, în cele din urmă revine la tema principală, metafora metafizică. Prin urmare, las cititorului libertatea de a alege traiectoria mișcării prin carte”⁷ (trad. n. – E.U.).

Cea de-a „doua prefață” este construită din scurte introduceri în tema fiecărui din cele 5 capitole și prezintă în totalitatea ei o sinteză din principalele idei ale cărții, sinteză foarte atent elaborată, cu multă acuratețe, logică și exactitate. Această versiune-web nu e altceva decât un ghid luminescent, alcătuit din text linear și text nelinear (linkurile) (fig. 4.2).

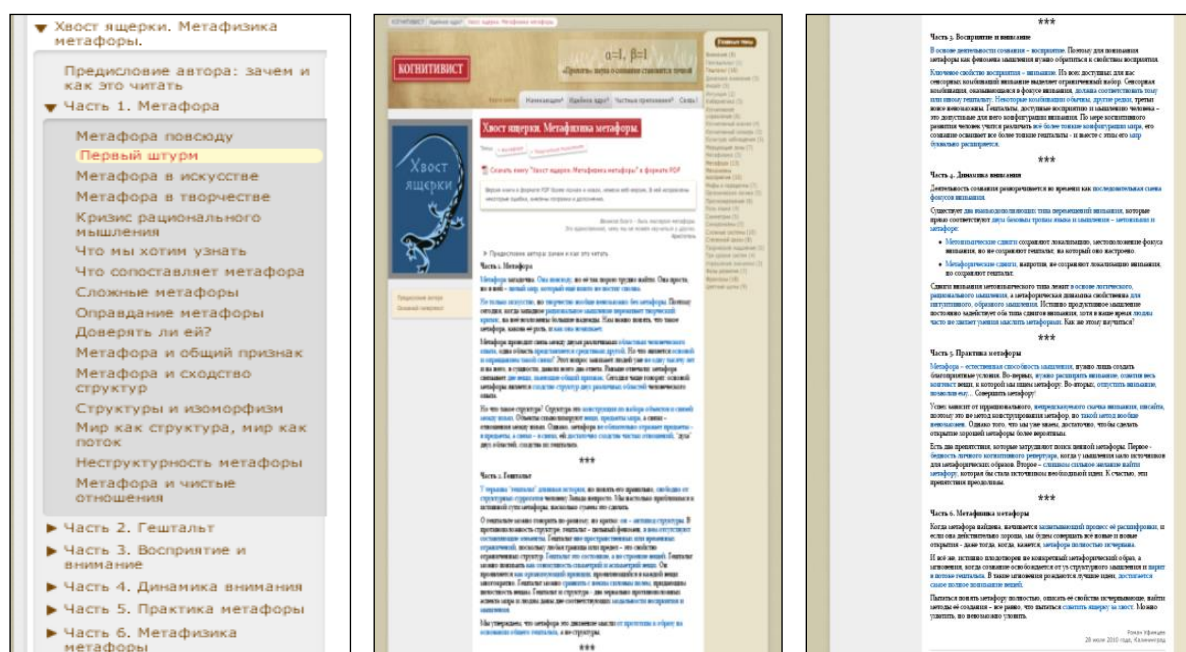

Fig. 4.2. Conținut hypertextual al prefeței cărții „[Coada șopârlei](#)” de Roman Ufimtsev

Metafora șopârlei pentru hypertext și hyperlink am împrumutat-o de la același autor, considerând că însăși noțiunea de **hypertext este un termen și totodată o metaforă pentru comunicarea pe Internet**. Din cele mai vechi timpuri, șopârla a simbolizat agilitatea și viteza, lunecarea și viclenia. Cu toate acestea, este și un simbol al inteligenței și norocului, dexterității și logicii, și, în același timp, destul de ciudat, un simbol al creativității și extravaganței, flexibilității și rezistenței. Este cunoscut faptul că în cazul în care coada

⁷ «В ней шесть частей. Каждая из них, этап на пути от простейшего, школьного понимания метафоры, к ее осознанию в качестве таинственной творческой силы реальности. Тем не менее, **не обязательно читать трактат последовательно**, часть за частью, главу за главой. **Он был написан не линейно, и читать его линейно тоже не обязательно**. Скорее ход повествования образует постепенно сужающуюся спираль, которая в конце приходит к главной теме, к метафизике метафоры. Поэтому я оставляю читателю свободу в выборе траектории движения по трактату» [488].

șopârlei este tăiată, ea va crește din nou. Multe specii de șopârle sunt în măsură să arunce toată coada. După ceva timp, ea crește la loc. Unele popoare antice credeau că nu numai coada, ci chiar și orice parte a corpului șopârlei (trunchiul, picioarele, capul) se poate restabili. Acesta este un fenomen neobișnuit în natură numit *autotomie*. Se poate deduce că șopârla simbolizează capacitatea de a se restabili și renaște. Iată că această capacitate o putem atribui în totalitate textualității virtuale, mai ales atunci când în baza unui singur element poate fi restabilit întregul sau când ștergem în întregime un document (text) (*delete*), după care programele de computer îl pot restabili.

Funcția principală a cozii la reptile este participarea activă în procesul mișcării. Același lucru se poate spune și despre **dinamismul** hypertextului, care devine astfel numai prin activarea hyperlinkurilor. Coada acționează ca o cârmă și echilibru, și depozit cu rezerve de nutrienți, iar la unele specii de șopârle mișcările ondulatorii, continuând aceeași mișcare a corpului, sporesc forța de a împinge animalul înainte. Iar astfel de modalități „specializate de mișcare”, cum ar fi ridicarea pe picioarele din spate, săriturile de pe o ramură pe alta sau de pe o piatră pe alta, înotul și scufundările, târâtul pe burtă cu picioarele strânse, în lipsa cozii ar fi pur și simplu imposibil.

Mișcarea rapidă a șopârlei pe un traseu cu numeroase sinuozități, oarecum haotică seamănă foarte mult cu mișcarea din link în link. Apropo, multe șopârle au coada viu colorată și chiar în nuanțe de albastru, cum este și culoarea majorității hyperlinkurilor. Și atunci nu am putea spune că saltul dintr-un link în altul trimite cititorul în necunoscutul și profunzimea (adâncul) hypertextului? Astfel, nonlinearitatea hypertextului mai degrabă pune sub semnul întrebării existența coeziunii în sensul tradițional. **Între-ruperile (rupturile)** pe care le fac în țesătura textului hyperlinkurile, în același timp îl și continuă, ramificându-i, rizomatic (fig. 4.3), semnificațiile și structura. Comentariile-*paratext* contribuie, de asemenea, la continuarea acestuia, făcându-l să rămână permanent deschis pentru acces, interpretare și nouă în-**semm**-ificare.

În urma analizei tuturor hyperlinkurilor din prefața analizată (nu am găsit un analog în procesul de documentare), am constatat faptul că cele mai multe dintre ele se încadrează în figurile de coeziune și coerență textuală [357, p. 68-74]: *denominarea* și *definirea*, *referința*, *substituirea*, *recurența (repetiția)*, *parafraza*, *structura eliptică*, *paralelismul sintactic* etc. (a se vedea [505]).

Conceptele de *coeziune* și *coerență* (cap. 4.2) „au avut de suferit” cel mai mult de pe urma revoluției pe care a adus-o hypertextul: memoria umană e un depozit de texte în care coerența și incoerența alternează, coeziunea și incoeziunea la fel (monologul lui Molly din romanul *Ulise* de J. Joyce e exemplul de șuvoi textual, în acest sens, autorul utilizând tehnica fluxului conștiinței, care a fost dintotdeauna nelineară; cf. și romanul lui Proust [131, p. 83-84]). Atât incoerența, cât și incoeziunea se datorează, în primul rând, linkului, care, tot el, este cel care asigură coerența și coeziunea. Însă instantaneitatea accederii dintr-un text în altul duce, pe de o parte, la sporirea progresivă a gradului de informare, de textualizare intensă, dar, pe de altă parte, poate duce rapid la pierderea legăturilor dintre texte, la superficialitate, din cauza fragmentării și între-ruperii. În studiile care abordează cele două concepte se întâlnesc mai multe îmbinări terminologice: *coeziune* și *coerență ramificată/rizomatică*; *coeziune* și *coerență hypertextuală* sau *hypercoeziune* și *hypercoerență*, dar am dat preferință perechii **(in)coeziune** și **(in)coerență**, pentru a arăta coexistența ambelor caracteristici opozitive, dar și pentru caracterul lapidar și sugestiv al cuvintelor compuse. Subînțelegem, în cazul celor două noțiuni, atât sensul de *super-*, cât și sensul negativ de *anti-* sau *ne-* (non) al lui *hyper*.

Ajustând cunoscutele standarde ale textualității la formatul nou al conceptului studiat, definim standardele hypertextualității astfel: **(in)coerența** e un ansamblu de trăsături care, pe de o parte, asigură, iar pe de alta, distrug (întrerup) **unitatea semantică**, din cauză accesului nelimitat și concomitent. Linkurile sunt un ități lingvotehnologice, care permit realizarea principiilor coeziunii și coerenței în interiorul hypertextelor (intratext). Cu cât mai departe de textul inițial duce accesul lor neconținut la alte texte, uneori fără posibilitatea de întoarcere, cu atât mai mult slăbește coerența hypertextului. Coerența este pusă sub semnul întrebării din cauza lipsei de profunzime, a superficialității.

La rândul ei, **(in)coeziunea** se constituie din ansamblul de trăsături care, pe de o parte, asigură, iar pe de alta, distrug (întrerup) **unitatea sintactică** a textului, marcând legătura, dar și rupând-o prin accesare. Multifenêtrage-ul, multitaskingul generează mai multe tipuri de coeziune (cu reveniri intermitente, cu abandon definitiv, cu suspendare etc.). Coeziunea lecturii unui text științific, de exemplu, este sacrificată adesea din cauza hypertextelor care oferă mai multă plăcere (rețelele sociale, jocurile de calculator etc.).

Hyperintenționalitatea, ca standard al hypertextului, este deosebit de evidentă în ideea materializată a autorului (și/sau a programatorului), care inserează linkurile în mod intenționat, cu scopul pragmatic de a fi accesate, deci de a genera sensuri. Fiecare link dispersează și multiplică intenționalitatea, constituind o hyperintenție în devenire. Deci

hyperlinkul este o trimitere intenționată la un alt text (a se vedea [197]). **Hyperacceptabilitatea** se manifestă prin faptul că hypertextele de pe web pot avea grade diferite de acceptabilitate, unele fiind nontexte, cu linkuri moarte (se referă la calitatea legăturilor din hypertexte). În legătură cu conceptul de **hyperinformativitate**, putem afirma că webul oferă informație textuală și nontextuală, în timp real, în toate limbile, tuturor utilizatorilor. O problemă majoră e cum să facem față acestei avalanșe de texte și hypertexte [397]. Hypertextul rețelei este fragmentat, pentru a putea spori cantitatea de informație și a o face mai accesibilă și mai transportabilă. Webul semantic extinde și mai mult cantitatea de informații și de legături între ele. Cu toate acestea, conflictele dintre coeziune și coerență sporesc predictibilitatea, ceea ce poate duce la scăderea nivelului de informare, mai ales când nu sunt satisfăcute așteptările utilizatorilor când operează căutări. Între altele, despre *hyperinformativitate* se pronunțase, înainte de venirea epocii online, renumitul semiolog Yuri Lotman [415, p. 90]. Fiind un spațiu, un suport tehnic ce permite accesul la informație „în direct”, ce suprimă distanțele spațiale și temporale, dar, mai ales, transformă modalitatea de percepere a textelor, webul multiplică situațiile de comunicare, generând o **hypersituaționalitate**: realitatea cedează locul virtualității, care e mai dialogică, după cum susțin specialiștii. În virtual, utilizatorul poate avea mai multe *relații de rol*, se poate afla concomitent în mai multe *locuri/texte*, în mai multe timpuri (*momente* ale desfășurării) ale situațiilor sau actelor de comunicare online. În sfârșit, termenul de **hyperintertextualitate** reflectă ipoteza lucrării noastre: construit pe principiul rizomului (multiplicarea și ramificarea sensurilor), fragmentarismul distruge integritatea textului, materializarea tehnologică a intertextualității se remarcă cel mai reușit în cadrul hyperintertextului electronic.

4.4. CĂTRE O LITERATURĂ HYPERTEXTUALĂ

Majoritatea specialiștilor sunt unanimi în a considera hypertextul marca cea mai pregnantă a postmodernismului. Despre importanța covârșitoare a textului (iar odată cu ea, și a hypertextului) și despre ceea ce se așteaptă de la viitorii teoreticieni ai limbajului, Roland Barthes afirma următoarele: este nevoie de „a revârî în știință ceea ce merge împotriva ei: aici, **textul**. Textul este limbajul însuși fără imaginarul său, este ceea ce lipsește științei limbajului pentru ca să fie manifestată importanța sa generală (și nu particularitatea sa tehnocratică). **Tot ceea ce este de-abia tolerat sau refuzat hotărât de lingvistică** (luată ca știință canonică, pozitivă), *semnificanța, desfătarea*, tocmai în aceasta se află ceea ce retrace textul din imaginarurile limbajului” [12, p. 31].

Intertextologia, a cărei dezvoltare a luat amploare la finele sec. XX, a readus în câmpul de discuție întreaga problematică a textului literaturii, care începe să prindă contur, acum, într-un format nou, digital. Barthes emitea încă în anii '70 o doleanță pe care specialiștii în domeniul umanioarelor ar trebui să o ia în calcul: „Ar fi de dorit să imaginăm o nouă știință lingvistică; ea n-ar mai studia originea cuvintelor, sau etimologia, și nici chiar răspândirea lor, sau lexicologia, ci progresul solidificării lor, închegarea lor de-a lungul discursului istoric; această știință ar fi fără îndoială subversivă, manifestând mult mai mult decât originea istorică a adevărului: natura sa retorică, de limbaj” [10, p. 38]. Despre același lucru se pronunța, anterior lui Barthes, și M.M. Bahtin cu privire la mecanismul procesului de transmitere a *vorbirii străine*. Mai ales despre literatura postmodernistă se afirmă că e făcută din texte anterioare [456; 419] (*hipotexte*) refăcute, rețesute: „Înțeleg prin literatură nu un corpus sau o înșiruire de opere, nici măcar un sector al comerțului sau al învățământului, ci graful complex al **urmelor** unei practici: practica scriiturii. Iată de ce, în mod esențial, vizez în literatură textul, adică acea țesătură de semnificații care constituie opera, și aceasta pentru că **textul este însăși sămânța limbii**, or, limba trebuie combătută, derulată de la obișnuințele sale, în chiar interiorul său: nu prin mesajul al cărui instrument se face, ci prin jocul de cuvinte căruia îi este scenă. Pot deci pune laolaltă: **literatură, scriitură ori text.**” [10, p. 208-209]. De aici am putea deduce cu ușurință că cele două discipline (lingvistica și literatura) nu pot să-și refuze și nici să-și ignore una alteia instrumentarul și metodele de cercetare, studiul complementar și integrat fiind o necesitate.

Autorii (inter)textualiști au creat multe opere antologice – doar câteva dintre ele: *Ulise* de James Joyce (roman-cult al sec. XX, care a revoluționat toate aspectele narațiunii tradiționale), cu renumitul monolog al lui Molly de 40 de pagini, prezentat ca un flux al vorbirii despovărat de punctuație, viziune foarte apropiată conceptual de ceea ce numim hypertext [a se vedea și 358], *Numele trandafirului* de Umberto Eco, *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust (categoria modalității cu ecou în virtualitate este analizată în [131]), *Compoziția nr. 1* de Marc Saporta, *Șotron* de Julio Cortazar, *Exerciții de stil* de Raymond Queneau etc. – autori care au experimentat cu forma și cu conținutul scrierilor lor. O operă de referință este *Dicționarul khazar. Roman-lexicon în 100.000 de cuvinte* de Milorad Pavic (bestseller internațional, prin care autorul respingea mașinăria tradițională a romanului în favoarea unui format de dicționar elaborat și care i-a și adus o nominalizare la premiul Nobel. Romanele târzii ale lui Italo Calvino sunt considerate modele de hypertext ante-electronic: *Poteca cuiburilor de păianjen* (1947); *Orașele invizibile* (1972); *Castelul destinelor*

încrucișate (1973); *Dacă într-o noapte de iarnă un călător*, Torino, Einaudi (1979) (a se vedea analize ample în [331]).

În literatura rusă, mai multe opere semnate de B. Pasternak, V. Hlebnikov, M. Bulgakov, O. Mandelștam, V. Nabokov, A. Belii, I. Brodski, Anna Ahmatova, Marina Țvetaeva, Tatiana Tolstaia, V. Pelevin etc. beneficiază de cele mai multe exegeze critice din perspectivă inter- și hypertextuală (a se vedea, de ex, [465; 466]). Pentru literatura română cazul cel mai ilustrativ de intertextualitate este epopeea *Levantul* de Mircea Cărtărescu (despre care s-au scris numeroase studii și la care s-au făcut suficiente referințe în literatura de specialitate), trilogia *Orbitor* și megaromanul *Solenoid* de același autor, *O sută de ani de zile la porțile Orientului* de Ioan Groșan, *Femeia în roșu* de Mircea Nedelciu, Adriana Babeți, Mircea Mihăieș, *Bibliografie generală* și *Dicționar onomastic* de Mircea Horia Simionescu, ca să ne limităm la doar câteva nume de referință. Fiind un autor din care s-a inspirat, Mircea Cartarescu aduce un omagiu lui Mircea Horia Simionescu (MHS), din care vom cita, întru susținerea viziunii noastre despre construcția hypertextuală a dicționarilor și enciclopediilor, inclusiv literare: „Aproape fiecare cuvânt din textele lor (ale membrilor Scolii de la Târgoviște, din care făcea parte și MHS – n.n.) are câte un **hiperlink** ce trimite fie la un anume loc dintr-o scriere clasică, la o scenă, o situație sau un vers, fie la un alt pasaj din scrierea căreia îi aparține, așa încât ființa literară, translucidă și evanescentă, a ficțiunilor lor ajunge să aibă o complexitate multietajată și un sistem nervos ultrasofisticat” (Cărtărescu 2012: 111).

Opera de ficțiune *Dicționar onomastic* de MHS e alcătuită... din articole de dicționar:

„Formal, ar putea fi vorba despre un dicționar etimologic sau enciclopedic, și de altfel volumul a fost adesea considerat ca atare și așezat la secțiunea Dicționare a bibliotecilor. Dacă bibliotecarii care-au făcut grotesca greșală și-ar fi aruncat ochii măcar pe prima pagină a cărții ar fi înțeles că scrierea nu e decât o **parodie uriașă** clădită pe scheletul convenției dicționarului. Nume de persoane, unele familiare, altele bizare, dar nu de tot neplauzibile, sunt urmate de „definiții”, uneori de două cuvinte, alteori de douăzeci de pagini, definiții care nu definesc nimic și care produc minții, cum scria Wittgenstein, o crampă continuă. Spiritul neștiințific, aglutinant și verbos al vechilor enciclopedii e parodiat aici cu vervă și ferocitate.” Într-un alt volum de M. H. Simionescu, cu o denumire, de asemenea, capcană, găsim aceeași formulă parodică: „În *Bibliografia generală*, capodopera lui MHS, principiul de construcție este încă și mai complex: fișa de bibliotecă permite, prin jocul dintre numele autorului, titlu și comentariu, o **intertextualitate** universală, ca și o transparentizare și virtualizare a spațiului lecturii fără alt precedent decât în opera lui Borges.” În eseu *Imperiul de hârtie*,

Cărtărescu avea să mai observe: „Cărți reale cu numele autorului fictiv (real sau inventat), atribuirea unei cărți reale unui autor imaginar sau invers, rezumatul fantastic al unei scrieri reale și invers, toate posibilitățile jocului cu mărgelile de sticlă al bibliotecii imaginare sunt explorate. **Nebun, sublim nebun, hilar nebun, nebun înțelept și nebun jucăuș**, MHS e suveran în lumea sa de hârtie. Sunt momente în scrierile sale când ingeniosul nu mai este deloc temperat. Atunci levitează deasupra peisajului abstrus al literaturii și ne aduce și pe noi în stare de levitație” (evid. n. – *E.U.*) (Cărtărescu 2012:111-113) Avem acum, această nebunie a intertextualității, perfect intuită și ilustrată de MHS, aieva, într-un imperiu al tehnologiei: webul.

Odata cu impunerea „textualismului virtual” apar noi realizări literare: *Jeu de paume*, cartea electronică a lui Alex Leo Șerban și Șerban Foarță (la Editura Liternet), o carte rezultată în urma schimburilor de e-mail între cei doi autori. În mediul cărții tipărite însă, astfel de experimente pot fi urmărite în *Mesi@* de Andrei Codrescu, *Cinci nori colorați pe cerul de răsărit* de Florina Iliș, *Omulețul roșu* de Doina Rusti ori în *Coaja lucrurilor sau Dansând cu Jupuita* de Adrian Oțoiu. În Republica Moldova, o realizare artistică o constituie romanul *Țesut viu. 10×10* de Emilian Galaicu-Păun. Un avânt promițător îl ia *blogliteratura*, *web-literatura*, *cyberliteratura*, *literatura digitală* [165-167]. Întreaga literatură intră acum, datorită infinitelor posibilități ale Internetului, exacerbate, ludic-experimentaliste, printr-o libertate a exprimării și a coparticipării lectorului-utilizator, într-o megabibliotecă digitală, pe care aveau doar s-o imagineze înaintașii.

Astăzi, „trăim într-o lume digitală, Internetul face posibil un schimb de informații de un volum, o profunzime și o calitate fără precedent. Difuzarea literaturii în varianta WEB cu ajutorul tehnologiei multimedia, discuțiile pe forumuri oferă șanse nelimitate celor care din anumite motive nu au avut acces la procesul literar contemporan. S-au creat premise suficiente și pentru o literatură care să-și construiască demersul nu numai pe dorința de a comunica ceva, ci și a comunica cu altul în vederea investirii cu sens a acelui ceva” [69, p. 146]. În același timp, U. Eco ne avertizează însă: „mașina hypertextuală, care permite crearea de noi și noi texte, nu are nicio legătură cu capacitatea noastră de interpretare a textelor deja produse” [507]. Cel puțin, în perioada în care trăim, textul și hypertextul conviețuiesc. Continuând ideea lui Eco, încă e devreme, probabil, să afirmăm că textul ar fi fost înlocuit de hypertext: „Să fie și unul, și altul” [*idem*].

După (inter)textualiști vine, pășind în urma douămiiștilor, „fracturiștilor” și utilitariștilor [110] al căror manifest fracturist consună cu ideologia hypertextului. La

intersecție de milenii se produce marea ruptură, născând prima generație de autori hypertextualiști, care pun bazele viitoarei literaturi digitale și o teoretizează: MarkBernstein, [Patterns of Hypertext](#), 2003; Bill Bly. *We Descend*; Jay David Bolter, [Writing Space](#), 2001, autor al proiectului [Storyspace](#); Michael Joyce. [Afternoon, a story](#), 1990 (considerat exemplul clasic al genului); David Kolb, [Socrates in the Labyrinth](#), 1994 etc. (a se vedea o trecere în revistă în [241]). Literatura actuală se deschide și mai mult înspre „experimentalismul tehnostiințific, fie că avem în vedere **literatura hypertextuală** (o rețea navigabilă pusă la dispoziția configurațională a „citi-autorului”), fie **literatura hypermedia** (care unește scriitura cu imaginea, filmul sau sunetul)” [50] (fig. 4.5):

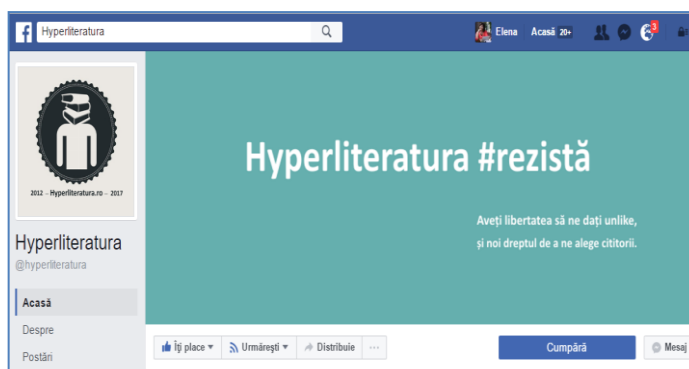

Fig. 4.5. Pagina website-ului Hyperliteratura.ro pe rețeaua Facebook

Știința textului e mai cuprinzătoare decât știința literaturii, spunea unul din părinții textologiei – Heinrich Plett [119], dar anume literatura îi oferă ca obiect de studiu limbajul absolut, îi fortifică instrumentele și metodele, pentru a le pune în slujba noilor teorii, inclusiv a teoriei hypertextului. Pentru unii cercetători, literatura hypertextuală nu este o nouă literatură, ci doar o reintegrare conceptuală, Pentru alții, dimpotrivă, ar avea o cu totul altă paradigmă, marcată de tehnologii [165; 166; 278].

În spațiul virtual există o întreagă webotecă de romane hypertextuale. În ultimii ani au apărut diverse ediții hypertextuale ale unor autori clasici, ca Shakespeare, Joyce, Faulkner etc. Pe lângă textul literar propriu-zis, în arhitectura unor asemenea ediții se regăsesc: date biobibliografice, traduceri, note, glosare, versiuni anterioare ale cărții, indexuri și instrumente de căutare, jocuri electronice, scenariile unor ecranizări sau chiar filmele respective. „Există însă și hypertexte narrative originale, adevărate romane hypertextuale, scrise pentru a fi citite doar pe ecranul computerului: *Ra-dio* de Lorenzo Miglioli, *Afternoon* de Michael Joyce, *Agrippa* de William Gibson. Acesta din urmă este chiar programat de către autor să se șteargă singur pe parcursul lecturii, deoarece urmărește să inducă aceeași stare mentală pe care o are autorul confruntându-se cu moartea tatălui său” [137].

Dezvoltarea tehnologiilor deja afectează percepția noastră despre literatură. Deși deocamdată mai rămânem „prizonieri ai feteșului cărții”, semnalarea acestor mutații care se produc „nu poate fi nici **apologetică** (pentru că era hypertextului nu aduce numai câștiguri), dar nici **apocaliptică** (pentru că nu înseamnă sfârșitul culturii)” (evid. n.- *E.U.*) [167, p. 343].

Pe lângă noutatea și spectaculozitatea inerente unor astfel de întreprinderi, cercetătorii remarcă și dificultățile de receptare și de operare cu asemenea construcții. Camelia Dedu crede că, pentru critica literară, „va fi foarte greu să găsească instrumente potrivite pentru a analiza hypertextul, dintr-un motiv simplu – nimeni nu poate fi niciodată foarte sigur că a citit toate elementele lui textuale, ca i-a explorat toate unitățile. Cititorul unui hypertext este asemuit cu ucenicul din *Numele trandafirului* (U. Eco), care după incendiul **bibliotecii** „rătăcește printre ruine adunând bucățele de pergament, încercând astfel să regăsească în ele firul unei povești, sensul unei tradiții, de fiecare dată alta” [48]. „În ciuda achizițiilor importante acumulate de-a lungul timpului și a mijloacelor mediale ofertante, principalele voci care legitimează pătrunderea ficțiunii în Word Wide Web descriu hypertextele ca fiind dificil de citit, obositoare, nereușite din punct de vedere stilistic și mult prea atente la detaliile exterioare valorizării lor estetice. Lectorul ideal de hypertexte se vrea a fi unul educat în spiritul interactivității solicitante a mediilor cyber”, care înseamnă: montaje cinematografice, efecte vizuale bulversante, jocuri pe calculator, jocuri interactive și în rețea, atrăgând lectorul într-o cursă din care îi este tot mai greu să iasă. Fiind „captiv al unui sistem dictatorial”, lectorul începe să resimtă tot mai puternic riscul „căderii în baroc, în supra-elaborat, derivând din dorința de a aglomera mecanisme și de a uimi prin intermediul efectelor speciale” [137]. Experimentele sunt adesea chinuitoare, însă nu încetează să apară. O ediție hypertextuală a romanului *Ulise* de James Joyce, de exemplu, o putem găsi realizată în cadrul Proiectului Gutenberg (fig. 4.6, 4.7).

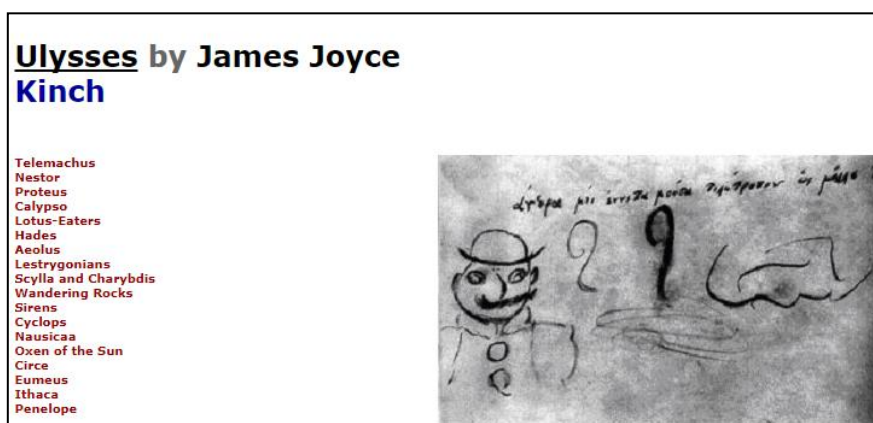

Fig. 4.6. Cuprins hypertextual al romanului *Ulise* de James Joyce pe site-ul [proiectului Gutenberg](#)

[Telemachus]	[486]	word more on that subject! Kinch, wake up! Bread, butter, honey. Haines,
[Telemachus]	[926]	narrow sense of the word . Creation from nothing and miracles and a
[Telemachus]	[929]	--There's only one sense of the word , it seems to me, Stephen said.
[Nestor]	[1335]	He held out his copybook. The word SUMS was written on the
[Nestor]	[1384]	word of help his hand moved faithfully the unsteady symbols, a faint hue
[Nestor]	[1503]	you know what is the proudest word you will ever hear from an
[Nestor]	[1633]	question. In every sense of the word take the bull by the horns. Thanking

Fig. 4.7. Ocurențe ale cuvântului *word* în romanul lui James Joyce

Pentru cazul literaturii române, Olga Ștefan aduce în discuție două lucrări teoretice despre literatura hypertextuală scrise în limba română: *Videologia. O teorie tehnoculturală a imaginii globale* (Polirom, 2003) de Ion Manolescu și *Corpul în imaginarul virtual* (Polirom, 2006) de Lucia-Simona Dinescu. Autoarea mai trece în revista proiectul lui Liviu Diamandi, scriitura lui Adrian Oțoiu, cu romanul *Coaja lucrurilor*, publicând două povestiri „linkate” care împreună alcătuiesc un roman hypertextual; precum și interviul *Nimic cald, nimic tactil, nimic erotic* (Orizont, 2005, nr. 11) [142]. Adrian Oțoiu crede că ficțiunea hypertextuală nu este la îndemâna oricui:

„Textul liniar continuă să fie mai bine cotate decât hypertextul. (...) Hypertextul are o mare problemă. Problema cea mare stă însă nu în tehnologie și în filosofia ei, ci în Om. Noi trăim în timp, în durată. Iar timpul – fie că ne place, fie că nu – este și va fi linear. Toată experiența noastră este o experiență a timpului care curge linear și într-un singur sens, inexorabil, către neantul amneziei sau al memoriei. Iar atenția noastră este construită similar. Chiar dacă am accesat instantaneu cutare scenă dintr-un film digital, din acel punct parcurgerea ei se va face tot linear. Înțelegerea noastră a lumii depinde de narațiuni (...) care, și ele, sunt construite linear. Așa că degeaba curge o narațiune nonlinear și simultan și concomitent pe optzeci de fire alternative. Noi tot linear o vom parcurge. Noi tot într-o narațiune lineară o vom transpune în mentalul nostru. Aș spune că hypertextul e o frumoasă utopie, născută din dorința omului de a se elibera de constrângerea teribilă a temporalității lineare.” (Oțoiu 2005).

Să nu uităm totuși că atâtea utopii au devenit realitate. Deși lectura și textul sunt lineare, gândirea și memoria omului e nelineară, **asociativă**, **paradigmatică**, iar transformările radicale datorate tehnologiei arată că „gândirea fasciculară” se transferă și asupra lecturii. Aceste proiecte și experimente nu trebuie ignorate, chiar dacă modul de a le „citi” provoacă

încă destulă neîncredere. Filosofia hypertextului constă în faptul că lectorul e cel care îl (re)generează de fiecare dată, atribuindu-i semnificații noi. Întrucât nici în postmodernismul matur, literatura clasică tradițională nu va putea fi ignorată, pe ea construindu-se toată literatura ce i-a urmat, este de așteptat ca într-un viitor nu prea îndepărtat să demareze proiecte de tipul: Eminescu virtual; Cărtărescu hypertextual etc., după modelul unor proiecte similare desfășurate în străinătate: „[Shakespeare virtual](#)”, „[Pușkin virtual](#)” [460] etc.

În pofida reticenței față de astfel de proiecte literar-digitale, cercetările de ultimă oră arată că proiectele de cyberliteratură sau *hyperliteratură* (rus. *cemepamypa*) sunt tot mai prolifiche în spațiul web (a se vedea, cel puțin, [68; 141; 399; 403; 412; 418; 421; 430 etc.]). Colaborarea dintre filologi și specialiști în domeniul TIC s-ar putea solda în acest sens cu contribuții notorii. Viitorul lecturii este incontestabil electronic, deși, probabil, vor exista nostalgici ai cărții întotdeauna. Mutarea culturii (și chiar a realității înseși) pe substrat electronic, virtual, va modifica substanțial și iremediabil natura omului utilizator de texte. Ted Nelson afirma că, pentru ca hypertextul să devină cu adevărat revoluționar, trebuie mai întâi să spargem zidurile închisorii paginii. „Hypertextul webului de astăzi este încă un model de hârtie!”. Cu timpul, probabil, ne vom lovi tot mai puțin de marginile acestui format de hârtie, care se va dizolva și se va extinde multidimensional. Internetul va deveni o materie primă ofertantă în sensul dezvoltării poeticii hypertextuale, adică în sensul construirii unor texte în care vor licări tot mai multe hyperlinkuri. Un exemplu, în acest sens, îl găsim la scriitorul Emilian Galaicu-Păun:

...până-n Dîmbovița, din ecluză-n ecluză,
ca-n **Passionnément** – în lectura autorului
(<http://www.youtube.com/watch?v=16ltchO5Vpw&feature=related>),
după legea vaselor comunicante. împotriva curentului,
sângele (apă nu se face!) își mână somonii globulelor roșii,
ca ultim omagiu adus fertilității, la matcă.
(și ce primitoare-i Dardanele! și marea, ce Neagră!
și delta Dunării, ce despicată! și Prutul, ce strâmt!)
„ne vom întoarce sus să ne-necăm acasă”.

Emil Galaicu-Păun. *Apa. 3D (poem-fluviu)*

Poezia vizuală (sau concretă), conectată cu TIC, este una din expresiile moderne ale hyperliteraturii. Un exemplu în acest sens ar fi postările video de pe Youtube care reflectă varii modalități de dinamism al textului poetic. De exemplu: „Cinco Poemas Concretos” (o

adaptare audiovizuală a unor texte scrise de 6 poeți încă la începutul anilor 70 [299]. Nu putem avea acces la asemenea creații decât aflându-ne în spațiul web, prin intermediul hyperlinkului (fig. 4.8, 4.9).

Fig. 4.8. Poetul Luca Gherasim recitând „Passionnément” (Youtube, [video](#))

Fig. 4.9. Reprezentări ale poeziei vizuale (pe Youtube, [video](#))

Fără pretenția de teoretizare a unui domeniu abia în formare, constatăm că problematica hypertextului e extrem de complexă și chiar confuză. „Spre deosebire de textul scriptic tradițional (bidimensional, «aplatizat» pe suportul real, consistent, al paginii de hârtie), hypertextul este un text electronic, «adâncit» în tridimensionalitatea virtuală a ecranului de computer; în consecință, el nu mai funcționează pe o suprafață (cea a foii tipărite, pe care o întoarcem cu degetul), ci pe o interfață (a ecranului digital, răspunzând comenzilor/clicurilor de pe tastatura calculatorului). În cazul intertextualității, relaționarea nu se face prin conexiuni pe ecranul electronic, ci printr-o întindere de trimiteri la corpul întreg al literaturii; dacă acesta include și «literatura» hypertextuală, atunci fenomenul de intertextualitate poate fi considerat global. Și invers, dacă întreaga literatură ar putea fi cuprinsă într-un program și accesată hypertextual pe ecranul computerului, atunci procesul de **intertextualitate s-ar transforma într-unul de hypertextualitate universală**” [86].

Trăim deja în postliteratură: „Literatura, în care creativitatea e *guvernată* de reguli, e înlocuită treptat de postliteratura *schimbătoare* de reguli (...). Literatura actuală e dominată de textualismul scriptural, iar postliteratura de textualismul mediatic sau virtual”. Specialiștii sunt fie exaltați de ceea ce oferă textualismul virtual, hypertextul, infomania etc., care vor favoriza enorm stilul nonlinear și asociativ, saltul, intuiția, sinteza, fie îngrijorați de faptul că toate acestea vor eroda în același timp capacitatea noastră de înțelegere a sensurilor [137].

Asistăm în cadrul hypertextului la ceea ce numea Barthes „**poetica imaginii enciclopedice**” [10, p. 108]. Pariul *Enciclopediei* (în planșele sale) este de a fi în același timp

o **operă didactică** (...) și o **operă poetică** [10, p. 110]. Semiotica intertextului fiind o disciplină deja afirmată [324], constatăm că în semiotica hypertextului literar vor intra în curând în discuție o multitudine de semne noi, iconice, digitale. Multe dintre ele intră progresiv, prin tehnica discursului repetat, în rândul semnelor frecvent utilizate [376; 377, p. 36-40]. Critica literară operează cu termeni pe care îi oferă noile tehnologii, precum **controlul**, care semnifică *creierul*, sistemul; **alternativă**, care semnifică *schimbarea*, *evoluția*; și despre **delete**, care e *arhiva*, *memoria digitală*, *uitarea*.

Homo hypertextus. Controlul e, în definitiv, un parametru al hypertextualității. Sistemele informatice cer cu insistență organizare textuală, rigori și sensuri unice. Dar Internetul oferă și numeroase alternative utilizatorului prin intermediul instrumentelor cu care acesta își generează textul. Alternativa înseamnă libertatea față de singura/unica posibilitate, înseamnă descentralizare, neconvenționalitate, nonconformism. Libertatea în limbaj se manifestă, mai ales, în literatură, iar controlul se manifestă nu în ultimul rând prin cod, prin normă, obligativitate. În opinia specialiștilor, literatura de generație nouă are textul viu, modificabil, mișcător („le texte mouvant”) [213]. Ștergerea textului înseamnă uitare sau tăcere. Uitarea, la fel ca și tăcerea, ștergerea mai înseamnă suprimare, dispariție, pierdere, absență, distrugere (cu intenție sau fără) [516]. Hypertextul are toate aceste capacități transformate în instrumente. În același timp, fluxul mare de informație (de texte) ne obligă la învățarea lecturii pe spații întinse (navigare).

Omul nou, modern trăiește tot mai prins în(tre) taste, chiar dacă nu neapărat stă în rețea – adică utilizează tehnologia pentru documentare, navigare sau relaționare. Acest om nou este nou doar în dimensiunea sa tehnologizată, în plin proces de câteva decenii, el devine progresiv *homo digitus*, *homo virtualis*, *homo hypertextus*, *homo linkus*. Numeroasele ipostaze ale lui homo de-a lungul istoriei s-au solidificat în expresii precum: *homo amans*, *homo oeconomicus*, *homo ecologicus*, *homo faber*, *homo generosus*, *homo adorans*, *homo ludens*, *homo sociologicus*, *homo loquens*, *homo loquax*, *homo necans*, *homo demens*, *homo ridens*, *homo sentimental*, *homo politicus*, *homo inermis*, *homo creator*, *homo pictor*, *homo aestheticus*, *homo grammaticus*, *homo imitans*, *homo discerns*, *homo educanus*, *homo investigans*, *homo excentricus*, *homo metaphysicus*, *homo religious*, *homo viator*, *homo patiens*, *homo laborans*, *animal symbolicum*, *animal rationabile*, *homo socius*, *homo poetica*, *homo mendax*, *homo technologicus*, *homo sanguini(cu)s* etc. [274]. Toate aceste ipostaze ale (h)omului, în evoluția lor, demonstrează elocvent că una dintre cele mai noi specii – *homo technologicus* – a generat apariția unei noi specii umane: *homo virtualis*, numit și *homo*

digitalis, homo machinus, homo robotus, homo numericus, homo clickus, homo informaticus, homo cyberneticus, tipuri pe care le-am atestat în varii surse pe internet, dar pe care Wikipedia (sau alte enciclopedii) încă nu le-a înregistrat în lista citată mai sus. **Specia umana simte nevoia de virtual(itate) poate chiar mai mult nevoia de real(itate)**, fapt care este asociat cu nevoia esențială de libertate a omului, cu tendința sa de a scăpa de limitele fizice definite de carnalitate și de modificare a lumii reale, acestea găsiindu-și expresie în arte, inclusiv în literatură. În rețea se găsesc dacă nu cumva toate tipurile, atunci cele care îl reprezintă pe omul vorbitor, în primul rând: *homo loquens* (vorbitor), *homo loquax* (care trăncănește, bârfește, „stă pe chat”), *homo mendax* (mincinos), *homo ridens* (care râde), *homo ludens* (care joacă și se joacă), *homo creator*, *homo pictor*, *homo grammaticus*, *homo imitans* (imitator), *homo discens* (care învață), *homo educanus*, *homo investigans*, *homo viator* (pelerin, nomad, navigator în spațiul internetului), *homo narrans* etc. Impresionant este faptul că *homo postmodernus* încearcă să le facă pe toate. Vannevar Bush intuise (încă în 1945) nașterea lui *homo reticularius*, adică omul reticular, sau omul-rizom, sau omul-rețea [196, p.49]. El mai că nici nu mai vorbește – doar clichează continuu: „Ochii și tastatura înlocuiesc gura”; „[Clicko luego existo](#)” – „Clichez, deci exist”. În ipostaza de generator (artistic) de genuri cum ar fi blogul, el devine *homo bloggans*, astfel devine utilizator și creator de hypertexte – deci, *homo hypertextus*.

Pe lângă multitudinea de calități, *homo hypertextus* reprezintă omul care accesează și generează hypertexte; omul așezat în fața calculatorului, care face clic pe link, care adesea nici nu mai citește, ci doar vizualizează, practică o „ciugulire” lectorală, tot mai superficială, mai grăbită, sporind o gândire haotică, în dorința firească de ordonare, dar și dezorientată din cauza fluxului prea mare de informație; concentrată, dar și împrăștiată, amestecând valorile și nemaifiind capabil a le discerne, plagiator și creator deopotrivă. Este omul hypermodern, care își întrece continuu limitele, se autodistruge și renaște, trimițând „în uitare” [60, p. 83-87] (a se citi: în memoria digitală) textul lui *homo sapiens*. El este *homo encyclopedicus* („**omul enciclopedic**”) [10, p. 108]. Amestecul cuvântului cu imaginea fac din ele elemente ale iconicității literaturii digitale [184].

Dependența tot mai mare față de tehnologii a determinat o nouă cultură, a virtualului, a digitalului, care transformă ireversibil omul. *Homo sapiens* a putut să ajungă *homo sapiens* (înțelept, gânditor) numai fiind *homo linguisticus*, în căutarea limbii perfecte, cum ar spune Umberto Eco. Acest nou *homo significans* [63], a cărei comunicare e mediată de tehnologii, poartă azi numele de *homo technologicus* sau *homo informaticus*. Informația este tot mai

concentrată, tot mai granulară, încifrată, simbolică, abreviată. Hypertextul este controlat de către utilizator, dar este controlat și de către rețea. Are multe alternative în opțiunile oferite de tehnologii în ceea ce privește generarea, designul, diseminarea sau lichidarea imediată. Combinarea tastelor extind și amplifică funcțiile textului. Puterea utilizatorului stă în acest semn: ctrl + alt + delete: poate intra oricând în marele hypertext. Îl poate (de)bloca, (re)edita, multiplica sau lichida: în spațiul virtual alegerea îi aparține. **Linkul are un (nou) rost: de generator al sensurilor iradiante ale hypertextului.** Textul este demontat pe bucăți – e o imagine tulburătoare. Din concept elitist, intertextul de pe web a devenit unul banal.

Homo hypertextus este omul l'écriture, creativ, alcătuit, ca și textul său, din 1 și 0 (adică e binar), este omul Wikipedia, omul-legătură, omul-link, omul cu mai multe identități, textul său e alcătuit din citate, deci e fragmentar, discontinuu, mozaical, puzzle. Homo digitus este omul ordonat și haotic, deschis și vulnerabil, liber și democrat, constrâns și desfăcător de reguli, depersonalizat și anonim, atins uneori de schizofrenie, (in)securizat, om-bibliotecă și al e-bibliotecii, rizomatic. Este omul care **lasă**, dar care **uită**, care șterge intermitent **urma** sa, (hyper)textul său.

Deși „reacțiile declanșate de contagiunea literar–digital sunt puternic antagonice”, „în studiul literaturii mobilitatea digitală dobândește **dublă valoare: avantaj tehnologic**, pentru că deschide și accelerează comunicarea și dă o șansă fără precedent industriei de divertisment și genurilor populare; și ca o *amenințare reală* la auto-reflexivitatea umană și, în cele din urmă, chiar la „umanitate”. Această **dublă perspectivă** asupra literaturii conectată cu mediul digital, zice autoarea, „reușește să reabiliteze puterile expresive ale literaturii într-o epocă post-alfabetică și într-un timp post-simbolic” [166, p. 235]. Literatura română n-a atins performanțe în acest sens, dar nu e exclus să apară produse hypertextuale demne de înregistrat în istoria literaturii. Nu vă temeți și „nu vă faceți griji pentru hypertext” [506]. Hypertextul cu mai multe dimensiuni e un text al viitorului.

Multe dintre ideile prezentului subcapitol nu au fost suficient dezvoltate, din cauza că s-au dovedit a fi cam aglomerate pe aceeași întindere discursivă. Acest fapt este o demonstrație în plus a multitudinii fațetelor hypertextului, termen deosebit de prolific, dar și discutabil. Omenirea se află într-o schimbare mai rapidă decât e înțelegerea și conștientizarea ei. Științele umane se intersectează cu științele exacte, făcând efortul de a se integra într-un proces ale cărui consecințe istoria le va înregistra sub alte forme scripturale decât cartea „de tipar”. Pentru a exista, literatura virtuală va avea nevoie de variate modalități de relaționare tehnologică dintre oameni.

4.4. CONCLUZII la capitolul 4

1. Avantajele hypertextului în spațiul internautic constituie obiect de discuție aprins al psiholingvisticii (**comunicarea online fără limite temporale și spațiale, socializarea intensă, generarea în proporții fenomenale a textului online și a interlegăturilor acestuia**, stabilirea și restabilirea legăturilor personale, promovarea personală, recunoașterea socială, creșterea popularității, etc.). Dezavantajele hypertextului nu sunt nici ele puține: **surplusul de informație, superficialitate**, furtul identităților, publicitatea agasantă, manipularea utilizatorilor, degradarea personală, sentimentul de putere, dar și de nesiguranță, dezechilibre psihice, cum ar fi frustrarea, narcisismul, timiditatea, schizofrenia, sociopatia, obsesiile, dependența de recunoașterea celorlalți, pierderea abilității de comunicare, refugiul în iluzii, ruperea de realitate, dependența de online și virtualitate, efemeritatea informației etc.

2. Odată cu trecerea textului în format electronic, bine cunoscutele standarde ale textualității: *coeziunea, coerența, intenționalitatea, acceptabilitatea, informativitatea, situaționalitatea, intertextualitatea* (Dressler & Beaugrande) pot fi revizuite, prin adăugarea de extinderi generate de mediul virtual. Acestea fie că au fost augmentate de tehnologii, fie că au intrat în opoziție cu vechile trăsături, fie că au fost combinate, generând un tip mixt de organizare linear-nonlineară. **Coeziunea și coerența** sunt sacrificate, în cazul hypertextului electronic, în sensul că structura nonlineară a acestuia obligă întreruperea permanentă a cursivității din cauza linkurilor, devenind **(in)coeziune**, respectiv, **(in)coerență**. Acești doi termeni indică faptul că atât coeziunea, cât și coerența alternează, în spațiul hypertextual, cu lipsa de coeziune și lipsa de coerență. Celelalte 5 standarde sunt amplificate datorită dimensiunii hyper a mediului online, transformându-se în **hyperintenționalitate, hyperacceptabilitate, hyperinformativitate, hypersituaționalitate, hyperintertextualitate**.

3. **Limb@jul Internetului** reprezintă un domeniu foarte mediatizat prin însăși natura lui, apreciat și criticat deopotrivă. În Internet este loc suficient atât pentru limbajul literar, corect, cât și pentru limbajul colocvial. Dorința de desprindere de ceea ce se numește norma limbii se manifestă foarte clar în scrisul „neîngrijit”, optică aleasă deliberat pentru a face comuniune cu con-netătenii care nu se supun regulilor instituționalizate. Dând la o parte spiritul de frondă, momentul de față ne obligă să recunoaștem, pe lângă termenii, metaforele și jargonul/argoul de generație internautică, și existența unei ortografii alternative, a oralității.

4. Noile semne ale webului sunt pictograme alcătuite din grafeme textuale, la care se adaugă text sau invers, pictograme mnemotice, pictograme-linkuri, pictograme QR-cod, emoticoane de tipul :) etc. De câteva decenii, **simbolul @** a căpătat în majoritatea limbilor

lumii, inclusiv în română, o semnificație nouă, pe care n-a avut-o anterior: despărțitor al numelui utilizatorului de numele domeniului virtual (cu 5 secole în urmă prototipul său era folosit exclusiv cu semnificație economică). Sensul său s-a extins, ajungând în prezent un adevărat simbol al spațiului virtual. Hypertextul este invadat de formații lexicale cu @ înlocuind litera *a*, sugerând astfel atașamentul la cultura și ideologia internetului, cu semnificația de interrelaționare prin intermediul unei adrese de e-mail.

5. **Textul creolizat** este un text mixt, alcătuit din două componente neomogene: verbală/linguală și nonverbală. Hyperlinkul este doar unul dintre noile semne ale spațiului online. Emoticonul, pictograma, avatarul, logoul, sigla, iconul, însemnele grafice ale tastelor de pe tastatura computerelor. În cadrul comunicării clasice ponderea comunicării nonverbale este mai mare decât cea verbală, gesturile exprimând mai mult decât exprimă cuvintele. În comunicarea online emoticoanele gen 😊 sunt substituite ale nonverbalității (ale mimicii, gesturilor etc.). În calitate de unitate iconic-semantică, emoticoanele stabilesc relații cu celelalte unități lingvistice, contribuind la o nouă formă de comunicare. Ele reprezintă semne ale unui sistem semiotic de factură nouă, generat de tehnologii, care fac comunicarea prin scris vie, mult mai dinamică, atractivă, condensată, colorată, cu prezența iconică a substitutelor emoției etc., având un rol important în semantica și pragmatica enunțului.

6. În spațiul cyber sau online se nasc noi forme ale comunicării, ale conversației, noi genuri ale literaturii (*hyperliteratura*). Majoritatea specialiștilor sunt unanimi în a considera hypertextul drept caracteristica cea mai pregnantă a postmodernismului. Nonlinearitatea este calitatea sa definitorie. În opinia unor cercetători, actualmente ne aflăm doar în perioada copilăriei hypertextului, cele mai multe dintre textele internetului afișându-se deocamdată încă în același format linear, ca în textul tipărit. Studiul hypertextualității va fi una dintre direcțiile cele mai promițătoare ale criticii literare și ale lingvisticii postmoderne. Bibliografia domeniului deja numără sute de mii de referințe.

7. O nouă generație de oameni – de *homo hypertextus* – se naște în spațiul virtual, care generează, transmite, multiplică, șterge și restabilește continuu hypersemne virtuale. Parafrazând aforismul coșerian „vorbitorul este măsura tuturor lucrurilor, în lingvistică” [42], care îl cita la rândul-i (prin discurs repetat), pe anticul Protagoras („omul este măsura tuturor lucrurilor și a celor care există precum există, și a celor care nu există, precum nu există”), putem considera că, **în spațiul electronic, homo hypertextus este măsura tuturor lucrurilor**. Deci *homo hypertextus* e un *homo linguisticus-tehnologicus* (*digitalis, virtualis, informaticus, cyberneticus, numericus* etc.), reprezentând omul (biologic) așezat în fața

calculatorului, care navighează în spațiul virtual (electronic) prin intermediul hypertextului dotat cu linkuri. Această nouă specie de hominizi vorbește tot mai puțin, dar clichează tot mai mult pe hypersemne și hypersimboluri; mai degrabă vizualizează (afișează) textul decât îl citește, se informează concomitent din numeroase surse și comunică prin variate canale și coduri. Lumea lui se bazează pe o cultură de tip nou – digitală.

8. Structura de bibliotecă ([Bibliotecă Babel](#) – J.L. Borges) reflectă structura ramificată a hypertextului. Biblioteca online e o treaptă superioară, iar o bibliotecă universală e construcția babilonică a Internetului. Biblia, Biblioteca și Biblionetul (Internetul) sunt trei locuri importante în care istoria umanității se reflectă ideal ca hypertext [154; 155].

9. Actualmente ne aflăm doar în perioada „copilăriei hypertextului”, cele mai multe dintre textele internetului afișându-se deocamdată încă în același format linear, ca în textul tipărit. Studiul hypertextualității va fi una dintre direcțiile cele mai promițătoare ale criticii literare și ale lingvisticii postmoderne. Rolul hypertextului și al linkurilor în calitate de semne în calitate de semne „vii” în economia rețelei globale Internet, precum și în calitate de hypersemn, de text și de paratext este primordial în lumina teoriilor moderne. Posibilitățile hyperlinkului sunt infinite: orice link inserat pe orice element al textului îl deschide către alte texte, multiplicându-i perspectivele și semnificațiile. Generațiile viitoare vor trăi într-un spațiu al culturii, al mass-mediei hypertextuale și al hypersemnelor. Acest *hyper-* se referă atât la mărimi spațiale tot mai mari sau pluridimensionale, cât și la mărimi infinitezimale (*nanotexte*) tot mai mici, insesizabile cu organele de auz, văz, percepție dactilă (hologramele de pe bancnote sunt doar aproximație în acest sens).

10. Hyperlinkul va deveni tot mai omniprezent în scrisul și cititul online: orice click e un link și un sens nou pe care i-l conferă prin accesare utilizatorul-cititorul-internautul. Analiza lor deschide un câmp (spațiu) de cercetare la fel de nelimitat ca și limbajul însuși. „Vizualizarea textelor” sau vizualizarea relațiilor intertextuale prinde tot mai mult contur. Pentru început, acest lucru se vede cel mai clar în limbajul poetic postmodernist [163, p. 58-68]. În timp, se așteaptă ca iconotextul să aibă un impact și mai mare. Hypercorpusurile pun la dispoziția cercetătorilor masive de date care își așteaptă cercetările interdisciplinare. Hypertextul e un fenomen global, controversat, hipnotizant, provocator. Mecanismul tehnologic al HTML a sporit și mai mult gradul de intertextualizare: a multiplicat perspectivele și intersecțiile textelor „online-e”. Iar hypertextualizându-le, le sporește sensurile și trimite limbajul online în arhivele digitale ale Internetului, în memoria digitală [164].

CONCLUZII GENERALE și RECOMANDĂRI

Rezultatele principal noi pentru știință și practică descrise în teză atestă dezvoltarea unei noi direcții științifice precum este **hypertextul electronic ca obiect de studiu al științelor limbajului și comunicării**.

Concluziile generale care se desprind din cercetarea realizată sunt următoarele:

1. Cea mai importantă modificare pe care a adus-o epoca tehnologiilor informaționale (în special, Internetul) e la nivelul lecturii, scrisului și al comunicării, care se produc prioritar prin intermediul textului/discursului. În noul lor format – electronic – acestea suportă transformări și inovări substanțiale. Studiarea lor însă a devenit o stringență și pentru specialiștii din domeniul umanioarelor, nu doar pentru reprezentanții științelor exacte.

2. Noua disciplină, **(inter)net-lingvistica**, studiază noul format al textului, noile spații de comunicare, noile semne de comunicare (între care hypertextul cu hyperlinkurile sale), noile genuri și specii online și noile limbaje internautice și slanguri [152].

3. Internetul (webul) este tehnologie plus formă de comunicare. Deci are o vocație dublă. Referitor la această „dublă vocație”, ne însușim și promovăm opinia lui Ted Nelson care remarca specificitatea hypertextului ca **sistem de organizare a datelor** și **mod de gândire** (un système d'organisation des données et un mode de pensée”). Dacă scrisul mai rămâne încă linear, gândirea omului e nelineară, iar tehnologiile o valorifică în spațiul nou, întâi de toate, prin intermediul hypertextului, contribuind la construirea unor hyperrealități.

4. Pentru o mai bună receptare a celor două concepte de bază ale lucrării (intertext și hypertext), am identificat numeroși termeni formați cu rădăcina **-text-** (70), pe care i-am structurat într-un cluster. În centrul clusterului am situat termenii teoretizați de Julia Kristeva: **ontotext** și **fenotext**, concepte care le înglobează pe toate celelalte. Toți ceilalți termeni au fost grupați în funcție de caracteristica dominantă (**cotextualitate**, **temporalitate**, **procesualitate**, **dimensionalitate**, **vizualitate**, **spațialitate**, **virtualitate**). Au fost stabilite categoriile de texte din clasa **virtual-textualității** (*webtext*, *wordtext*, *chat-text*, *sms-text*, *copytext*, *wikitext*, *digitext* etc.), care sunt funcționale exclusiv pe ecran; dotarea cu posibilități tehnologice care extind capacitățile lecturii, scrierii și memoriei umane [162, p. 197-223; a se vedea și 56].

5. Dacă **intertextualitatea** e cea care transformă (distruge, distribuie, destructurează, reconfigurează, recompune) *hipotextele* (textele anterioare, de la care se revendică), atunci **hypertextualitatea** e cea care vizualizează în format online mulțimea de texte legate dintre ele. Datorită conceptului de intertext devine mai clar conceptul de *text*, iar datorită

intertextului poate fi înțeleasă mai adecvat noțiunea de *hypertext*. Locul unde intertextualitatea izbutește să se manifeste cel mai pregnant este, la ora actuală, Internetul, în spațiul web al acestuia. Iar locul unde hyperlinkul „se deschide”, face legătura cu alte hypertexte se și nasc noile semnificații, la intersecția între **axa paradigmatică (a selecției)** și cea **sintagmatică (a combinației)** și în jocul diferențial al semnificanților. Noutatea absolută a webului este chiar **hyperlinkul** – și el un semn nou, intra-, inter- și extratextual [159, p. 127-139]. Hypertextul denumește o hypertehnologie care schimbă lumea și percepțiile ei legate de tehnologia de tipar, deci unul care continuă tradiția tiparului, revoluționându-i practicile prin dotarea cu posibilități tehnologice deosebit de performante, dinamice și interactive.

6. Complexitatea termenului **hypertext** e ilustrată nu doar de aflarea sa la intersecția disciplinelor exacte cu cele umanitare, dar și de faptul că hypertextul este, în același timp: **metodă, text, mecanism, formă, mijloc și documentație** [160, p. 63-74]. Pentru domeniul filologiei, a generat noi discipline care analizează limbajul Internetului: **hypertext-lingvistica** ar fi cea mai nouă dintre ele și care își revendică la ora actuală dreptul la existență.

7. Trăsăturile hypertextului sunt, de fapt, trăsături ale webului, pe care poststructuralismul le-a intuit cu câteva decenii înainte ca acesta să se manifeste plenar: **nonlinearitatea** (numită și **hyper**)**tabularitate**), **dinamismul**, **creativitatea**, **virtualitatea**, **binaritatea**, **globalitatea**, **citaționalitatea**, **fragmentarismul**, **discontinuitatea**, **descentralizarea**, **nonierarhicitatea**, **fluiditatea** (lichiditatea), **mozaicitatea**, **variativitatea**, **vizibilitatea**, **interactivitatea**, **dialogismul și polifonia**, **deschiderea**, **egalitatea**, **infinitatea**, **eterogenitatea**, **multimedialitatea**, **anonimicitatea**, **depersonalizarea**, **carnavalescul**, **manipulabilitatea**, **integrabilitatea**, **creolizarea**, **trasabilitatea**, **granularitatea**, **nodularitatea**, **evaluabilitatea**, **ubicuitatea sau omniprezența** etc. [158, p. 112-122].

8. **Hypertextul electronic** poate și trebuie să fie studiat de pe pozițiile lingvisticii textului ca produs al comunicării electronice, care este de natura textuală. Însă prin transferul mecanic al parametrilor și caracteristicilor textului tradițional asupra hypertextului electronic nu poate fi nicidecum dezvăluită esența acestui fenomen tehnologico-lingvistic atât de complex, din cauza naturii sale, iar mediul în care acesta funcționează are proprietăți ontologice ce îl diferențiază în mod semnificativ din textul tipărit tradițional. De aceea recomandăm interdisciplinarizarea domeniilor, pentru o cercetare mai adecvată.

9. În hypertext, potențialul intertextual al textului (explicit sau implicit) se materializează în formă de hyperlinkuri. Din această perspectivă, hypertextul formează un

strat suplimentar al textului, realizabil datorită tehnologiei informatice și semioticii complexe a semnului digital. Ca urmare, unele calități ale textului sunt amplificate, altele sunt împinse în fundal. Aceste procese au consecințe vizibile pentru textul din mediul digital. În prezentul studiu, am completat trăsăturile textului de tipar cu cele ale textului online, care fie că au fost augmentate de tehnologii, fie că au intrat în opoziție cu trăsăturile considerate clasice (linearitate vs nonlinearitate), fie că s-au combinat, generând un tip mixt de organizare linear-nonlineară. Reinterpretate cu referire la hypertext, standardele beaugrande-dressleriene devin: *(in)coeziune* și *(in)coerență*, **hyperintenționalitate**, **hyperacceptabilitate**, **hypersituaționalitate**, **hyperintertextualitate** și **hyperinformativitate** [505].

10. În viziunea pe care o promovăm, trei personalități au marcat puternic evoluția hypertextului (și continuă să o facă): **Tim Berners-Lee**, autorul conceptului rețelei www (1989-1990), care a înțeles că legăturile dintre informații „vor salva (cu sacrificii) lumea”, vor salva și spori cunoștințele acesteia; **Jimmy Wales**, autorul Wikipediei, care are convigerea că în enciclopedii se depozitează toată cunoașterea umană, iar autori ai cunoștințelor nu sunt doar savanții, ci toți generatorii de conținut online, și **Mark Zuckerberg**, unul din autorii rețelei sociale Facebook, care a optat, prin megaproductul său tehnologic, pentru umanizarea relațiilor în rețea. 5 miliarde de oameni conectați se așteaptă până în anul 2030 să fie conectați la Internet. Interconectarea tuturor în rețea și transformarea omului-text în om-imagine e profund dramatică și fascinantă totodată.

11. Astfel, prin numeroasele exemple din corpusul analizat, a fost demonstrată ipoteza că **hypertextualitatea e materializarea tehnologică a intertextualității**. Altfel spus, „încarnarea intertextualității în hypertextualitate” o datorăm tehnologiilor de ultimă generație, care fac vizibilă și operabilă productivitatea și reproductibilitatea semnelor textuale. **Hypertextul face intertextualitatea comunicabilă** [156]. Noutatea radicală, cu care vine hypertextul față de textul tipărit (neelectronice), o reprezintă însuși sistemul (tehnologizat) de hyperlinkuri multidirecționale și adesea labirintice, pe care utilizatorii sunt invitați să le acceseze neconținut.

12. Acest mod de operare a semnelor lingvotehnologice schimbă sistemul instituit de tradiția tiparului, transformând gândirea în una fasciculară, rapidă, care este adesea superficială, lipsită de profunzime. Sensul ciugulit din rețea devine fragmentat. Văzut, deopotrivă, ca o **întrupare a intertextului**, dar și ca un concept **anti-inter-textual**, poate chiar ca o parodie hypermodernă a intertextului, hypertextul constituie un concept pe care filologia nu-l mai poate ignora sub nicio formă.

În baza rezultatelor obținute, formulăm următoarele **RECOMANDĂRI** pentru autoritățile naționale în domeniul cercetării-dezvoltării:

1. Orientarea filologiei moderne spre studiul textului electronic, în special al hypertextului, care constituie un nou domeniu, tehnologizat. Această orientare ar constitui o nouă perspectivă, cu mare impact, în procesul de generare, acces și transparență în managementul hypertextelor, precum și în utilizarea indicatorilor cantitativi în monitorizarea webtextelor.

2. Optimizarea cercetărilor filologice necesare în procesul de dezvoltare a societății informaționale și a cunoașterii, în contextul dezvoltării Moldovei Digitale și mai larg al Europei Digitale 2020, dar și a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă până în anul 2030, prin aprobarea de către instituțiile abilitate a studiilor interdisciplinare.

3. Crearea și dezvoltarea bazelor de date, a depozitelor și a repozitoriilor cu literatură filologică digitalizată, a bibliotecilor online specializate etc., pentru a avea acces în timp real la literatura actuală dedicată problematicilor textului digital.

4. Crearea corpurilor de hypertexte cu texte valoroase din literatura română, din mass-media online, cu conversații în regim chat, cu postări însoțite de comentarii pe rețelele sociale etc.

5. Familiarizarea, printr-un amplu program de alfabetizare digitală, a tuturor membrilor comunității științifice cu procesul de generare a hypertextelor, pentru a le face transparente, cu grad sporit de impact, evaluabile, integrabile în sisteme informatice etc.

6. Lansarea proiectelor de cercetare academică, care vizează generarea de conținut digital (utilizând modalitățile de elaborare a hypertextelor), precum și a proiectelor de cercetare a modului de protecție a sănătății utilizatorilor de hypertexte. Sensibilizarea opiniei publice în vederea generării de conținut digital de calitate pentru întreaga comunitate de utilizatori, inclusiv de către și pentru cercetătorii științifici – operă de multiautorat care lucrează pentru globalizarea și interoperabilitatea datelor.

7. Contribuirea la extinderea, completarea și instituționalizarea progresivă în spațiul autohton a proiectului WIKIPEDIA.org. Tradiționalele practici de editare pe hârtie intră în istorie, fiind înlocuite cu practici tehnologice care se impun la nivel global în economia digitală. Editarea cunoștințelor enciclopedice nu mai este privilegiul exclusiv al cercetătorilor. Dezvoltarea proiectului global Wikipedia este un deziderat urgent. Din aceste motive, recomandăm încurajarea practicilor de voluntariat în rândul studenților, care vor contribui la scrierea unei opere colective de mare importanță.

BIBLIOGRAFIE & WEBOGRAFIE

Surse în limba română

1. ADAM, Jean-Michel. Lingvistică textuală. Introducere în analiza textuală a discursurilor. Trad. de Corina Iftimia, prefață de Rodica Nagy. Institutul European, 2008. 406 p.
2. ALDEA, Bogdan-Mihai, HAJA, Gabriela. [Resurse lingvistice românești în format electronic. Biblia 1688](#), în: Lucrările atelierului Resurse lingvistice și instrumente pentru prelucrarea limbii române. Corina Forăscu, Dan Tufiș, Dan Cristea (ed.). Iași: Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, 2006 p. 45-50.
3. ALEXANDRESCU, Ileana. Discursul repetat, cod intertextual al literaturii postmoderne. Aplicație pe „Levantul”, de Mircea Cărtărescu. Iași: Ed. Alfa, 2007. 284 p.
4. ARDELEANU, Sanda-Maria. Repere în dinamica studiilor pe text. De la o gramatică narativă către un model de investigație textuală. București, 1995. 120 p.
5. AUSTIN, J.L. Cum să faci lucruri cu vorbe. Trad. de Sorana Corneanu. Pref. de Vlad Alexandrescu. București: Paralela 45, 2003. 152 p.
6. BAHNARU, Vasile. Considerații privind tipologia dicționarilor, în: Limba română (Chișinău), 2008, nr. 3-4, p. 104-112.
7. BAHNARU, Vasile. Elemente de lexicologie și lexicografie. Chișinău: Știința (cap. 8.1. Lexicografia modernă din perspectiva calculatoarelor moderne, p. 285). 2008. 308 p.
8. BAHTIN, M.M. Probleme de literatură și estetică. Trad. de Nicolae Iliescu; prefață de Marian Vasile. București: Univers, 1982. 599 p.
9. BAHTIN, M.M. Problemele poeziei lui Dostoievski. Trad. în rom. de S. Recevski. București: Univers, 1970. 384 p.
10. BARTHES, Roland. Gradul zero al scriiturii. Noi eseuri critice. Trad. de Al. Cistelean. Chișinău: Cartier, 2006. 196 p.
11. BARTHES, Roland. Imperiul semnelor. Trad. de Al. Cistelean. Chișinău: Cartier, 2007. 118 p.
12. BARTHES, Roland. Plăcerea textului. Roland Barthes despre Roland Barthes. Lecția. Trad. din fr. de Sorina Dănăilă, Chișinău: Cartier, 2006. 228 p.
13. BARTHES, Roland. Plăcerea textului. Trad. din fr. de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop. Cluj, 1994. 144 p.
14. BĂDĂU, Horea Mihai. Tehnici de comunicare în social media. Iași: Polirom, 2011. 216 p.
15. BĂLĂȘOIU, Cezar. Discursul raportat în textele dialectale românești. București, 2004. 396 p.
16. BEREJAN, Silviu. Dicționarul ca operă lingvistică și antinomiile practicii lexicografice, în: Revistă de lingvistică și știință literară, 1992, nr. 2.
17. BOBICEV, Victoria. Metode și algoritmi statistici de procesare a textelor (în baza textelor în limba română). Teză de dr. în informatică. Chișinău, 2007.
18. BREAHNĂ, Irina. Particularitățile lingvo-culturale ale blogului jurnalistic. Teză de doctor în filologie. Chișinău, 2014.
19. BURAGA, Sabin Corneliu. [Incursiune în teoria hipertextului](#), în: Tehnologii Web. București: Matrix Rom, 2001 (accesat 16.08.17)
20. BURCI, Iustina. Antroponimie virtuală. Structuri și motivații, în: Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, vol. XIV, 2013, p. 201-211.
21. BURLACA, Oleg. [Sistem de management al conținutului pentru Web](#). Teză de doctor în informatică. Chișinău, 2006, p. 22-23.
22. CANȚĂRU, Grigore. Totul pare un palimpsest (Interogații asupra funcționării intertextualității în literatura română). Chișinău, 2007. 172 p.
23. CARPOV, Maria. [Despre text și însoțitorii săi](#) [Recenzie la:] V.P. Stancu, Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică. Iași: Ed. Univ. „Al.I. Cuza”, 2006, în: Convorbiri literare. 2007, An. 141, nr. 5, p. 27-29 (accesat 16.08.17)
24. CARR, Nicholas. Superficialii: Efectele internetului asupra creierului uman. Trad. din engl. de Dan Crăciun. București, 2012, 352 p.
25. CARTALEANU, Tatiana, COSOVAN, Olga. Textul: aspecte ale analizei lingvistice. Chișinău: Lumina, 1993. 136 p.

26. CĂLINESCU, Matei. Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism. Ed. a II-a, Iași: Polirom, 2005. 466 p.
27. CĂRTĂRESCU, Mircea. Postmodernismul românesc. Postfață de Paul Cornea, București: Humanitas, 1999. 568 p.
28. CHARTIER, Roger. Languages, Books, and Reading from the Printed Word to the Digital Text, in: Critical Inquiry, 2004, vol. 31, nr. 1, p. 133-152.
29. CIMPOI, Mihai. Eugen Coșeriu: Teoria limbajului, in: Cimpoi, Mihai. Critice (Orizont mioritic, Orizont european). Craiova, 2003, p. 101-106.
30. COJA, Claudia. [Particularități lingvistice ale conversației de tip „chat”](#). București: Ed. Universitaria, 2010. 117 p. (accesat 16.08.17)
31. COJOCARU, Svetlana et al. Utilizarea resurselor reutilizabile ale limbii române în procesul de recunoaștere a textelor, in: Proceedings of the 4th International Conference on Telecommunications, Electronics and Informatics, May 17-20, 2012, Vol. II, Chișinău, TUM, p. 62-65.
32. CONDREA, Iraida. [O abordare stilistică a textului religios](#), in: Studia Universitatis (Seria Științe Umanistice), 2016, nr. 10, p. 3-7 (accesat 27.08.17)
33. CONDREA, Irina. [Textul ca semn și semnul ca text](#), in: Limba română, 2006, nr. 1-3, p. 96-100.
34. CONDREA, Irina. Traducerea din perspectivă semiotică. Chișinău: Cartdidact. 2006. 266 p.
35. COSERIU, Eugenio. Limba română în fața Occidentului. De la Genebrardus la Hervás. Contribuții la istoria cunoașterii limbii române în Europa occidentală, traducere de Andrei A. Avram, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1994. 184 p.
36. COȘERIU, Eugen. Semantica cognitivă și semantică structurală, in: Prelegeri și conferințe. Anuar de lingvistică și istorie literară, t. XXXIII, 1992-1993. Seria A. Lingvistică, Iași, 1994, p. 83-100.
37. COȘERIU, Eugen. Arhitectura și structura limbii, in: Prelegeri și conferințe (1992-1993). Anuar de lingvistică și istorie literară, t. XXXIII. Seria A. Lingvistică, Iași, 1994. 192 p., p. 49-64.
38. COȘERIU, Eugen. Lecții de lingvistică generală. Chișinău: Arc, 2000. 304 p.
39. COȘERIU, Eugen. Limbaj și politică, in: Revistă de lingvistică și știință literară, 1996, nr. 5, p. 10-27.
40. COȘERIU, Eugen. Limbajul poetic, in: Prelegeri și conferințe (1992-1993). Anuar de lingvistică și istorie literară, t. XXXIII, 1992-1993. Seria A. Lingvistică, Iași, 1994. 192 p., p. 145-162.
41. COȘERIU, Eugen. Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului. Ed. îngrijită de Jörn Albrecht. Versiune rom. și index de Eugen Munteanu și Ana-Maria Prisacaru, postfață de Eugen Munteanu. Iași: Ed. Universității „Al.I. Cuza”, 2013. 260 p.
42. COȘERIU, Eugen. Lingvistică din perspectivă spațială și antropologică. Trei studii. Cu o prefață de Silviu Berejan și un punct de vedere editorial de Stelian Dumistrăcel. Chișinău: Știința, 1994. 182 p.
43. COȘERIU, Eugeniu. Teze despre tema „limbaj și poezie”, in: Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală. Trad. de Dorel Finaru. Iași: Editura Universității „Al.I. Cuza”, 1971/2009, p. 161-166.
44. CRISTEA, Dan. Resurse lingvistice românești în flux continuu, in: Lucrările conferinței „Resurse lingvistice și instrumente pentru prelucrarea limbii române”. București, 6-7 mai 2010, p. 73-80.
45. CROCE, Benedetto. Estetica în nuce. București: Ed. Științifică, 1971. 231 p.
46. DAWKINS, Richard. Gena egoistă. București: Editura Tehnică S.A., 2001. 250 p.
47. DĂNILĂ, Elena. [Despre necesitatea realizării unui corpus lexicografic românesc esențial](#), in: Philologica Jassyensia, 2010, Anul VI, nr. 2 (12), p. 4149 (accesat 14.05.16)
48. DEDU, Camelia. [Viața ca hipertext](#), in: Cărțile și Internetul, nr. 12, 14.12.1999 (accesat 14.05.16)
49. DERRIDA, Jacques. Semiologie și gramatologie, in: (Ex)pozitii. Convorbiri cu Henri Ronse, Julia Kristeva, Jean-Louis Houdebine, Guy Scarpetta. Cluj-Napoca: Idea Design & Print, 2001. 80 p.
50. DINESCU, Simona Lucia. [Un manifest al virtualității](#) (despre cartea lui Ion Manolescu “Noțiuni pentru studiul textualității virtuale”), in: România literară, 2006 (accesat 16.08.17)
51. [DISCURSUL repetat între alteritate și creativitate](#). Volum omagial Stelian Dumistrăcel (editor Cristinel Munteanu). Iași: Institutul European, 2007. 372 p.

52. DOMINTE, Constantin. [Introducere în teoria lingvistică](#). Antologie pentru seminarul de teorie a limbii. Editura Universității din București, 2003, 412 p. (accesat 15.05.16)
53. DRĂGĂNESCU, Mihai. [Societatea Informațională și a Cunoașterii. Vectorii Societății Cunoașterii](#), in: Societatea Informațională – Societatea Cunoașterii. Concepte, soluții și strategii pentru România. Coord. de Florin G. Filip. București, 2002, p. 43-112 (accesat 05.03.16)
54. DRUȚĂ, Inga. Dinamica terminologiei românești sub impactul traducerii. Chișinău, CEP USM, 2013. 336 p.
55. DRUȚĂ, Inga. Neologismul în structura stilistică a limbii române actuale. Chișinău, CEP USM, 2007. 300 p.
56. DUMISTRĂCEL, Stelian. Țesături [Recenzie la:] Elena Ungureanu. Dincolo de text: hypertextul. Chișinău: Arc, 2014, 280 p., in: Împotriva derivei. Volum omagial Stelian Dumistrăcel '80. Cu 30 de scrisori către revista TIMPUL. Iași: Adenium. 2017, p. 213-219.
57. DUMISTRĂCEL, Stelian. Discursul repetat în textul jurnalistic. Tentația instituirii comuniunii fatice prin mass-media. Iași: Ed. Universității „Al.I. Cuza”, 2006. 392 p.
58. DUMISTRĂCEL, Stelian. Limbajul publicistic românesc din perspectiva stilurilor funcționale. Institutul European. Iași, 2006. 276 p.
59. ECO, Umberto. Cum se face o teză de licență. Disciplinele umaniste. Trad. din it. de George Popescu. Constanța: Pontica, 2000. 204 p.
60. ECO, Umberto. De la arbore spre labirint. Studii istoric despre semn și interpretare. Trad. din it. de Ștefania Mincu. Iași: Polirom, 2009. 552 p.
61. FILIP, Florin G. Simularea în deciziile de management și control și noile tehnologii informatice și de comunicații. [Discurs de receptie](#) cu ocazia ceremoniei de decernare a titlului doctor honoris causa al Universității din Ploiești. 9 martie 2017. 69 p. (accesat 07.08.17)
62. FILIP, Florin G. Sisteme suport pentru decizii. București: Ed. Tehnică, 2007. 364 p.
63. FOUCAULT, Michel. Ordinea discursului. Un discurs despre discurs. Trad. de Ciprian Tudor. București: Eurosong & Book, 1998. 60 p.
64. GENETTE, Gérard. Introducere în arhitext. Ficțiune și dicțiune. Trad. și prefață de Ion Pop. București: Univers, 1994. 212 p.
65. GHERASIM, Alexandra. Raporturile text–metaforă în limbajul literar-artistic. Chișinău, Moldpres, 1997. 170 p.
66. Ghiban, Ioan Cristian, TRĂUȘAN-MATU, Ștefan. [Rețele de analiză a relațiilor de intertextualitate](#), in: Revista Română de Interacțiune Om-Calculator, 2012, nr. 5, p. 55-64 (accesat 15.05.16)
67. GLR = GRAMATICA limbii române. Vol. I: Cuvântul. 712 p.; vol. II: Enunțul. București: Editura Acad. Române, 2006. 1036 p.
68. GRATI, Aliona. Cronici în rețea. Metaliteratura.net. Iași: Ed. Junimea, 2016. 422 p.
69. GRATI, Aliona. [Romanul ca lume postBABELică. Despre dialogism, polifonie, heteroglosie și carnavalesc](#). Chișinău: Gunivas, 2009. 252 p.
70. HAJA, Gabriela, DĂNILĂ, Elena, FORĂSCU, Corina, ALDEA, Bogdan-Mihai. [Dicționarul limbii române \(DLR\) în format electronic. Studii privind achiziționarea](#). Iași: Alfa, 2005, 75 p. (accesat 15.05.16)
71. HĂULICĂ, Cristina. Textul ca intertextualitate. Pornind de la Borges. București: Ed. Eminescu, 1981. 214 p.
72. HEIDEGGER, Martin. Originea operei de artă. Trad. din germ. de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu. București: Univers, 1982. 388 p.
73. HEIDEGGER, Martin. Scrisoare despre umanism, in: Repere pe drumul gândirii. București: Ed. Politică, 1988, p. 342-343.
74. HENNIG, Jean-Luc. Apologia plagiatului. Colecția „Demonul teoriei”. Trad. din fr. și note de Mădălin Roșioru, prefață de Gabriel H. Decuble. București: ART, 2009. 131 p.
75. HOINĂRESCU, Liliana. Structuri și strategii ale ironiei în proza postmodernă românească. București, 2006. 355 p.
76. HORVATH, Anton. Concepția integrală asupra relației dintre limbaj și poezie. O abordare hermeneutică a textului literar. Teză de doctorat. Cluj-Napoca, 2012.

77. IORDACHE, Rareș. [Imersiune în virtual. Dincolo de granițele ecranului](#). 2010. 91 p. (carte digitală) (accesat 15.05.16)
78. KRISTEVA, Julia. Problemele structurării textului, in: Antologie „Tel Quel”. 1960-1971. București: Univers, 1980. 496 p., p. 250-272.
79. LEAHU, Nicolae. Poezia generației '80. Chișinău: Cartier, 2000 (reeditat – 2016). 320 p.
80. [LIMBA ROMÂNĂ ÎN ERA DIGITALĂ](#) / THE ROMANIAN LANGUAGE in the Digital Age (Diana Trandabăț, Elena Irimia, Verginica Barbu Mititelu, Dan Cristea, Dan Tufiș, in: White Paper Series, Eds. Georg Rehm and Hans Uszkoreit, Berlin, Springer, 2012, 87 p. (accesat 27.03.16)
81. LINGVISTICĂ integrală. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996. 184 p.
82. LYOTARD, Jean-Francois. Condiția postmodernă. Raport asupra cunoașterii, București: Babel, 1993. 115 p.
83. MAINGUENEAU, Dominique. Lingvistică pentru textul literar. Iași: Institutul European, 2008. 400 p.
84. MAINGUENEAU, Dominique. Pragmatică pentru discursul literar. Enunțarea literară. Iași: Institutul European, 2007. 248 p.
85. MANECA, Constant. Considerații asupra frecvenței cuvintelor în limba română literară contemporană, in: Studii și cercetări lingvistice, 1966, nr. 6, p. 623-633.
86. MANOLESCU, Ion. [Introducere în hyper-textualitate](#), in: Observator Cultural, 2001, nr. 59 (accesat 21.05.16).
87. MANOLESCU, Ion. Înapoi la argument. Despre realitatea virtuală și hypertext (Ion Manolescu în discuție cu Horia Roman Patapievici) ([Youtube – Partea 1, 2, 3, 4, 5. 18.11.2004](#)) (accesat 17.08.17)
88. MANOLESCU, Ion. Noțiuni pentru studiul textualității virtuale. București: Ars Docendi, 2002. 100 p.
89. MANOLESCU, Nicolae. Lectura pe înțelesul tuturor. Brașov: Aula, f.a.
90. MĂGUREANU, Anca. Intertextualitate și comunicare, in: Studii și cercetări lingvistice, 1985, p. 10-17.
91. MICLĂU, Paul. Semiotică lingvistică. București: Facla, 1977. 310 p.
92. MIHALACHE, Adrian. Navi-gând-ind. Introducere în cibercultură. București: Ed. Economica, 2002. 232 p.
93. MIHALI, Ciprian. Anarhia sensului. O fenomenologie a timpului cotidian. Cluj, 2001. 128 p.
94. MLADIN, Constantin-Ioan, [Spre o recodare a modului de comunicare scripturală](#), Sau despre tirania democratică a cyberlimb@jului, in: Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară si etnofolclorică românească si contextul european. Iași: Alfa, 2008. 726 p.
95. MOLEA, Viorica. Oralitatea în textul publicistic actual românesc. Chișinău: Prut Internațional, 2016. 252 p.
96. MUNTEANU, Cristinel. Despre receptivitatea românească a lingvisticii textuale coșeriene, in: Meridian critic, 2014, nr. 1, p. 149-156.
97. MUNTEANU, Cristinel. La originea ideii de „colaj discursiv”: Platon – Phaidros, in: Limba română, 2014, nr. 4, p. 92-103.
98. MUNTEANU, Cristinel. O problemă de lingvistică „financiară”: analogia cuvinte – bani, in: Limba română (Chișinău), 2008, nr. 1-2, p. 137-149.
99. MUNTEANU, Cristinel. [Sinonimia frazeologică în limba română din perspectiva lingvisticii integrale](#). Pitești: Ed. „Independența Economică”, 2007. 271 p. (accesat 21.07.16)
100. MUNTEANU, Eugen. [Introducere în lingvistică](#). Iași: Polirom, 2005. 344 p. (accesat 01.06.16)
101. MUNTEANU, Eugen. [Lexicologie biblică românească](#). București: Humanitas, 2008. 657 p. (accesat 08.04.16)
102. NECULA, Gina. [Utilizări aberante ale semnelor de punctuație și ortografie în comunicarea pe internet](#), in: Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară si etnofolclorică românească si contextul european. Iași: Alfa, 2008. 725 p. , p. 249-258.
103. NEȚ, Mariana. Tensiunea textului și intertextualitatea, in: Studii și cercetări lingvistice, 1985, nr. 2, p. 43-51.

104. NIELSEN, Jakob. [Multimedia and Hypertext: The Internet and Beyond](#), 1995 (accesat 16.05.16)
105. NOICA, Constantin. Cuvânt împreună despre rostirea românească. București: Editura Eminescu, 1987. 328 p.
106. NOICA, Constantin. Devenirea într-o ființă. Scrisori despre logica lui Hermes, București, 1998. 579 p.
107. OANCEA, Ileana. Rugăciunea *Tatăl nostru*, revelator al latinității limbii române, in: Text și discurs religios, Timișoara, 2014, nr. 6, p. 249-258.
108. PARASCHIVESCU, Radu. Dintre sute de clișee. București: Humanitas, 2009. 200 p.
109. PARPALĂ, Emilia. Comunicarea verbală. Craiova: Editura Universitaria, 2009, 254 p.
110. PARPALĂ-AFANA, Emilia. Poetici douămiiste: fracturismul și utilitarismul, in: Analele Universității din Craiova, Seria Științe Filologice, Lingvistică, 2009, nr. 1-2, p. 157-165.
111. PARPALĂ-AFANA, Emilia. Poezia semiotică. Promotia '80. Craiova: Ed. Sitech, 1994. 116 p.
112. PASCU (POPESCU), Carmen. Scriiturile diferenței. Intertextualitatea parodică în literatura română contemporană. Craiova: Editura Universitaria, 2006. 278 p.
113. PĂCURARU, Veronica, UNGUREANU Violeta, VULPE, Ana. Dicționar explicativ de cuvinte și sensuri noi. Cu exemple din limbajul uzual. Chișinău: Pro Libra, 2016. 360 p.
114. PĂCURARU, Veronica. Considerații privind lexicografia informatizată: de la tradiții la inovații și perspective, in: Philologia, 2016, nr. 1-2, p. 121-130.
115. PETRESCU, Liviu. Poetica postmodernismului. Pitești: Paralela 45, 1998. 176 p.
116. PETROȘEL, Daniela. [Moartea electronică a autorului](#), in: Communication, context, interdisciplinarity (CCI), vol.II, Târgu-Mureș. 2012, p. 577-583 (accesat 17.08.17)
117. PLAGIATUL la români. Selecție de P. Balmuș, prefată de Dan C. Mihăilescu, Chișinău: ARC, 2004. 198 p.
118. PLĂMĂDEALĂ, Ion. Opera ca text. O introducere în știința textului. Chișinău: Prut Internațional, 2002. 204 p.
119. PLETT, Heinrich F. Știința textului și analiza de text. Semiotică, lingvistică, retorică. București: Univers, 1983. 445 p. [prefață](#) (accesat 23.05.16)
120. POHILĂ, Vlad. Limba română și internetul, in: Elogiu lecturii. Chișinău: S.n., 2017, 276 p., p. 228-233.
121. POMIAN, Ionuț. [Stilul funcțional electronic](#), in: Dacoromania, serie nouă, XIV, 2009, nr. 2, Cluj-Napoca, p. 139-150.
122. POP, Liviu. [Cyberutopii și critică net. Internet și filosofie. Versiunea 0.2.](#) (lucrare de masterat), 2005. 31 p. Cluj-Napoca (accesat 17.08.17)
123. POP, Liviu. [Internet și filosofie. Versiunea 0.1](#) (lucrare de licență). Cluj-Napoca, 2004. 48 p. (accesat 17.08.17)
124. POPA, Gheorghe, SAINENCO, Ala, PRIȚCAN, Valentina, POPA, Viorica, LĂCUSTĂ, Elena, TRINCA, Lilia, POPA, Lucia. Dicționarul asociativ al limbii române, Vol. I (de la stimul la reacție), Iași: Editura Junimea. 2016. 365 p.
125. POPA, Gheorghe. Locuțiunile în sistemul unităților nominative ale limbii române. Chișinău: Știința, 2007. 228 p.
126. POPESCU, Carmen. Intertextualitatea și paradigma dialogică a comparatismului. Craiova: Editura Universitaria, 2016. 294 p.
127. POPESCU, Carmen. Pragmatica peritextului în poezia postmodernă, in: Comunicare, identitate, cultură. Coord. Emilia Parpală, Carmen Popescu. Craiova: Ed. Universitaria, 2010, p. 119-131.
128. POSTEGUILLO, Santiago. [Netlinguistics and English for Internet Purposes](#), in: Ibérica, 2002, nr. 4, p. 21-38 (accesat 16.05.16)
129. POSTMODERNISMUL poetic românesc. 1980-2010. O perspectivă semio-pragmatică și cognitivă. Coord. Emilia Parpală. Craiova: Ed. Universitaria, 2011. 297 p.
130. PRUS, Elena. Perspectiva textului infinit: Borges, de la intertextualitate la hipertext, in: Itinerarios hispanicos. Interculturalidad a traves de la traduccion, la linguistica y la literatura. Cocloquio Internacional. Chișinău: Tipografia ULIM. 2011, p. 322-333.
131. PRUS, Elena. Poetica modalității la Proust. Chișinău: Ruxanda, 1998. 236 p.

132. PRUS, Elena. Rolul metaforei conceptuale în realizarea textualității din perspectiva generării și interpretării textului, în: *Intertext*, 2011, nr. 1-2, p. 232-235. --
133. [REPERTOAR de termeni postmoderni](#) (coord. Andrei Bodi, Caius Dobrescu). Ed. Universității Transilvania din Brașov, 2009 (accesat 23.05.16)
134. RESURSE lingvistice și instrumente pentru prelucrarea limbii române. Iași, Edițiile 2001–2015.
135. RISSET, Jacqueline. Întrebări asupra regulilor jocului, în: *Pentru o teorie a textului. Antologie „Tel Quel”* (1960-1971). Introducere, antologie și trad. de Adriana Babeți și Delia Sepetean-Vasilu. București: Univers, 1980. 496 p.
136. SEBEOCK, Thomas A. [Semnele: o introducere în semiotică](#). Trad. din engleză după ed. a II-a definitivă de Sorin Mărculescu. București: Humanitas, 2002. 240 p.
137. SEVERIN, Constantin. De la studiile culturale comparative la studiile post-literare: Gilles Deleuze și gândirea central-europeană, în: *Post-literatura*, 2008; [versiunea în engl.](#) (accesat 16.05.16)
138. STANCU, Valeriu P. Paratextul. Poetica discursului liminar în comunicarea artistică. Iași: Ed. Universității „Al.I. Cuza”, 2006. 270 p.
139. STEAUA. Revistă literară, artistică și culturală, 2010, nr. 4-5, www.revisteaua.ro – Rubrica Literatura blogurilor (I), p. 24-56.
140. STUDII și cercetări lingvistice, 1985, nr. 1, p. 3-82 (volum dedicat problematicei intertextualității).
141. ȘIMANSCHI, Ludmila. [Metalimbajul și extinderea textuală blogosferică și digitală](#), în: *Metaliteratură*, 2014, nr. 3-4, p. 75-83.
142. ȘTEFAN, Olga. [Experiența hypertextuală: fantasme, ficțiuni, realizări](#), în: *Steaua*, 2010, nr. 1-2 (accesat 23.05.16)
143. ȘTEFAN, Olga. [Rolul Internetului în promovarea tinerei literaturi. Perspective e-volutive](#), în: *Echinox*, 2010, nr. 10 (accesat 17.05.16)
144. TEORIA textului. Antologie de Alexandra Gherasim și Nadejda Cara. Chișinău: CEP USM, 2008. 292 p.
145. TEORIA textului: termeni-cheie. Autori: Elena Constantinovici, Alexandru Cosmescu, Elena Varzari, Alexandra Gherasim. Chișinău: Institutul de Filologie al AȘM. 2011. 224 p.
146. TERIAN (DAN), Simina-Maria. Semantica textemelor românești: abordare în perspectivă integralistă. Teză de doctorat. Cluj: Institutul European, 2011. 200 p.
147. TODI, Aida. Aspecte lingvistice și sociolingvistice ale comunicării în spațiul virtual: chatul, în: *Annales Universitatis Apulensis, Seria Philologica*, Alba Iulia, 2007, nr. 8, p. 199-205.
148. TOSCA, Susana. [A Pragmatics of Links](#). Hypertext 2000, San Antonio, TX (accesat 13.12.16)
149. TRĂUȘAN-MATU, Ștefan. [Mediu hermenofor pentru asistarea învățării unor concepte dintr-o limbă străină](#), în: *Limba Română în SI – SC*, 2002, București. 503 p., p. 321-322.
150. TUFIȘ, Dan, FILIP, Florin G. (coord.) [Limba Română în Societatea Informațională – Societatea Cunoașterii](#), 2002, București. 503 p. (accesat 17.05.16)
151. ȚURCAN, Nelly. Comunicarea științifică în contextul accesului la informație. CEP USM: Chișinău, 2012. 324 p.
152. UNGUREANU, Elena. (Inter)net-lingvistica în societatea informațională globală, în: *La Francopolyphonie*, 2013, nr. 1(8), p. 137-147.
153. UNGUREANU, Elena. „Limba noastră cea online de toate zilele”, în: *Akademios, Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă*, 2010, nr. 1-2, p. 68-73.
154. UNGUREANU, Elena. Biblia online: analiză textometrică, în: *Identitate și variații discursive*. Craiova: Ed. Universitaria, București: Pro Universitaria, 2015, p. 303-312.
155. UNGUREANU, Elena. Biblia, Biblioteca și „Biblio”-netul ca hypertext, în: *Akademios, Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă*, 2010, nr. 4, p. 56-62.
156. UNGUREANU, Elena. Cuvinte și linkuri. Chișinău: Arc, 2017, 184 p.
157. UNGUREANU, Elena. Dicționar tematic ilustrat (Locuința. Alimentația. Vestimentația. Îngrijirea corpului). Chișinău: Arc, 2014, 272 p.
158. UNGUREANU, Elena. Dincolo de text: hypertextul. Chișinău: Arc, 2014, 280 p.
159. UNGUREANU, Elena. Hyperlinkul – un semn lingvistico-tehnologic, în: *Studii de Știință și Cultură* (Arad), 2013, vol. IX, nr. 2, p. 127-139.

160. UNGUREANU, Elena. Hypertextul – unitatea fundamentală a webului și a comunicării online, in: *Philologia*, 2011, nr. 3-4, p. 63-74.
161. UNGUREANU, Elena. Hypertextul: avantaje și dezavantaje (idei pentru un manifest), in: *Metaliteratură*, 2014, nr. 3-4, p. 65-74.
162. UNGUREANU, Elena. Textul și -textele, in: *Comunicare și identitate. Perspective lingvistice și culturale*. Emilia Parpală, Carmen Popescu (coord). Craiova: Editura Universitaria, 2011, p. 197-223.
163. UNGUREANU, Elena. Vizualizarea discursului poetic postmodernist (Semnificantul grafic), in: *Revistă de lingvistică și știință literară*, 2007, nr. 1-3, p. 58-68.
164. UNGUREANU, Elena. Verba volant, WEBi scripta manent, in: *Verba et res. Studia linguistica în onoare magistri Stelian Dumitrăcel*, număr special al revistei „Anuar de lingvistică și istorie literară”, tom LVII/2017.
165. URSA, Mihaela. [Despre Blogliteratură; Literatura 2.0. Literature in the Digital Age](#) (23.05.16)
166. URSA, Mihaela. O literatură comparată pentru ființe digitale, in: Mihaela Ursa. *Identitate și excentricitate. Comparatismul românesc între specific local și globalizare*. 2013, p. 235-238. 272 p.
167. URSA, Mihaela. Scriitopia sau Ficționalizarea subiectului auctorial în discursul teoretic. Cluj-Napoca, 2005, 402 p. (Cap. „Criticul în hypertext” p. 342-344).
168. VASILE, Marian. M. Bahtin. Discursul dialogic. Istoria unei mari idei. București: Editura Atos, 2001. 144 p.
169. VASILIU, Emanuel. *Introducere în teoria textului*. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1990. 163 p.
170. VATTIMO, Gianni. Dincolo de subiect, Nietzsche, Heidegger și hermeneutica. Trad. de Ștefania Mincu, Constanța: Pontica, 1994. 126 p.
171. VLAD, Carmen. Textul aisberg. Teorie și analiză lingvistico-semiotică. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Cluj: Casa Cărții de Știință, 2000. 276 p.
172. VULTUR, Smaranda. Infinitul mărunț. De la configurația intertextuală la poetica operei. București: Cartea Românească, 1992. 274 p.
173. WITTGENSTEIN, Ludwig. [Tractatus Logico-Philosophus](#). Trad. de Mircea Dumitru și Mircea Flonta. București: Humanitas, 1922/2001/2012. 224 p. (integral - [vers. engl.](#))
174. ZAFIU, Rodica. [Diversitate stilistică în româna actuală](#), București: Editura Universității, 2002. 327 p. (accesat 18.05.16)
175. ZAFIU, Rodica. [Ethos, Pathos și Logos în textul prediciei](#), in: *Perspective asupra textului și discursului religios*. Iași: Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, 2013, p. 27-38 (accesat 30.05.16)
176. ZAFIU, Rodica. [Stilurile Internetului](#) [David Crystal, *Language and the Internet*, Cambridge University Press, 2001], in: *România literară*, 2002, nr. 23 (accesat 18.05.16)

Surse în limba franceză

177. ADAM, Jean-Michel, LUGRIN G. [L'hyperstructure: un mode privilégié de présentation des événements scientifiques](#), in: *Carnets du CEDISCOR*, 2000, 6, p. 133-149 (accesat 14.05.16)
178. ANIS, Jacques. [Vers une sémiolinguistique de l'écrit](#), in: *Linx* [online], 2000, nr. 43, DOI: 10.4000/linx.1046 (accesat 14.05.16)
179. ANIS, Jacques. [L'hypertexte comme hypermétaphore](#), in: *Linx* [online], 1999, nr. 40, DOI: 10.4000/linx.798 (accesat 14.05.16)
180. ARCHIBALD, Samuel. [Le texte et la technique. La lecture à l'heure des nouveaux médias](#). Thèse présentée comme exigence partielle du dr. en sémiologie. Univ. du Québec à Montréal. 2008. 357 p.
181. ARON, Paul. *Histoires du pastiche. Le pastiche littéraire français de la Renaissance à nos jours*. Presses Universitaires de France, 2008. 296 p.
182. BARTHES, Roland. *Le plaisir du texte*. Paris: Seuil, 1973, 105 p. [Interviu cu R.Barthes](#)
183. BARTHES, Roland. [Texte \(Théorie du\)](#). Enciclopedia Universalis, 1974 (accesat 16.08.17)
184. BÉGUIN-VERBRUGGE, Annette. [Images en texte, images du texte. Dispositifs graphiques et communication écrite](#). Villeneuve d'Ascq, Presses Univ. du Septentrion, 2006, 313 p. (accesat 26.07.14)
185. BENVENISTE, Émile. *Problèmes de linguistique générale*, 1. Paris, 1966. 286 p.

186. BERNARD, Michel. [Hypertexte: la troisième dimension du langage](#), in: Texte (Trinity College, University of Toronto), 1993, nr. 13-14, p. 5-20 (accesat 14.05.16)
187. BULLY, Philippe. [Zipf, créateur de la linguistique statistique](#), in: Communication et langages, 1969, Vol. 2, nr. 1, p. 23-28 (accesat 16.05.16)
188. CARDON, Dominique. [Le design de la visibilité. Un essai de cartographie du web 2.0](#), in: Réseaux, 2008, vol. 26, p. 93-137 (accesat 09.04.16)
189. CHARAUDEAU, Patrick. [Une analyse sémiolinguistique du discours](#), in: Langages, 1995, vol. 29, nr. 117, p. 96-111.
190. CLÉMENT, Jean. [Du texte à l'hypertexte: vers une épistémologie de la discursivité hypertextuelle](#), in: Balpe J.-P., Lelu A., Saleh I. (coords.) Hypertextes et hypermédias: Réalisations, Outils, Méthodes. Hermès, Paris, 1995 (accesat 31.05.16)
191. CLÉMENT, Jean. [Hypertexte et complexité](#), in: Études françaises, 2000, 36, 2, p. 39-54 (accesat 16.08.17)
192. CROS, Pierre. [Le concept d'hypertexte: principes pour l'analyse des usages de l'hypertexte](#). Rapport de recherche bibliographique. Lyon, 1997. 56 p.
193. DEJOND, Aurélie. La cyberlingue française. La Renaissance du Livre, 2002. 135 p.
194. DELEUZE, Guattari, GUATTARI Felix. Rhizome. Paris: Minuit, 1976. 74 p.
195. DERRIDA, Jacques. [De la grammatologie](#). Les Éditions de Minuit, 1967. 450 p.
196. DEVALLO, Jean, JEANNERET, Yves. [La fausse évidence du lien hypertexte](#), in: Communication et langages, 2004, vol. 140, nr. 1, p. 43-54 (accesat 18.07.13)
197. DUPUY, Jean-Philippe. [Structure de la page WEB: Texte et paratexte](#), in: Revue des Interactions Humaines Médiatisées (RIHM), Europa, 2009, 9 (1/2008), p. 25-42 (accesat 15.05.16)
198. ERTZSCHEID, Olivier. [De la note de bas de page au lien hypertexte: philosophie de l'identique et stylistique de l'ecart](#), in: La Licorne (Revue de langue et de littérature française), Rennes: Presses universitaires de Rennes, 2003 (accesat 15.05.17)
199. ERTZSCHEID, Olivier. [Du texte fragment à l'hypertexte fractal: pour une critique „topologique”](#), in: Revue „Champs du signe”, Presses Universitaires du Mirail, 2002 (accesat 16.08.17)
200. ERTZSCHEID, Olivier. [Les enjeux cognitifs et stylistiques de l'organisation hypertextuelle: le Lieu, Le Lien, Le Livre](#). Université Toulouse le Mirail - Toulouse II. These pour l'obtention du grade de docteur. [Sciences de l'information et de la communication](#), 2002. 468 p. (ppt) (accesat 16.08.17)
201. ERTZSCHEID, Olivier. [L'hypertexte: haut lieu de l'intertexte](#), in: La Revue des Ressources, 2002 (accesat 16.08.17)
202. FLOREA, Marie-Laure. [Tabularité: des textes aux corpus](#), in: [Corpus](#), 2009, nr. 8, p. 177-196 (accesat 17.04.16)
203. GALIANA, Philippe. [Que fait-on avec lexicométrie?](#), in: Le Bulletin de L'EPI (Association Enseignement Public & Informatique), 1991, nr. 63, p. 111-117 (accesat 17.08.17)
204. GARRIC, Nathalie, LONGHI, Julien. [L'événement numérique: une interdiscursivité plurisémiolinguistique. The digital event: a plurisemiotic interdiscursivity](#), in: Studii de lingvistică, 2014, nr. 4, p. 51-74 (accesat 17.08.17)
205. GAZEL, Hervé. [Hypertexte et géographie](#), in: Cybergeog (European Journal of Geography, Epistémologie, Histoire de la Géographie, Didactique), 1997, document 28 (accesat 15.05.16)
206. GENETTE, Gérard. Palimpsestes. La littérature au second degré. Paris: Seuil, 1982. 467 p.
207. KAPLAN, Frédéric. [La question de la langue à l'époque de Google](#) (slideshare), 2012 (accesat 08.04.16)
208. KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine. [Le contexte revisité](#), in: Corela (Cognition, représentation, langage) [online], 2012, HS-11, URL; DOI: 10.4000/corela.2627 (accesat 20.06.17)
209. KRISTEVA, Julia. Bakhtine, le mot, le dialogue et le roman, in: Sémiotikè, Recherches pour une sémanalyse. Paris: Seuil, 1969, p. 82-112.
210. KRISTEVA, Julia. [De l'écriture comme l'étrangeté et comme jouissance](#), in: Roland Barthes. Paris: Centre Georges Pompidou, 2002, p. 81-85 (accesat 15.05.16)
211. [LE PHÉNOMÈNE SOCIAL „WIKIPEDIA”](#) (fr/en). Etude bibliographique en langue anglaise relative à Wikipedia réalisée par Gustave Noulakoupe-Tchougang, 2015 (accesat 17.04.16)
212. LE RAY, Jean-Marie. [L'Internet aujourd'hui: de l'hypertexte au palimpseste. Le palimpseste terminologique](#), 2006 (accesat 15.05.16)

213. LERICHE, Françoise, MEYNARD, Cécile. [Introduction. De l'hypertexte au manuscrit: le manuscrit réapproprié](#), in: Recherches&Travaux, 2008, 72, p. 9-36 (accesat 15.05.16)
214. LÉVY, Pierre. L'intelligence collective. Pour une anthropologie du cyberspace. Paris: La Découverte, 1994, 243 p.
215. LÉVY, Pierre. [L'hypertexte, instrument et métaphore de la communication](#), in: Réseaux, 1991, vol. 9, nr. 46-47, p. 59-68 (accesat 27.03.16)
216. MANOLI, Ion. Dictionnaire des termes stylistiques et poétiques. Étymologie. Définition. Exemplification. Théorie. Chişinău, 2012. 528 p.
217. MARCHAND, Pascal, RATINAUD, Pierre. [L'analyse de grands corpus textuels: éléments méthodologiques](#) (ppt) 2013 (accesat 17.08.17)
218. MARTEL, Marie D. [Nouvelle textualité et anti-textualisme: L'ontologie à L'âge de l'hypertexte](#), in: Revue canadienne d'esthétique, 2005, vol. 11.
219. MARTY, Olivier. [Ces liens qui éloignent. Comment l'hypertexte change les rapports entre l'auteur et le lecteur](#), in: Archives ouvertes, 2003 (accesat 16.05.16)
220. MESSIAEN, Jean-Michel. [Réseau lexical et conception d'un dictionnaire électronique](#), in: Actes des journées «Dictionnaires électroniques du français des XVI-ème et XVII-ème siècles». Université Blaise Pascal, Clermont-Ferrand (14-15 juin 1996) (accesat 11.04.16)
221. MILLE RÉSEAUX. [Réticularité et société](#), in Science de la société. Sous la direction de Julia Jean-Thierry. 2014, nr. 91 (accesat 16.05.16)
222. MONTELEONE, Mario M. [Lexicographie et dictionnaires électroniques. Des usages linguistiques aux bases de données lexicales](#), Thèse pour obtenir le grade de docteur. Université Paris-Est, 2003, 199 p. (accesat 16.05.16)
223. PASTOR, Jean-Philippe. [Non-linéarité et discontinuité potentielle](#), in: Journal de l'hypertexte philosophique hypertextual, 2009 (accesat 29.11.16)
224. PIEGAY-GROS, Nathalie. [Introduction à l'intertextualité](#). Dunod, 1996. 186 p. (accesat 08.04.16)
225. PINÈDE, Nathalie. [«Le réseau, un «entre-deux» liens? De quelques facettes et dynamiques du lien hypertexte»](#), in: Sciences de la société, 2014, 91, DOI: 10.4000/sds.1299 (accesat 16.05.16)
226. RIFFATERRE, Michael. La trace de l'intertexte, in: La Pensée, 1980, nr. 215, p. 4-18.
227. RIFFATERRE, Michael. [L'intertexte inconnu](#), in: Littérature, 1981, nr. 41, p. 4-7.
228. SAEMMER, Alexandra. [Rhétorique du texte numérique: Figures de la lecture, anticipations de pratiques](#). Villeurbanne, Presses de l'Enssib, 2015. 285 p. (accesat 23.05.16)
229. SURMONT de, Jean-Nicolas. [L'hyperterminotique, un modèle paradigmatique d'organisation du savoir](#), Linx, 1999, nr. 41, doi: 10.4000/linx.808 (accesat 05.10.16)
230. [Texte\(s\) et intertexte\(s\)](#) (Études réunies par Le Calvez, Eric, Canova-Green, Marie-Claude). Amsterdam, 1997. 295 p. (accesat 15.05.16)
231. TEXTOMÉTRIE (site). [Qu'est-ce que la textométrie?](#) (accesat 17.05.16)
232. SOLLERS, Philippe. [Écriture et révolution](#), in: Tel Quel, Théorie d'ensemble, Paris: Seuil, 1968. Barthes audio (accesat 16.05.16)
233. UGUEN, Noël. [Introduction à la lecture numérique. Notions sur l'histoire des supports de lecture](#). L'émergence de la notion d'hypertexte (SlideShare) (accesat 17.04.16)
234. VANDENDORPE, Christian. [Du papyrus à l'hypertexte. Essai sur les mutations du texte et de la lecture](#). Boréal (Montréal), La Découverte (Paris), 1999 (accesat 18.05.16)
235. VANDENDORPE, Christian. [Le phénomène Wikipédia: une utopie en marche](#), in: Le Debat, 2008, nr. 148, p. 17-30 (accesat 18.04.16)
236. VANDENDORPE, Christian. [Pour une bibliothèque virtuelle universelle](#), in: Le Debat, 2001, nr. 117, p. 31-42. (accesat 18.05.16)
237. VANDENDORPE, Christian. [Wikipedia: un cadeau planétaire](#); in: Affaires Universitaires, 8 avril 2015 (accesat 18.04.16)
238. WOOLDRIDGE, Russon. [La Typographie du Web](#), in: Astrolabe, 2004 (accesat 18.05.16)
239. WOOLDRIDGE, Russon. [Le Web comme corpus d'usages linguistiques](#), in: Cahiers de lexicologie, 2004, 85, p. 209-225 (accesat 18.05.16)
240. WOOLDRIDGE, Russon. [Syntagmes-clés et intertextualité](#), 2002 (accesat 18.05.16)

Surse în limba engleză

241. AARSETH, Espen J. [Cybertext: Perspectives on Ergodic Literature](#). The Johns Hopkins University Press, 1997; (Introduction) 13 p. (accesat 16.08.17).
242. AARSETH, Espen J. [Nonlinearity and Literary Theory](#), in: Landow George P. (ed.) *Hyper/Text/Theory*, Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1994, p. 762-780 (accesat 14.05.16)
243. ALLEN, Graham. [Intertextuality](#), London and New York, 2000, în special cap. „Intertextuality, hypertextuality and the World Wide Web”, p. 199-208 (accesat 14.05.16)
244. BARTHES, Roland. [S/Z](#) (versiune engl.). Blackwell Publishing, 2002. 272 p.
245. BEAUGRANDE, Robert-Alain De, DRESSLER, Wolfgang Ulrich. [Introduction to Text Linguistics](#). London and New York: Longman, 1981. 270 p.
246. BERNERS-LEE, Tim, FISCHETTI, Mark. [Weaving the Web](#). The Past, Present and Future of the World Wide Web by its Inventor. Cuvânt-inainte de Michael L. Dertouzos. San Francisco: HarperInformation, 1999 (accesat 14.05.16)
247. BERNERS-LEE, Tim. Discurs la împlinirea a 20 de ani de la conceperea Internetului, 13 martie 2009, Engadget ([video](#)) (accesat 14.05.16)
248. BERNERS-LEE, Tim. [Information Management: A Proposal](#). March 1989, May 1990. celebra propunere; [Pagina personală](#); [Glosar](#) (online) (accesat 14.05.16)
249. BERNERS-LEE, Tim. [Linked Data](#) (online) 2006/2009 (accesat 02.06.16)
250. BERNSTEIN, Mark. [Patterns of hypertext](#) (online) (accesat 14.05.16)
251. BOLTER, J.D. Writing Space. The Computer, Hypertext and Classical Studies, in: *American Journal of Philology*, 1991, 112, p. 541-545.
252. BUBLITZ, Wolfram. [A Bibliography of Coherence and Cohesion](#). Universität Augsburg. 2010 (accesat 14.05.16)
253. BUSH, Vanevar. [As We May Think](#) (Cum am putea gândi), in: *The Atlantic Monthly*. 1945. (online) (accesat 16.08.17)
254. CHANDLER, Daniel. [Semiotics for Beginners](#) (online) (accesat 16.08.17)
255. CHANDLER, Daniel. [Semiotics: the Basics](#). London, New York: Routledge, 2007 (accesat 14.05.16)
256. CICONI, Sergio. [Hypertextuality](#). Mediapolis. Ed. Sam Inkinen. Berlino & New York: De Gruyter, 1999 (accesat 17.08.17)
257. CONKLIN, Jeff. [Hypertext: an introduction and survey](#), in: *Computer*, 1987, vol. 20. nr. 9, p. 17-40 (accesat 17.02.16)
258. CRYSTAL, David. *Txtng: the gr8db8*. Oxford. Oxford University Press, 2008. 239 p.
259. CRYSTAL, David. *Language and the internet*. Cambridge University Press, 2006. 316 p.
260. CRYSTAL, David. [The Scope Internet linguistics](#) (video online). 2005 (accesat 16.08.17)
261. DAHLSTRÖM, Mats. When is a webtext?, <http://www.adm.hb.se/~mad/tt.htm> in: *Text Technology: The Journal of Computer Text Processing*. Vol. 11. 2002: 1, p. 139-161.
262. FOLTZ, P.W. [Comprehension, Coherence and Strategies in Hypertext and Linear text](#), in: *Hypertext and Cognition*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1996 (accesat 15.05.16)
263. GASPAROV, Boris. [Speech, Memory, and Meaning: Intertextuality in everyday language](#). Trends in Linguistics. Studies and Monographs. De Gruyter Mouton, 2010 (accesat 21.05.16)
264. GILES, Jim. [Special report: Internet encyclopaedias go head to head](#), in: *Nature*, 2005, 438, p. 900-901, doi: 10.1038/438900a (accesat 17.08.17)
265. HASSAN, Ihab. *The Postmodern Turn. Essays in Postmodern Theory and Culture*. Columbus: Ohio State University Press, 1987. 267 p.
266. HÖRNQVIST, Mikael. [Digitala media och hypertext](#) (site). Nya media – från papyrus till cyberspace. 2003 (accesat 15.05.16)
267. JUCKER, Andreas H. [Hypertextlinguistics: Textuality and typology of hypertext](#), in: *Text Types and Corpora. Studies in Honour of Udo Fries*. Tübingen: Gunter Narr, 2002, p. 29-51.
268. KAPLAN, Frédéric. [Linguistic Capitalism and Algorithmic Mediation](#), in: *Representations*, 2014, vol. 127, nr. 1, p. 57-63 (accesat 08.09.17)

269. LANDOW, George P. (ed.). [Hyper/Text/Theory](#). Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1994. 377 p.
270. LANDOW, George P. [Hypertext 2.0: The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology](#). Baltimore-London, 1997. 384 p. (accesat 15.05.16)
271. LANDOW, George P. [Hypertext 3.0: Critical Theory and New Media in an Era of Globalization](#). Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2006.
272. LANDOW, George P. [Hypertextual Derrida, Poststructuralist Nelson?](#) Book and cover design by Glen Burris, Johns Hopkins University Press. 1992.
273. LEWIS, John P. [Wikipedia: Is it the Library of Babel?](#) 2013 (accesat 15.05.16)
274. [LIST of alternative names for the human species](#), in: [Wikipedia](#) (accesat 15.05.16)
275. [LIST of notable innovation](#), in: [Wikipedia](#) (accesat 15.05.16)
276. [LIST of online encyclopedias](#), in: [Wikipedia](#) (accesat 15.05.16)
277. [LIST of text corpora](#), in: [Wikipedia](#) (accesat 15.05.16)
278. MALOMFĂLEAN, Laurențiu. [Hypertext. Cybertext. Digitext](#), in: [Caietele Echinox](#); 2011, vol. 20, p. 151-156 (accesat 16.05.16)
279. MARCUS, Solomon. Textual cohesion and textual coherence, in: [Revue Roumaine de Linguistique](#), 1980, vol. 25, nr. 2, p. 101-112.
280. MASTIDORO, Nicola. [Literature Conservation and Accessibility: The two tenets of IntraText](#); [Focus](#), 12/12/2008 (accesat 16.05.16)
281. MITITELU-Barbu, Verginica, DUMITRESCU, Ștefan Daniel. [COROLA – the representative corpus of the contemporary romanian language. The initial phase](#). 2014 (accesat 16.05.16)
282. NELSON, Theodor H. „[A File Structure for the Complex, the Changing and the Indeterminate](#)”, in: [Proceedings of the ACM 20th National Conference](#), 1965, p. 84-100 (accesat 16.05.16)
283. ONG, W.J. [Orality and Literacy: The Technologizing of the Word](#). London, 1982. 203 p. (accesat 17.08.17)
284. ØRSTAVIK, Tormod Berg Ivar, [The Foundation for a Dialogic Grammar](#), 2008 (accesat 28.05.16)
285. PISARSKI, Mariusz. [Hypertext and intertextuality. Affinities and discordances](#), in: [Porównania](#), 8, 2011, Vol. VIII, p. 183-194 (accesat 13.12.16)
286. RAO, Venkat D. [Derrida Elsewhere: A Mnemocultural Dispersal](#), in: [Borderlands](#), 2007, vol. 6, nr. 3 (accesat 17.08.17)
287. RIFFATERRE, Michael. [Intertextuality vs. Hypertextuality](#), in: [New Literary History](#), 1994, vol. 25, nr. 4, 25th Anniversary Issue (Part 2), p. 779-788.
288. RUSSELL, Bryan C. et al. [3D WIKIPEDIA: Using Online Text to Automatically Label and Navigate Reconstructed Geometry](#), [ACM Transactions on Graphics](#), 2013, Vol. 32, nr. 6.
289. STORRER, Angelika. [Coherence in text and hypertext](#), Preprint, 2002 (accesat 16.05.16)
290. [THE TEXTURE of Internet. Netlinguistics in Progress](#). Ed. Santiago Posteguillo et al. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2007. 230 p. (accesat 17.05.16)
291. TYRKKÖ, Jukka. [Fuzzy Coherence: Making sense of Continuity in Hypertext Narratives](#), Academic dissertation, Helsinki, 2011. 321 p. (accesat 20.04.16)
292. WALES, Jimmy. [The birth of Wikipedia](#), in: [TED.com](#), 2005 (video) (accesat 31.05.16)
293. YASSERI, T., SPOERRI A., GRAHAM M., KERTÉSZ J. [The most controversial topics in Wikipedia: A multilingual and geographical analysis](#), In: [Global Wikipedia: International and cross-cultural issues in online collaboration](#). Scarecrow Press, 2014 (accesat 18.04.16)

Surse în limba italiană

294. ANIS, Jacques. [L'ipertesto come ipermetafora](#), in: [Bollettino '900](#). Electronic Newsletter of '900. Italian Literature, 2001, nr. 2 (accesat 14.05.16)
295. MOSCONI, Marino. [Un sito di grande utilità: www.intratext.com](#), in: [Quaderni di diritto ecclesiale](#), 2003, 4, 16, p. 432-439 (accesat 27.02.15)
296. PETRUCCI, Andrea. [Dalla testualità all' ipertestualità](#) (site) (accesat 16.05.16)

297. RIDI, Riccardo. [Citare Internet: tradizioni da confermare e miti da sfatare](#), in: Rivista Italiana di Biblioteconomia e scienze dell'informazione, 2006, vol. 46, nr. 3.

298. RIDI, Riccardo. La Biblioteca comme ipertesto: verso l'integrazione dei servizi e dei documenti. Milano: Editrice Bibliografica, 2007, 351 p.

Surse în limba spaniolă

299. CASELLI, Christian. [Cinco Poemas Concretos](#). 2007 (video, Youtube) (accesat 16.08.17)

300. LAMARCA, María Jesús Lapuente. [Hipertexto: El nuevo concepto de documento en la cultura de la imagen](#). Universidad Complutense de Madrid. 2006 [Tesis Doctoral en línea] (accesat 19.07.17)

Surse în limba germană

301. HUBER, Oliver Karl Josef. [Hyper-text-linguistik tan: ein textlinguistisches analysemmodell für hypertexte](#). Theoretisch und praktisch exemplifiziert am Problemfeld der typisierten Links von Hypertexten im World Wide Web. München. 1998 (accesat 15.05.16)

302. STORRER, Angelika. [Hypertextlinguistik](#), in: Janich, Nina (Hg.): Textlinguistik. 15 Einführungen. Tübingen, 2008. 380 p., p. 315-332 (accesat 17.01.17)

Surse în limba portugeză

303. VIRGIL, Johnny. [A Biblioteca de Babel: uma metáfora para a sociedade da informação](#), in: Revista de Siencia da informação, 2007, nr. 4 (accesat 15.05.16)

Surse în limba rusă

304. АКСЕНОВА Н.С. [Интертекстуальность в лингвистике и литературоведении: проблема выбора подхода](#), в: Вестник Моск. гос. обл. унив. (Электр. журнал). 2013, № 1 (accesat 18.05.16)

305. АЛИЕВА П.М. [Состояние лингвистической терминологии в современном русском языке \(2001-2011 гг.\)](#): Дис. ... канд. филол. наук, Магас, 2010 (accesat 23.05.16)

306. АНИКИНА Т.В. [Сопоставительное исследование виртуального антропонимикона англоязычных, русскоязычных и франкоязычных чатов](#): Дис. ... канд. филол. наук, Екатеринбург, 2011, 224 p. (accesat 18.05.16)

307. АРНОЛЬД И.В. Проблемы диалогизма, интертекстуальности и герменевтики (В интерпретации художественного текста). Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена. СПб.: Образование, 1995. 60 с.

308. АСМУС Н.Г. [Лингвистические особенности виртуального коммуникативного пространства](#): Дис. ... канд. филол. наук. Челябинск, 2005 (accesat 18.05.16)

309. АХРЕНОВА Н.А. [Интернет-дискурс как гипертекст](#), в: Вестник Московского государственного областного университета (электронный журнал), 2016, №3.

310. АХРЕНОВА Н.А. [Теоретические основы интернет-лингвистики](#), в: Филологические науки. Вопросы теории и практики, 2013, № 10, с. 22-26.

311. БАЖЕНОВА Е.А. [Научный текст как система субтекстов](#): Дис. ... доктора филол. наук, Екатеринбург, 2001, 366 с.

312. БАЖЕНОВА Е.А., ИВАНОВА И.А. Блог Как Интернет-Жанр, в: Вестн. Перм. ун-та. Сер. «Российская и зарубежная филология». 2013. Вып. 4 (20). с. 125-131 (accesat 23.05.16)

313. БАЖУНОВА А.С. Роль сетевого имени (никнейма) во взаимодействии субъектов виртуальной коммуникации: Автореф. дис. ...канд. филол.наук. М., 2012.

314. БАЛКУНОВА А.С., РЯНСКАЯ Э.М. [Место никнеймов в ономастике](#), в: Вестник Нижневартковского государственного университета, 2010, № 3, с. 92-96.

315. БАРТ Р. [S/Z](#). Пер. с фр. 2-е изд., испр. Под ред. Г. К. Косикова. М.: Эдиториал, 2001. 232 с.

316. БАРТ Р. [Избранные работы: Семиотика. Поэтика](#). Пер. с фр., общ. ред. и вступ. ст. Г.К. Косикова. Москва: Прогресс, 1994. 616 с. (accesat 18.05.16)
317. БАХТИН М.М. [К методологии гуманитарных наук](#), в: Бахтин М.М. [Эстетика словесного творчества](#). Москва: Искусство, 1979. 423 с., с. 381-393, 429-432 (accesat 18.05.16)
318. БАХТИН М.М. [Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках](#), в: Бахтин М.М. [Эстетика словесного творчества](#). М., 1986. 423 с., с. 297-396 (accesat 18.05.16)
319. БЕЛОУСОВ К.И. Синергетика текста: От структуры к форме. М. «Либроком», 2008. 248 с.
320. БЕЛОУСОВ К.И. Теория, «теория» и теории текста, в: Вестник ОГУ, 2009, № 11, с. 54-59.
321. БЕЛЯЕВА Н.В. [Гипертекст как когнитивно-коммуникативная единица: экспериментальное исследование](#): Дис. ... канд. филол. наук. Тверь, 2010. 208 р. (accesat 24.05.17)
322. БОГДАНОВ К.А. [Антропология контекста: к истории «общепонятных понятий» в филологии](#), в: Новое литературное обозрение, 2010. № 102, с. 12-30.
323. БОДРИЙЯР Жан. Пароли. [От фрагмента к фрагменту](#). Пер. с франц. Н. Суслова. Екатеринбург: У-Фактория, 2006. 200 с. (Серия «Академический бестселлер»).
324. БОРИСЕНКО А.В. [Семиотика интертекстуальности](#): Дис...канд. фил.наук: Тверь, 2004. 134 с.
325. БУТОРИНА Н.Ф. Гипертекст как самоорганизующаяся система в контексте постнеклассической парадигмы, в: [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#): Материалы II международной научно-практической конференции, 18-20 октября 2011 / отв. редактор С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2011, с. 5-12.
326. БУШ В. [Как мы можем мыслить](#) („As we may think”), 1945/2001 (accesat 18.05.16)
327. ВАЛГИНА Н.С. [Теория текста](#) (Гл. 20. „Текст в тексте”, с. 94-96).Москва: Логос. 2003.173 с.
328. ВАРДЗЕЛАШВИЛИ Ж. [Наномасштабное исследование микро- и макротекста](#), в: Актуальные проблемы изучения и преподавания славянских языков и литератур. Сб. науч. тр. Кутаиси, 2003, с. 64-70 (accesat 30.07.13)
329. ВАРДЗЕЛАШВИЛИ Ж., ПЕВНАЯ Н.П. Слово-текст и слово-гипертекст, в: [Гипертекст как объект лингвистического исследования](#). Самара: ПГСГА, 2011, с. 12-21.
330. ВИЗЕЛЬ Михаил. [Гипертексты по ту и эту стороны экрана](#), в: Иностранная литература, 1999, № 10 (accesat 26.06.17)
331. ВИЗЕЛЬ Михаил. Поздние романы Итало Кальвино как образцы гипертекста, в: Литература и культура. Москва: РГГУ, 2006. Вып. 2, с. 169-190.
332. ВОЙСКУНСКИЙ А.Е. [Грамотность и интернет](#), в: Психология, лингвистика и междисциплинарные связи (Сб.). Москва: Смысл, 2008, с. 173-188 (accesat 24.05.15)
333. ВОЙСКУНСКИЙ А.Е. [Метафоры Интернета](#), в: Вопросы философии, 2001, № 11, с. 64-79.
334. ВОЛОШИНОВ В.Н. [Марксизм и философия языка](#). Ленинград: Прибой, 1930. 188 с.
335. ВЭНДЛЕНД Эрнст Р. [Гармония и алгебра Псалтири – Литературный и лингвистический анализ библейских псалмов](#). Москва, 2010 (accesat 23.05.15)
336. ГАДАМЕР Г. Текст и интерпретация (Из немецко-французских дебатов с участием Ж. Деррида, Ф. Форгета, М. Франка, Х.-Г. Гадамера, Й. Грайша и Ф. Ларуелля), в: Герменевтика и деконструкция. СПб., 1999, 202-242.
337. ГАЛУШКО Т.Г. [Текст, контекст и гипертекст в свете некоторых идей постструктурализма](#), Вестник АмГУ. 2000, вып. 10, с. 2-4 (accesat 26.05.16)
338. ГАЛЫПЕРИН И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: КомКнига, 2006. 144 с.
339. ГАСПАРОВ М.Л. Литературный интертекст и языковой интертекст, в: Известия РАН. Серия литературы и языка, 2002, с. 3-9.
340. ГЕЙТС Б. Бизнес со скоростью мысли. Москва: Эксмо-Пресс, 2000. 480 с.
341. ГЕРМАШЕВА Т.М. Исследование лингвистических и паралингвистических характеристик блог-дискурса, в: Известия РГПУ им. А.И. Герцена, 2010, № 126. 150-155.

342. [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#): Материалы Всероссийской научно-практ. конф. с межд. уч., 15 марта 2010 г./ отв. ред. С.А.Стройков. Самара: ПГСГА, 2010
343. [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#): Материалы II международной научно-практической конф., 18-20 октября 2011/ отв. ред. С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2011.
344. [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#): Материалы III международной научно-практической конф., 15 июня 2013 / отв. ред. С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2013.
345. [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#): Материалы IV международной научно-практической конф., 25 июня 2015 / отв. ред. С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2015.
346. [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#): Материалы V международной научно-практической конф., 15 сентября 2017 / отв. ред. С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2017.
347. ГОВОРУХИНА О.Н. [Электронно-речевой жанр «фиче» как условие реализации компьютерного гипертекста](#) (на материале британской публицистической интернетики), в: Вестник МГОУ. Серия «Лингвистика». 2012, № 2, с. 99-105.
348. ГОРИНА Е.В. Конституирующие признаки дискурса Интернета: Дис. ... докт. филол. наук, 10.02.19. – Теория языка. Екатеринбург, 2016.
349. ГОРОШКО Е.И. «Чирикающий» жанр 2.0 Твиттер или Что нового появилось в виртуальном жанроведении, в: Вестник Тверского государственного университета, 2011. №3, с. 11-21.
350. ГОРОШКО Е.И. Гипертекст 3.0: лингвистический анализ, в: [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#). Самара: ПГСГА, 2010, с. 14-19.
351. ГОРОШКО Е.И. Интернет-жанр и функционирование языка в Интернете: попытка рефлексии, в: Жанры речи. Саратов: «Наука», 2009, Вып. 6, с. 11-127.
352. ГОРОШКО Е.И. Лингвистика Интернета: формирование дисциплинарной парадигмы, в: Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе: Сб. Орел, 2007. Вып. 5, с. 223-237.
353. ГОРОШКО Е.И. [Текст эпохи веб 2.0: психолингвистический анализ](#), в: Вопросы психолингвистики, 2009. Вып. 9, с. 267-281 (accessat 24.05.17)
354. ГОРОШКО Е.И. Языковое сознание: ассоциативная парадигма: Дис. ... доктора филол. наук. 10.02.19, [Теория языка](#). Москва, 2001.
355. ГОРОШКО Е.И., ЖИГАЛИНА Е.А. Виртуальное жанроведение: устоявшееся и спорное, в: Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации», 2011. Том 24 (63), №1. Ч.1, с. 105-124.
356. ГОРОШКО Е.И., ПАВЛОВА Л.В. [Трансформация текста под воздействием жанровой системы социальных медиа сервисов коммуникативного интернет-пространства \(на материале англоязычных политических сайтов\)](#), в: Жанры речи, 2015, № 1, с. 122-136 (accessat 24.05.17)
357. ГРИШУЧКОВА И.Б. Некоторые виды когезии в речевых текстах анималистического жанра, в: Вестник Ставропольского государственного университета. Серия Филологические науки, 2008, № 52, с. 68-74.
358. ГУСЕВА А.А. Интертекстуальность как переводческая проблема (на материале романа Дж. Джойса «Улисс» и его перевода на русский язык): Дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2009.
359. ГУСЕВА С.В. Интертексты чеховского эпистолярного жанра как текстообразующий фактор в зеркале современной теории текста, в: Язык. Речь. Речевая деятельность: Межвуз. сб. науч. тр. Выпуск 7 / отв. ред. М.А. Грачев. Нижний Новгород, 2004.
360. ДЕДОВА О.В. Гипертекст: между термином и метафорой, в: [Гипертекст как объект лингвистического исследования](#): Материалы Всероссийской научно-практической конф. с межд. участием, 15 марта 2010 г./ отв. ред. С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2010, с. 27-31.
361. ДЕДОВА О.В. Лингвосемиотический анализ электронного гипертекста: (на материале русскоязычного Интернета): Дис... доктора филол. наук. Москва, 2006.
362. ДЕДОВА О.В. Теория электронного гипертекста и гипертекстовые практики в Рунете. Москва: Изд-во МГУ, 2008.

363. ДЕМЧЕНКО А.И. Контексты, подтексты и «посттексты» творчества М.И. Глинки, в: Проблемы музыкальной науки, 2009, № 1, с. 192-203.
364. ДЕМЧЕНКОВ С.А., ФЕДЯЕВА Н.Д. [Википедия как инструмент лексикографических исследований](#) (на материале русскоязычного корпуса статей), в: Фундаментальные исследования. 2014. № 11-12. С. 2759-2763 (accesat 06.08.17)
365. ДРУЖИНИНА И.А. Сопоставительный анализ лексики семантического поля "текст" в английском и русском языках. Дис. канд. филол. Наук. Москва, 2004. 268 с.
366. ЕМЕЛИН В.А. [Информационные технологии в контексте постмодернистской философии](#): Автореферат. дис... канд. филос. наук. Москва, 1999 (accesat 24.05.17)
367. ЕНИКЕЕВ А.А. Философия текста (топологический аспект), в: Философия, вера, духовность: истоки, позиция и тенденции развития (коллективная монография) (под общей ред. проф. О.И. Кирикова). Воронеж: Воронежский госпедуниверситет, 2008, с. 119-149.
368. ЖУЛИНСКАЯ А.С. Интертекстуальность как объект лингвистических исследований, в: Ученые Записки ТНУ им. В.И. Вернадского. Серия «Филология». 2005. Т. 18 (57), № 1, с. 71-75.
369. ЖУЧКОВА И.И. О сущности и специфике использования терминов «cohesion» (связность) и «coherence» (цельность) в англоязычном и русском языкознании, в: Вектор Науки ТГУ. 2014. № 3 (29), с. 155-159.
370. ЗАЛЕВСКАЯ А.А. Внутренний контекст и метафора „живой поликодовый гипертекст”, в: Вест. ТвГУ. Сер. Филология. 2012, № 24. Вып. 4, с. 22-25.
371. ЗАЛЕВСКАЯ А.А. [Значение слова и «живой поликодовый гипертекст»](#), в: Вопросы психолингвистики. М., 2013. № 1(17), с. 8-19 (accesat 24.05.17)
372. ЗОЛотова Г.А. Грамматика как наука о человеке, в: Русский язык в научном освещении, 2001, №1, с. 107-113.
373. ЗОЛОТУХИНА Е.Н. Категория интертекстуальности в современном русском языке: Дис. ... канд. филол. наук. Калуга, 2009.
374. ЗЫКОВА Е.В. Организация гипертекста в сети Интернет: (На материале англоязычных сайтов): Дис. ... канд. филол. наук. СПб.-Пушкин, 2006.
375. ИГНАТЬЕВА А.С. Метафорика научно-публицистического медиа-текста online формата: На материале английского и немецкого языков: Дис. ... канд. филол. наук. Иркутск, 2006.
376. ИЛЬИНА И.А. [Проблемы изучения и восприятия гипертекста в мультимедийной среде Интернет](#): Автореферат дис. канд. филол. наук, Москва, 2009 (accesat 24.05.17)
377. ИЛЬИНА И.А. [Семиотика как метод исследования виртуальной реальности](#), в: Вестник Адыгейского госуниверситета. Серия 2: Филология и искусствоведение, 2008, пг. 10, с.36-40.
378. [ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТЬ и фигуры интертекста в дискурсах разных типов](#). Коллективная монография / науч. ред. Т. Н. Колокольцева, В. П. Москвин. М.: Флинта, Наука, 2014. 352 с.
379. КАЛМЫКОВ А.А. [Гипертекст мышления и экология коммуникативных пространств](#), в: Оптимальные Коммуникации, 2010 (accesat 24.05.17)
380. КАЛМЫКОВ А.А., КОХАНОВА Л.А. [Интернет-журналистика](#). Москва: Юнити-Дана, «Медиаобразование», 2005 (accesat 24.05.17)
381. КИМ ХЁН ЁН. Теория метатекста и формы ее проявления в поэтике, в: Acta Slavica Iaponica, 2004, t. 21, p. 202-213.
382. КИРИК Т.А. [Виртуальная реальность: сущность, критерии, типология](#): Дис. ... канд. филос. наук. Омск, 2004.
383. КЛЕМЕНТЬЕВА Е.Е. Гипертекстовые технологии в образовании. Москва: ИНИОН РАН, 1996, № 1, с. 30-45.
384. КЛОЧКОВА Е.С. Лингвопрагматические особенности электронного гипертекста на немецком языке: Дис. ... канд. филол. наук. Самара, 2009.
385. КНОРИНА Л.В. [Лингвистические аспекты еврейской традиции комментирования](#), в: Вопросы языкознания, 1997, №1 (accesat 09.04.16)
386. КОЗИЦКАЯ Е.А. [Цитата, «чужое» слово, интертекст: материалы к библиографии](#), в: Литературный текст: проблемы и методы исследования: Сб.: Тверь, 1999 (accesat 24.05.17)
387. КОЗЛОВ Андрей. [Мой Гипертекст](#); 2013 (site) (accesat 24.05.17).

388. КОЛЕГАЕВА И.М. [Текстовая парадигма: микро-, макро-, мега-, гипер- и просто текст](#), в: Записки з романо-германської філології. Одеса. 2008, 1. Вип. 20, с. 70-79 (accesat 24.05.17)
389. КОЛОКОЛЬЦЕВА Т.Н. [Интертекстуальность и гипертекстуальность в интернет-коммуникации: к вопросу о соотношении категорий](#), в: Электронный научно-образоват. журнал ВГПУ «Грани познания», 2014, № 1 (28), с. 30-34 (accesat 31.05.16)
390. КОЛОКОЛЬЦЕВА Т.Н. [Новая эра интертекстуальности: глобализация интертекстуальных связей в интернет-эпоху](#), в: Изв. Волгогр. госпед. ун-та. Сер. Филол. науки, 2013, №6, с. 61-66.
391. КОЛОТОВ, А.А. Паратекстуальный подход в современном литературоведении, в: I Межд. заочная научно-практ. конференция «Филология и лингвистика: современные тренды и перспективы исследования»: сб. мат. конф. (30 сентября 2011 г.). Краснодар, 2011, с. 37-41.
392. КОЛПАКОВА Г.В. Текст и гипертекст: Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов. 2016, № 5-3 (59), с. 95-97.
393. КОЛЬЦОВ И.А. [Методика использования креолизованных гипертекстов в обучении межкультурному иноязычному общению студентов языкового вуза](#): Дис ... канд. филол. наук. Москва, 2009 (accesat 25.05.16)
394. [КОММУНИКАЦИЯ В Интернете: Благо Или Зло?](#) Материалы межд. научно-практической конференции. 25–26 октября 2012 г. Отв. ред., сост.: Л.Ю. Щипицина, Архангельск, 2012, 66 р.
395. КОМПАНЦЕВА Л.Ф. [От классического языкознания – к интернет-лингвистике](#), в: StudiaLinguistica, 2010, № 4, с. 24-30.
396. КОМПАНЦЕВА Л.Ф. [Религия в Интернете \(концептуально-прагматический анализ\)](#), в: Уч. зап.Таврического нац. унив. им. В.И.Вернадского. т.19 (58). №1, 2006. с. 81-91 (accesat 25.05.16)
397. КОНОПЛЕВ Е.С. Info-драйвер: Как выжить в море информации (Гл. „Линии текста и сети гипертекста”). Питер, 2009, 240 с.
398. КОРБУТ А.Ю. Текстосимметрия как раздел общей теории текста: Дис ... канд. филол. наук. Барнаул, 2005.
399. КОРНЕВ С. «Сетевая литература» и завершение постмодернизма: Интернет как место обитания литературы, в: Новое литературное обозрение, 1998, № 32, с. 10-40.
400. КОСИКОВ Г.К. [Текст/Интертекст/Интертекстология](#), в: Пьеге-Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности/ Общ. ред. и вступ. ст. Г.К. Косикова; пер. с фр. Г.К. Косикова, Б.Н. Нарумова, В.Ю. Лукасик. Москва: Издательство ЛКИ, 2008, с. 8-42 (accesat 01.06.16)
401. КОШЕЛЬ П.В. Жанровая характеристика интернет-комментария (на материале франкоязычных научно-популярных блогов). Дис... доктора филол. наук. Москва, 2015.
402. КРИСТЕВА Ю. [Бахтин, слово, диалог и роман](#), в: Диалог. Карнавал. Хронотоп. 1993. Вып. 3-4, с. 427-457 (accesat 25.05.16)
403. КУЗЬМИНА Н.А. Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка. Москва: КомКнига, 2006.
404. КУКУШКИНА О.В., СМИРНОВ А.А., СОКОЛОВ А.А. [Текстология и «гипертекстология» Сети \(редакционный обзор\)](#), в: Текстология.RU. 2002 (accesat 4.08.16)
405. КУПЕР И.Р. [Гипертекст как способ коммуникации](#), в: Социологический журнал, 2000, № 1-2, с. 36-57 (accesat 25.05.16)
406. КУТЫРЕВ В.А. Пост-пред-гипер-контр-модернизм: концы и начала, в: Вопросы философии (Москва), 1998, № 5.
407. ЛАПОШИНА Д.А. [Электронный гипертекст и диалогизм М. Бахтина: точки соприкосновения](#), в: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики, Тамбов, 2015, № 2 (52): в 2-х ч. Ч. II, с. 119-121.
408. ЛАРИОНОВА Н.С. [Гипертекст как модель современной культуры](#): Дис.... канд. социол. наук. Москва, 2005. 188 с. (accesat 26.05.16)
409. ЛЕВОНЕНКО О.А. Языковая личность в электронном гипертексте (На мат. экспрессивного синтаксиса ведущих электронных жанров): Дис. ... канд. филол. наук. Таганрог, 2004.

410. ЛЕДЕНЁВА В.В. Обречённый на креолизацию? [Текст остаётся текстом?](#), в: Вестник Московского госуд. областного университета (электронный журнал), 2017, № 2, с. 58-61.
411. ЛЕКМАНОВ О.А. [Интертекст и Интернет: к постановке проблемы](#), в: Известия РАН. Серия Языка и Литературы, 2004, 1, с. 64-66 (accesat 26.05.16)
412. ЛИТВИНЕНКО Т.Е. [Интертекст и его лингвистические основы](#) (на материале латиноамериканских художественных текстов): Дис. ... канд. филол. наук. Иркутск. 2008.
413. ЛИТЕРАТУРНАЯ энциклопедия терминов и понятий. Москва, НПК «Интелвак», 2003.
414. ЛИХАЧЕВ Д.С. [Текстология. Краткий очерк](#). Москва: Наука, 2006. 175 с. (accesat 18.08.17)
415. ЛОТМАН Ю.М. Статьи по семиотике и топологии культуры. (Глава: [Текст как семиотическая проблема](#)). Таллин, 1992. 247 с. (accesat 26.05.15)
416. ЛОТМАН Ю.М. Текст в тексте, в: Лотман Ю.М. Семиосфера. Культура и взрыв. Внутри мыслящих миров. СПб, «Искусство-СПб», 2001. 703 с., с. 148-160.
417. ЛОШАКОВ А.Г. [Сверхтекст: семантика, прагматика, типология](#); Автореф. дисс. ... докт. филол. наук. Москва, 2008. 564 с. Код спец. ВАК: 10.02.01 Специальность: Филологические науки. Художественная литература - Языкознание - Общее языкознание - Общетеоретические проблемы - Грамматика - Синтаксис - Сложное синтаксическое целое
418. ЛУНЬКОВА Л.Н. Интертекстуальность художественного текста: оригинал и перевод. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2011.
419. ЛУТОВИНОВА О.В. [Гипертекст: понятие, основные характеристики: возможные подходы к лингвистическому анализу](#), в: Известия Волгоградского государственного педагогического университета, 2009, пг. 1, с. 4-7.
420. ЛУТОВИНОВА О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса. Автореф. дисс. ... докт. филол. наук. Волгоград, 2009. 40 с.
421. МАРКОВ А. [Сетература: место сборки](#) [рецензия на: Schmidt H. Russische literatur im Internet.... Bielefeld: Verlag, 2011. 734 p. (accesat 30.07.13)
422. МАСАЛОВА М.В. Гипертекстуальность как имманентная текстовая характеристика: Дис. ... канд. филол. наук. Ульяновск, 2003.
423. МАХОВ А.С. Роль гиперссылок в структуре интернет-гипертекстов; в: Вестник МГПУ. Журнал Московского городского педагогического университета. Серия «Филология. Теория языка. Языковое образование», 2009, № 2(4), с. 119-123.
424. МАХОВ А.С. Типология художественных гипертекстов на основе немецкоязычных интернет-сайтов: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук. Москва, 2010.
425. МЕДВЕДЕВА Н. [Стихотворение Льва Лосева «Ткань \(докторская диссертация\) как интертекст](#), в: Филолог, 2013, вып. 23 (accesat 27.05.16)
426. МЕДНИС Н.Е. [Сверхтексты в русской литературе](#). НГПУ, 2003 (accesat 30.05.16)
427. МИХАЙЛОВА Е.В. Интертекстуальность в научном дискурсе: Дис. ... канд. филол. наук: Волгоград, 1999.
428. МИХЕЕВ М. Интертекст на основе пред-текста (дневников, записных книжек, черновиков, воспоминаний, писем), в: Обработка текста и когнитивные технологии. № 8. Межд. конф. „Когнитивное моделирование в лингвистике”. Сборник докл. 1-7 сентября, 2003. Варна. 2003, с. 319-327.
429. МОСКВИН В.П. [Интертекстуальность: категориальный аппарат и типология](#), в: Известия Волгоградского гос. пед. унив. Серия «Филологические науки», 2013. № 6 (81), с. 54-61.
430. НАУМЕНКО А.М. [Текст в оценке современных филологов](#), в: Новітня філологія, 2005. № 3. с. 173-191 (accesat 27.05.16)
431. НЕГРЫШЕВ А.А. [Прагматика интертекстуальности в новостном дискурсе СМИ \(на материале информационных заметок\)](#), в: «INTER-CULTUR@L-NET», 2005, Вып. № 4. с. 25-36.
432. НЕГУТОРОВ В.В. Гипертекст как феномен современного общества. Дис. ... канд. философ. наук. Краснодар, 2003.
433. НЕЁЛОВ Е.М. [База данных по интертекстуальности](#). Интернет-ресурс (accesat 26.05.16)
434. НЕСТЕРОВА Н.Г. [Радиотекст как гипертекст](#), в: Вестник Томского государственного университета. Филология. 2015. №5 (37) (accesat 07.06.16)

435. НИКИФОРОВА Ж.А. К проблеме определения понятия «гипертекст», в: [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#): Материалы IV международной научно-практической конф., 25 июня 2015 / отв. ред. С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2015, с.87-94.
436. НОВИКОВ А.И. Текст и контртекст: две стороны процесса понимания, в: Вопросы психолингвистики, 2003, № 1, с. 64-76
437. ПАВЛОВА А.А. Жанр, гипертекст, интертекст, концептосфера. Белгородский государственный университет, 2004.
438. ПАНФИЛОВА С.С. Языковые средства реализации гиперссылок в англоязычном гипертексте, в: Гипертекст как объект лингвистического исследования. Самара, 2015, с. 95-101.
439. ПЛУНГЯН В.А. Корпус как инструмент и как идеология: о некоторых уроках современной корпусной лингвистики, в: Русский язык в научном освещении. Москва, 2008, № 2(16), с. 7-20.
440. ПЛУНГЯН В.А. [Почему современная лингвистика должна быть лингвистикой корпусов](#). 2009 (accessat 27.05.16)
441. ПОЛЯКОВА Т. Интернет-лингвистика как новое направление языкознания, в: Психолінгвістика: зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». ПП «СКД», 2011. Вип. 8. с. 146-152.
442. ПОТАПОВА Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика. Москва, 2005. 126 с.
443. ПРОНИНА Е.Е. [«Живой текст»: четыре стиливых признака Net-мышления](#), в: Вестн. Моск. унив. Сер. Журналистика. 2001, № 6, с. 74-80 (accessat 27.05.16)
444. ПРОСКУРИН Е.Г. [Веб-сайт как полисемиотический гипертекст: к постановке проблемы](#), в: Мир науки, культуры, образования, 2010, № 3, с. 64-67.
445. ПЬЕГЕ-ГРО Н. [Введение в теорию интертекстуальности](#). Общ. ред. и вступ. ст. Г.К. Косикова (с. 8-42). Москва: Издательство ЛКИ, 2008, 238 с. (accessat 27.05.16)
446. РАДИНА Н.К. [Текст и гипертекст: особенности понимания \(на примере комментариев к политическим новостям\)](#), в: Коммуникативные исследования, 2016, № 2, с. 108-116.
447. РЕВЗИНА О.Г. [Лингвистика XXI века: на путях к целостности теории языка](#), в: Критика и семиотика. 2004, Вып. 7. Новосибирск. с. 11-20 (accessat 27.05.16)
448. РОГИНСКАЯ О.О. [Эпистолярный роман: коммуникативные аспекты поэтики](#). Письмо как минитекст в составе переписки как макротекста. Москва, 2001. 235 с. (accessat 27.05.16)
449. РОЖАНСКИЙ Ф.И. [Точка, точка, запятая... \(Эмотиконы как живая семиотическая система\)](#), в: Труды международного семинара Диалог' 2000 по компьютерной лингвистике и ее приложениям. т. 1. Теоретические проблемы. Протвино, 2000, 261-267 (accessat 27.05.16)
450. [РУССКОЯЗЫЧНЫЙ электронный гипертекст как новый объект филологического исследования](#) (site) (accessat 18.08.17)
451. РЯЗАНЦЕВА Т.И. Теория и практика работы с гипертекстом (на материале английского языка). Москва, 2008. 208 с.
452. САБИТОВА З.К. [Виртуальное лингво-коммуникативное пространство и языковая личность как носитель новой, интерфейсной, культуры](#), в: Всемирный виртуальный конгресс по русистике и культуре, 2012, с. 454-459 (accessat 27.05.16)
453. САВИЦКАЯ Т.Е. [Африка внутри нас: парадоксы современных процессов визуализации культуры](#), в: Обсерватория культуры, 2006, № 6, с. 30-35 (accessat 27.05.16)
454. САВИЦКАЯ Т.Е. [Интернет-мемы как феномен массовой культуры](#), в: Культура в современном мире, 2013, № 3.
455. САЕНКО А.Н. [Особенности гипертекста как предмет лингвистического анализа](#), в: Культура народов Причерноморья, 2004, № 49, Т.1, с. 194-196.
456. САКСОНОВА Ю.Ю. [Прецедентный интекст: проблема межъязыковой эквивалентности в художественном переводе](#). На материале английского, немецкого и русского языков: Дисс. ... канд. фил. наук. Екатеринбург, 2001 (accessat 27.05.16)
457. САМОЙЛЕНКО Л.В. Фатические средства в речи пользователей компьютерной сетью (на мат. жанра чата): Дисс. ... канд. фил. наук. Астрахань. 2010.

458. САЯПИН В.О. Смысловые реалии гипертекста в виртуальной коммуникации, в: [Вестник Пермского университета. Философия. Психология. Социология](#) 2012, № 3, с. 105-113.
459. СЕРГИЕНКО П.И. Лингвокогнитивные особенности электронного гипертекста (на мат. английского языка): Дисс. ... канд. фил. наук. Москва, 2009.
460. СИДОРЕНКО К.П. [Цитаты из „Евгения Онегина” Пушкина в текстах разных жанров](#). С.-Петербург, Образование, 1998.
461. СИДОРОВА М.Ю. Интернет-лингвистика: русский язык. Межличностное общение. Москва: «1989.ру», 2006.
462. СИДОРОВА М.Ю., ШУВАЛОВА О.Н. Интернет-лингвистика: Вымышленные языки. Москва: «1989.ру», 2006.
463. СИНКИНА Е.В. Лексические единицы как маркеры эпохи (на материале немецкого языка). LAP Lambert Academic Publishing. 2014.188 с.
464. СИСТЕМА лексических минимумов современного русского языка: 10 лексических списков: от 500 до 5000 самых важных русских слов. М.: ООО «Изд-во Астрель», 2003.
465. СМIREНСКИЙ В.Б. [Поэзия интертекста и глубина гипертекста](#), в: Материалы международной конференции «Диалог-2003». Институт научной информации по общественным наукам. Москва, 2003 (accesat 27.05.16)
466. СМIRНОВ И.П. Порождение интертекста. (Элементы интертекстуального анализа с примерами из творчества Б.Л. Пастернака). СПб, 1995.
467. СМIRНОВ Ф.О. [Спам как объект лингвистического анализа](#), в: Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии (Труд. межд. конф. Диалог' 2004, 2-7 июня 2004 г.) Москва: Наука, 2004, с. 554-558 (accesat 27.05.16)
468. [СОВРЕМЕННЫЙ медиатекст](#). Учебное пособие. Омск, 2011 (accesat 21.07.16)
469. СТАРОДУБЦЕВА Л. [Неопределенность как неперево́димость: ирония интермедиа́льности](#), в: Международная научная конференция “Неопределенность как вызов. Медиа, антропология, эстетика”, Санкт-Петербург, 2012 (accesat 28.05.16)
470. СТЕПАНОВ Ю.С. [„Интертекст”, „интернет”, „интерсубъект” \(К основаниям сравнительной концептологии\)](#), в: Известия РАН. Серия литературы и языка, 2001, с. 3-11.
471. СТРОЙКОВ С.А. Анализ элементов параграфемки англоязычного электронного гипертекста, in: Филологические науки. Вестн. Челябинского госпедунив. 2016, № 3, с. 187-192.
472. СТРОЙКОВ С.А. Информационная единица как предельная минимально значимая единица структуры электронного гипертекста, в: [Гипертекст как объект лингвистического исследования](#). Самара: ПГСГА, 2013, с. 126-133.
473. СТРОЙКОВ С.А. [Коммуникативная функция электронного лексикографического гипертекста](#), в: Гипертекст как объект лингвистического исследования. Самара: ПГСГА, 2015, с. 117-122.
474. СТРОЙКОВ С.А. [Лингвопрагматические характеристики англоязычного электронного лексикографического гипертекста \(на мат. словаря-энциклопедии «The Free Dictionary»\)](#): Дис. ... канд. филол. наук. Самара, 2008.
475. СТРОЙКОВ С.А. [Основные понятия лингвистической концепции электронного лексикографического гипертекста](#), в: Изв. Самарского центра РАН, 2010, t.12, №5(3), с. 808-811.
476. СТРОЙКОВ С.А. Структурно-лингвистический анализ англоязычного электронного лексикографического гипертекста Википедия, в: Филологические науки. Вестник Челябинского государственного педагогического университета, 2016, № 3, с. 90-94.
477. СТУДЕНЧЕСКИЕ научные тетради. Вып. 1: Эмотиконы, «смайлики». Сб. рабочих материалов / Науч. рук. и отв. ред. И.В. Шишканов. Москва, 2008.
478. [СУББОТИН М.М.](#) Гипертекст. Новая форма письменной коммуникации, в: Итоги науки и техники. Сер. Информатика. Москва: 1994. Т. 18.
479. СУББОТИН М.М. Навигация в информационном пространстве как новый способ чтения и письма, в: НТИ. Сер. 2. 1993, № 10, с. 11-15.
480. СУББОТИН М.М. Теория и практика нелинейного письма (взгляд сквозь призму «грамматологии» Ж. Деррида), в: Вопросы философии, 1993, № 3, с. 36-45.

481. ТЕРЕХОВА Л.В. Совокупность текстов как макротекст (на материале современной американской прессы), в: Записки з романо-германської філології. ОНУ ім. І. І. Мечникова: ф-т романо-германської філології. Одеса, 2013. Вип.2 (31), с. 131-140.
482. ТЕРСКИХ М.В. Реклама как интертекстуальный феномен: Дис.... канд. фил. наук. Омск, 2003.
483. ТРЕПАК Я.В. [Лингвостилистические и когнитивно-прагматические характеристики дискурса академической блогосферы](#). Дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2016.
484. ТРОФИМОВА Г.Н. [Функционирование русского языка в Интернете: концептуально-сущностные доминанты](#): Дисс. ... филол. наук. Москва, 2004 (accessat 28.05.16)
485. ТУПИК Н.В., АНТОНЮК Д.А., ТУПИК А.Н. [Текст: плоский или объёмный?](#), в: Фундаментальные исследования, 2008, № 11, с. 53-54 (accessat 28.05.16)
486. ТЫЩЕНКО О.Б. [Компьютерная терминология \(сленг\)](#), в: Информационные технологии, 2001, № 1, с. 52-55 (accessat 28.05.16)
487. УРУСИКОВ Д.С. Грамматология. Т. 1: Нарратология. Верс. 1.0. Липецк. 2009.
488. УФИМЦЕВ Р. [Хвост ящери. Метафизика метафоры](#). Калининград, 2010. 295 с. (accessat 28.05.16)
489. ФАРЫНО, ЕЖИ. [@ собака - обезьяна - червяк - улитка – гермес](#), в: Культура и текст, 2014, № 1 (16) (accessat 24.05.17)
490. ФАТЕЕВА Н.А. Интертекст в мире текстов: Контрапункт интертекстуальности. Москва: КомКнига, 2007. 280 с.
491. ХАРТУНГ Ю., БРЕЙДО Е. Гипертекст как объект лингвистического анализа/Проблемы лингвистического описания гипертекста, в: Вестник Московского университета, сер. 9. Филология, 1996, № 3, с. 61-77.
492. ХАХАЛОВА С.А. [Метафора: техника и идеология](#), в: Вестник Иркутского государственного лингвистического университета, 2011, № 2 (accessat 28.05.16)
493. ХУДОЛЕЙ Н.В. [Гипертекст как феномен информационной культуры и способ художественной коммуникации](#), в: Проблемы современной науки: Мат-лы междунар. заоч. науч. конф., 15 окт. 2015 г. Красноярск, 2015, с. 230-232 (accessat 18.08.17)
494. ХУДОЛЕЙ Н.В. [Интертекстуальность и интертекст как феномены художественной коммуникации: теоретический аспект](#), в: Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота.2015. № 11 (61), ч. 1, с. 195-198.
495. ЧЕПИК Е.Ю. Компьютерная лексикография как одно из направлений современной прикладной лингвистики, в: Ученые записки ТНУ. т. 19(58). №2. Сер. Филология. Симферополь, 2006, с. 274-280.
496. ЧУВИЛЬСКАЯ Е.А. [Гипертекст как явление ситуации постмодернизма](#), в: Актуальные проблемы современных наук: Материалы IV-й международной научно-практической конференции, 16-31 июня 2008 г. Прага: Nauka i studia, 2008, с. 79-86 (accessat 30.07.13)
497. ШАРОВ С.А., ЛЯШЕВСКАЯ О.Н. [Частотный словарь современного русского языка \(на материалах Национального корпуса русского языка\)](#). М.: Азбуковник, 2009 (accessat 28.05.16)
498. ШИЛИНА М.Г. Гипертекст интернета как формат интеграции коммуникации: дата-журналистика, в: [Вестник Тверского Государственного Университета. Серия: Филология](#), 2014, 1, с. 192-199.
499. ШИЛИХИНА К.М. [Интертекст как средство создания иронии](#), в: Вестник ВГУ Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация, 2008, №3 (accessat 31.07.13)
500. ШЛЫКОВА О.В. Феномен мультимедиа. Технологии эпохи электронной культуры. М. 2003. 268 с.
501. [ШМИДТ Энрике. Об универсальных библиотеках и садах расходящихся тропок](#). Авториз. пер. с нем. Е. Васильевой-Островской, по заказу «Сетевой Словесности» (accessat 31.06.16)
502. ШУЛЬГИНОВ В.А. Гипертекстема как основная единица электронного гипертекста, в: [ГИПЕРТЕКСТ как объект лингвистического исследования](#): Материалы IV межд. научно-практ. конф., 25 июня 2015 / отв. ред. С.А. Стройков. Самара: ПГСГА, 2015, с.138-146.

503. ЩИПИЦИНА Л.Ю. [Комплексная лингвистическая характеристика компьютерно-опосредованной коммуникации](#): Дис ... канд. филол. наук. Воронеж, 2011.
504. ЩИПИЦИНА Л.Ю. [Средства реализации когерентности на веб-странице как мультикодовом гипертексте](#), в: Вестник Северного (Арктического) федерального университета. 2013, №2, с. 91-98 (accessat 28.05.16)
505. УНГУРЯНУ Е. [Метафора для гипертекста и гиперссылки: ящерка и хвост](#), в: „Гипертекст как объект лингвистического исследования”. Материалы IV международной научно-практической конференции, 25 июня 2015. Отв. редактор С.А.Стройков. Самара: Поволжская государственная социально-гуманитарная академия (ПГСГА), 2015, с. 123-134.
506. ЭКО У. Не пугайтесь гипертекста, в: [Картонки минервы. Заметки на спичечных коробках](#). 2010 (accessat 28.05.16)
507. ЭКО У. [От интернета к Гуттенбергу: текст и гипертекст \(Отрывки из публичной лекции на экономическом факультете МГУ 20 мая 1998\)](#), в: Интернет. Москва, 1998, № 6-7, с. 91-92.
508. ЭПШТЕЙН В.Л. [Введение в гипертекст и гипертекстовые системы](#) (accessat 30.05.16)
509. ЭПШТЕЙН М.Н. [Предлог „В” как понятие](#). Частотный словарь и философская картина мира.
510. ЭПШТЕЙН М.Н. [Грамматософия. Служебные слова как философские термины](#), в: Философия языка (5) (accessat 28.05.16)
511. ЭПШТЕЙН М.Н. [Амероссия: Двукультурие и свобода](#), в: Знак пробела. О будущем гуманитарных наук. М.: Новое Литературное Обозрение, 2004, с. 811-812, 832-833.
512. ЭПШТЕЙН М.Н. [Идеология эпохи видео](#). Революция: от супер к псевдо, в: Проективный словарь философии. Новые понятия и термины, 2004, №6 (accessat 30.07.13)
513. ЭПШТЕЙН М.Н. [Надтекст, мегатекст, унитекст, перитекст](#) – верхние уровни текстовой реальности, наглядно выступающие в электронных сетях. От связанного чтения – к сквозному. Страница-странница, в: Философия языка (2), 2004 (accessat 28.05.16)
514. ЭПШТЕЙН М.Н. [От гуманитарных наук к гуманитарным технологиям](#). Лекция профессора теории культуры и русской литературы университета Эмори (Атланта, США) М.Н. Эпштейна. [«ACADEMIA»](#) (video) (accessat 28.05.16)
515. ЭПШТЕЙН М.Н. От модернизма к постмодернизму: Диалектика «гипер» в культуре XX в., в: Новое литературное обозрение, 1995, № 16, 32-46.
516. ЭПШТЕЙН М.Н. Проективный словарь гуманитарных наук. Москва, Новое литературное обозрение, 2017, 616 с.
517. ЭПШТЕЙН М.Н. [Роль ошибки и опечатки в словотворчестве](#) (Просчёт как начало другого отсчета), в: Топос (Литературный философский журнал). 2009 (accessat 30.07.13)
518. ЮДИНА Т.В., Александрова О.В., Володина М.Н. [Универсальные и специфические характеристики Интернета как формы коммуникации](#). Альма Матер. Москва, 2008. 659 с.
519. ЯКОБСОН Роман. Лингвистика и поэтика, в: Структурализм: «за» и «против». Москва, 1975, с. 193-230.
520. ЯШИНА Н.Г. Гипертекстовое лингвистическое пространство электронной библиотеки: Дис. канд. пед. наук: Казань, 2004.

IZVOARE

Biblia sau Sfânta Scriptură. Tipărită sub îndr. și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii ortodoxe Române cu aprobarea Sfântului Sinod. editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române. București, 1994.

[Biblia de la 1688](#).

[Biblia online](#). Text autorizat de Biserica Ortodoxă Română, in: IntraText – Digital library.

Baștovoi, Savatie. [Omul – chip al lui Dumnezeu și chip al animalului](#)”, în: Între Freud și Hristos, Editura Chatisma, București, 2008.

Blaga, Lucian. Elanul insulei. Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1977.

Borges, J.L. Arta poetică. Trad. de Mihnea Gafita. București: Curtea Veche, 2002.

Borges, J.L. Biblioteca Babel, in: Opere 1, București: Univers, 2002; versiune electronica pe blogul: <http://mindporn.org/carti/biblioteca-babel-universul-si-borges/>

Borges, J.L. Aleph, in: Borges, J.L. Cartea de nisip. Trad.: Cristina Hăulică, Andrei Ionescu. Iași: Polirom, 2006, 472 p.

Borges, J.L. Grădina potecilor ce se bifurcă, in: Opere 1, București: Univers, 2002.

Borges, J.L. Mi-am imaginat întotdeauna paradisul ca o bibliotecă, in: Borges despre Borges. Cluj: Dacia, 1990.

Borges, J.L. Pe urmele limbii perfecte în cultura europeană. Constanța: Pontica, 1996.

Cărtărescu, Mircea. Enciclopedia zmeilor. București: Humanitas, 2010.

Cărtărescu, Mircea. Faruri, vitrine, fotografii. București: Cartea Românească, 1980.

Cărtărescu, Mircea. Levantul. București: Cartea Românească, 1990.

Cărtărescu, Mircea. Ochiul căprui al dragostei noastre. București: Humanitas, 2012.

Cărtărescu, Mircea. Orbitor. Aripa dreaptă. București: Humanitas, 2007.

Cărtărescu, Mircea. Orbitor. Aripa stângă. București: Humanitas, 1996.

Cărtărescu, Mircea. Orbitor. Corpul. București: Humanitas, 2002.

Cărtărescu, Mircea. Plurivers. Vol. 1, 2. București: Humanitas, 2003.

Cărtărescu, Mircea. Pururi tânăr, înfășurat în pixeli. București: Humanitas, 2002.

Cărtărescu, Mircea. Solenoid. București: Humanitas, 2016. (un număr de revistă îi este dedicat operei autorului, în special ultimului volum, [Vatra](#), 2016, nr. 1-2

Cortazar, Julio. Șotron. Iași: Polirom, 2005.

Eco, Umberto. Monologul interior al unui e-book, in: Memoria vegetală și alte scrieri de bibliofilie. București: RAO, 2008.

Eco, Umberto. Numele trandafirului. Iași: Polirom, 2004.

Florea, Florin. [Simbolul și icoana](#). Editura Reîntregirea a Arhiepiscopiei de Alba Iulia, 1999.

Galaicu-Păun, Emilian. Apa. 3D (poem-fluviu), in: Semn (Bălți), 2012, nr. 4.

Galaicu-Păun, Emilian. Gesturi. Trilogia nimicului. Chișinău: Cartier, 1996.

Galaicu-Păun, Emilian. Țesut viu. 10 x 10. Chișinău: Cartier, 2011, 2014. 344 p.

Galaicu-Păun, Emilian. „A-Z.best”. Chișinău: ARC, 2012.

Groșan, Ioan. O sută de ani de zile la Porțile Orientului. Iași: Polirom, 2012.

Hlebnikov, Velimir, Ochii din orbita rănilor. Poeme, eseuri. Versiune rom. de Leo Butnaru, Știința, 2005.

Ierodiacon Baștovoi, Savatie. [Omul – chip al lui Dumnezeu și chip al animalului](#)

Jinga, Constantin. [Biblia și sacralul în literatură](#). Cuvânt însoțitor de Teodor Baconsky. Editura Universității de Vest, Timișoara, 2001.

Joyce, James. Ulise. București: Ed. Fundației Culturale Române, 1996.

Jurcan, Ioan Emil. [Familie și sex în feminismul teologic contemporan](#) , în: „Credința Străbună”, Foaie religioasă editată de episcopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei, Anul XI (2000), nr. 10 (175).

Kristeva, Julia. Samuraii. Postfață de Magda Jeanrenaud. RAO, 1997.

Nedelciu, Mircea, Babeți, Adriana, Mihăieș, Mircea. Femeia în roșu. București: Humanitas, 2003.

Oțoiu, Adrian. Nimic cald, nimic tactil, nimic erotic, în: Orizont, 2005, nr. 11.

Pârvulescu, Ioana. Computerul din om, în: România literară, nr. 18, 9 mai 2008.

Pavic Milorad. Partea lăuntrică a vântului sau Roman despre Hero și Leandru. București: Editura Paralela 45, 2003.

Pavic, Milorad. Dicționarul khazar. Roman-lexicon în 100000 de cuvinte. Pitești: Paralela 45, 2004.

Pavic, Milorad. Peisaj pictat în ceai. București: Univers, 2000.

Pleșu, Andrei. Cultura de Internet, în: Despre frumusețea uitată a vieții. București: Humanitas, 2011.

Popescu, Simona. Exuvii. Iași: Polirom, 2011.

Portret de grup. Antologie. Chișinău: ARC, 1995, 2015.

Proust, Marcel. În căutarea timpului pierdut. 6 vol. Traducere din limba franceză, prefață, note, comentarii și tabel cronologic de Irina Mavrodin. București: Art, 2017.

Simionescu, Mircea Horia. Ingeniosul bine temperat. Bibliografia generală. București: Ed. Eminescu, 1970.

Simionescu, Mircea Horia. Ingeniosul bine temperat. Dicționar onomastic. București: Humanitas, 2008.

Stănescu, Nichita. Opere, vol. I-III, București: Univers Enciclopedic, 2002.

Vișniec, Matei. Cabaretul cuvintelor. Exerciții de muzicalitate pură pentru actorii debutanți. București: Cartea Românească, 2012.

Хлебников, В. Радио будущего, в: Творения. М.: Сов. писатель, 1986.

Хлебников, В. [Наша основа](#), в: Творения. М.: Сов. писатель, 1986.

**DICȚIONARE WEB, WEBOPEDII,
WEBSITE-URI, PORTALURI, PROIECTE WEB etc.**

- ACM – Digital Library <http://dl.acm.org/>
- AGORA ON-LINE – revista electronică <http://www.aol.ro/1998/numar01/cuprins01.html>
- ARCHEUS.ro – Resurse lingvistice pentru limba română
- ASTROLABE – enciclopédie <http://www.universalis.fr/encyclopedie/astrolabe/>
- AURA DIGITAL – Estudis de cibercultura hipertextual <http://www.auradigital.net>
- BIBLIA <http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/INDEX.HTM>
- BIBLIOGRAPHIE Intertextualität SS 2000
http://www.komp.uzh.ch/Archiv_Lehrveranstaltungen/SS_2000/bibliography.html
- BIBLIOTECA DIGITALĂ a Bucureștilor <http://www.digibuc.ro/colectii/biblia-c1325>
- CIBERLITERATURA <http://culturadigital.br/ciberliteratura/>
- CONTEXTES – revue <http://contextes.revues.org/4262#tocto2n4>
<http://contextes.revues.org/> - <http://search.openedition.org/index.php?q=hypertexte>
- COROLA - corpus <http://www.upm.ro/cc3/CCI-03/Lds/Lds%2003%20B7.pdf>
- CORPUS di conversazioni da chat-line in lingua italiana, in: Eulogos corpus chat-line.
<http://www.intratext.com/IXT/ITA0192/INDEX.HTM>;
- CYBERTEXT – Linked Index <http://www.hf.uib.no/cybertext/>
- DEX ONLINE <http://dexonline.ro/>
- DGS – Dicționarul general de științe. Științe ale limbii. București:Editura Științifică, 1997
- DȘL – Dicționar de științe ale limbii. București: Nemira, 2001. 606 p.
- DICȚIONAR 123urban.ro <http://www.123urban.ro/>
- DICȚIONAR URBAN <http://dictionarurban.ro/>
- EASTGATE (Serious Hypertext) <http://www.eastgate.com/>
- ÉCRITURES hypertextuelles <http://hypermedia.univ-paris8.fr/Groupe/biblio.html>
- EGOPHOBIA. Proiectul Intertext si hipertext; <http://www.egophobia.ro/6/filosofie.htm#5>
- ENCICLOPÉDIA e HIPERTEXT (coord. Olga Pombo, Alexandre, António Franco e António Guerreiro), 2006, 556 p.
- ENCYCLOPAEDIA and HYPERTEXT: a select bibliography. 1997. Compiled by Scott Stebelman
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA <http://www.britannica.com/>
- ÈULOGOS – Biblioteca Digitală <http://www.eulogos.net/default.do>
- GLOTTOPOLE – Revue de sociolinguistique en ligne
- GRAND DICTIONNAIRE TERMINOLOGIQUE <http://www.granddictionnaire.com/>
- GUTENBERG – proiect de biblioteca digitala <http://www.gutenberg.org/HumLang> – catalog de hyperlinkuri http://www.philol.msu.ru/~humlang/index_r.htm
- HYPERIZONS – Hypertext Fiction <http://www.uv.es/~fores/programa/hyperizons.html>
- HYPERLITERATURA.RO <http://hyperliteratura.ro/cine-ii-scrie-pe-scriitori/>
- HYPERTEXT – ACM Conference on Hypertext and Hypermedia (1987-2012)
- HYPERTEXT AND HYPERMEDIA: A select bibliography

HYPERTEXTOPIA – Grand Library <http://www.hypertextopia.com/library/stories>
 IBN (**I**nstrumentul **B**ibliometric **N**ational) – biblioteka științifică din RM
 INTER-CULTUR@L-NET – (электронный) журнал <http://www.my-luni.ru/journal/>
 INTERNET SLANG DICTIONARY <http://www.noslang.com/>
 INTRATEXT – Digital library (site) <http://www.intratext.com/>
 LANGUAGE@INTERNET <http://www.languageatinternet.org/>
 GDT – Le Grand Dictionnaire Terminologique
 LINGuistList – International Linguistics Community Online <http://linguistlist.org/>
 LINX – revue en ligne <http://linx.revues.org/237>
 LITERARY AND LINGUISTIC COMPUTING <http://llc.oxfordjournals.org/>
JOURNAL de l'hypertexte philosophique hypertextual
 ONLINE ENCYCLOPEDIAS http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_online_encyclopedias
 PHILOLOGOS.N AROD.RU <http://philologos.narod.ru/teotext.htm>
PROJET TEXTOMÉTRIE
 PROJECTS BY STUDENTS FOR STUDENTS <http://library.thinkquest.org/2888/>
 SEMIOTEXT(e) – journal online <http://semiotexte.com/>
 SHAKESPEARE – proiect <http://shakespeare.mit.edu/>; <http://www.doc.ic.ac.uk/~rac101/>
TEXTOS sobre l'hipertext. Hipertext – Cybertext, in: AURA DIGITAL
 THE HOLY BIBLE http://www.intratext.com/ixt/rum0001/_index.htm
 URBAN DICTIONARY <http://www.urbandictionary.com/>
 WEblettres - Le Portail de l'enseignement des lettres <http://www.weblettres.net/index.php>
 WIKIPEDIA romaneasca <http://ro.wikipedia.org/>
 WIKIPEDIA www.wikipedia.org XANADU <http://xanaducom/xuTheModel/>
 WIKITRENDS, [2014](#), [2015](#)
 АБСУРДОПЕДИЯ <http://absurdopedia.net/wiki/>
 ГРАМОТА.РУ – Справочно-информационный портал <http://slovari.gramota.ru/>
 ДИАЛОГ. КАРНАВАЛ. ХРОНОТОП. <http://nevmenandr.net/dkx/>
 ИНТЕРНЕТ-ЖУРНАЛ „ФИЛОЛОГ” <http://philolog.pspu.ru/>
КОМПЬЮТЕРНЫЙ корпус текстов русских газет
ЛИНГВИСТИКА В РОССИИ: Ресурсы для исследователей
 ЛУРКОМОРЬЕ – Энциклопедия пародия <http://lurkmore.to/>
 НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОРПУС РУССКОГО ЯЗЫКА <http://www.ruscorpora.ru/>
 ПРОЕКТ „ИСТОРИЯ ГИПЕРТЕКСТА” <https://sites.google.com/site/seteproekt/home>
 РУССКАЯ ВИКИПЕДИЯ <http://ru.wikipedia.org/wiki/>
 РУССКАЯ ВИРТУАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА <http://www.rvb.ru/>
 РУССКАЯ ФИЛОЛОГИЯ <http://www.rusword.org/articler/filol.php>
 РУССКИЙ ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ПОРТАЛ <http://www.philology.ru/default.htm>
 СЛОВАРЬ ЛИТЕРАТУРНЫХ ТЕРМИНОВ <http://slovar.lib.ru/term.htm>
 СТАНДАРТИЗИРОВАННЫЙ СЛОВАРЬ СМАЙЛОВ <http://soleil.nm.ru/SED.html>
 ТЕКСТОЛОГИЯ.РУ <http://www.textology.ru/>
 ЭНЦИКЛОПЕДИЯ КРУГОСВЕТ (онлайн-энциклопедия) <http://www.krugosvet.ru/>

TEXTUL și -textele

Alotext (*alo-* „altul, diferit”; textul altuia). Termen prin care este denumit textul altuia/altora vs textul emitătorului. (Exemple: în [versiunea electronică a glosarului](#)).

Antetext (*ante-* „înainte”, „în față”, „anterior”). Sin.: *avantext*. Text cu caracter explicativ, uneori analitic, precedând o opera literară sau științifică, în care este expus planul lucrării, se dau explicații, referiri critice etc.; introducere, cuvânt introductiv, cuvânt-înainte, preambul, prefață, prolog, prolegomene, predoslovie, precuvântare, preludiu.

Antitext (*anti-* „împotriva, în contra, opus”). Sin.: *nontext*, (*a-text*). După Gadamer, formă a vorbirii care se opune transformării în text datorită accentului care predomină. Antitexte sunt considerate acele forme ale actelor de vorbire care se opun textualității: glumele și ironia, însoțite fie de gesturi sau intonație, fie de o înțelegere comună pe care o reclamă ironia. În comparație cu textul clasic, antitext este considerat textul care neagă arta anterioară și introduce în sistemul cuvântului artistic noi convenționalități drept echivalente, de exemplu: cubismul, futurismul, suprematismul, contrarelieful, fotomontajul, colajul etc. [336]. Într-un anumit sens, hypertextul, cel care *liquid*-ează textul, este și el un tip de antitext [218] (de exemplu, proiectele *liquidpub*).

Arhetext (*arheo-* „vechi, primar, original, primitiv”). Sin.: *pretext*. Textul considerat model axiologic (original). Texte-etalon: Dialogurile lui Platon, Biblia, Don Quijote de Cervantes etc. Analog al conceptului de „text precedent” [373].

Arhitext (*arhi-* „mai mare peste...; foarte”). După Genette, textul în raport cu textul general al genului căruia îi aparține [64, p. 83]. Problemele privind clasificarea pe genuri a textelor (literare) privesc nemijlocit arhitextul.

Audiotext (*audio-* „referitor la auz”). Sin.: *mediatext*. Text vorbit sau înregistrat pe un suport care se percepe la auz.

Autotext (*auto-* „automat”). Opțiune sau instrument care generează automat sau „expandează” fragmente de text (cuvinte, îmbinări sau enunțuri) (până la 20 de caractere), după ce sunt scrise doar câteva litere. Conceptul este strâns legat de cel de repetare (nume de persoane sau instituții, adrese, formule oficiale, clauze contractuale etc.). Un asemenea concept poate fi extrem de profitabil în cercetarea intertextului și hypertextului pe net. Autotext este și textul care se generează singur datorită limbajelor de programare.

Avantext (*avan-* „înainte; anterior (în timp sau în spațiu)”). Sin.: *antetext, pretext, prototext*. 1. Adaos plasat în preambulul unui text, un tip de „dosar” (manuscrite, ciorne, variante, planuri, scenarii etc.). 2. Textul prin care se anunță genericul unui număr de revistă, al unei culegeri etc., unde sunt expuse unele motive, argumente care au generat textul respectivului volum. 3. Elementele care au contribuit la crearea de text, prelucrate într-un anumit fel și stocate în memoria interpretativă, precum și normele de generare a textului. Textele în baza cărora sunt create povești, anecdote etc. le vom numi sursă originală. Surse primare pot fi: fragmente de text memorabile, realități și reguli de joc, jocul personajelor, subiecte și personaje literare, operele epigonice, filme, citate din operele cinematografice etc.

Blogtext (*blog* „jurnal”). Text al unui blog, dotat cu editor (opțiuni de formatare – bold, italice, sublinieri, inserare liste, tabele, imagini, linkuri interne și externe, titluri, cuprins etc.) însoțit de opțiuni paratextuale (comentarii, aprecieri ale cititorilor [internauților]).

Chat-text (*chat* „sporovăială, taifas, discuție”). Text al conversațiilor pe chat, scris și transmis instantaneu între două sau mai multe persoane prin intermediul unui canal electronic de transmitere a informației, de obicei, în Internet. Poate fi realizat prin browser ori cu ajutorul unor programe dedicate cum ar fi Yahoo! Messenger, Skype etc.

Context (*con-* „cu, împreună cu”). Sin.: *genotext, extratext*. 1. După E. Coșeriu: „Constituie context al vorbirii toată realitatea care înconjoară un semn, un act verbal sau un discurs, ca «știință» a interlocutorilor, ca prezență și ca activitate” [38]. Coșeriu distinge trei tipuri de contexte: idiomatic, verbal și extraverbal. Contextul idiomatic este limba însăși, dar limba ca fundal (Coșeriu zice: „fond”) al vorbirii, din care o anumită parte este manifestată în actul vorbirii, parte care „semnifică (are semnificație) în relație cu toată limba, cu toată «știința» idiomatică a vorbitorilor” (competența lingvistică, concept fundamental în didactica limbilor). Contextul verbal reprezintă nu numai ceea *ce s-a spus înainte*, așa cum credea Ch. Bally, ci și ceea *ce se va spune de acum înainte* în același discurs. Contextul extraverbal cuprinde totalitatea împrejurărilor nonlingvistice în care se înfăptuiesc faptele de vorbire, cu șase subtipuri: contextul fizic; contextul natural; contextul empiric; contextul ocazional; contextul istoric; contextul cultural. 2. Fragment de text încheiat (scris sau vorbit), a cărui semnificație generală face posibilă înțelegerea sensului anumitor cuvinte, fraze etc. care fac parte din structura sa. Acest fapt reprezintă condiția de utilizare concretă a unităților de vorbire, adică *cotextul*, situația de vorbire. Într-o accepție mai largă, *contextul* este chiar mediul în care există un obiect. Textul este de neconceput fără context, tot așa cum contextul fără text. M. Riffaterre considera încă în anii '60 contextul stilistic un mecanism al codificării

și decodificării textului poetic, iar M. Bahtin, în cadrul teoriei dialogice, nota că fiecare cuvânt are „mirosul” contextului și contextelor în care a trăit. În cercetările din anii '70 conceptul de *intertext*, care obținuse un statut privilegiat datorită Juliei Kristeva și lui Roland Barthes, a ajuns să fie și el considerat sinonim al contextului. Altfel spus, contextul (mai ales, macrocontextul) ar fi una din noțiunile fundamentale ale teoriei textului, *contextualizarea textului* însemnând Textul Lumii. Din perspectiva Textului Culturilor, se discută despre contexte „joase” și contexte „înalte”, primul referindu-se la CE anume se spune în text, iar al doilea – CUM, de către CINE și despre CE NU se spune într-un text [322].

Contratext (*contra-* „împotriva”). Sin.: *antitext*, *metatext*. Text care se opune unui alt text, autorul său intenționând să promoveze un punct de vedere care combate ideile din textul la care face referire (de exemplu, [Texte și contratexte literare](#) de Liviu Papuc). În același sens consună și ideea „textului de întâmpinare” («встречный текст») [446, p. 109], numit și **contratext** de către A. Novikov [436, p. 64-76], în categoria respectivă intrând următoarele tipuri: traducerea, evaluarea, reformularea parafrizarea), orientarea, opinia, presupunerea, generalizarea, afirmația, concluzia, infixarea, asocierea, intertextul, răspunsul liber, prognoza, vizualizarea). „Contratextul este tot ce apare în mintea noastră ca urmare a înțelegerii enunțului emis. Acesta include nu numai ceea ce se spune în mod explicit, dar ceea ce este implicit, indirect, incluzând diverse tipuri de asociații” [436, p. 65].

Copytext (*copy* „a copia”) 1. Text copiat de scribi începând din epoca medievală (copie a unui text, manuscris). 2. Text inserat prin tehnica copy-paste și utilizat în alt text (document) sau în cadrul aceluiași text (poate avea diverse dimensiuni, de la o literă până la un text de mari dimensiuni). Tehnica a luat o mare amploare pe Internet, generând și proliferând fenomenul plagiatului și plagiarismului. Vom reține că toate tipurile de texte din spațiul web sunt și copytext-ibile. Ceea ce le definește este faptul că toate pot fi multiplicare, șterse sau copiate integral, instantaneu și plasate în altă parte a spațiului virtual, în alte texte etc.

Cotext (*co-* „împreună cu”). Termen opus *contextului* așa cum mediul textual imediat al unei unități discursive se opune mediului său nontextual. După Kerbrat-Orecchioni [208], cotextul este materialul semiotic care precede și urmează secvența supusă analizei în cadrul aceleiași macrounități (*macrotext*).

Cronotext (*crono-* „(referitor la) timp”, „de timp”). Termen care vizează coordonatele temporale ale textelor. Are o mai clară expresie în cazul hypertextelor, ale căror indicii temporale (an, lună, zi, oră) sunt înregistrate în regim automat (a se vedea, de exemplu, conversațiile pe Facebook).

Cvasitext (*cvasi-* „aproximativ, aproape”). Vorbitorii asociază fonemele unui text străin în mod inconștient cu ale limbii lor. Din această cauză, textul respectiv îi pare ascultătorului un set de cvasicuvinte, constând din literele limbii pe care o cunoaște. Cvasitextul constituie originalul unui text străin prezentat în transcripție. Se utilizează la traducerea poeziilor, pentru a obține un idiosil similar celui original. Se regăsește, în formule noi, în spațiul virtual.

Cybertext (*cyber-/ciber-* „conducere, legare, comenzi”). Sin.: *digitext*, *hypertext*, *e-text*, *webtext*. Termenul este derivat de la cuvântul *cibernetică*, inventat de Norbert Wiener (1948) în cartea sa „Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine” și desemnează reglarea și legarea sistemelor din domeniul mecanicii statice, tehnicii și cu sisteme din lumea organismelor vii. Diferența dintre un text tradițional și un cybertext e ca dintre un roman, care se citește linear, și un joc, în care se iau decizii ad hoc. Într-un roman publicat cititorul nu are nicio alegere, intrigă și personajele sunt alese de autor, nu există niciun „utilizator”, există doar un „cititor”, care nu e un participant activ [241]. Spre deosebire de print-text, cybertextul obligă utilizatorul să devină coparticipant activ la generarea lui. Cybertextul este o perspectivă asupra tuturor formelor de textualitate, o modalitate de a extinde sfera de aplicare a studiilor literare pentru a include fenomene care astăzi sunt percepute ca fiind în afara, marginale domeniului literaturii sau chiar aflate în opoziție cu ea. Pentru literatura virtuală, ergodică, digitală, cyberspațiul este locul unde literatura de generație nouă își elaborează deja tehnicile și modalitățile de lectură, scriere, interpretare. Cercetătorii discută despre texte spațiale, cu trei și mai multe dimensiuni, suprapuse sau „în relief”, care reprezintă, cu siguranță, texte ale viitorului [485]. Fiecare cybertext nu poate fi decât un hypertext, respectiv o pânză mai puțin sau mai mult înțesată de linkuri, la care se adaugă toată gama de posibilități ale hypermediei, totodată, parte componentă din web.

Digitext (*digi[t]-* „digital”, online, virtual). Sin.: *e-text*, *hypertext*, *webtext*. Text „inscriptibil, operabil și realizabil doar într-un mediu digital, neconvertibil la un suport de hârtie” [278, p. 151-156].

Epitext (*epi-* „peste, deasupra; după, la urmă; spre”). În terminologia genettiană [206], epitextul definește un tip de comunicare publică sau privată ce include, pe de o parte, interviurile, convorbirile și polemicile, iar pe de altă parte, corespondențele, confidențele scrise sau orale și jurnalele intime. Se delimitează de *peritext*, cu care unii cercetători îl confundă, dar alături de care face parte din *paratext*. Epitextul apare, la Genette, drept un

ansamblu textual la fel de lipsit de autonomie, din moment ce ar fi situat „în preajma textului, dar la o distanță mai respectuoasă (sau mai prudentă)” decât primul element paratextual. Fiind, așadar, un fel de appendice al altui text, epitextul pare că funcționează, în opinia criticului, doar pentru a-i justifica, motiva existența, pentru a-i devoala o parte din mecanismele funcționale, în fine, pentru a-i explicita unele sensuri. În spațiul online va lua forme neașteptate în comentariile internautilor.

E-text (e- abr. de la [*e*]lectronic „electronic”). Sin.: *hypertext*, *digitext*, *web-text*. Text ce funcționează în format electronic/digital. Orice text online poate fi considerat un e-text. Dar nu orice e-text este un hypertext, ci devine astfel doar dacă e dotat cu cel puțin un link.

Exotext (exo- „în afară”). Reacția cititorului în procesul de lecturare a unui text. Cartea este nu doar operă a autorului, e o combinație de text și exotext, muncă de autor și cititor.

Extratext (extra- „în afara, afară de; ultra, foarte”). Sin.: *paratext*, *context*. 1. Exterior unui text, care aparține unui context extralingvistic. 2. (în bibliometrie) Extratextul lucrării științifice – obiect informațional cu următoarele elemente: descriere bibliografică, adnotare, introducere, concluzii și surse bibliografice. La acestea se pot adăuga noi elemente generate de spațiul electronic: gradul de vizibilitate, indicele de citare, indicele de accesare, indicele de distribuire etc. 3. Extratextul se constituie din toate condițiile (împrejurările) de natură extralingvistică, în care se naște actul comunicării (sociale, fiziologice, psihologice etc.) și care nu sunt reflectate nemijlocit nici în conținutul, nici în forma enunțului. Celebra formulă a lui Derrida: *Il n'y a pas de hors-texte* („nu este un în-afara (un exterior) al textului”), altfel spus, *nu există un extra-text*, a fost tradusă inadecvat prin „nu există nimic în afară de text”. Pentru a evita tălmăcirile tendențioase ale citatului în cauză, Derrida a propus o formulă alternativă: „Nu există nimic în afara contextului” [a se vedea 118, p. 250].

Fenotext (pheno- „apariție, revenire”). Face parte din perechea antinomică *fenotext*–*genotext*, instituită de Julia Kristeva, în lucrarea „*Séméiotikè*” [209], apoi teoretizată în teza de doctorat *La révolution du langage poétique*. Fenotextul este o proprietate a limbii în care se desfășoară comunicarea; acesta este mereu/constant dispersat și divizat/împărțit: „Nivelul textului realizat, al fenomenului textual, al acestui reziduu în care basculează procesul de producție și care e întotdeauna mai puțin decât procesul de transformare anterior produsului” [78, p. 264]. Dacă **genotextul este proces** (de semnificare și structurare), care se produce în zonele cu limite mobile și relative, apoi **fenotextul este structură**; fenotextul urmează regulile de comunicare și presupune atât un subiect al enunțului/discursului, cât și destinatarul acestuia. Fenotextul este acel produs al limbii în care au apărut deja și s-au

„naturalizat” codurile sociale secrete, formulele ideologice. Astfel, fenotextul este produsul semiotic gata format, organizat ierarhic și investit cu un sens stabilizat. Termenul a avut impact puternic în elaborarea teoriei textului și scriiturii, precum și în cercetările filosofiei post-feministe, în parte conceptul de fenotext fiind reinterpretat în lumina problematicilor „feminismului” (gender).

Genotext (*geno-* „origine”). După Julia Kristeva, genotextul exprimă procesul și reprezintă nivelul în care textul este gândit, transformat, produs, generat, care în ordinea opoziției competență/performanță (Noam Chomsky) corespunde performanței [78]. Genotextul reprezintă un nivel abstract al funcționării lingvistice, care precede structurile frastice, precede orice determinare și se opune oricărui formant structural finalizat. Chiar fiind detectabil în limbă, genotextul, nu poate fi descris de lingvistică (structurală sau generativă). Unica metodologie de cercetare adecvată este **semanaliza (analiza semiotică)**. Evident, demersul de cercetare al Juliei Kristeva este orientat, în primul rând, către înțelegerea conceptului de genotext, care este definit ca stratul de profunzime al limbii, ca nivel de text situat în afara structurilor lingvistice ale limbii, ca o pluralitate semantic nestructurată, în care nu există nicio subiectivitate sau intenție de comunicare. Acesta e un proces care articulează structurile efemere (instabile, ușor de distrus) și nesemnificative. Pe scurt, genotextul servește ca temelie/fundament situat la nivelul preglotic/prelingual; deasupra lui (la nivelul următor) se situează ceea ce numim *fenotext*. Genotextul e nonlinear [347, p. 100]. În ciuda faptului că cele mai multe dintre textele cu care avem de a face reprezintă întrupări ale fenotextului, Kristeva acordă un statut privilegiat poeziei avangardiste, deoarece consideră că lucrările literare ale acestora au fost în măsură să exprime infinitul procesual al semnificării, cu alte cuvinte, ele deschid accesul la „hora” semiotică, care modifică structurile lingvistice. Ca și termenul *fenotext*, genotextul a avut o puternică influență în elaborarea teoriei textului și scriiturii [182; 232].

Hipertext (*hyper-* „peste, excesiv de; deasupra”). Pe terenul științelor literare, termenul îi aparține lui G. Genette: „Numesc *hipertext* orice text derivat dintr-un text anterior prin transformare simplă (procesare) sau de transformare indirectă (imitație)” [206, p. 22]). Termenul se referea, la data apariției, exclusiv la domeniul umanioarelor, denotând relația care unește un text B (un *hipertext*) cu un text anterior A (*hipotextul*), pe care este grefat într-o altă manieră decât comentariul (*metatextul*). Hipertextualitatea reprezintă, așadar, relația de derivare a unui *hipertext* dintr-un *hipotext*; adică este imitație și transformare, pastișă, parodie, eroi-comic, travesti, sarjă, à la manière de, forgerie, transpoziție etc. [112].

Hipotext (*hipo-* „mai puțin, sub, dedesubt, inferior”). Reprezintă textul anterior, textul-sursă, adică cel care este citat sau este imitat, spre deosebire de *hipertext* (textul generat), care citează sau imită. Raportul dintre **hipotext** și **hipertext** constituie o punere în relație a două sau chiar a mai multe intertextualități, devenind, la nivelul interpretării textului, producătoare (activă) de semnificație. În accepțiune genettiană, hipotextul este textul citat sau imitat, iar hipertextul este acela care citează sau imită.

Hypertext (*hyper-* „peste, excesiv de; deasupra”). Sin.: *cybertext*, *supertext*, *e-text*... Termen din domeniul informaticii introdus în circuit de Ted Nelson în 1965, pentru a desemna textul ramificat. Cel mai cunoscut și mai ilustrativ exemplu de hypertext îl constituie paginile web în documentele HTML (limbajul HyperText Markup Language) din Internet. Așadar, hypertextul este textul afișat pe un computer sau alt dispozitiv electronic, dotat cu legături (hyperlinkuri) cu alte texte pe care cititorul le poate accesa imediat, de obicei, printr-un clic de mouse sau printr-o apăsare de tastă. Termenul de hypertext a apărut aproape simultan cu termenul de *intertextualitate* al Juliei Kristeva (1967). Prin hypertext se înțelege un document: fișier creat printr-un editor, procesor etc. care conține, pe lângă text (conținutul clasic al unui document), grafică, imagini, animație, înregistrări audio, legături cu alte texte (hyperlinkuri). Hypertextul ar putea fi denumit fără rezerve și *tehnertext* [180, p. 197]. (Capitolele 2-4 ale prezentei lucrări sunt dedicate hypertextului.)

Iconotext (*icono-* „icoană, imagine”). Grafemele sau decupajele masei textuale; organizarea vizuală a textului constând în exploatarea semiotică a imaginii, a codului iconic [111]. Spațiul online a generat o mulțime de „semne” noi: pictograme necesare pentru navigare, emoticoane, logouri cu inițiala din denumirea unui brand, a unei companii, a unui sistem informatic etc. Litera **F**, de exemplu, se identifică simbolic cu denumirea de Facebook, **t** – cu Twitter, **w** cu webul, constituind, totodată, elemente ale *autotextului*. Culegerea doar a literei respective ca opțiune de căutare pe Google, bunăoară, generează instantaneu cuvintele pe care le desemnează.

Infratext (*infra-* „dedesubt, mai jos, mai departe”). (În notații bibliografice) Textul notelor, referințelor etc. Se utilizează în limbajul textelor științifice (doar cu mențiunea *infra*).

Intertext (*inter-* „între”). În sens larg, poate fi interpretat ca o relație a fiecărui text cu alte texte, pe care le absoarbe și le transformă, în ansamblul aceleiași culturi literare. În sens restrâns, intertextualitatea presupune o „prezență efectivă a unui text în alt text” (G. Genette). Așa cum, după R. Barthes, „orice text este un intertext” [183], putem deduce că și intertextul, la rândul său, poate fi interpretat ca orice alt tip de text, întrucât se referă nu doar la textele

beletristice, ci și la textele reprezentând orice alt stil funcțional al limbii. Textul „este o permutare de texte, o intertextualitate: în spațiul unui text mai multe enunțuri luate din alte texte se încrucișează și se neutralizează” [78, p. 252]. Forme ale intertextualității în sens restrâns sunt considerate: citatul, aluzia, referința, plagiatul, clișeul. Numai procesul de creare, de producere – *energeia* – transformă textul în intertext. Cercetătorii confundă frecvent intertextualitatea cu hipertextualitatea, ultima presupunându-se că o asimilează pe prima. (Cap. 1 al lucrării este dedicat intertextului.)

Intext (*in-* „ne-” – element de compunere cu sens negativ și privativ). Cu un alt sens decât cel indicat de prefixul respectiv, termenul în cauză se utilizează cu sensul de *pretext* sau *prototext*, referindu-se cu precădere la aforisme: „Intexte precedente sunt aforismele care fac parte din *supertextul* culturii unei anumite limbi. Încadrate în textele artistice ale unei opere, îi influențează sensul global și pot crea dificultăți la traducere” [456].

Intratext (*intra-* „în, înăuntru, între”). Termen care desemnează corpul textului în sens larg. Pentru spațiul digital, desemnează unitatea care stabilește legătura cu alte unități, care nu mai desemnează cuvântul, ci legătura, în sensul că un cuvânt-cheie este util numai dacă conduce la un pasaj-cheie (cuvinte, fraze, enunțuri, paragrafe etc.). **Cuvântul trimite la el însuși.** Un proiect (o bibliotecă online) cu un titlu omonim ne-a servit ca suport în cercetarea textelor românești cu tematică biblică în format **intrahypertextual** (adică cu trimiteri intratextuale, doar în interiorul textului propriu-zis, fără trimiteri la alte documente, extratextuale). Deoarece hypertextul este, în primul rând, intratextual [285, p. 186], cu trimiteri în interiorul textului, anume de aceea am exemplificat conceptul prin Biblia online și Wikipedia, care exploatează maximal puterea și numărul hyperlinkurilor pe întinsul e-textului (biblic, respectiv, enciclopedic).

Macrotext (*macro-* „mare, foarte mare”). Ant.: *microtext*. 1. Textul în sensul cel mai larg. Acesta poate avea două niveluri de organizare, ce constituie două obiecte distincte ale lingvisticii textului: a) opera în întregime; b) unitatea superfrastică (alineatul). 2. Macrotext este considerată totalitatea textelor sau corpusul de texte al unui autor concret, având un conținut estetic-filosofic unitar. Hypertextul în sens larg este un macrotext.

Maxitext (*maxi-* „foarte mare”). Sin.: *macrotext*, *megatext*. După A. Korbut, din perspectivă textosimetrică, e textul format din mai mult de 3000 de cuvinte. Maxitextul se caracterizează prin cea mai complexă structură semantică și sintactică și segmentare (divizare) remo-tematică (capitole, părți, alineate etc.). Hypertextul în sens larg este un maxitext. Din categoria maxitextelor fac parte povestirea, romanul, monografia etc. [398].

Mediatext (*media-* „presă scrisă și audiovizuală”). Text utilizat în trei domenii principale: jurnalism, publicitate și PR. Textele media se disting după tipul canalului de comunicare (print, radio și televiziune, rețea), criteriul funcțional și de gen, particularități compoziționale și pragmatistice. *Audiotextul, radiotextul, teletextul, videotextul, e-textul* etc. sunt tipuri de mediatexte [468].

Megatext (*mega-* „foarte mare”). Sin.: *supertext*. Totalitatea textelor care pot fi percepute și cercetate ca un tot întreg discursiv, străbătut de teme comune, laitmotive, arhetipuri, simboluri, cuvinte-cheie, procedee stilistice, de ex.: megatextul romantismului german; megatextul intelectualului în literatura română etc. Altfel spus, megatextul este o categorie tematică sau istorică. Megatextul este textul în toată amploarea și volumul său, „în devenire și scriere infinită în ochii cititorului” – „selectat” de către acesta discret, din mai multe rețele și, de aceea este citit întotdeauna fragmentar, mereu cu lacune. Iar cunoașterea, după E. Coșeriu, e întotdeauna parțială. Hypertextul în sens larg este un megatext.

Metatext (*meta-* „după, dincolo de; (de)spre; modificare, transpoziție”). În tipologia lui Genette, acesta este „textul despre text”, rezultat al unei analize complexe, aprofundate a textului, prin aplicarea unui demers critic, o ipoteză asupra textului [64]. În științele umane, la ora actuală există două interpretări de bază ale metatextului: prima interpretează semiotic metatextul în calitate de cod (orientare dezvoltată mai ales în poststructuralismul lingvistic, iar a doua se bazează pe teoria „metalingvistică” a lui M. Bahtin, fundamentată pe dialogism [381]. Metatextul este textul care interpretează un alt text. În relația operă-cititor, privind fidelitatea față de structurile textului, interpretarea poate fi așezată, după Cornea, pe treapta cea mai de sus, a maximei adecvări, pe treapta cea mai de jos ar trebui situată lectura liberă (după bunul plac), iar la mijloc – *lectura standard* [144, p. 246]. Găsim aceste coordonate demne de a fi luate în calcul în teoria hypertextului, care mută accentele, dramatic, de pe o lectură profundă către o lectură și o interpretare superficială.

Microtext (*micro-* „mic, de dimensiuni mici”). 1. Textul în sens îngust sau textul de mici proporții – o unitate sintactică, semantică și pragmatică superioară frazei, segmentabilă în unități mai mici. În opinia cerc. A. Korbuc, microtextul (unul din cele patru tipuri de texte clasificate în funcție de volumul fizic) este alcătuit din 2 până la 20 de cuvinte [398]. Referindu-se la unul din tipurile de microtexte – haikuurile, R. Barthes le numește expresii ale „limitării limbajului” [11, p. 81]. Microtextele sunt texte condensate, au structură sintactică simplă, cu un singur nivel de regulă, cu un conținut informativ factual sau conceptual. 2. Orice fragment al unei opere literare, care poate fi considerat ca unitate

încheiată. 3. Text de dimensiuni variabile ce poate fi identificat cu lupa. 4. Aplicație destinată citirii de fișiere text, direct de pe telefonul mobil. 5. Tipar special, care nu poate fi reprodus prin copiere, invizibil cu ochiul liber, „ascuns” în alte elemente tipărite, utilizat în general ca element de securitate (microprint). Dacă un roman este alcătuit doar din SMS-uri, de exemplu, acesta poate fi considerat atât *microtext* sau *minitext*, cât și *maxitext*, în funcție de numărul de semne utilizate. Un text ca *Păcală și Tândală* al lui C. Negruzzi, țesut din proverbe, poate fi interpretat ca *macrotext* alcătuit din *microtexte*. Microtext poate fi orice hypertext în sens îngust (textonul, linkul, hypertextemul).

Miditext (*midi-* „care ajunge la jumătate, între mini- și maxi-”). După aceeași A. Korbuc, miditextul este alcătuit din 600 până la 3000 de cuvinte. Acest tip de texte dispune de o structurare sintactică complexă. Segmentarea în alineate este specifică povestirilor, articolelor publicistice, speciilor poetice de mărime medie [398].

Minitext (*mini-* „mic”). Text de mici dimensiuni (de dimensiuni rezonabile pentru a putea fi memorat și reprodus cu ușurință de vorbitori), care exprimă o singură idee, cu o mare încărcătură semantică (proverbele, zicătorile, cuvintele înaripate, miniaturile în proză, textele poetice în general, la care se adaugă tot ce poate fi considerat „discurs repetat” etc.). În tipologia elaborată de cercetătoarea A. Korbuc, minitextul ar fi constituit din 20 până la 600 de cuvinte. Dispune de o structurare pe două niveluri sintactice: propoziție – unitate superfrastică. Vorbitorii reproduc cel mai frecvent micro- și minitexte, pot parafraza *miditexte*, dar nu pot reproduce *maxitexte* (oral) din cauza că memoria de scurtă durată (imediată) nu poate fi încărcată cu mai mult de 669 de cuvinte [398, p. 83 și urm.] Dincolo de cele cca 700 de cuvinte, textul, rapid, „trece în uitare” (U. Eco), aspect extrem de important mai ales pentru dimensiunea didactică a textului. În componența unui macrotext cum ar fi corespondența, de exemplu, scrisoarea poate fi și ea considerată minitext [448]. La fel, în spațiul online, și e-mailul poate fi considerat minitext față de macrotextul corespondenței electronice.

Mnemotext (*mnemo-* „memorie”). Conceptul se referă la textul depozitat în memoria cititorului/vorbitorului, sub formă de amintiri, „urme” (J. Derrida). După unii specialiști, un mnemotext este compus din (a) aluzii, (b) citări, (c) elipse și (d) enumerări [286]. Amintirile nu respectă o logică lineară, ele sunt haotice, dar totuși determinate de contextele comunicării reale. Gândirea umană este mnemotică, asociativă, paradigmatică, ea selectează pe orizontală. În mediul virtual, funcție de mnemotext îndeplinesc programele dotate cu funcție de copiere momentană a textului și păstrare temporară în memoria de lungă sau de

scurtă durată a computerului, invizibil până în momentul inserării într-un nou document, fișier, mapă etc., când textul reprodus devine din nou vizibil și operabil (tehnica copy-paste).

Nanotext (*nano-* „pitic, la puterea 10^{-9} ”). 1. Text de dimensiuni infinitezimale (de exemplu, hologramele de pe bancnote). 2. Textul examinat în interiorul semnelor sale constitutive cele mai mici (litera). Unul din precursorii studiului nanolingvistic este considerat Velimir Hlebnikov, cu eseul *Temeiul nostru*, în care autorul a încercat să analizeze semnificația grafemelor (Hlebnikov 2003). De studiul nanosemantic al componentelor textului este preocupată și cercetătoarea georgiană J. Vardzelașvili [328, p. 64-70; 329].

Nontext (non- „nu”). Sin.: *antitext*. Ansamblu eterogen de enunțuri, cu o structură de suprafață discontinuă, neinteligibilă. (Textele care nu comunică nimic sunt nontexte, afirmă Beaugrande & Dressler, în tratatul *Introduction to text linguistics* [245].) La ora actuală se discută tot mai mult problema dacă hypertextul (sau, cel puțin, unele din hypertextele automat generate de sistemele informatice) reprezintă un post-text față de un hipotext (textul anterior, neelectronic), un antitext, un anti-intertext, din moment ce schimbă paradigma lectură-scriere. Cu siguranță se poate afirma că în el coexistă elemente ale mai multor tipuri de texte, cu caracteristici total diferite (eterogene).

Ontotext (*onto-* „ființă, existență”). Sin.: *genotext*. După Barthes, Textul Lumii, locul producerii semnificațiilor, text care nu poate fi înscris sau înregistrat. El începe să aibă existență doar în momentul în care este creat de cei care îl produc – autorul și cititorul. În fața ontotextului toți vorbitorii sunt egali, nu există nicio ierarhie, niciun privilegiu – el le înlătură pe toate. Se află concomitent și în trecut, și în viitor și de aceea se sustrage descrierii și fixării în categoriile temporalității lineare.

Palim(p)text (*palim(p)[seste]*; DEX: *palimpsest* „pergament sau papirus de pe care s-a ras sau s-a șters scrierea inițială pentru a se putea utiliza din nou și pe care se mai văd încă urmele vechiului text”) Sin.: *intertext*. Termen format prin analogie și inspirat din antologicul titlu *Palimpsestes...* [206]. Noul papirus nu este altceva decât un „palimtext”. Un cercetător și blogger pasionat de hypertext, în eseul „Le palimptexte” consideră absolut necesar neologismul, acesta desemnând o realitate inexistentă până în prezent [212], referindu-se la opțiunea de ștergere instantanee a textului. Textul de tipar nu dispune de o asemenea calitate, care este principial diferită în procesul de generare. Radierea textului este o tehnologie complexă care a înlocuit vechea tehnică de ștergere cu radiera. Întreaga literatură (română) poate fi privită ca un întins palimpsest [22].

Pantext (*pan-* element compunere însemnând „tot”, „întreg”). Sin.: *totext*. Comunicarea virtuală realizată în spațiul Internetului este „pantextuală” [458, p. 103].

Paratext (*para-* „în afara, pe lângă”). După G. Genette, paratextul e format din *peritext* (elemente în și din jurul cărții [în spațiu]) și *epitext* (elemente distanțate de carte [în spațiu]).

Peritext (*peri-* „în jurul, împrejurul; deasupra, în afară, în intervalul dintre”). *Paratextul* din interiorul cărții. *Epitextul* se delimitează de peritext, fiind așezat în imediata apropiere a textului (la periferie) sau chiar inclus în acesta. Peritextul poate fi al editorului sau al autorului (exemple: format, serie, colecție, copertă, pagină de titlu, font, nume real/pseudonim, titlu/subtitlu/intertitluri, gen, dedicație, prefață, postfață, referințe, indexuri, cuprins, note etc.). O adevărată carte de vizită a textului propriu-zis, în era internautică, peritextul devine indispensabil în activitatea motoarelor de căutare (de exemplu, Google). Peritextul își are o clară vizibilitate și utilitate în universul electronic al semnelor [513].

Post-text (*post-* „după, ulterior”). Termenul este atestat mai ales în domeniul artei muzicale, în care contextele ar reprezenta realitățile muzicale ce l-au influențat pe compozitor și care au avut impact asupra gândirii sale artistice. Subtextele sunt cele care pot fi sesizate în corpul muzicii unui autor, sunt influențele din partea altor lucrări de autor; iar post-textele sunt textele ulterioare ce poartă pecetea muzicii unui autor prin impactul real pe care l-a avut asupra evoluției artei muzicale [363].

Pretext (*pre-* „înainte”, lat. *praetextus*). Sin.: *avantext*, *antetext*, *prototext*, *arhetext*. 1. Motiv (neîntemeiat sau neadevărat) invocat ca justificare a unei acțiuni sau pentru a escamota un motiv real. 2. Pretextele sunt texte pe care le interpretăm, ținând cont de aspectele pe care acestea nu le exprimă și nu le presupun implicit: ceea ce se ascunde e o simplă presupunere, în dosul căreia se află adevărata semnificație. Pretextele (masca, deformarea comunicării) participă intens la formarea opiniei publice, ideologicului, politicului, întrucât limbajul e cel mai activ și puternic instrument de influențare a maselor [(*npa-mekcm*) 336]. 3. (În varianta *pre-text*; rus. *npedmekcm*). Însemnările de tip jurnal, nonficțiunile ce au pregătit terenul pentru ficțiunile literare, ciornele, notițele de album, marginaliile, ancorate puternic în realitate [428].

Prototext (*proto-* „primul; în ordinea importanței; preistoric, foarte vechi”, rus. *npamekcm*). Sin.: *arhetext*, *pretext*, *ontotext*. 1. Textul primar, originar în raport cu transformările și interpretările sale – „textul secundar” (*metatextul*). Biblia străveche este considerată unanim drept un prototext. În sens mai larg, ontologic, hermeneutica este știința care a transformat textul originar, biblic într-o mulțime de metatexte. În creația artistică,

prototextul reprezintă impulsul primar, energia creativă, care îl leagă pe artist de fundamentul realității, onticului. 2. În sens mai îngust, textul publicitar este considerat o formă de prototext [482].

Pseudotext (*pseudo-* „fals, (aparent) asemănător, pretins”). 1. După H.G. Gadamer, formă de comunicare ce respinge încadrarea ca text, care se opune textualității, caracterizată prin preluarea elementelor ce nu țin de transmiterea sensului. Cu alte cuvinte, componenta lingvistică e golită de semnificație. Fenomenul se întâlnește, mai ales, în cazul traducerilor [336]. 2. Text alcătuit în scopuri didactice sau modificat intenționat pentru a se demonstra anumite calități intrinseci ale textului „adevărat”. 3. Ansamblu de fraze fără sens, incluse într-un cod textual cu scopul de a complica decodificarea. De exemplu: „*Cnofrom uuni stduiu al ueni uinvrestțiăi elgenze, nu cntoeaă în ce odrnie se alfă lirteele îtnr-un cuvânt, signruul lcuru ipmotarnt e ca pirma și utlima liertă să fie la lcuol lor. Rsetul potae fi o vrzaă colmpetă și tot o vei ptuea ctii frăă prboelme. Atsa e din cuzaa că nu ciitm feicrae lteiră, ci cvânutul ca un îrtneg*”. Pentru limba rusă exemplul clasic e următorul: «Глокая куздра штеко будланула бокра и курдячит бокрѣнка» (L. Șcerba).

Puzzle-text (*puzzle-* „joc care constă în îmbinarea unor piese decupate pentru a reconstitui un întreg; amestec de elemente (eterogene)”). Fragmentarismul hypertextului poate fi asemănat cu un puzzle, pe deasupra fiind dinamic și infinit.

Radiotext (*radio-* element de compunere cu semnificația: „(referitor la) undele electromagnetice și la aplicațiile lor”, „radiofonic”, „radiofonie”, „radiotelegrafie”). Ideea textului radio ca hypertext e nouă: radiodiscursul fiind nonlinear, multinivelar, „poligenistic”, reprezintă din punct de vedere structural un sistem de hypertexte. Unitățile structurale ale radiotextului sunt: discursul participanților în cadrul emisiunilor radiofonice, versiunile online ale programelor radiofonice, mesajele electronice, sloganurile, denumirile de posturi de radio, comentariile radioascultătorilor și pe blogurile radiofonice, precum și varii de inserții informaționale și promoționale în știrile difuzate: știri, anunțuri publicitare, prognoza meteo, prognoza astrologică, informații despre cursul valutar etc. [434].

Semiotext (*semio-* „(referitor la) semn; semn, semnal”). Text interpretat ca sistem semiotic (de semne). În spațiul online, semiotextul este identificat cu hypertextul, care este multimediativ. Revista *Semiotext(e)* inserează texte de autori celebri ca: Jean Baudrillard, Michel Foucault, Gilles Deleuze, Félix Guattari, Julia Kristeva, Jean-Luc Hennig etc.

SMS-text (*sms/SMS* – abr. „Short Message Service”). Text (de regulă, de dimensiuni reduse) constând din mesaje transmise de pe telefonul mobil, în Internet sau prin intermediul

altor sisteme de comunicații mobile. David Crystal (cel mai cunoscut specialist în limbajul Internetului) susține, în cartea sa *Txtng: the Gr8 Db8* (logograma de la *Texting: The Great Debate*) [258], că SMS-textele nu ar avea efect nociv asupra limbii. Pe baza rezultatelor cercetării și ale experimentelor, el a infirmat opinia populară potrivit căreia abrevierile și argotismele utilizate de „generația messenger” ar duce la analfabetism și poluare fără precedent a limbii. Amestecul de pictograme (emoticoane), logograme, abrevieri, simboluri și jocuri de cuvinte nu fac altceva decât să dezvolte limba. D. Crystal invocă următoarele argumente în sprijinul opiniei sale, pe care o susținem și o exemplificăm în studiul de caz dedicat ortografiei alternative: mai puțin de 10% dintre cuvinte sunt abreviate în mesaje de acest tip; abrevierea nu este un nou limbaj, fiind un fenomen frecvent practicat în scriere încă de la apariție; atât copiii, cât și adulții folosesc SMS-texte; elevii folosesc ocazional SMS-abrevierile în lucrările lor; oamenii au nevoie să știe cum să scrie corect înainte de a putea expedia un SMS-text; expedierea mesajelor sporește alfabetizarea, deoarece oferă mai multe oportunități să se implice în evoluția limbii, prin citit și scris.

Spațiotext (*space* „(referitor la) spațiu, locație”). Sin.: *cybertext*, *hypertext*. Text virtual cu mai multe dimensiuni (3D...). Termenul vizează, de asemenea, coordonatele spațiale ale *hypertextelor*: acestea sunt înregistrate, abreviat, în adresa-hyperlink, a cărei accesare trimite utilizatorul instantaneu la e-textul căutat.

Stereotext (*stereo-* „solid, în relief, tridimensional”). Alături de alte concepte, precum stereomuzica sau stereofilmul, stereopoezia și stereoproza, stereotextul reprezintă amestecul diferitor limbi pentru o receptare mai integrală, mai reliefată, multistratificată a unei imagini sau idei. Limbile lumii se disting prin structură, metrică, tonalitate, muzicalitate etc. Traducerea urmărește să elimine aceste deosebiri, în timp ce stereotextul le scoate în evidență prin suprapunerea lor, iar acest efect se produce și în conștiința cititorului – bilingv sau poliglot – când citește în paralel același text în original și în traducere sau în traducerea autorului însuși. Stereotextualitatea ar fi chiar viitorul literaturii și al comunicării interumane, când limbile nu se vor delimita sau diferenția, ci se vor completa una pe alta. Deocamdată, umanitatea se află în faza când multilingvismul generează frecvent limbaje eclectice, nefirești și chiar grotești. Odată cu trecerea timpului (un timp mai lung al istoriei), efectul comic se va șterge și omul va gândi în mai multe limbi concomitent, care vor interacționa activ și vor crea noi stiluri în cultura globalismului. Stereotextualitatea va fi mai degrabă o normă decât o excepție. Se vor naște noi discipline ca stereopoetica, stereoestetica, stereofilosofia etc. [511].

Stretchtext (*stretch-* „care se întinde, se dilată, expandează”). Tip de hypertext care nu a câștigat adeziunea în masă precum *www*-ul, dar care oferă mai mult control utilizatorului în a stabili nivelul de detaliere (ierahizare) a textului (nodul curent este înlocuit cu un nod nou). În opinia lui G.P. Landow, termenul a fost inventat de Ted Nelson în anul 1967. Conceptual, stretchtextul este similar cu *hypertextul* așa cum funcționează la ora actuală, când un link oferă o explicație descriptivă sau exhaustivă a ceva, dar există o diferență majoră între un link și un fragment de stretchtext: un link înlocuiește complet fragmentul actual de hypertext cu destinația, în timp ce stretchtextul extinde sau contractează conținutul în același loc, iar hypertextul rămâne ca un *context* [271].

Subtext (*sub-* „element de compunere care exprimă ideea de subordonare, de inferioritate”). Sin.: *context*. 1. Substrat psihologic și de idei sugerat de un text. 2. Fragment al textului integral (științific), care reflectă în el anumite aspecte ale situației cognitive: ontologic, metodologic, axiologic, reflexiv sau comunicativ [311].

Supertext (*super-* element de compunere însemnând „peste”, „deasupra”, „foarte”). Sin.: *supertext*, *intertext*, *hypertext*.

Supratext (*supra-* „deasupra, peste”). Sin.: *hypertext*, *megatext*, *unitext*, *supertext*. A. Loșakov consideră că tematica supratextului a fost inițiată de V. Toporov în legătură cu textul petersburgic („сверхтекст”). Extinzându-i semnificația, supratextul înglobează toate textele înrudite tematic [417]. M. Epshtein denumesc conceptul „надтекст”, considerând că include toate textele în care se regăsesc fragmente ale unei opere (de la un cuvânt până la un grup de enunțuri). De ex., supratextele poeziei lui A.S. Pușkin «Я помню чудное мгновенье» ar fi: 1. Toate textele în care se întâlnesc anumite versuri sau fragmente din poezia dată, de exemplu: „Я помню чудное мгновенье”, „В глуши, во мраке заточенья”, „И жизнь, и слезы, и любовь”. 2. Toate textele în care se întâlnesc numele „Anna Kern” și „Aleksandr Pușkin”. 3. Toate textele scrise în limba rusă în anul 1825 (data ca unitate supratextuală). 4. Toate textele scrise de Pușkin în Mihailovskoie (localitatea ca unitate supratextuală). 5. Toate textele în care este evocată dragostea etc. 6. Toate textele în care este evocată memoria etc. Astfel, unul și același text poate avea o mulțime de supratexte (ansamblu de mulțimi semiotice), în funcție de elementele care îl definesc (aceasta poate fi o îmbinare, o expresie, o metaforă, numele autorului, numele personajului, locul acțiunii etc.) [513]. Alți autori îi restricționează sensul, incluzând în el exclusiv textele limitate temporal și local (apelurile, lozincile, foile volante, materialele de agitație electorală, reclama de pe telefoanele mobile, anecdotele etc. (Despre diferențele *supratext/intertext/hypertext* v. [426].)

Tehnotext (*tehno-* „tehnic”, „în legătură cu tehnica”). Hypertextul ar putea fi denumit, datorită componentei sale tehn(olog)ice – *tehtext*, așa cum l-a și calificat Samuel Archibald în studiul său [Le texte et la technique. La lecture à l'heure des nouveaux médias](#) [180, p. 197].

Teletext (*tele-* „departe, la distanță; televiziune”). Sin.: *videotext*. 1. Sistem de transmitere prin telecomandă și afișare pe ecranul televizorului a unor pagini cu informații diverse sub formă de text și grafică simplă [DEX online]. 2. (Metodă de telecomunicație care permite) afișajul textelor/imaginilor pe ecranul unui televizor, pornind de la un semnal al televiziunii sau al unei linii telefonice [DEXI 2007: 1996].

Totext (*to[ta]l-* „(discurs) total”). Sin.: *pantext*. Text total. Termen introdus în circuitul științific de către Jacques Cosnier în studiile sale dedicate comunicării și limbajului gestual (paraverbal). Hypertextul, cu mijloacele sale verbale și paraverbale (emoticoanele, pictogramele) poate fi considerat și el un totext. Totextul reprezintă, pe de o parte, textul verbal oral, iar pe de alta, „textul” nonverbal (elemente gestuale, mimice, kinestezice etc., care însoțesc discursul. A nu se confunda cu textul „totalitar”, chiar dacă unele analize scot în evidență și o asemenea latură (a discursului politic, de exemplu).

Transtext (*trans-* „dincolo, peste, prin”). În teoria genettiană, este textul care „(nu) interesează (decât) prin transcendența sa textuală, adică prin tot ceea ce îl pune în legătură, fâțișă sau ascunsă, cu alte texte”. Teoreticianul distinge în cadrul mai larg al transtextualității cinci mecanisme: *intertextualitatea*, *metatextualitatea*, *paratextualitatea*, *arhitextualitatea*, *hipertextualitatea* [64], fiecare cu unitatea sa fundamentală: *intertextul*, *metatextul*, *paratextul*, *arhitextul*, *hipertextul*. Cel din urmă – *hipertextul* – are un corespondent ideal care se manifestă plenar în spațiul online: *hypertextul*.

Unitext (*uni-* „unul singur, unic”) M. Epshtein propune să fie denumit unitext textul universal al umanității. Odată cu dezvoltarea spectaculoasă a rețelei Internet, în mediul virtual al căreia se mișcă dinamic întreaga semiotică textuală, textul universal devine vizibil și „real”. Unitextul este, concomitent, universal și unic, incluzând textele scrise în toate limbile pământului (proiectele de tipul Wikipedia demonstrează această posibilitate), care pot fi traduse automat și momentan (chiar dacă, deocamdată, aproximativ) [513].

Videotext (*video-* „imaginație”). Sin.: *teletext*. 1. Sistem de televiziune în care fiecare abonat primește la domiciliu un program după preferințele sale. 2. Text dinamic care are reprezentare video. I se mai spune și *vizuotext* / *visuo-text* [178].

Webtext (*web* „pânză de păianjen”; abr. de la *World Wide Web* sau *www*). Sin.: *hypertext*, *digitext*. Un text sau un set de texte (documente) conexe care formează o prezentare de tip hypertext. Un webtext are următoarele trăsături, inexistente sau vag vizibile în forma tipărită (print): „separarea dintre stocarea documentelor și dispozitivelor de prezentare, binaritatea, dinamismul, logica distribuției, cinetica, marcarea versatilă, stratificarea documentelor și hypertextualitatea. În cultura printată, textul este definit în mod normal ca succesiune sau ierarhie bidimensională. Textualitatea digitală și subclasa sa, textualitatea web (web-textualitatea), adăugă o a treia dimensiune: adâncimea spațială. Poate chiar a patra: de timp” [261]. În opinia cercetătorului M. Dahlström, conceptul de *hypertext* pare să se întoarcă la rădăcinile lexicale ale conceptului de webtext. În limba rusă se întâlnește, cu un sens similar, termenul «паутино-текст» („text-păienjenis”) [443].

Wikitext (*wiki-*, din hawaiană *wiki-wiki* „rapid” sau „informal”). Text sau document editat în Wikipedia (enciclopedia liberă) (a se vedea cap. 3). Versiunile curente și vechi ale tuturor paginilor unui wikitext sunt stocate în baza de date, sub formă de text dinamic, modificabil continuu, însoțit de epitext (comentarii, modificări, adăugiri, ilustrații etc.), statistici etc. Asemenea texte sunt evaluabile în timp real, constituind obiect de studiu al webometriei și almetriei (proiectul oferă numeroase statistici, precum numărul de accesări, de autori, de modificări etc.). Wikitextele sunt cele mai expresive reprezentări ale democrației și ale libertății de editare și redactare online.

Wordtext (*word* „cuvânt, vorbă, termen, mesaj, limbă”). Text editat în programul Word. Microsoft Word este un procesor de text, parte a grupului Microsoft Office Word. Prima lui versiune datează din 1983, iar ultima din 2013. Word este un program de prelucrare a textelor pe care le afișează pe ecran în forma pe care le va tipări pe hârtie. Caracteristici ale programului Word: creare de documente prin intermediul șabloanelor; stabilirea formatului caracterelor, folosind stiluri și dimensiuni diferite de corpuri de literă; evidențierea caracterelor prin subliniere și prin utilizarea stilurilor **aldin**, *cursiv*, subliniat etc.; verificarea corectitudinii ortografice și gramaticale, dicționar de sinonime și antonime, lexicon (în limba română, limba engleză etc.), corectare automată; adăugare legende de ilustrații, note explicative, note de subsol și note de final, generare de cuprinsuri, indexuri și rezumate, design al paginii, inserare tabele, grafice, imagini, integrare date din Word cu date din alte aplicații Windows, folosirea e-mailului pentru colaborarea pe documente și partajarea informațiilor, transformarea documentelor în pagini-web (format HTML) etc. – posibilități care se extind progresiv.

Xenotext (*xeno-* „străin, parazit; gazdă, oaspete”). Text considerat străin, nefamiliar, care se citește și se scrie într-o manieră ce nu concordă cu a cititorului. Într-un anumit sens, toate textele sunt un fel de xenotexte, deoarece se hrănesc din alte texte și, totodată, din Textul Lumii, dar și alimentează, la rândul lor, alte texte. Xenotextele se scriu și se citesc altfel decât într-o anumită tradiție. Astfel, spre deosebire de limbile europene, unde se scrie și se citește de la stânga la dreapta, în ivrit și arabă se scrie și se citește de la dreapta la stânga. În chineză și japoneză se scrie de sus în jos. Fonetismul „limbii străine” se distinge prin combinații de litere, respirații, pauze, intonații, aperturi. În plus, suma deosebirilor nu trebuie să depășească 15%, pentru ca vorbitorul să-și dea seama că limba pe care o aude îi este străină.

Fragment de text literar cu *citate*

„În zilele următoare am fost tot timpul împreună. Te-am convins în cele din urmă că grupul de stânci nu e un loc rău famat, citeam și ne odihneam amândoi acolo. Era mai greu să vorbim, dar după o vreme reușisem să avem un **repertoriu-tip** din clasici cu care ne înțelegeam destul de bine. Cel mai dificil a fost alăturarea **replicilor banale**, cu care să putem purta un dialog firesc la masă sau în pauzele de lectură. Ne apucase chiar o frenezie ciudată în a descoperi cuvinte de toate zilele în tomurile respectabile ce înțesau capătul vestic al insulei. Ore întregi stăteam cufundați între pagini, copiind conștiincioși fragmente uzuale de dialog, propoziții simple, interjecții, sudalme, ... numai o săptămână, aproape că învățasem să vorbim câteva minute pe de rost. „**Arăți obosită astăzi**” (*Dreiser*) – **ziceam eu**. „**Mă doare capul**” (*Cezar Petrescu*) – răspundeai tu. „**Hai să plecăm de-aici!**” (*Cehov*). „**Nu!**” (*Ionescu*). „**Atunci pofteste de îmbucă ceva**” (*Sadoveanu*). „**Nu vreau!**” (*Moartea lui Ivan Ilici*). Făceam o pauză ca să-mi adun gândurile. „**Am văzut azi-dimineață în dreptul peninsulei un animal ciudat**” (*Mihai Tican Rumano*). „**Ce vorbești?!**” (*Caragiale*). „**Așa că ar fi bine s-o ntindem mai încolo**” (*Faulkner*). „**N-ar fi mai bine să ne apărăm aici?**” (*Jules Verne*). „**Cum?**” (*Camus*). „**Să punem mâna pe-o lopată...**” (*A. Toma*). „**Nu este o soluție**” (*Eusebiu Camilar*). „**Au!**” (*Joyce*). „**Ce s-a întâmplat?**” (*Ibsen*). „**Migrena asta îngrozitoare**” (*Huxley*). „**Te doare tare?**” (*Ionel Teodoreanu*). „**Paștele mă-sii, dac-ai ști!...**” (*Gib Mihăiescu*). „**Da, ingerul meu, înțeleg...**” (*Bolintineanu*). „**Nu înțelegi nimic. Și de ce mă privești așa?**” (*Agatha Christie*). „**Te iubesc**” (*Ion Grecea*). „**Cruță-mă, te rog...**” (*Dostoievski*). „**Nu mai vrei să fim împreună?**” (*Cella Serghi*). „**N-am zis că nu vreau, am zis că nu pot**” (*Pascal*). „**Atunci du-te la dracu!**” (*Brecht*). „**Porcule!**” (*Celine*). „**Salutare!**” (*Breban*). „**Bună seara**” (*Buzzati*).

Și plecai. Dimineața o luam de la capăt pe întinsa rezervație realist-critică din răsăritul insulei unde culegeam mure și ne sărutam sobri și stângaci, ca-n deceniul șase. Aici ai descoperit tu întrebarea „Cine ești? și pe care mi-ai pus-o într-o seară pe când stăteam lângă foc și la care eu am zâmbit, ridicând din umeri. De unde să știu? Ce conta cine eram, cine erai, identitatea persoanei mele nu mă interesa, n-avusesem niciodată obsesia ei. Și-apoi chiar dacă aș fi știut, cum puteam eu să-ți răspund decât în joacă, citând iarăși și iarăși, mărind nălțând unor nume ilustre sub coaja cărora îmi bănuiam adevărata alcătuire. Am zâmbit deci, dar tu, cu ochii în pământ, ai repetat încet: „Cine ești?” Te-am privit surprins, nu înțelegeam ce vrei, ce joc mai era și asta? M-am apropiat, te-am prins de umeri și te-am scuturat, silindu-te să te uiți drept la mine. Și nu știu câtă vreme am stat așa privindu-ne până mi-am dat seama că tremuri și ți-e foarte frică. M-am gândit să-ți spun „eu sunt om bun” sau „uite că sunt blând, nu-ți fac nici un rău”, trebuiau să fie scrise undeva cuvintele astea, dar mi s-a făcut deodată lehamite de tot și m-am așezat mai aproape de foc, lăsând căldura să mă pătrundă și ascultând pocnetele domoale ale copertelor arse. În noaptea aceea am rămas pentru prima oară împreună, încălciți și speriați, ca și cum am fi vrut să ne apărăm de propriile noastre trupuri cu mult mai triste decât bănuiam, primind și împrăștiind lumina pâlăpăit a flăcărilor puține din acel mic rug livresc. În zori, când jarul s-a acoperit de cenușă și dinspre mare prinse să se strecoare un aer rece, m-am ridicat ferindu-mă să te trezesc și m-am îndreptat spre nordul insulei. Am ajuns destul de repede, abia ieșise soarele și puteam deja vedea marea, mai verde în partea asta și parcă mai liniștită.

Ioan Groșan,

Insula, în *Caravana cinematografică*, București: Ed. Corint, 2005, p. 28.

Fragment de text literar cu *aluzii*

„Îți aduc ofrandă trupul meu, încep Virgil. Este minunat clădit. E o mașinărie neînchipuit de complicată, pornită dintr-un ou ce-a crăpat și s-a transformat în două, apoi în patru, apoi în opt, apoi în șaisprezece lumi izolate, dar comunicând (uimitor între ele. Iată-mă la capătul a șaizeci de multiplicări, iată-mă format din miliarde de universuri. (...) aduc în fața ta corpul meu sfânt și genial, cu organele, sistemele și aparatele lui pe care le-am îmbinat, organizat și ierarhizat eu, eu cel care locuiesc în țeasta lui... (...). Aduc în fața ta creierul meu, cel mai paradoxal obiect din univers, căci el cuprinde universul acesta și celelalte 10^{500} de universuri ce conlucrează unele cu altele în corpul ființei în care trăim. Mandala mandalelor, trandafirul trandafirilor, gândirea gândirii. Aș vrea să-mi pot desface oasele țestei ca să-l poți zări cum zace acolo, moale și greu, pe aripile de fluture multicolore, ale osului sfenoid. Aduc în fața ta această **hiperarhitectură** moale, această moluscă dumnezeiască.. Doar prin acest frontal se vede strălucirea de pe partea cealaltă a realității. (...) Ce să-ți mai sacrific? Memoria mea? Îți ofer toate clipele vieții mele, ce-a trecut într-o clipă. Mușcă din creierul meu, ca dintr-un măr zemos, și-ai să le simți textura și savoarea. (...) Vin în fața ta cu toată cunoașterea părinților mei, cu cărțile mele și invențiile mele și poemele mele și tabelele mele, cu matematica și fizica mea, cu puterea mea de înțelegere. Vin cu muzica și arhitectura mea, cu astronomia și istoria mea. Vin cu cohorta mea de sfinți și iluminați care mi-au modelat ființa lăuntrică. Vin cu **Hermes Trismegistos** și cu **Bețaleel**, cu **Hemon** și cu **Lao Tze**, cu **Isus** și cu **Platon**, cu **Herodot** și cu **Homer**, cu **Pitagora** și cu **Dante**, cu **Sapho** și **Sei Șonagon**. Vin cu **Shakespeare** și **Tycho Brahe**, cu **Mikelangelo** și **Da Vinci**, cu **Newton** și cu **Volta**. Vin cu **Bach** și cu **Mozart**, cu **Rembrandt** și cu **Vermeer**, cu **Milton** și cu **Darwin** și cu **Gauss** și cu **Dostoievski**. Cu **Gaspar David Friedrich**, cu **Monsù Desiderio**. Cu **Eminescu**. Cu **Kafka**, **Wittgenstein**, **Freud**, **Proust** și **Rilke**, cu **Einstein**, **Tesla**, **Maxwell**, **Frege** și **Cantor**, cu **Joyce** și **Canetti** și **Virginia Woolf**, cu **Planck** și **Feznmán**, cu **Chirico**, **Max Ernst** și **Frida Kahlo**, cu **Faulkner**, **Ezra Pound**, **Carl Orff**, **Abel**, **Hubble**, cu **Lennon** și **Bourbaki**, cu **Chaplin** și **Murnau**, cu **Tarkovski** și cu **Fellini**. Cu mii de alte genii care ne-au format, deformat și iarăși format mintea. Toți sunt aici, în pielea mea, în țeasta mea, în uriașa anvergură a aripilor mele. Vin în fața ta cu întreaga moștenire-a civilizațiilor, cu întreaga coadă de păun a culturilor, cu cele cinci mii de limbi și o sută de mii de rase ale spiței mele. Îți ofer firul de praf din cosmos pe care-am presărat covorul de bombe al minunilor noastre!”

Mircea Cărtărescu, Solenoid,

București: Humanitas, 2016, p. 392-394.

Linkul și rostul: două concepte înrudite

Asocierea dintre link și rost ne-a fost sugerată de lectura eseului „Cuvânt despre rostirea românească” de C. Noica. În „Ciclul Ființei”, acesta avea să observe: „Cuvintele *rost* și *rostire* au căpătat o neașteptată înzestrare filosofică, în limba noastră” [105, p. 20]. „Rostesc ceva spune, deopotrivă: enunț un lucru și pun în ordine unul” [105, p. 25]. Mai jos, pe scurt, tălmăcirea celor 3 sensuri fundamentale ale cuvântului **rostire: facultatea de a vorbi; vorbire, gură; II. deschizătură; III. ordine, rânduială, rostul** ca mod de a întocmi viața.

I. Primul sens al cuvântului *rost* este „gură”, apoi: „facultatea de a vorbi”, „glas”, „grai”, „sens”, „mod de a se exprima în scris”, „spusă”, „cuvânt”, „stil” și chiar „limbă”. Așadar, de la concretul „gură” la abstractul „limbă”. Dar și-a păstrat, mai ales, în expresii și în textele vechi, și sensul original de „gură”. Doua expresii întâlnite în psaltiri: „*Rostu* au și nu grăescu”; „Și fie-ți spre voie cuvintele *rostului* meu” [105, p. 21].

II. Cel de-al doilea sens al cuvântului *rost* este unul material, dar mult mai bogat – „**deschizătură**”: element la războiul de țesut, prin care se aruncă suveica. Chiar dacă războaiele de țesut aproape că au dispărut, ce asociere între gura întredeschisă (din care stă să iasă cuvântul!) și deschizătura-rostul prin care intră și iese suveica. Anume astfel se țese covorul, se țese limbajul. Dintr-un material de tip hasdeian adunat pentru *Dicționarul limbii române*, autorul deduce că „nici măcar în materie de limbă rostul nu denumeste doar atât”. El mai e folosit pentru a denumi: • distanța de la sulul de dinainte până la spată; • distanța din cinci în cinci coți la pânza țesută; • locul unde se încrucișează firele pe rășchitor sau pe urzitor; apoi, prin extensiune: • încrucișarea firelor, jurubița, grup de zece fire încrucișate pe rășchitor sau urzitor; • creșătura, raza urzitorului; • vergea de trestie ce se pune în urzeală ca să nu se încurce firele; • urzeală înfășurată pe sulul dinapoi al războiului. Un ochi atent ar putea intui aici o corespondență foarte sugestivă între distanța-traseul-locația unui link și rostul/rosturile la războiul de țesut; chiar creșătura și-a găsit locul în țesătura modernă a webului.

Sensul material al rostului, observau Hasdeu și Noica, se referă nu doar la țesut. *Rost* se mai numește: • tăișul, de exemplu, dinții fierăstrăului; • în domeniul construcțiilor, *rost* se numește: spațiul îngust dintre cărămizile unui zid, dintre ulucii unui gard, dintre scândurile unei dușumele, dintre țiglele unui acoperiș, dintre piesele ce trebuie sudate, prin urmare, orice interval, orice crăpătură (o asociere cu „spațiul virtual dintre linkuri”, cu „spațiul dintre textele cu linkuri” etc.); • creșătura făcută în piciorul de sus al prispei; • ușorul de la ușă (locul de intrare!); • orificiile tăiate în cutia viorii; • jgheabul săpat în lemn, pe care poate aluneca o fereștrică, o ușă, un capac; • laturile formate din filele unei cărți închise, pe unde se pune uneori aur, la legarea cărților.

III. Cel de-al treilea sens fundamental, după Noica, e „**ordine**”, „**rânduială**”, țesătura făcută la război din rânduri drepte însemnând și ea o punere în ordine. Alte sensuri derivate sau similare, sau extinse: modul de a-și întocmi viața (iar în limbaj – discursul/textul); sensul, înțelesul, rațiunea; succesiunea faptelor; organizarea; planul; tâlcul, noima; scopul, telul; menirea; rațiunea de a fi etc. Amintindu-ne de conceptul de text văzut ca Țesătură [182, p. 101], de rețeaua internautică denumită „pânză de păianjen”, webul poate fi și el asociat cu... o imensă țesătură electronică. Ca și pentru Barthes sau Berners-Lee, și pentru filosoful roman Noica, „țesătura a fost întotdeauna un model pentru structură și ordine («țesătura lumii»)» [105, p. 23]. Așa cum *a rosti* (ca și *a rostui*) a căpătat sensurile de „a articula, a vorbi, a glăsu, a se pronunța, a pune în ordine” etc., tot așa *a linkui* (un verb al „digitalizării”, neatestat de dicționare; în rusă: *залинковать* [330, nota 3]) va obține în timp o gamă întreagă de sensuri, pe care le vom putea considera înrudite cu ale străvechiului *rost*. Expresiile formate cu *rost* (*a ști de rostul a ceva, a fi în rostul lui, a pune în rost, ceva cu rost, rost de viață, a-și pierde rostul (cumpătul), a nu-și afla rost, a trage la rost, a da de rost* etc.) au deja corespondent în unele îmbinări, locuțiuni și expresii internautice: *a utiliza/insera linkul, a accesa linkul, a linkui, a pune link pe..., a ascunde linkul, a nu afla linkul, a (nu) vedea linkul, a avea linkul, a da linkul cuiva, linkul zilei/săptămânii; a pierde linkul, a deschide linkul, a-și trage un link, a da de link, din link în link, link mort, link din link se face o leapșă; linkuri reciproce, piața/bursa de linkuri; clic pe link, linkmanie, a filtra linkurile, superlink, schimb de linkuri (link exchange), schimb un link pe..., tehnici de link building, linkuri plătite, vânzare/achiziționare de linkuri, link stricat* etc.

Fără îndoială, deși a apărut pe terenul informaticii, apropierea sensurilor termenului *link* de sensurile cuvântului uzual *gură* este mai mult decât evidentă. Se știe că fenomenul determinologizării este specific pentru metafora terminologică. Metaforic, gura omului este legată, prin cuvânt, de gura altor vorbitori. Cuvântul *rost* s-a gramaticalizat tocmai printr-o lungă utilizare (fixându-se în expresii de tipul *pe de rost*), fapt care ar fi valabil și pentru cuvântul *link*, la ritmurile în care se extinde ca termen, metafora și argou în limbajul internetului. Iată cum pot fi extrapolate sensurile cuvântului *rost* asupra cuvântului *link*.

LINK – GURĂ. „facultatea de a vorbi” – linkul are facultatea de a „promite să spună ceva care încă nu este spus (fie se afirmă în alta parte, de către altcineva)”, dar odată accesat – deschide textul pe care îl anunță; este și situația când linkul indică „facultatea de a lega o unitate informațională de alta”; „glas” – linkul poate fi considerat „glasul, vocea” autorului (în calitate de utilizator și generator de hypertexte); „fel de a vorbi”/„mod de a se exprima în scris” – linkul poate indica (prin frecvență, prin calitatea surselor textuale la care trimite, prin acuratețea cu care sunt amplasate etc.) – felul de a vorbi și de a scrie al internautului; „cuvânt”, „spusă”, „vorbă” – link poate fi orice segment textual/nontextual (de la o literă/un semn grafic/un simbol etc. până la un fragment de text având un volum rezonabil de afișat pe monitorul computerului); „vorbi” – raportat la texte în care (cu mici excepții) toate cuvintele sunt linkuite (Biblia online, DEX online, texte literare celebre, Shakespeare de exemplu, linkul poate fi identificat cu vorbirea însăși, cu discursul (toate cuvintele pot să se lege de toate cuvintele); „stil” – linkul poate fi elementul care desemnează deja un „stil” – acela de a comunica prin texte care conțin numeroase linkuri, la nesfârșit; „limbă” – în

definitiv, linkul poate fi asociat cu fenomenul limbajului în general – ca vorbitori, de când începem a o deprinde, întotdeauna „intrăm” în limbă, în ordinea și haosul ei, învățând-o și practicând-o continuu. Gura (cavitatea bucală) mai comportă și funcția de organ de îmbucare, mestecare, înghițire a alimentelor. O asociere a lecturii cu gastronomia nu este deloc nepotrivită: suntem ceea ce mâncăm; suntem ceea ce citim online, accesând link după link.

LINK – DESCHIZĂTURĂ. Pornind de la asocierea cu deschizătura prin care se aruncă suveica la războiul de țesut (un tip de suveică e și mouse-ul, iar computerul sau webul e un război de țesut texte), sensul „material” al linkului e chiar cel legat de tehnologie: deschizătură grafică (text, pixeli, biți), care desemnează locul, spațiul, dimensiunile, limitele, distanțele, firele de text (in)vizibile, ghemul, ața, suveica, „creștăturile”, axele, intervalul – tot ce e legat de marcaje, linii, semne, goluri, rupturi, ochiuri etc.

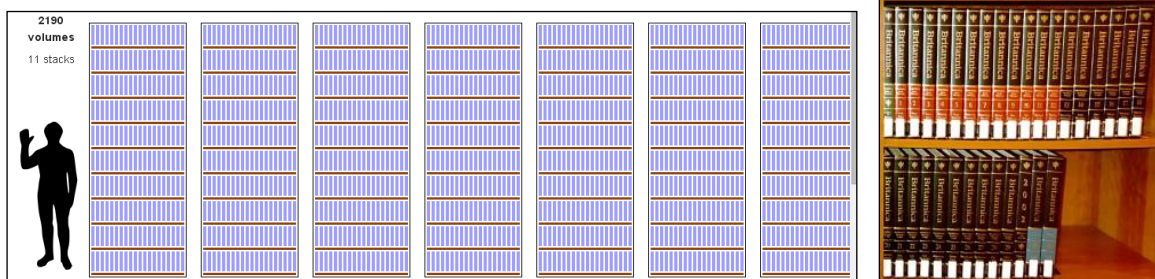
LINK – ORDINE. Țesătura electronică a hypertextului făcută la acest război modern desemnează și ea o punere în ordine. Pentru tot mai mulți internauți linkul reprezintă un mod de a exista, rațiunea de a fi pe net, sensul și sensurile, succesiunea hypertextelor prin care navighează și care, până la urmă, participă la generarea și organizarea megatextului Internetului. Menirea acestui text e să ne ușureze accesul la informația în cantități exorbitante, care copleșește gândirea modernă. Știința haosului este un sistem de reprezentări a diferitor forme ale ordinii.

Așa cum i se poate interpreta un rost nou hypertextului (gură + deschizătură + ordine electronică), tot așa vocația acestuia (dublă) se referă la tehnologia care păstrează și e capabilă să restabilească memoria online a omenirii, ca aceasta să nu mai repete arderea „bibliotecii din Alexandria”, asigurându-i existența și perpetuarea în biblioteca virtuală. Pentru a exista, cartea virtuală va avea nevoie de variate modalități de relaționare tehnologică dintre oameni.

În concluzie, în corpul hypertextului, linkul, fiind un *rost* (**sensul I**) („gură de text” care spune ceva), prin acționarea lui, adică prin apăsarea pe link cu mouse-ul sau cu ajutorul tastaturii, sau chiar prin comanda vocală, oferă un *rost*, adică o „deschizătură” metaforică (**sensul II**), prin care navigatorul „intră” direct în alte texte sau documente, care la rândul lor, pot fi sau nu înțesate cu linkuri. Navigând așa la nesfârșit, a ajuns să pună un rost în toate ale webului (**sensul III**), adică să le așeze într-o ordine sau, cel puțin, pe anumite segmente. Ordonând-o și mai mult, webul semantic va orienta informația către utilizator în funcție de necesitățile acestuia. Mouse-ul legat prin fir de computer, iar prin el de întreaga rețea reprezintă de asemenea o imagine metaforică a curgerii informației.

WIKIPEDIA și PrintWIKIPEDIA

Câte pagini ar avea Wikipedia dacă ar fi tipărită? **1 000 000** (un milion!) de pagini, iar cifra ar crește, o dată cu creșterea cantității de informație pe Wikipedia. Ideea temerară a unui proiect cu adevărat uriaș de a edita o versiune tipărită (!) a proiectului Wikipedia aparține grupului media german [PediaPress](#), care a demarat o campanie specială pentru strângere de fonduri în vederea punerii în practică a proiectului. În spatele acestei idei bizare de publicare pe hârtie a Wikipediei și care pare inutilă și pe deasupra costisitoare se află cifre deosebit de interesante. Desigur, grupul media nu va putea tipări doar o singură „supercarte”, atât de voluminoasă încât să fie netransportabilă, ci va împărți lucrarea în **1000** de volume cu 1200 de pagini fiecare, 4000000 de definiții în fiecare volum. La întrebarea cât spațiu fizic ar ocupa volumele Wikipedia dacă ar fi înșiruite pe un raft, răspunsul este următorul: nu mai puțin de 80 m. Anume acesta a fost scopul proiectului de a arăta oamenilor cât de generoasă ca informație și cât de importantă în economia digitală este Wikipedia [[sursă online](#)].

[Dimensiunea Wikipediei](#) (2190 de volume posibile)
vs dimensiunea Enciclopediei Britanice (32 de volume) (accesat iulie 2015)

A imprima Wikipedia, deci a publica întreaga bază de date a Wikipediei, este un lucru extrem de dificil, dacă nu chiar imposibil. Este ceea ce se numește „**linearizarea tabulării**” [180, p. 147]. Destule voci ar spune că e o pierdere de timp, altele, că e un gest poetic care arată inutilitatea și amplexarea datelor mari. New York Times a numit această încercare „marele gest inutil”. [Michael Mandiberg](#), un artist programator interdisciplinar este cel care a inaugurat o expoziție pe această temă, cu denumirea „Wikipedia Printată: De la Aaaaa! la ZZZap!” („Print Wikipedia: From Aaaaa! to ZZZap!”), la New York, într-o galerie de artă contemporană – Denny Gallery, din East Village. Tânărul s-a întrebat la un moment dat „Cât de mare ar fi Wikipedia”, dacă ar fi tipărită. Expoziția sa a constatat în prezentarea unor pereți tapetați cu cotoarele (*peritextul*) a primelor **1980** din cele **7600** de volume posibile, din care

ies în afară doar câteva volume reale tipărite (în realitate au fost tipărite 106 volume, fiecare volum având câte 700 p., care au fost dăruite sau cumpărate la lansare) unele dintre care conțin ceea ce Mandiberg numește „cuvinte rezonante” care sunt relevante pentru expoziție, cum ar fi *estetică*, *credit*, *cod* și *umanism*, titluri ce evocă un eșec al idealurilor umaniste. Aceste cuvinte-cheie sunt concepte fundamentale care marchează epoca în care trăim. „Lucrarea lui Mandiberg trasează liniile puterii politice și simbolice ale online-ului, lucrului pe internet, în scopul de a comenta și mijloci fluxurile reale de informație” (PrintWikipedia.com).

Mandiberg a inițiat proiectul în anul 2009. Acest lucru este prima încercare de a imprima Wikipedia: toate articolele au fost formate ca fișiere PDF imprimabile și puse la dispoziție pentru imprimare individuală. Executarea sarcinii a durat **3 ani**, iar procesul de încărcare a luat **24 zile, 3 ore și 18 minute**. Acesta a fost prezentat oficial la **12 iulie 2015** ([Printing Wikipedia](#) (video)). Aceste volume sunt încărcate de Lulu.com (un site de imprimare la cerere). În plus, el a întocmit [Cuprinsurile](#) de la toate articolele Wikipedia (91 vol.), precum și o [Anexă](#) cu numele tuturor contribuitorilor Wikipedia (36 volume, cu listarea numelui celor aproape 7,5 milioane de contribuitorilor care au făcut măcar o singură editare, deoarece Wikipedia englezească a început în 2001). Apropo, nimeni nu și-a dat seama câți editori există de facto și nimeni nu a reprezentat niciodată comunitatea celor care muncesc pentru Wikipedia în acest mod.

La întrebarea de ce am avea nevoie de o copie fizică a Wikipediei, dacă totul este online, Mandiberg a răspuns că o astfel de întreprindere, chiar dacă pare o **utopie poetică**, arată foarte multe date remarcabile, dar, mai ales, vastitatea cunoștințelor acumulate. Până în iulie 2015, se poate spune că există doar un singur raft din această colecție magistrală. Dar, după cum afirmă Mandiberg, „[chiar dacă avem doar un singur raft, creierul nostru uman poate termina restul](#).” Astfel, [PrintWikipedia](#) atrage atenția asupra dimensiunii enorme de conținut și imposibilității de a reda Wikipedia ca obiect material în formă fixă: o dată ce un volum este tipărit este deja de actualitate. Așa cum toți am devenit dependenți de materiale de informare de pe Internet, Mandiberg explorează astfel accesibilitatea și vastitatea proiectului Wikipedia (hyperinformativitate). Wikipedia este un site colaborativ. Tendința spre obiectivitate a Wikipediei este o altă trăsătură, deoarece în permanență totul se corectează de către alți voluntari. Un alt lucru care este foarte important despre Wikipedia este munca de la distanță, permițând tuturor să contribuie la Wikipedia, și apoi permite ca altcineva să-l folosească, iarăși și iarăși. Este foarte diferit de ceea ce se face pe alte platforme (Facebook,

de exemplu). Atunci când suntem pe Wikipedia, nimeni nu deține adevărul și dreptul în ultimă instanță, deoarece e parte din colectiv, deci este parte a unei discuții digitale comune și făcute publice instantaneu.

Fiecare volum costă 80 \$, iar toată colecția ar costa 500,000 \$, deci jumătate de milion de dolari. Fiecare volum are 700 pagini. Volumul imprimat include numai textul articolelor, imaginile și referințele nu sunt incluse. Deocamdată nu s-a găsit niciun doritor să cumpere toată această colecție, dar nu este exclus să se găsească. În mod ironic, nu se poate de fapt comanda online, deoarece dimensiunea prea mare ar rupe coșul cumpărăturilor. Dacă deschizi www.printwikipedia.lulu.com, găsești acolo numărul de telefon al galeriei Denny Gallery și o căsuță pentru cumpărători interesați, la care se adaugă un fals buton „Cumpără acum”). Acest buton este doar pentru **spectacol**. „Simbolic doar, am vrut să putem spune: [Cumpără-l acum](#).”

Subiectul **Listele de pe Wikipedia** s-a dovedit a fi deosebit de interesant în cadrul proiectului PrintWikipedia Astfel, fiind întrebat de un exemplu preferat generat de proiectul său, Mandiberg a citat titlul din volumul 4291: „Lista de criminali în serie în funcție de țară” și a relaționat-o cu „Lista de caractere shakespeariene LZ”. „Îmi place această juxtapunere de liste de personaje fictive cu liste de oameni care fac lucruri, deoarece la un moment dat acestea ajung să fie reluate în povestiri”, a spus el. În plus, a adăugat el, „jumătate din personajele shakespeariene într-adevăr sunt criminali în serie” [[PrintWikipedia, în 7600 volumes, to sell for \\$500,000](#)].

Am stăruit cu această istorie despre Wikipedia printată pentru a demonstra tenacitatea și vizionarismul celor de la Wikipedia, care încep să opereze cu cifre asemănătoare și comparabile cu cele de mai sus, dar într-un timp mult mai scurt, cu o capacitate de elaborare infinit mai mare, cu o viteză de redactare de amploare și cu un puternic impact la nivel global. Într-o lume a tehnologiilor care se modifică în permanență cu o viteză greu de închipuit, proiecte precum Wikipedia fac să se modifice treptat modul de cunoaștere al omului modern, iar implicit și fața învățământului și educației. De data aceasta, am încercat o trimitere inversă – **de la hypertext către textul de hârtie** – care atestă, pe de o parte, limitele memoriei umane, dar pe de alta, aspirația de a o extinde nelimitat cu ajutorul tehnologiilor. Exercițiul e demn de pana cyberscriitorilor.

Lista celor 27 de hypertexte din corpusul de pe Wikipedia.org

N/o	Limba	Limba	Linkul-adresă pe Wikipedia
1.	العربية	arabă	https://ar.wikipedia.org/wiki/فائق_نص
2.	Català	catalană	https://ca.wikipedia.org/wiki/Hipertext
3.	Čeština	cehă	https://cs.wikipedia.org/wiki/Hypertext
4.	Dansk	daneză	https://da.wikipedia.org/wiki/Hypertekst
5.	Deutsch	germană	https://de.wikipedia.org/wiki/Hypertext
6.	Ελληνικά	greacă	https://el.wikipedia.org/wiki/Υπερκείμενο
7.	English	engleză	https://en.wikipedia.org/wiki/Hypertext
8.	Español	spaniolă	https://es.wikipedia.org/wiki/Hipertexto
9.	Euskara	bască	https://eu.wikipedia.org/wiki/Hipertestu
10.	فارسی	persană	https://fa.wikipedia.org/wiki/ایرمنتن
11.	Français	franceză	https://fr.wikipedia.org/wiki/Hypertexte
12.	हिन्दी	hindi	https://hi.wikipedia.org/wiki/हाइपरटेक्स्ट
13.	Hrvatski	croată	https://hr.wikipedia.org/wiki/Hipertekst
14.	Italiano	italiană	https://hr.wikipedia.org/wiki/Hipertekst
15.	עברית	ivrit	https://he.wikipedia.org/wiki/היפרטקסט
16.	Magyar	maghiară	https://hu.wikipedia.org/wiki/Hiperszöveg
17.	Nederlands	olandeză	https://nl.wikipedia.org/wiki/Hypertekst
18.	日本語	japoneză	https://ja.wikipedia.org/wiki/ハイパーテキスト
19.	Português	portugheză	https://pt.wikipedia.org/wiki/Hipertexto
20.	Română	română	https://ro.wikipedia.org/wiki/Hipertext
21.	Ѓóńńęćé	rusă	https://ru.wikipedia.org/wiki/Ѓćđ'ľđńľęńń
22.	Shqip	albaneză	https://sq.wikipedia.org/wiki/Hypertext
23.	Slovenčina	slovenă	https://sk.wikipedia.org/wiki/Hypertext
24.	Ѓđđ'ńęć/srpski	sârbă	https://sr.wikipedia.org/wiki/Ѓćđ'ľđńľęńń
25.	Ѓęđřźínüęř	ucraineană	https://uk.wikipedia.org/wiki/Ѓľđ'ľđńľęńń
26.	Tiếng Việt	vietnameză	https://vi.wikipedia.org/wiki/Si%C3%AAu_v%C4%83n_b%E1%BA%A3n
27.	中文	chineză	https://zh.wikipedia.org/wiki/超文本

Articolul *Hypertext* pe Wikipedia în limba franceză (captură de ecran)

Hypertexte

 Pour les articles homonymes, voir *Hypertextualité*.

Un **hypertexte** est un **document** ou un ensemble de documents contenant des unités d'information liées entre elles par des **hyperliens**. Ce système permet à l'utilisateur d'aller directement à l'unité qui l'intéresse, à son gré, d'une façon non linéaire. Le terme, créé en 1965 par **Ted Nelson**, désignait, dans les premières années, un champ de recherche d'orientation littéraire fonctionnant sur un système fermé. En parallèle, les grandes industries commencent à définir un **langage de balisage** standardisé (**GML** / **SGML**) afin de gérer leurs documents sur un ordinateur central. C'est cette technologie que retiendra **Tim Berners-Lee** pour relier entre elles les ressources de l'**Internet** dans le **World Wide Web**.

Étymologiquement, le préfixe « hyper » suivi de la base « texte » renvoie au dépassement des contraintes de la linéarité du texte écrit. Lorsque les unités d'information ne sont pas uniquement textuelles, mais aussi **audiovisuelles**, on peut parler de système et de documents **hypermédias**.

Le terme « hypertexte » est **polysémique**. Dans les années 1990, lorsque ce terme était peu répandu dans son sens informatique, les dictionnaires lui donnaient le sens du néologisme créé par **Gérard Genette** pour la **théorie littéraire** : « texte littéraire dérivé par rapport à un autre qui lui est antérieur et lui sert de modèle ou de source, d'où des phénomènes de réécriture possibles comme le **pastiche** ou la **parodie** »¹.

Sommaire [afficher]

Précurseurs

[modifier] [modifier le code]

Si le terme « hypertexte » est assez récent, l'idée qu'il recouvre est toutefois fort ancienne et certains estiment qu'il « était déjà en germe dans divers développements apparus au cours de l'histoire de l'écriture »². Dès le xiie siècle apparaissent des ouvrages dotés d'un **index** permettant au lecteur de sauter directement à la section qui l'intéresse, sans devoir suivre un cheminement linéaire. Dès le xve siècle, les notes infrapaginales se multiplient dans les ouvrages scientifiques afin de donner, à la personne qui le souhaite, des informations supplémentaires, sans rompre le fil du texte principal. Le système des renvois sera poussé encore plus loin avec *l'Encyclopédie* de **Diderot** et **D'Alembert**, afin de réaliser leur projet d'« enchaînement des connaissances », préfigurant dans une certaine mesure *Wikipédia*³. L'hypertexte a d'ailleurs parfois été décrit comme « un système généralisé d'appel de notes »⁴.

Vannevar Bush et le Memex

[modifier] [modifier le code]

La première description du concept est probablement due à **Vannevar Bush**. Dans un article de 1945 où il s'interroge sur les moyens de faciliter le travail des chercheurs dans le domaine scientifique⁵, il décrit un bureau électromécanique futuriste appelé *Memex* pour (*Memory Extender*). Ce bureau contient une unité de mémoire dans laquelle il est possible d'emmagasiner sous forme de **microfilms** des milliers de livres, revues et journaux. La surface du bureau contiendrait des écrans sur lesquels s'afficheraient les **microfilms** et un clavier permettant d'accéder à un **index** de sorte que la consultation de la bibliothèque serait extrêmement souple et rapide⁶.

Le Memex est toutefois bien davantage qu'une bibliothèque automatique, car il offre aussi la possibilité à son utilisateur

Articolul *Hypertext* pe Wikipedia în limba engleză (captură de ecran)

Hypertext

From Wikipedia, the free encyclopedia

*For the concept in semiotics, see **Hypertext (semiotics)**.*
*"Metatext" redirects here. For the literary concept, see **Metafiction**.*

Hypertext is text displayed on a **computer display** or other **electronic devices** with references (**hyperlinks**) to other text that the reader can immediately access, or where text can be revealed progressively at multiple levels of detail (also called *StretchText*).^[1] Hypertext documents are interconnected by hyperlinks, which are typically activated by a **mouse** click, keypress sequence or by touching the screen. Apart from text, the term "hypertext" is also sometimes used to describe tables, images, and other presentational **content forms** with integrated hyperlinks. Hypertext is one of the key underlying concepts of the **World Wide Web**,^[2] where Web pages are often written in the **Hypertext Markup Language** (HTML). As implemented on the Web, hypertext enables the easy-to-use publication of information over the Internet.

Contents [show]

Etymology

[edit]

The English prefix **hyper-** comes from the Greek prefix "ὑπερ-" and means "over" or "beyond"; it has a common origin with the prefix "super-" which comes from Latin. It signifies the overcoming of the previous linear constraints of written text. The term "hypertext" is often used where the term "**hypermedia**" might seem appropriate. In 1992, author **Ted Nelson** – who coined both terms in 1963 – wrote:

By now the word "hypertext" has become generally accepted for branching and responding text, but the corresponding word "hypermedia", meaning complexes of branching and responding graphics, movies and sound – as well as text – is much less used. Instead they use the strange term "interactive multimedia": this is four syllables longer, and does not express the idea of extending hypertext.

—Nelson, *Literary Machines*, 1992

Types and uses of hypertext

[edit]

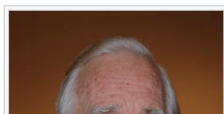
Hypertext documents can either be static (prepared and stored in advance) or dynamic (continually changing in response to user input, such as **dynamic web pages**). Static hypertext can be used to cross-reference collections of data in documents, **software applications**, or books on CDs. A well-constructed system can also incorporate other user-interface conventions, such as menus and command lines. **Links** used in a hypertext document usually replace the current piece of hypertext with the destination document. A lesser known feature is *StretchText*, which expands or contracts the content in place, thereby giving more control to the reader in determining the level of detail of the displayed document. Hypertext can be used to support very complex and dynamic systems of linking and cross-referencing. The most famous implementation of hypertext is the **World Wide Web**, written in the final months of 1990 and released on the Internet in 1991.

Documents that are connected by hyperlinks.

Engineer Vannevar Bush wrote "*As We May Think*" in 1945 in which he described the *Memex*, a theoretical proto-hypertext device which in turn helped inspire the subsequent invention of hypertext.

Articolul *Hypertext* pe Wikipedia în limba portugheză (captură de ecran)

Hipertexto

Origem: Wikipédia, a enciclopédia livre.

Hipertexto é o termo que remete a um texto ao qual se agregam outros conjuntos de informação na forma de blocos de textos, palavras, imagens ou sons, cujo acesso se dá através de referências específicas, no meio digital denominadas **hiperligações**. Estas hiperligações ocorrem na forma de termos destacados no corpo de texto principal, **ícones** gráficos ou imagens e têm a função de interconectar os diversos conjuntos de informação, oferecendo acesso sob demanda às informações que estendem ou complementam o texto principal. O conceito de "linkar" ou de "ligar" textos foi criado por Ted Nelson nos anos **1960** e teve como influência o pensador e sociólogo francês **Roland Barthes**, que concebeu em seu livro *S/Z* o conceito de "Lexia", que seria a ligação de textos com outros textos.

Em termos mais simples, o hipertexto é uma ligação que facilita a navegação dos internautas. Um texto pode ter diversas palavras, imagens ou até mesmo sons que, ao serem clicados, são remetidos para outra página onde se esclarece com mais precisão o assunto do link abordado.

O **sistema** de hipertexto mais conhecido atualmente é a **World Wide Web**, no entanto a Internet não é o único suporte onde este modelo de organização da informação e produção textual se manifesta.

Índice [mostrar]

Etimologia [editar] [editar código-fonte]

O prefixo hiper - (do grego "υπερ-", sobre, além) remete à superação das limitações da linearidade, ou seja, não sequencial do antigo texto escrito, possibilitando a representação do nosso pensamento, bem como um processo de produção e colaboração entre as pessoas, ou seja, uma (re)construção coletiva. O termo hipertexto, cunhado em **1965**, costumeiramente é usado onde o termo **hipermídia** seria mais apropriado. O **filósofo** e **sociólogo estadunidense** **Ted Nelson**, pioneiro da **tecnologia da informação** e criador de ambos os termos escreveu:

“ Atualmente a palavra hipertexto tem sido em geral aceita para textos ramificados e responsivos, mas muito menos usada é a palavra correspondente "hipermídia", que significa ramificações complexas e gráficos, filmes e sons responsivos - assim como texto. Em lugar dela usa-se o estranho termo "multimídia interativa", quatro sílabas mais longa, e que não expressa a ideia de hipertexto estendido. ”

Podemos dizer que hipertexto é um texto dentro de outro texto.

Outro conceito que ilustra bem a ideia de hipertexto é a de **Mise en abyme**, o termo deriva do francês e significa literalmente "colocar o infinito", na arte é colocar o próprio objeto infinitamente dentro de si, no hipertexto poderíamos aproximar a ideia dos infinitos links que vão se refinando por um único caminho.

O Hipertexto pode ser entendido como o inconsciente coletivo, de onde se pode buscar a clareza de conhecimentos já vistos, mas não claros no momento.

História [editar] [editar código-fonte]

A ideia de hipertexto não nasce com a Internet, nem com a web. De acordo com Burke (2004) e Chartier (2002) as primeiras manifestações hipertextuais ocorrem nos séculos XVI e XVII através de manuscritos e *marginalia*. Os primeiros sofriram alterações quando eram transcritos pelos copistas e assim caracterizavam uma espécie de escrita coletiva. Os segundos eram anotações realizadas pelos leitores nas margens das páginas dos livros antigos, permitindo assim uma leitura não-linear do texto. Essas *marginalia* eram posteriormente transferidas para cadernos de lugares-comuns para que pudessem ser consultadas por outros leitores.

Articolul *Hypertext* pe Wikipedia în limba spaniolă (captură de ecran)

Hipertexto

El **hipertexto** es una herramienta con estructura no secuencial que permite crear, agregar, enlazar y compartir información de diversas fuentes por medio de enlaces asociativos.

La forma más habitual de hipertexto en **informática** es la de **hipervínculos** o referencias cruzadas automáticas que van a otros documentos (**lexías**). Si el **usuario** selecciona un hipervínculo, el **programa** muestra el documento enlazado. Otra forma de hipertexto es el stretchtext que consiste en dos indicadores o aceleradores y una pantalla. El primer indicador permite que lo escrito pueda moverse de arriba hacia abajo en la pantalla.

Es importante mencionar que el hipertexto no está limitado a datos textuales, podemos encontrar dibujos del elemento especificado o especializado, sonido o vídeo referido al tema. El programa que se usa para leer los documentos de hipertexto se llama **navegador**, *browser*, visualizador o cliente, y cuando seguimos un enlace decimos que estamos navegando por la **web**. El hipertexto es una de las formas de la **hipermedia**, enfocada en diseñar, escribir y redactar texto en una **media**.

Índice [ocultar]

- 1 Historia
- 2 El proceso mental como un hipertexto
- 3 Utilidades
- 4 Modelos de hipertexto
- 5 Véase también
- 6 Referencias
 - 6.1 Referencia bibliográfica
- 7 Enlaces externos

Historia [editar]

El concepto de hipertexto fue creado por Vannevar Bush, un estadounidense que con la invención de **Memex**, un dispositivo que sirve como **base de datos** y que posteriormente da la posibilidad de **interactuar** con los usuarios, permitió mecanizar y conectar la información con el fin de aumentar el desarrollo en aquella época. Toda esta explicación aparece recogida en el artículo *As We May Think*,¹ publicado en el número de julio de **1945** de la revista *The Atlantic Monthly*, de **Boston**.

Ted Nelson, en **1965**, fue el primero en acuñar la palabra "hypertext", su propuesta es **Xanadu**, un sistema que permite que un mismo documento aparezca en múltiples contextos sin tener que haber sido duplicado.

El primer sistema de hipertexto llevado a cabo fue creado por Andries Van Dam y construido en la **Universidad Brown** en el año **1967**. Se llamaba HES (Hypertext Editing System).

Fragment de text literar
care invocă metafora hypertextuală a Bibliei

„Citeam pe-atunci **Biblia** mică și neagră pe care mi-o dăduse pe stradă o femeie cu ochi resemnați... (p. 415) Halucinațiile și visele mele nocturne alternau, în acea perioadă, cu notații din **Vechiul Testament**, cartea **care termina cu toate cărțile**, cartea care, la capătul a sute de mii de scrieri pe care le citisem până atunci cu voluptate: poeme, romane, nuvele, eseuri și studii despre literatură, îmi arăta, și arăta tuturor, că **e posibil să spui adevărul**, să așterni adevărul, peste niște pagini subțiri ca pielea desfoliată-a năpârcilor. Cărticica aceea cu mii de pagini străvezii, cu scrisul ei mărunț pe două coloane, **cu numerotarea și trimiterile ei la subsol**, cu hărțile Iudeei de la sfârșit mi se părea asemenea **tablelor lui Moise**, pe care, se zice, scrisul nu era gravat, ci plutea la un deget de suprafața de piatră șlefuită: degetul lui Dumnezeu le scrisese, plutitoare, în aer, unde **licăreau albaștrui, holografic**, aruncând o lumină blândă, ca și fața profetului care, în munte, nu mâncase și nu băuse patruzeci de zile. **Așa trebuia să fie literatura ca să-nsemne ceva: o levitație deasupra paginii, un text pneumatic, fără nici un punct de atingere cu lumea materială.** Știam că n-aveam să scriu nimic care să fie săpat în foaie, îngropat în șanțurile și canalele ei asemenea unor sarcopți semantici, așa cum scriau toți povestitorii, toți autorii de cărți „despre ceva”. **Știam că nu trebuie să scrii cu adevărat decât Bibliei, decât Evangheliei.** Și că destinul cel mai mizerabil de pe pământ e al celui ce-și folosește propria minte și voce ca să rostească vorbe care nu i-au fost niciodată dictate și puse în gură: falșii profeți ai tuturor literaturilor.” (evid. n. - E.U.)

(Mircea Cărtărescu, *Solenoid*, București: Humanitas, 2016, p. 416)

CAPITOLUL 11

Turnul Babel. Amestecarea limbilor. Seminția lui Sem.

- 1. În vremea aceea era în tot pământul o singură limbă și un singur grai la toți.**
- 2. Purcezând de la răsărit, oamenii au găsit în țara Senaar un șes și au descălecat acolo.**
- 3. Apoi au zis unul către altul:**
"Haidem să facem cărămizi și să le ardem cu foc!" Și au folosit cărămida în loc de piatră, iars moala în loc de var.
- 4. Și au zis iarăși:**
"Haidem să ne facem un oraș și un turn al cărui vârf să ajungă la cer și să ne facem faimă înaintea de a neîmprăștia pe fața a tot pământul!"
- 5. Atunci S-a pogorât Domnul să vadă cetatea și turnul pe care-l zideau fiii oamenilor.**
- 6. Și a zis Domnul:**
"Iată, toți sunt de un neam și o limbă au și iată ce s-au apucat să facă și nu se vor opri de la ceea ce și-au pus în gând să facă.
- 7. Haidem, dar, să Ne pogorâm și să amestecăm limbile lor, ca să nu se mai înțeleagă unul cu altul".**
- 8. Și i-a împrăștiat Domnul de acolo în tot pământul și au încetat de a mai zidi cetatea și turnul.**
- 9. De aceea s-a numit cetatea aceea Babilon, pentru că acolo a amestecat Domnul limbile a tot pământul și de acolo i-a împrăștiat Domnul pe toată fața pământului.**

Fragment din Biblia online,

<http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/PB.HTM>

Fragment de hypertext biblic de pe IntraText.com

CAPITOLUL 9. Legământul cu Noe. Curcubeul, semnul legământului.

1. Și a binecuvântat Dumnezeu pe Noe și pe fiii lui și le-a zis:
"Nașteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți!"
2. Groază și frică de voi să aibă toate fiarele pământului; toate păsările cerului, tot ce se mișcă pe pământ și toți peștii mării;căci toate acestea vi le-am dat la îndemână.
3. Tot ce se mișcă și ce trăiește să vă fie de mâncare; toate vi le-am dat, ca și iarba verde.
4. Numai carne cu sângele ei, în care e viața ei, să nu mâncați.
5. Căci Eu și sângele vostru, în care e viața voastră, îl voi cere de la orice fiară; și voi cere viața omului și din mâna omului,din mâna fratelui său.
6. De va vărsa cineva sânge omenesc, sângele aceluia de mână de om se va vărsa, căci Dumnezeu a făcut omul după chipul Său.
7. Voi însă nașteți și vă înmulțiți și vă răspândiți pe pământ și-l stăpâniți!"
8. Și a mai grăit Dumnezeu cu Noe și cu fiii lui, care erau cu el, și a zis:
9. "Iată Eu închei legământul Meu cu voi, cu urmașii voștri.
10. Și cu tot sufletul viu, care este cu voi: cu păsările, cu animalele și cu toate fiarele pământului, care sunt cu voi, cu toate vietățile pământului câte au ieșit din corabie;
11. Și închei acest legământ cu voi, că nu voi mai pierde tot trupul cu apele potopului și nu va mai fi potop, ca să pustiască pământul".
12. Apoi a mai zis iarăși Domnul Dumnezeu către Noe:
"Iată, ca semn al legământului, pe care-l închei cu voi și eu tot sufletul viu ce este cu voi din neam în neam și de-a pururi,
13. Pun curcubeul Meu în nori, ca să fie semn al legământului dintre Mine și pământ.
14. Când voi aduce nori deasupra pământului, se va arăta curcubeul Meu în nori,
15. Și-Mi voi aduce aminte de legământul Meu, pe care l-am încheiat cu voi și cu tot sufletul viu și cu tot trupul, și nu va mai fi apa potop, spre pierzarea a toată făptura.
16. Va fi deci curcubeul Meu în nori și-l voi vedea, și-Mi voi aduce aminte de legământul veșnic dintre Mine și pământ și tot sufletul viu din tot trupul ce este pe pământ!"
17. Și iarăși a zis Dumnezeu către Noe:
"Acesta este semnul legământului, pe care Eu l-am încheiat între Mine și tot trupul care este pe pământ".
18. Iar fiii lui Noe, care au ieșit din corabie,erau: Sem, Ham și Iafet.Iar Ham era tatăl lui Canaan.
19. Aceștia sunt cei trei fii ai lui Noe și din aceștia s-au înmulțit oamenii pe pământ.
20. Atunci a început Noe să fie lucrător de pământ și a sădit vie.
21. A băut vin și, îmbătându-se, s-a dezvelit în cortul său.
22. Iar Ham, tatăl lui Canaan, a văzut goliciunea tatălui său și, ieșind afară, a spus celor doi frați ai săi.
23. Dar Sem și Iafet au luat o haină și, punând-o pe amândoi umerii lor, au intrat cu spatele înaint e și au acoperit goliciunea tatălui lor; și fetele lor fiind întoarse înapoi, n-au văzut goliciunea tatălui lor.
24. Trezindu-se Noe din amețea de vin și aflând ce i-a făcut feciorul său cel mai tânăr,
25. A zis: "Blestemat să fie Canaan! Robul robilor să fie la frații săi!"
26. Apoi a zis: "Binecuvântat să fie Domnul Dumnezeul lui Sem; iar Canaan să-i fie rob!
27. Să înmulțească Dumnezeu pe Iafet și să se sălășluiască acesta în corturile lui Sem, iar Canaan să-i fie slugă".
28. Și a mai trăit Noe după potop trei sute cincizeci de ani.
29. Iar de toate, zilele lui Noe au fost nouă sute cincizeci de ani și apoi a murit.

Locuțiuni cu lexemul *Cuvântul* în textul Bibliei online

a aduce la îndeplinire cuvântul	a întreba un cuvânt	a repeta cuvintele
a amări cuvintele Lui	a întregi cuvintele	a rosti cuvântul
a arunca cuvinte necuviincioase	a învăța cuvântul	a săpa cuvintele pe pecete
a asculta cuvântul lui	a învăța între ei cuvântul	a scrie pe table cuvintele
Dumnezeu/cuvintele/de cuvânt	a isprăvi de vorbit cuvintele	a scrie toate cuvintele
a aștepta cuvintele	a lăsa cuvântul	a se adevăra cuvântul/cuvintele
a auzi cuvântul /cuvinte/cuvintele	a lăsa deoparte cuvântul lui	a se bucura de cuvintele
a avea cuvânt/cuvântul	Dumnezeu	a se feri de cuvântul mincinos
a bineplăcea cuvintele gurii	a lăuda cuvântul	a se hrăni cu cuvintele credinței
a binevesti cuvântul	a lepăda cuvântul	a se întări cuvântul
a cădea cuvântul lui Dumnezeu	a lua aminte la cuvânt	a se întrista de cuvânt
a călca cuvântul	a lua cuvântul	a se lega prin cuvinte
a căuta cuvântul	a lua în seamă cuvântul	a se mira de cuvântul,-ele Lui
a cere cuvântul	a lua înapoi cuvintele	a se osteni cu cuvântul
a citi toate cuvintele	a mărturisi cuvântul Domnului/lui	a se potrivi cuvintele
a copia de pe cuvintele	Dumnezeu	a se purta după cuvintele
a crede în cuvintele Lui/ Mele	a nădăjdui în/întru cuvintele	a se răspândi cuvântul
a crede pentru cuvântul	domnului	a se rușina de cuvântul/cuvintele
a cugeta cuvintele în inimă	a nu defăima cuvântul lui	a se statornici tot cuvântul
a cunoaște cuvântul	Dumnezeu	a se supune dintr-un cuvânt
a da cuvântul/cuvintele	a nu fi cuvântul – a fi cuvânt/	a se termina cuvintele
a dăruia cuvintele	cuvântul	a se tulbura de cuvântul
a dărui gurii cuvânt	a nu înțelege cuvântul	a se ține de cuvântul credincios
a deosebi cuvintele	a nu lăsa cuvântul să...	a semăna cuvântul în cineva
a desființa cuvântul	a nu lăsa nici un cuvânt	a sfârși cuvântul/cuvintele
a disprețui cuvântul/cuvintele	a nu se abate de la cuvânt	a sfîinți prin cuvântul lui Dumnezeu
a face cunoscut cuvântul Său	a nu se lega cuvântul lui	a slăvi cuvântul lui Dumnezeu
a face după cuvânt/	Dumnezeu	a sluji la tot cuvântul
cuvintele/cuvântul regelui	a nu se ține de cuvintele cele	a sorbi cuvintele
a fi cu cuvântul prin scrisori	sănătoase	a spune cuvânt împotriva
a fi cuvânt/cuvântul	a nu trece peste cuvântul Lui	a spune cuvintele
a fi găsit drept din cuvintele	a nu-și tine cuvintele	a sta tot cuvântul
a fi în cuvântul	a ține cuvântul	a-și ține cuvântul
a fi puternic în cuvintele lui	a osândi din cuvinte	a ști cuvântul/cuvintele
a fi uimiți de cuvintele	a păstra cuvântul (în inimă)	a străbate cuvintele
a fugi cuvintele din gură	a pătrunde cuvântul	a strica cuvântul lui
a grăi către tine cuvinte	a păzi cuvântul/cuvintele	Dumnezeu/cuvintele Domnului
a grăi cuvântul/cuvintele	a pecetlui cuvintele	a ține ascunse cuvintele gurii Sale
a grăi lor/vouă cuvântul (lui	a plăcea cuvintele	a ține cu cuvântul
Dumnezeu)	a plini toate cuvintele legii	a ține cuvântul
a greși în cuvânt	a povesti toate cuvintele	a trece cuvintele
a gusta cuvântul	a prelungi cuvântul Lui	a trimite cu cuvânt/cu cuvântul
a i se descoperi cuiva un cuvânt	a primi (cu bucurie)	Domnului
a i se încredința cuvintele	cuvântul/cuvintele	a trimite cuvântul/cuvinte/cuvintele
a ieși cuvântul (din gură)	a prinde pe cineva în cuvânt	a vărsa cuvintele
a împlini cuvântul	a profeți cuvinte	a vedea cuvântul
a înăbuși cuvântul	a propovădui cuvântul	a vedea cuvintele dacă sunt
a îndemna cu cuvintele	a pune cuvânt în gura lui	adevărate
a îndrepta cuvintele (către)	a pune cuvânt pentru cineva	a veni asupra ta toate cuvintele
a îndrepta după cuvântul	a pune în/la inimă cuvintele	a veni cuvântul
a îndura cuvintele	a pune în noi cuvântul împăcării	a vesti cuvântul
a înmulți cuvintele (fără rost)	a rămâne în Cuvântul meu	a vorbi cuvinte
a însemna cuvintele	a rămânea cuvântul Domnului	a-și aduce aminte de cuvânt/-ele
a întări cuvântul	a răspândi cuvântul	a-și arăta cuvintele
a înțelege cuvintele	a răsturna cuvintele	a-și ține cuvântul

Îmbinări cu lexemul *Cuvântul* în textul Bibliei online

<i>Cuvântul</i> + teonim	<i>Cuvântul</i> + antropomim	<i>Cuvântul</i> + nume comun	<i>Cuvântul</i> + nume comun inanimat	<i>Cuvântul</i> + pronume	<i>Cuvânt(ul)</i> + adjectiv	<i>Cuvânt(ul)</i> + prep. + subst.
cuvânt al lui Dumnezeu,	cuvântul lui Faraon,	cuvânt al oamenilor,	cuvântul adevărului,	cuvântul fiecăruia,	cuvânt amăgitor,	cuvânt de apărare,
cuvântul lui Dumnezeu,	cuvântul lui Gad,	cuvântul bărbaților,	cuvântul adevărului Evangheliei,	cuvântul acela,	cuvânt aspru,	cuvânt de credincioșie,
cuvântul Domnului,	cuvântul lui Mardoheu,	cuvântul israeliților,	cuvântul credinței,	cuvântul acesta,	cuvânt deșert	cuvânt de dezvinovățire,
cuvântul lui Hristos,	cuvântul lui Moise,	cuvântul omului,	cuvântul cunoștinței,	cuvântul lor,	cuvânt grozav,	cuvânt de îndemn,
cuvintele Domnului Iisus,	cuvântul lui Țofar,	cuvântul omului lui Dumnezeu,	cuvântul dreptății,	cuvântul Lui,	cuvânt împotriva...,	cuvânt de minciună,
cuvintele lui Dumnezeu,	cuvântul Esterei,	cuvântul regelui,	cuvântul împăcării,	cuvântul Meu,	cuvânt începător,	cuvânt de răspuns,
cuvântul Crucii,	cuvintele lui Agur ,	cuvântul roabei,	cuvântul învățăturii,	cuvântul nostrum,	cuvânt nelegiuit,	cuvânt fără prihană,
cuvânt de la Domnul,	cuvintele lui Apoloni,	cuvintele martorilor,	cuvântul jurământului,	cuvântul Său,	cuvânt plăcut,	cuvinte cu talc,
cuvântul Celui preaînalt,	cuvintele lui David,	cuvintele proorocilor,	cuvântul mărturiei lor,	cuvântul Tău,	cuvânt rău,	cuvinte de bună credință,
cuvântul care a fost de la Domnul,	cuvintele lui Enoh,	cuvintele de la prooroc,	cuvântul poruncii Tale,	cuvântul vostru	cuvânt sănătos,	cuvinte de cinste,
cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu,	cuvintele lui Ieremia,	cuvântul proorocesc,	cuvântul puterii Sale,		cuvânt trufaș,	cuvinte de defăimare,
cuvântul Evangheliei,	cuvintele lui Iezechia,	cuvintele robilor,	cuvântul răbdării mele,		cuvântul regesc,	cuvinte de hula,
	cuvintele lui Ionadab,	cuvintele văzătorilor	cuvântul vieții,		cuvântul tulburător,	cuvinte de laudă,
	cuvintele lui Iosif,		cuvintele (cărții) legământului,		cuvinte ademenitoare,	cuvinte de lene,
	cuvintele lui Iov,		cuvintele adevărului,		cuvinte amare,	cuvinte de linguire,
	cuvintele lui Isav,		cuvintele blestemului,		cuvinte îngrozitoare,	cuvinte de mângâiere,
	cuvintele lui Lemuel,		cuvintele cântării,		cuvinte amare,	cuvinte de mărire,
	cuvintele lui Nabucodonosor,		cuvintele cărții (legii),		cuvinte încredințate,	cuvinte de pace,
	cuvintele lui Neco,		cuvintele legii		cuvinte încredințate,	cuvinte de vicleșug,
	cuvintele lui Neemia,				cuvinte încredințate,	cuvinte fără înțelepciune,
	cuvintele lui Oziaș,				cuvinte încredințate,	cuvinte fără rost,
	cuvintele lui Rabșache,				cuvinte încredințate,	cuvinte de sudalmă,
	cuvintele lui Sanherib				cuvinte încredințate,	cuvinte de ură

Expresii cu lexemul *Cuvântul* în textul Bibliei online

A da la ai săi **cuvântul** de taină
 A fost **cuvântul** Domnului către...
 A întemeia veacurile prin **cuvântul** lui Dumnezeu.
 A întinde curse fără **cuvânt** celui neprihănit.
 A plăcut **cuvântul** înaintea întregii mulțimi .
 A scoate la iveală **cuvinte** de învățătură.
 A scris Moise pe table **cuvintele** legământului: cele zece porunci.
 A se naște prin **cuvântul** adevărului.
 Acestea sunt adevăratele **cuvinte** ale lui Dumnezeu.
 Aflat-am **cuvintele** Tale.
 Ai auzit **Cuvânt**?
 Ai lepădat **cuvintele** Mele înapoia ta.
 Aproape de tine este **cuvântul**, în gura ta și în inima ta.
 Ascultă, pământule, **cuvintele** gurii Mele!
 Atunci va fi **cuvântul** care este scris.
 Au pipăit despre **cuvântul** vieții.
 Aveau înțelepte **cuvinte** întru învățătura lor.
 Că din **cuvânt** se cunoaște înțelepciunea.
 Cât de îmbietoare sunt **cuvintele** întregimii sufletești!
 Ce sunt **cuvintele** acestea pe care le schimbați unul cu altul în drumul vostru?
 Cei înțelepți la **cuvinte** și ei s-au înțeleptit.
 Cel care înmulțește **cuvintele** se va face urât tuturor.
 Cel ce își stăpânește **cuvintele** sale are știință.
 Cel înțelept în **cuvinte** se va face iubit.
 Cele din urmă **cuvinte** ale lui David.
 Cerul și pământul vor trece, dar **cuvintele** mele nu vor trece.
 Ci **Cuvântul** acesta este foarte aproape de tine; el este în gura ta și în inima ta, ca să-l faci.
 Ci **cuvântul** vostru să fie.
 Cine ar putea să-și înăbușe **cuvintele**?
 Credincios este domnul întru **cuvintele** Sale.
 Cu cât se spun mai multe **cuvinte**, cu atât este mai multă deșertăciune.
Cuvânt bun răspuns-a inima mea.
Cuvânt în taină am a-ți spune.
Cuvânt va trimite Domnul peste Iacob.
Cuvântul a plăcut înaintea ochilor.
Cuvântul aleargă.
Cuvântul arată gândul.
Cuvântul cel dintâi l-am făcut o, Teofile, despre toate cele ce a început Iisus a face și a învăța.
Cuvântul Domnului a oprit cerul.
Cuvântul era în gura regelui.
Cuvântul este piatră de încercare.
Cuvântul lor va da roade ca o cangrenă.
Cuvântul Lui ca făclia ardea.
Cuvântul lui nu este întru noi.
Cuvântul s-a făcut trup.
Cuvântul vestește.
Cuvintele Domnului, cuvinte curate, argint lămurit în foc, curățat de pământ, curățat de șapte ori.
 Dacă rămâneți întru Mine și **cuvintele** Mele rămân în voi.
 Dacă vorbește cineva, **cuvintele** lui să fie ca ale lui Dumnezeu.
 Departe sunt de mântuirea mea **cuvintele** greșelilor mele.
 Din **cuvintele** tale te voi judeca.
 Drept ești Tu întru **cuvintele** Tale.
 Dreptul urăște **cuvintele** mincinoase.
 Ducă-se în vânt **cuvintele** unui deznădăduit!

Eu sunt Acela al cărui **cuvânt** este dreptatea .
 Fost-a **cuvântul**.
 Greu este **Cuvântul** acesta!
 Iată voi face **cuvintele** mele foc în gura ta!
 În **cuvântul** Lui s-au așezat toate.
 În inima mea am ascuns **cuvintele** Tale, ca să nu greșesc ție.
 Inima ta să păstreze **cuvintele** inimii mele.
 Întărește-mă întru **cuvintele** Tale.
 Iubit-ai toate cuvintele pierzării, limbă vicleană!
 LA ÎNCEPUT ERA **CUVÂNTUL** ȘI **CUVÂNTUL** ERA LA DUMNEZEU ȘI DUMNEZEU ERA **CUVÂNTUL**.
 Leapădă din gura ta orice **cuvinte** cu înțeles sucit.
 Luați aminte la **cuvintele** mele.
 Luați învățătură din **cuvintele** mele.
 Mergeți de vedeți ce **Cuvânt** a ieșit de la Domnul.
 Muiatu-s-au **cuvintele** lor mai mult decât untdelemnul.
 Nebunului nu-i sunt dragi **cuvintele** alese.
 Nu te depărta de la **cuvintele** gurii mele!
 Nu voi pune înaintea niște **cuvinte** ca acestea.
 Oare de la voi a ieșit **Cuvântul** lui Dumnezeu
 Orice ați face, cu **cuvântul** sau cu lucrul, toate să le faceți în numele Domnului Iisus.
 Părinții nostril n-au păzit **cuvintele** Domnului.
 Pavel era prins cu totul de **cuvânt**.
 Păziți dar toate **cuvintele** așezământului.
 Pe **Cuvintele** acestea închei Eu legământ
 Pilde și **cuvinte** despre împărăția lui Dumnezeu
 Plăcute să-i fie Lui **cuvintele** mele.
 Pleacă urechea la **cuvintele** mele.
 Pregătește **cuvântul** și așa vorbește.
 Primește **cuvintele** mele.
 Primiți cu blândețe **cuvântul** sădit în voi.
 Prin **cuvântul** Lui a stat apa ca stogul.
 Privește cu îngăduință **cuvintele** roabei tale.
 Puneți dar aceste **cuvinte** ale mele în inima voastră.
 Puneți în urechile voastre **cuvintele** acestea.
 Purtaseră **cuvânt** pentru cetate.
 Pus-a în ei **cuvintele** semnelor și minunilor Lui.
 Puternic în făptă și în **cuvânt**.
 Rosti-va limba mea **cuvintele** tale.
 Să nu grăiești **cuvânt** trufaș
 Sămânța este **cuvântul** lui Dumnezeu.
 Satana ia **cuvântul** cel semănat.
 Scrieți într-o carte toate **cuvintele** pe care ți le-am grăit Eu.
 Semănătorul seamănă **cuvântul**.
 Și a dus Moise **cuvintele** poporului la Domnul.
 Și avem **cuvântul** proorocesc mai întărit.
 Și **cuvântul** lui Dumnezeu creștea.
 Și **cuvântul** Lui nu sălășluiește în voi.
 Și numele lui se cheamă: **Cuvântul** lui Dumnezeu.
 Strange-ți **cuvântul**, cu puține spune multe.
 Sunt plin de **cuvinte** până în gât.
 Tine-te de **cuvânt** și te încrede lui.
 Toată ziua **cuvintele** mele au urât, împotriva...
 Toate **cuvintele** lui Dumnezeu sunt lămurite, nu adăuga nimic la **cuvintele** Lui...
 Unde este **cuvântul** domnului?
 Urechea nu deosebește ea tot **cuvintele** tot așa, precum cerul gurii.
 Urmează numai **cuvintele** roabei tale.

**Lista celor 20 de hypertexte din corpusul românesc
de pe IntraText.com**

	Autorul și titlul publicației	Linkul	Anul edit.
1.	(FA) <u>Codul canoanelor Bisericii orientale</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0035/	1990
2.	(FA) <u>Declarația Universală A Drepturilor Omului</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0002/	1948
3.	(FA) (<u>BIBLIA (Romanian Orthodox Bible-Biblia ortodoxă română)</u>)	http://www.intratext.com/IXT/RUM0001/	?
4.	<u>Borelli, Antonio A. Fatima: Mesaj de tragedie sau de speranță?</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0018/	2001
5.	<u>Concilio Vaticano II. Conciliul Ecumenic Vatican II</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0006/	1963-1965
6.	<u>Correa de Oliveira, Plinio. Comunism și anticomunism la începutul ultimului deceniu al acestui mileniu</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0034/	1990
7.	<u>Correa de Oliveira, Plinio. Fatima într-o viziune de ansamblu</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0020/	1977
8.	<u>Correa de Oliveira, Plinio. Revoluție și Contrarevoluție</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0019/	1995
9.	<u>Florin Florea. Simbolul și Icoana</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0003/#fonte	1999
10	<u>Ierodiacon Savatie (Baștovoi). Omul – chip al lui Dumnezeu și chip al animalului</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0057/	Sec. 20?
11	<u>Ioannes Paulus PP. II. Fides et ratio</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0008/	1998
12	<u>Ioannes Paulus PP. II. Incarnationis mysterium</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0025/	1998.11.29
13	<u>Ioannes Paulus PP. II. Novo millennio ineunte Novo millennio ineunte</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0026/	2001.01.06
14	<u>Ioannes Paulus PP. II; Karekin II. Declarație comună a Sanctității sale Ioan Paul al II-lea și a Sanctității sale Karekin al II-lea dată la Etchmiadzin, Republica Armenia, joi, 27 septembrie 2001</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0028/P1.HTM	2001.09.27
15	<u>Jinga, Constantin. Biblia și sacrul în literatură</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0004/	1969
16	<u>Jurcan, Emil. Familie și sex în feminismul teologic contemporan</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0005/	2000.11.02
17	<u>Pius PP. XII. Veritatem facientes</u>	http://www.intratext.com/y/RUM0031.HTM	2002.01.24
18	<u>Pontificio Consiglio della Cultura. Pentru o Pastorală a Culturii</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0009/	1999.05.23
19	<u>Ratzinger, Card. Joseph. Salutul</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0049/	2003
20	<u>Ufficio delle celebrazioni liturgiche del Sommo Pontefice</u>	http://www.intratext.com/IXT/RUM0029/INDEX.HTM	2001.12.06

Frecvența cuvintelor *și, de, în* în corpusul românesc de pe IntraText.com

	Autorul și titlul publicației/hypertextului	Frecvența cea mai mare (1-3)	Ocurențe	Nr. total de tokeni
1.	(FA) Codul canoanelor Bisericii orientale	3661 de 3385 în 2721 și	107350	9017
2.	(FA) Declarația Universală A Drepturilor Omului	99 și 76 de 59 în	1816	697
3.	(FA) BIBLIA (Holy Bible (The) (Romanian Orthodox Bible)	54928 și 50000 de 17930 în	905948	25930
4.	Borelli, Antonio A. Fatima: Mesaj de tragedie sau de speranță?	868 de 677 în 629 și	23104	4922
5.	Concilio Vaticano II. Conciliul Ecumenic Vatican II	5926 și 4305 de 4085 în	118369	10084
6.	Correia de Oliveira, Plinio. Comunism și anticomunism la începutul ultimului deceniu al acestui mileniu	339 de 239 în 201 și	6940	2513
7.	Correia de Oliveira, Plinio. Fatima într-o viziune de ansamblu	98 de 97 în 94 și	2823	1142
8.	Correia de Oliveira, Plinio. Revoluție și Contrarevoluție	1592 de 1426 și 1358 în	40590	8107
9.	Florin Florea. Simbolul și Icoana	499 de 487 și 484 în	15749	4332
10.	Ierodiacon Savatie (Baștovoi). Omul - chip al lui Dumnezeu și chip al animalului	241 de 240 și 182 în	7415	2192
11.	Ioannes Paulus PP. II. Fides et ratio.	1264 în 1184 și 1171 de	34686	6069
12.	Ioannes Paulus PP. II. Incarnationis mysterium A marelui jubileu al anului 2000	255 în 237 de 223 și	7119	2203
13.	Ioannes Paulus PP. II. Novo millennio ineunte Scrisoare apostolică adresată episcopatului, clerului și credincioșilor la sfârșitul marelui jubileu al anului 2000	575 în 563 și 539 de	17155	4168
14.	Ioannes Paulus PP. II; Karekin II. Declarație comună a Sanctității sale Ioan Paul al II-lea și a Sanctității sale Karekin al II-lea dată la Etchmiadzin...	46 și 28 de 23 în	872	458
15.	Jinga, Constantin. Biblia și sacrul în literatură	665 de 464 în 390 și	15647	4523
16.	Jurcan, Emil. Familie și sex în feminismul teologic contemporan	113 de 108 în 81 și	3239	1406
17.	Pius PP. XII. Veritatem facientes. Scrisoarea apostolică venerabililor frați și iubiților fii, episcopilor, clerului și poporului român, în pace și comuniune cu Scaunul Apostolic	89 și 57 de 41 în	1582	747
18.	Pontificio Consiglio della Cultura. Pentru o Pastorală a Culturii	777 și 696 de 540 în	16941	4116
19.	Ratzinger, Card. Joseph. Salutul	36 și 21 de 20 în	616	331
20.	Ufficio delle celebrazioni liturgiche del Sommo Pontefice. Îndrumări liturgico-pastorale privind ziua de post și rugăciune în pregătirea întâlnirii de la Assisi din 24 ianuarie 2002	85 de 65 și 56 în	2010	813
	Total	167038	1329971	93770

Distribuția cuvântului (Gauss distribution) în corpusul românesc

	Autorul și titlul publicației /hypertextului	Repetitivitatea cuvântului
1.	(FA) <u>Codul canoanelor Bisericii orientale</u>	<u>de</u> 107350/3661 = 29,32 <u>și</u> 107350/2721 = 39,45 <u>în</u> 107350/3385 = 31,71
2.	(FA) <u>Declarația Universală A Drepturilor Omului</u>	<u>și</u> 1816/99 = 8,24 <u>de</u> 1816/76 = 23,89 <u>în</u> 1816/59 = 30,77
3.	(FA) <u>Holy Bible (The)</u>	<u>și</u> 905948/54928 = 16,49 <u>de</u> 905948/50000 = 18,11 <u>în</u> 905948/17930 = 50,52
4.	<u>Borelli, Antonio A.</u> <u>Fatima: Mesaj de tragedie sau de speranță?</u>	<u>de</u> 23104/868 = 26,61 <u>în</u> 23104/677 = 34,12 <u>și</u> 23104/629 = 36,73
5.	<u>Concilio Vaticano II.</u> <u>Conciliul Ecumenic Vatican II</u>	<u>și</u> 118369 /5926 = 19,97 <u>de</u> 118369 /4305 = 27,49 <u>în</u> 118369 / 4085 = 28,97
6.	<u>Correia de Oliveira, Plinio.</u> <u>Comunism și anticomunism la începutul ultimului</u> <u>deceniu al acestui mileniu</u>	<u>de</u> 6940/339 = 20,47 <u>în</u> 6940/ 239 = 29,03 <u>și</u> 6940 /201 = 34,52
7.	<u>Correia de Oliveira, Plinio.</u> <u>Fatima într-o viziune de ansamblu</u>	<u>de</u> 2823/98 = 28,80 <u>în</u> 2823/97= 29,10 <u>și</u> 2823/94 = 30,03
8.	<u>Correia de Oliveira, Plinio.</u> <u>Revoluție și Contrarevoluție</u>	<u>de</u> 40590/1592 = 25,49 <u>și</u> 40590/1426 = 28,46 <u>în</u> 40590/1358 = 29,88
9.	<u>Florin Florea.</u> <u>Simbolul și Icoana</u>	<u>de</u> 15749/499 = 31,56 <u>și</u> 15749/487 = 32,33 <u>în</u> 15749/484 = 32,53
10.	<u>Ierodiacon Savatie (Bastovoi).</u> <u>Omul - chip al lui Dumnezeu și chip al animalului</u>	<u>de</u> 7415 /241 = 30,76 <u>și</u> 7415 / 240 = 30,89 <u>în</u> 7415 / 182 = 40,74
11.	<u>Ioannes Paulus PP. II.</u> <u>Fides et ratio.</u>	<u>în</u> 34686/1264 = 27,44 <u>și</u> 34686/1184 = 29,29 <u>de</u> 34686/1171 = 29,62
12.	<u>Ioannes Paulus PP. II.</u> <u>Incarnationis mysterium</u> A marelui jubileu al anului 2000	<u>în</u> 7119/ 255 = 27,91 <u>de</u> 7119/ 237 = 30,03 <u>și</u> 7119/ 223 = 31,92
13.	<u>Ioannes Paulus PP. II.</u> <u>Novo millennio ineunte</u> Scrisoare apostolică adresată episcopatului, clerului și credincioșilor la sfârșitul marelui jubileu al anului 2000	<u>în</u> 17155/575 = 29,83 <u>și</u> 17155/ 563 = 30,47 <u>de</u> 17155/ 539 = 31,82
14.	<u>Ioannes Paulus PP. II; Karekin II.</u> <u>Declarație comună a Sanctității sale Ioan Paul al II-lea și</u> <u>a Sanctității sale Karekin al II-lea</u>	<u>și</u> 872/46 = 18,95 <u>de</u> 872/28 = 31,14 <u>în</u> 872/23 = 37,91
15.	<u>Jinga, Constantin.</u> <u>Biblia și sacral în literatură</u>	<u>de</u> 15647/665 = 23,52 <u>în</u> 15647/464 = 33,72 <u>și</u> 15647/390 = 40,12
16.	<u>Jurcan, Emil.</u> <u>Familie și sex în feminismul teologic contemporan</u>	<u>de</u> 3239/113 = 28,66 <u>în</u> 3239/108 = 29,99 <u>și</u> 3239/81 = 39,98
17.	<u>Pius PP. XII.</u> <u>Veritatem facientes</u>	<u>și</u> 1582/89 = 17,77 <u>de</u> 1582/57 = 27,75 <u>în</u> 1582/41 = 38,58
18.	<u>Pontificio Consiglio della Cultura.</u> <u>Pentru o Pastorală a Culturii</u>	<u>și</u> 16941/777 = 21,80 <u>de</u> 16941/696 = 23,34 <u>în</u> 16941/540 = 31,37
19.	<u>Ratzinger, Card. Joseph.</u> <u>Salutul</u>	<u>și</u> 616/36 = 17,11 <u>de</u> 616/21 = 29,33 <u>în</u> 616/20 = 30,80
20.	<u>Ufficio delle celebrazioni liturgiche del</u> <u>Sommo Pontefice.</u> <u>Îndrumări liturgico-pastorale</u>	<u>de</u> 2010/85= 23,64 <u>și</u> 2010/65 = 30,92 <u>în</u> 2010/56 = 35,89

Frecvența cuvintelor semnificative din corpusul românesc

Nr / o	Autorul și titlul publicației/hypertextului	Primul cuvânt-cheie semnificativ	Al 2-lea cuvânt-cheie semnificativ	Al 3-lea cuvânt-cheie semnificativ	Al 4-lea cuvânt semnificativ
1.	(FA) Codul canoanelor Bisericii orientale	eparhial (501)	dreptul (456)	bisericii (409)	biserici (247)
2.	(FA) Declarația Universală a Drepturilor Omului	dreptul (36)	persoana (22)	libertatea (9)	drepturi (7)... declarație (6)
3.	(FA) Holy Bible (The) (Romanin Orthodox Bible)	Domnul (5451)	zis (4172)	Dumnezeu (3312)	Israel (2669)
4.	Borelli, Antonio A. Fatima: Mesaj de tragedie sau de speranță?	Lucia (175)	sfânta (88)	Fatima (85)	fecioara (82)
5.	Concilio Vaticano II. Conciliul Ecumenic Vatican II	Dumnezeu (767)	Cristos (640)	viață (419)	biserica (390) bisericii (387)
6.	Correia de Oliveira, Plinio. Comunism și anticomunism la începutul ultimului deceniu al acestui mileniu	comuniste (20)	comunismul (19)	lumea (17)	mare (17), putea (14), bisericii (12)
7.	Correia de Oliveira, Plinio. Fatima într-o viziune de ansamblu	fecioara (19)	Fatima (18)	sfânta (16)	omenirea (12), lumea (11), pedeapsa (10), Dumnezeu (9)
8.	Correia de Oliveira, Plinio. Revoluție și Contrarevoluție	revoluției (196), revoluția (139), revoluție (104)	contrarevoluției (67) contrarevoluția (66)	bisericii (64) biserica (56)	revoluționar (61)
9.	Florin Florea. Simbolul și Icoana	Dumnezeu (77)	Hristos (42)	icoana (40), simbolul (36)	chip (34)
10.	Ierodiacon Savatie (Baștovoi). Omul – chip al lui Dumnezeu și chip al animalului	Dumnezeu (114)	omul (64), omului (33)	(Sf.) Grigorie (23)	Adam (21), viața (21), Hristos (19), chipul (18), chip (17)
11.	Ioannes Paulus PP. II. Fides et ratio	Dumnezeu (179)	adevărul (135)	credința (129)	adevăr, -ului (88) credinței (87)
12.	Ioannes Paulus PP. II. Incarnationis mysterium	Dumnezeu (64)	Cristos (49)	biserica (30)	viața (21)
13.	Ioannes Paulus PP. II. Novo millennio ineunte	Cristos (107)	Dumnezeu (91)	biserica (66)	Isus (61), bisericii (47) viață (30) credință (21)
14.	Ioannes Paulus PP. II; Karekin II. Declarație comună a Sanctității sale Ioan Paul al II-lea și a Sanctității sale Karekin al II-lea ...	Cristos (10)	Dumnezeu (6)	sfânt (5), viață (5), adevăr (4)	credinței (3)
15.	Jinga, Constantin. Biblia și sacral în literatură	Biblia (60)	literatură (39)	literatura (36)	Bibliei (32), text, texte (28)
16.	Jurcan, Emil. Familie și sex în feminismul teologic contemporan	Dumnezeu (16)	familia (10)	viață (8), sex (6)	viață (6), bisericii (5)
17.	Pius PP. XII. Veritatem facientes	credința (6)	Dumnezeu (6)	iubiți (6), biserica (5)	adevărul (3) bisericii (3)
18.	Pontificio Consiglio della Cultura. Pentru o Pastorală a Culturii	cultura (110) culturii (80)	credință (67)	Dumnezeu (61), biserica (57), Cristos (56), pastorală (53)	bisericii (42) credinței (38)
19.	Ratzinger, Card. Joseph. Salutul	Cristos (9)	Isus (4)	Dumnezeu (3)	părinte (3), viață (3)
20.	Ufficio delle celebrazioni liturgiche del Sommo Pontefice ...	Dumnezeu (14)	păcii (13), părinte (13)	postul (12)	rugăciune (9)

@ – un simbol al hypertextului scrisorii electronice

Globalizarea atrage în vârtejul ei toate alfabetele limbilor lumii. Unul din semnele care le unește a devenit simbolul @ situat pe tastatura computerului printre primele cele mai frecvent utilizate taste, reprezentând o ligatură caligrafică (fuziune dintre două caractere consecutive într-un singur semn) – a și c: â ã @ @.

@ în dicționarele (online). Istoria lui @ este mult mai veche decât se crede. În franceză există verbul *arronder* cu sensurile: 1. a împărți un teritoriu, o suprafață pentru administrare. 2. a repartiza la un anumit centru (de administrare, de distribuție etc.). În limba română simbolul în cauza se numește *a rond* (*arond*) și cei mai mulți îl cunosc ca semn folosit în adresele de e-mail. Dicționarele tradiționale, în format hârtie, încă nu-l atestă, îl găsim însă în dicționarele și glosarele electronice, de exemplu: A ROND s.n. (în engl. *at*) Semnul tipografic @, numit și *at* (sau *a*) *comercial* sau *coadă-de-maimuță*, e folosit mai ales în adresele de poștă electronică. Are semnificația „la” și precede porțiunea de adresă care denumește domeniul virtual (de exemplu: cutarescu@domeniul.meu). Pe parcursul evoluției sale, a contactat și alte semnificații („de la”, „a”, „spre”, „a câte”, „aproximativ” „în intenția (cuiva)...” etc.). Cele mai noi informații despre @ se pot găsi și pe Wikipedia, care ofera simbolului @ spațiu generos, foarte frecvent la căutări.

Cel care a utilizat primul e-mail așa cum îl cunoaștem azi a fost un programator din Boston – Ray Tomlinson, în anul 1971, unul din programatorii **ARPAnet** (care a precedat apariția Internetului). Decizia acestuia de a folosi un semn neordinar pentru a delimita numele destinatarului de numele calculatorului (adresa site-ului web care acordă servicii de e-mail) s-a dovedit a fi una excepțională – ea marchează începutul erei „e-mailismului” [193] și, nu în ultimul rând, al scrisorii și comunicării online. Așadar, unul dintre noile sale sensuri este cea de separare a nickname-ului de server. Tomlinson și-a trimis primul mesaj electronic de pe un calculator pe un altul (expeditorul și destinatarul fiind o singură adresă), folosindu-se de simbolul @. Mesajul conținea literele **QWERTYUIOP** (rândul de sus al tastaturii). Autorul a dorit să utilizeze un semn de departajare neordinar și rar utilizat la acea vreme, dar care să se memorizeze. Deși nu Tomlinson a inventat semnul @, anume de numele lui se leagă noua semnificație acordată.

@ în limbajul economic. Există mai multe cercetări cu cele mai variate interpretări. Ziarele sofiole „Standart” și „Trud” titrează respectivul simbol ca fiind o invenție bulgară. Acesta ar fi fost descoperit recent într-un text din anul 1345, cu peste șase secole înainte de apariția internetului. Astfel, savanții de la Fundația „Nikolai Haitov” au constatat că simbolul @ a fost folosit în traducerea bulgară a [Chronicle of Constantinus Manasses \[1345\]](#). Traducerea este făcută în Veliko Târnovo în timpul domniei țarului Ioan Alexandru (1331-1371). Curios e că simbolul @ a fost întâlnit ca prima literă în cuvântul *amin* din Biblie. Adevărata istorie a lui @ ar fi una comercială. Utilizarea semnului în cauză are o istorie de cca 500 de ani. Contabilii și comercianții au fost primii utilizatori ai mașinii de scris și ei sunt cei care au avut nevoie de un simbol care să înlocuiască prepoziția englezească *at* din simplul motiv că atingerea unei singure taste în loc de două realiza principiul economiei în scris. Preluat din limbajul „businessului” medieval sau din limbajul religios, acesta converge către limbajul corespondenței, migrând în limbajul scrisorii moderne.

@ în simbolistică. Unul dintre cele mai discutate aspecte este cel legat de denumirea simbolului în diverse limbi și, respectiv, de simbolistica pe care au dezvoltat-o asemenea asocieri. [Studii interesante](#) în acest sens au fost efectuate prin intermediul voluntarilor-utilizatori de net. Dacă denumirea oficială și cea mai frecventă a simbolului e „at comercial”, apoi în limbajul colocvial una dintre cele mai frecvente denumiri și respectiv asocieri e „(coada de) maimuță”, utilizată în română, dar și în bulgară, ucraineană, poloneză, sârbă, în unele dialecte germanice; asocieri cu „(coada) de pisică” (în finlandeză), cu un „cățel” sau „câine mic” (în rusă – собачка), cu „(coada) de purcel” (în daneză); există numeroase alte asocieri – urechea de elefant (sau trompa acestuia), viermele, lipitoarea, melcul, șoarecele, broasca, rața, vârtejul de apă, rulada, trandafirul (roza) etc. Multe dintre acestea au devenit arhetipuri culturale.

@ în e-mail și în adresa de e-mail. Consacrarea simbolului @ se datorează apariției Web-ului (în 1989), dar, mai ales, după ce Congresul SUA a adoptat hotărârea de a pune Internetul la dispoziția activităților comerciale (în 1992), când e-mailul a înlocuit vechea poștă în corespondența dintre corporații și firme. Ulterior, „e-mailismul” a devenit un fenomen de masă. Odată cu @, scrisoarea electronică a ajuns și ea un simbol al comunicării online, care cunoaște actualmente o amploare fără precedent. Adresa de e-mail a devenit un supranume electronic al utilizatorului, important ca și nickname-ul. Orice adresă de e-mail (*minitext*) are în interior obligatoriu un @, de ex.: vasilebulgaru@asm.md. Unde există un @, există o potențială deschidere către textul Celuilalt. Cercetarea lingvistică a scrisorii

electronice presupune atât analiza produsului textual (e-mailul), cât și a procesului producerii mesajului expediat prin e-mail. E-mailul a dus la crearea mesageriei instantanee și la renașterea genului epistolar, îmbogățit azi cu toate inovațiile multimediei (audio, video, emoticoane, linkuri etc.). Dar cea mai importantă realizare a e-mailului, implicit a simbolului @, este faptul că a scurtat fantastic distanța și timpul dintre comunicanți .

@ în lexic. În limbajul online, semnul @ tinde să înlocuiască litera *a*, pentru a atrage atenția asupra unui cuvânt sau unei idei, în primul rând. De asemenea, se regăsește în cuvinte din titlurile unor texte care abordează tematici legate de internet: cuvinte precum *langu@ge*, *cyberl@ngue*, *cyberlimb@j* sau *@кадемия* [94; 193] nu sunt o raritate. Îl găsim inclusiv în textul unor programe oficiale, de exemplu, în „Programme Education et formation tout au long de la vie”, unul din proiecte se numește *Vill@ge* („Virtual **Langu@ge** learning through edutainment activities”); *RevEl@Nice* (Plateforme pépinière d’édition et de diffusion des revues et des actes de sciences humaines et sociales de l’Université de Nice-Sophia) etc. Adeseori diferența dintre o revistă tradițională și una electronică o face anume acest simbol intercalat în denumire: de exemplu, *m@gm@* Revue électronique trimestrielle en Sciences Humaines et Sociales, projet éditorial de l’Observatoire des Processus de la Communication; Modern Langu@ge; *@analyses*, Revue de critique et de théorie littéraire; La revue *Histoire@ Politique*. Politique, culture, société; *M@ppemonde* (revue électronique); blogul *Miscell@nea*, **Proiectul C@seriu** etc. Simbolul @ pătrunde cu ușurință în orice tipuri de denumiri (companii, firme, denumiri de bloguri, site-uri, în logotipuri, pe embleme, blazoane etc.). Pătrunde chiar în limbajul științific: Constantin-Ioan MLADIN: „Spre o recodare a modului de comunicare scripturală. Sau despre tirania democratică a *cyberlimb@jului*” [94, p. 248]. Vizualizarea limbajului este o componentă de primă importanță în conceperea lumii. Nu fiecare literă *a* din orice cuvânt va ajunge un @, bineînțeles, dar cât de prolific e procedeul o pot demonstra căutările cu opțiunea *l@ngue* de pe Google, unde are o frecvență tot mai mare în titluri.

@ în slangul internautic. Dicționarele urbane au șansa să devină foarte populare, deoarece oralitatea tinde să ocupe teritorii tot mai extinse în spațiul virtual scris. În conversațiile online se renunță la stilul oficial; utilizatorii nu se mai conformează normelor academice. Autorii de dicționare tipărite pe hârtie deja se inspiră din dicționarele urbane (care înregistrează slangul Internetului) sau din glosarele specializate informatice.

@ în emoticoane. Yahoo messenger a elaborat o gamă întreagă de substitute ale emoțiilor, care a fost imediat pe placul internautilor. Lista acestor emoticoane s-a completat

cu simbolul @. *Urban Dictionary* al limbii engleze rezervă coloane întregi emoticoanelor alcătuite din simboluri în combinație cu semne de punctuație și alte semne grafice (de pe tastatură) – cu *minicontextele* în care au fost utilizate, cu indicarea sursei și a voluntarului care a postat informația în dicționar. Mai jos am selectat doar o mică parte (cele care încep cu simbolul @) cu semnificații pe care le utilizează frecvent internații: @^@ - frustrare; @~@ - excitare; confuzie; @}--|--- sau @}-----^----- sau @};-- sau @->-- - trandafir; @>-;- sau @>-`-;- sau @>--)----- - trandafir în scrisoare; @ ^ - ochi obosiți de prea multă lectură pe ecranul computerului; @ _ @ - hipnotizat, amețit; @-----}----- - relație, dragoste; @:) - un om fericit cu turban; @(^ ^)@ sau @(- . -)@ sau @(';)@ sau @(* *)@ - maimuță; @) - ciclop; @@ - sarcasm, dezgust; @#\$\$% - frustrare, aroganță etc. [[Urbandictionary](#)]. Emoticoanele formate cu @ fie denumesc obiecte, concept sau persoane publice: @:-- – Osama bin Laden; @@@@:-) – Marge Simpson; @(*-*)@ – Princess Leila [477].

În concluzie, apariția și utilizarea simbolului @ este considerată drept o manifestare a creativității în spațiul online, pe de o parte, iar pe de alta, utilizarea abuzivă și fără discernământ a acestuia este asociată cu lenevia și prostia omenească. Surplusul naște desemantizarea și resemantizarea, acestea devenind niște automatisme – procese care se desfășoară continuu și intermitent, chiar de la apariția simbolurilor. Acest fenomen mai rămâne discutat în contradictoriu – generând în continuare toată gama de emoții: de la extaz până la dezgust. Utilizarea semnului @ e modernă, totodată antimodernă și postmodernă, trăsături proprii și Internetului, și webului, și comunicării online pe care acesta a generat-o.

Simbolului @ nu i se pot neglija ici precum economia, sugestivitatea, practicisul, reproductibilitatea. Semantica lui @ are un pronunțat specific global și local totodată [489]. În spațiul online acesta e simbol al începutului, al deschiderii, al continuității, al legăturii/conexiunii. Dacă e să-l cităm aici pe Velimir Hlebnikov, „limbajul transrațional reprezintă viitoarea limbă universală în germene. Numai ea ar putea uni oamenii. Pentru că limbile raționale deja îi dezbină” (Hlebnikov, [Наша основа](#)). Hlebnikov avea să prezică apariția Internetului în eseu „Радио будущего”). Mișcându-se rapid, din toate e-mailurile expediate vreodată, către toți netășenii, simbolul @ se transformă în unul universal, devenind un „ditem” care unește limbile lumii.

Declarație privind asumarea răspunderii

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Elena UNGUREANU

Semnătura

Data

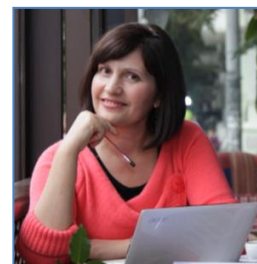
CURRICULUM VITAE

Numele și prenumele: UNGUREANU Elena

Data nașterii: 27 iunie 1967

Locul nașterii: or. Nisporeni, Republica Moldova

Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

2009-2011 Studii postdoctorat, Universitatea AȘM

1994-1998 Studii doctorat, Academia de Științe a Moldovei

Diplomă de doctor în filologie (1999)

1984-1988 Studii superioare, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Domeniile de interes științific: gramatică, poetică, semiotică, pragmatică, bibliometrie, webometrie, științele limbajului și literaturii, tehnologia informației, științele informației, managementul informației, filosofia informației

Activitatea profesională:

1988 - prezent Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, cercetător științific (în prezent – coordonator)

2007 - prezent Institutul de Dezvoltare a Societății Informaționale, cercetător științific coordonator

2000 - 2010 Întreprinderea Editorial-Poligrafică „Știința”, redactor coordonator

Participări în proiecte științifice naționale:

2015 - 2018 Direcții actuale în cercetarea limbii române

2013 - 2014 Proiect de editare a monografiei (director de proiect)

2013 - 2014 Dezvoltarea suportului informațional pentru efectuarea studiilor scientometrice în Republica Moldova

2011 - 2014 Pragmatica și analiza discursului

2010 - 2011 Elaborarea Instrumentului Bibliometric Național (consultant)

2008 - 2010 Elaborarea resurselor informaționale și dezvoltarea tehnologiilor de rețea pentru asigurarea cercetărilor științifice

2008 - 2010 Sintaxa discursiv-pragmatică

2004 - 2007 Morfologie și sintaxă: inventar de termeni comentați

2001 - 2003 Studiul structurii gramaticale a limbii române contemporane

Participări la foruri științifice naționale și internaționale:

- 2017** Colocviul internațional de Științe ale Limbajului „E. Coșeriu” (CISL). Ed. a XIV-a. Text – co(n)text – multiculturalitate. USM (13-14 octombrie 2017)
- 2017** V Международная заочная научно-практическая конференция «Гипертекст как объект лингвистического исследования» (Самара, Россия, 15 июня 2017).
- 2016** Colocviul cu participare internațională „Filologia modernă: realizări și perspective în context european” (ediția a X-a), cu genericul „B.P. Hasdeu – precursor al cercetărilor filologice” (Chișinău, 20 octombrie 2016).
- 2016** Simpozion aniversar dedicat aniversării a 150 de ani de la înființarea Academiei Române și a 25 de ani de la înființarea Secției de Știința și Tehnologia Informației: „Limba română scrisă și vorbită în contextual noilor tehnologii informatice – realizări și perspective”, organizat de Institutul de Informatică Teoretică și Institutul de Filologie Română „A. Philippide” (Iași, România, 24 martie 2016).
- 2015** Colocviul național cu participare internațională „Lecturi în memoriam acad. Silviu Berejan” (Chișinău, 12 noiembrie 2015).
- 2015** Seminarul „Terminologia în domeniul informatizării” organizat de Asociația Bibliotecarilor din RM, Secțiunea Biblioteci Universitare, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova (Chișinău, 21 octombrie 2015).
- 2015** Colocviul național cu participare internațională „In memoriam acad. Nicolae Corlăteanu – 100 de ani de la naștere”, organizat de IF, 14 mai 2015.
- 2015** Simpozionul internațional „Probleme actuale de lingvistică română în memoriam acad. Nicolae Corlăteanu. 100 de ani de la naștere”, organizat de Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, 15-16 mai 2015)
- 2015** IV Международная заочная научно-практическая конференция «Гипертекст как объект лингвистического исследования» (Самара, Россия, 15 июня 2015).
- 2015** Colocviul cu participare internațională „Filologia modernă: realizări și perspective în context european”, IF al AȘM (Chișinău, 14 mai 2015).
- 2015** Conferința internațională „Comparatism identitate, comunicare” (CIC 2014), Ed. a VII-a (Craiova, România; 17-18 octombrie 2015)
- 2014** Conferințele Julia Kristeva. București. Institutul Francez. 23-24 septembrie 2014.
- 2014** Conferința Internațională „Omul nou: modele, prototipuri, idealuri”, organizat de Fundația Germană Konrad Adenauer Schiftung, Catedra de Literatură Universală a USM și de Institutul Cultural Român (Chișinău, 23-24 mai 2014)
- 2014** Simpozionul Internațional „Probleme actuale de lingvistică română, în onorem prof. univ. octogenar Anatol Ciobanu”, organizat de Facultatea de Litere a Universității de Stat din Moldova (Chișinău, 16-17 mai 2014)
- 2014** Conferința internațională „Comparatism identitate, comunicare” (CIC 2013), Ed. a VI-a (Craiova, România, 18-19 octombrie 2014)
- 2013** Simpozionul științific național organizat cu prilejul jubileului de 80 de ani de la nașterea prof. univ. Ion Ețcu, organizat UCCM (Chișinău, 21 aprilie 2013)
- 2013** Conferința Internațională „Literature, Discourse and Multicultural Dialogue”, organizată de Scoala Doctorală de Studii Literare a Univ. „Petru Maior” și a Instit. de Studii Multiculturale Alpha (Târgu Mureș, 5-6 decembrie 2013)

- 2013** III Международная заочная научно-практ. конференция «Гипертекст как объект лингвистического исследования» (Россия, Самара, 15 июня 2013)
- 2013** Conferința Internațională „Probleme de didactică și gramatică a limbilor moderne. In memoriam Eugenia Pavel, organizat de USM (Chișinău, 23 aprilie 2013)
- 2013** Colocviul Internațional „Interculturalitatea” și „mondializarea” semiotică prin prisma lingvisticii, literaturii, traducerii și comunicării”, organizat de ULM (Chișinău, 29 martie 2013);
- 2012** Colocviul Internațional „Filologia sec. al XXI-lea”, organizat cu prilejul a 60 de ani din ziua nașterii prof. univ., dr.hab. Gh. Popa (Bălți, 29-30 noiembrie 2012)
- 2012** Conferința „Comparatism, identitate, comunicare” (CIC 2012), Ed. a V-a (Craiova, România, 2-3 noiembrie 2012)
- 2011** Colocviul Internațional „Lecturi în memoriam acad. Silviu Berejan”, organizat de Institutul de Filologie al AȘMi (Chișinău, 10-11 noiembrie 2011)
- 2011** Colocviul Internațional „Filologia modernă: Realizări și perspective în context european”, cu genericul „Reprezentări identitare în discursul lingvistic și literar actual”, organizat de IF al AȘM, în colaborare cu Facultatea de Litere a Universității „Transilvania” din Brașov, ed. a V-a (Chișinău, 12-13 octombrie 2011)
- 2011** II Международная заочная научно-практ. конференция «Гипертекст как объект лингвистического исследования» (Самара, Россия, 18–20 октября 2011)
- 2011** Conferința internațională „Comparatism, identitate, comunicare” (ed. a IV-a) (Craiova, România, 21-22 octombrie 2011)
- 2011** Conferința Internațională de Onomastică „Numele și Numirea. Interferențe multietnice în antroponimie”, Universitatea de Nord din Baia Mare. 50 de ani de învățământ superior în Baia Mare (ed. I) (Baia Mare, 19-21 septembrie 2011)
- 2011** Colocviul Internațional dedicat aniversării a 90-a de la nașterea prof. Eugeniu Coșeriu (Iași–Bălți, 27-29 iulie 2011)
- 2011** Colocviul Internațional „Literatură și gastronomie” (ediția a II-a), organizat de Catedra de literatură universală a USM (Chișinău, 20-21 mai 2011)
- 2011** Conferința științifică „Probleme actuale ale organizării și autoorganizării sistemului de cercetare-dezvoltare în Republica Moldova”, AȘM, 8 aprilie 2011
- 2011** Conferința organizată de Biblioteca AȘM „Andrei Lupan” „Limba română – unicitatea națiunii” (Chișinău, 21 februarie 2011)
- 2011** Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu” (Chișinău–Suceava–Cernăuți) (ediția a XI-a) (Chișinău, 12-14 mai 2011)
- 2010** Colocviul Internațional „Filologia modernă: Realizări și perspective în context european” (ed. a IV-a), „Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară”, organizat de Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei în colaborare cu USB „A. Russo” (Chișinău – Bălți, 10-12 noiembrie 2010)
- 2010** Conferința Științifică Internațională „Abordarea prin competențe a formării universitare: probleme, soluții, perspective” (Bălți, 8-9 octombrie 2010)
- 2010** Simpozionul Internațional „Probleme actuale de lingvistică. In memoriam acad. Nicolae Corlăteanu (95 de ani de la naștere)” (Chișinău, 13 mai 2010)

- 2009** Colocviul Internațional „Filologia modernă: Realizări și perspective în context european” (ediția a III-a). „Limbă, limbaj, vorbire” (În memoriam acad. Silviu Berejan și a poetului acad. Grigore Vieru)” (Chișinău, 10-12 noiembrie 2009)
- 2009** Conferința Internațională „Information and Communication Technologies – 2009” ICT+, Ist Ed, 18-21 mai 2009, Moldova (Chișinău, 18-21 mai 2009)
- 2008** Colocviul Internațional „Semantica limbii și semantica discursului: interpretare și descriere”. În memoria acad. Silviu Berejan (Chișinău, 30-31 iulie 2008)
- 2008** Colocviul Internațional „Filologia modernă: realizări și perspective în context european” (ed. a II-a). „Semiotica și hermeneutica textului” (Chișinău, 7-9 mai 2008)
- 2008** Simpozionul Științific Național „Probleme actuale de lingvistică, sociolingvistică și comunicare” (Chișinău, UCCM, 21 aprilie 2008)
- 2007** Colocviul Internațional „In honorem acad. Silviu Berejan” (Chișinău–Bălți, 27-28 septembrie 2007)
- 2001** Colocviul Internațional „Filologia secolului XXI”, organizat cu prilejul a 80 de ani din ziua nașterii prof. Eugeniu Coșeriu (Chișinău–Bălți, 18-19 mai 2001)

Lucrări științifice publicate: 70, inclusiv la tema tezei: 1 monografie, 1 carte de popularizare a științei, 4 dicționare (2 în coautorat), 2 glosare online monoautor și 2 glosare în coautorat, 2 articole în reviste de specialitate de peste hotare indexate SCOPUS și ISI Thomson, 4 articole în 4 culegeri care constituie materiale a 4 conferințe internaționale desfășurate în Samara (F. Rusă) cu tematică dedicată exclusiv hypertextului, 10 articole în volume și culegeri internaționale, 23 de articole în reviste naționale acreditate, 13 articole în materiale ale conferințelor internaționale și 7 alte studii.

Premii, mențiuni, distincții:

- 2001** Medalia 55 de ani ai AȘM
- 2014** Premiul Ministerului Educației, pentru „Dicționar tematic ilustrat”. Ed. Arc. 2014
- 2014** Diploma Salonului de Carte, ed. a XXIII-a, consacrată Integrării Europene a RM și Anului Dumitru Matcovschi
- 2015** [Medalia și Diploma Concursului pentru Premiul „D.S. Lihaciov”](#) al Asociației Internaționale a Academiei (MAAN) (Minsk-Kiev), pentru monografia „Dincolo de text: hypertextul”, Ed. Arc, 2014

Cunoașterea limbilor: română (maternă); rusă (foarte bine), engleză (elementar), franceză (mediu)

Date de contact:

Adresă: str. Miorița 5/1, ap. 40, or. Chișinău

Telefon: 079971303

E-mail: elena_u_67@yahoo.com